

MEDIAEVALIA ARCHAEOLOGICA 3

Pražský hrad a Malá Strana

Redakce: MARTIN JEŽEK
JAN KLÁPŠTĚ

Grafická úprava: MARCELA HLADÍKOVÁ
KATEŘINA MACKOVÁ

Svazek byl vydán s podporou Grantové agentury Akademie věd ČR (E8002107/01) a Pražského archeologického fondu. O publikaci se podstatnou měrou zasloužili pracovníci archeologického oddělení Pražského ústavu památkové péče, zvláště jeho vedoucí Zdeněk Dragoun.

MEDIAEVALIA ARCHAEOLOGICA lze objednat na adrese:

Archeologický ústav AV ČR

Letenská 4

118 01 Praha 1

fax: 02-539361

E-mail: jezek@arup.cas.cz

© 2001 Archeologický ústav AV ČR Praha

Tisk: PBtisk Příbram

ISBN: 80-86124-30-4

MEDIAEVALIA
ARCHAEOLOGICA

3

PRAHA 2001

RANĚ STŘEDOVĚKÉ FORTIFIKACE NA JIŽNÍM OKRAJI PRAŽSKÉHO LEVOBŘEŽNÍHO PODHRADÍ

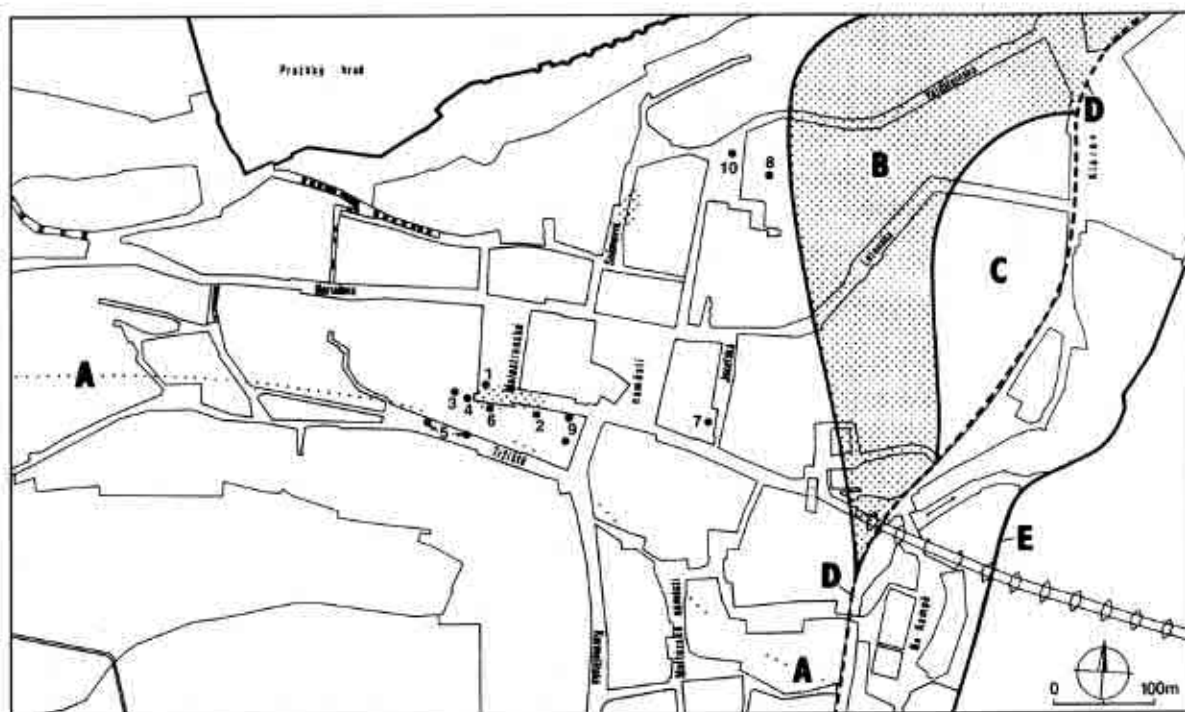
JÁRMILA ČIHÁKOVÁ

V průběhu 90. let byly na okraji tradičního sídelního areálu v místě dnešního jádra Malé Strany několikrát otevřeny a archeologicky dokumentovány objekty, vybočující svým charakterem z běžných sídlištních situací. Prokázat jejich souvislost s fortifikací však mohl jen jednoznačný objev opevňovacího systému, který by nevyvratitelně dokázal existenci hradištního opevnění v prostoru dnešní Malé Strany. Tím se stal nález raně středověkého valového tělesa po dřevohlinité hradbě a velkého příkopu v domě čp. 42/III na nároží ulic Josefská a Mostecká v roce 1994. Od té doby se pramenný fond situací s fortifikačními prvky ještě rozrostl a dnes již není pochyb o tom, že v raném středověku byl tradiční sídelní areál pražského levobřeží po dlouhou dobu chráněn opevněním, které v průběhu staletí měnilo svůj rozsah, směr, tvar a velikost.* Je jednoznačné, že před zbudováním raně gotických městských hradeb (po roce 1257) existovalo na okraji tradičního areálu funkční opevnění v 9. a 10. století, pravděpodobně v 11. století, a podle určitých indicií lze uvažovat i o zděném opevnění románském, aniž by některý z těchto opevňovacích systémů zanechal po sobě stopy v písemných pramenech.

Cílem sdělení je zpřístupnit část pramenné základny k danému tématu a prezentovat historické závěry pro vývoj levobřežního podhradí. Prozatím nevyužité zůstávají možnosti srovnávacích studií, a to jak pro jednotlivé použité stavební postupy, tak pro urbanisticko-topografickou výpověď. Příspěvek v první části sumarizuje dosavadní dílčí nálezy, v části druhé jsou formou jednotlivých exkursů publikované některé akce v pokročilém stadiu zpracování, vylučujícím pozdější výrazné posuny v interpretaci.

Všechny archeologické výzkumy kdy prováděné na Malé Straně jsou výzkumy záchranné, vyvolané záměrem stavebníka opravovat či přestavovat. Téměř zpravidla probíhá výzkum současně se stavbou, jejíž provoz a časový harmonogram jsou determinujícími faktory, výrazně ovlivňujícími kvalitu výzkumu. Místo a rozsah výzkumu je dán rozsahem realizovaných zemních zásahů pro potřeby stavby, jen zcela výjimečně výzkum přesahuje rozsah projektu. Pokud projektovaný zásah nedosáhl podloží a dno stavebního výkopu leží v úrovni raně středověkých situací, snažíme se výzkum prohloubit až na rostlý terén, aby při stavební činnosti nebyly zničeny nejspodnější polohy nadloží. Jako výchozí moment pro strategii každého malostranského výzkumu působí vědomí, že právě sledovaná akce je jen částí výzkumu určitého většího historického celku, v podstatě jedné lokality, jíž bylo v raném středověku podhradí sídelního hradu, od roku 1257 pak královské město s předměstím. Proto je snaha provádět dokumentaci tak, aby zastížená situace byly propojitelné i s výzkumy, které časem v okolí zkoumané

* Zpracováno s podporou GA ČR, projekt reg. č. 404/94/1007 „Počátky Prahy. Vývoj pražské aglomerace do 1. poloviny 12. století.“

OBŘ. 1. MAPA MALOSTRANSKÝCH LOKALIT S NÁLEZY ČÁSTI MLADOHRADISTNÍCH (DŘEVITOHLINITÝCH) FORTIFIKACÍ: 1) MALOSTRANSKÉ NÁMĚSTÍ P.P.Č. 993, 2) MALOSTRANSKÉ NÁMĚSTÍ ČP. 263/III, 3) MALOSTRANSKÉ NÁMĚSTÍ ČP. 258/III – S. XII+XXIII, 4) MALOSTRANSKÉ NÁMĚSTÍ ČP. 258/III – S. XIV, 5) TRŽIŠTĚ ČP. 259/III – S. I+IV, 6) TRŽIŠTĚ ČP. 259/III – S. II, 7) JOSEFSKÁ ČP. 42/III, 8) VALDŠTEJNSKÉ NÁMĚSTÍ ČP. 17/III, 9) MALOSTRANSKÉ NÁMĚSTÍ ČP. 266/III, 10) VALDŠTEJNSKÉ NÁMĚSTÍ P.P.Č. 1012. GEOMORFOLOGICKÁ SITUACE DLE J. ZAVŘELA: A) REKONSTRUOVANÝ MALOSTRANSKÝ POTOK, B) BAHNITÉ HOLOCENNÍ KORYTO VLTAVY, C) BÝVALÁ NIVA, D) BÝVALÝ BŘEH TEKOUcí VLTAVY, V NIŽ BYLY DVA OSTROVY (KLÁROV, KAMPA), E) DNEŠNÍ BŘEH REKY. TEČKOVANÉ MOKŘINY (ZOBRAZIL M. MÜLLER).

ABB. 1. KARTE DER KLEINSEITNER FUNDSTÄTTEN MIT TEILEN FRÜHMITTELALTERLICHER HOLZ-LEHM-BEFESTIGUNGEN. 1) MALOSTRANSKÉ NÁMĚSTÍ PARZ. NR. 993, 2) MALOSTRANSKÉ NÁMĚSTÍ NR. 263/III, 3) MALOSTRANSKÉ NÁMĚSTÍ NR. 258/III – S. XII+XXIII, 4) MALOSTRANSKÉ NÁMĚSTÍ NR. 258/III – S. XIV, 5) TRŽIŠTĚ NR. 259/III – S. I+IV, 6) TRŽIŠTĚ NR. 259/III – S. II, 7) JOSEFSKÁ NR. 42/III, 8) VALDŠTEJNSKÉ NÁMĚSTÍ NR. 17/III, 9) MALOSTRANSKÉ NÁMĚSTÍ NR. 266/III, 10) VALDŠTEJNSKÉ NÁMĚSTÍ PARZ. NR. 1012. GEOMORFOLOGISCHE SITUATION NACH J. ZAVŘEL: A. REKONSTRUIERTER KLEINSEITNER BACH, B. SCHLAMMHALTIGES FLÜBBETT DER MOLDAU (HOLOZÄN), C. EINSTIGE AUE, D. EHEMALIGE UFER DER MOLDAU, IN DER ES ZWEI INSELN GAB (KLÁROV, KAMPA), E. HEUTIGES FLÜß-UFER, RASTER: SÜMPFE.

plochy teprve vyvstanou. Z toho důvodu jednotlivé výzkumné akce nemají předem stanovené prioritní otázky k řešení. Jejich cílem je postihnout historický vývoj lokality v plné složitosti, jak se dochoval v archeologicky postižitelných projevech, s pochopitelným zdůrazněním a preferencí toho období, pro které scházejí písemné prameny.

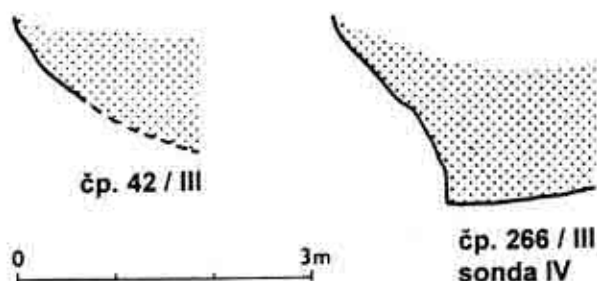
1. SUMARIZACE DOSAVADNÍCH VÝSLEDKŮ

1.1. LOKALIZACE

Fragmenty raně středověkých situací s pravděpodobnou fortifikační funkcí byly zastíženy a rozlišeny na následujících lokalitách, seřazených dle doby objevu (obr. 1). K některým z těchto akcí je uveden popis nálezové situace v kapitole 2.2.

- 1) Malostranské náměstí p.p.č. 993 – PÚPP 9/91, M. Tryml. *Destrukce dřevěné stěny*.
- 2) Malostranské náměstí čp. 263/III (U Hvězdiček) – PÚPP 9/92, J. Zavřel. *Příkop 2*. Blíže viz 2.2.1.
- 3) Malostranské náměstí čp. 258/III* (Lichtenštejnský palác) – PÚPP 8/90–93, J. Čiháková – J. Zavřel. Sonda (dále s.) XII: jaro 1992 + Sonda XXIII: podzim 1992 a zima 1993. *Příkop 2, dřevěná stěna*. Blíže viz 2.2.2.
- 4) Malostranské náměstí čp. 258/III (Lichtenštejnský palác) – PÚPP 8/90–93, Sonda XIV: jaro 1992. *Násyp podložního materiálu s dřevěným konstrukčním prvkem*.

* Římská číslice III za čp. značí katastrální území Malé Strany v rámci Prahy 1.

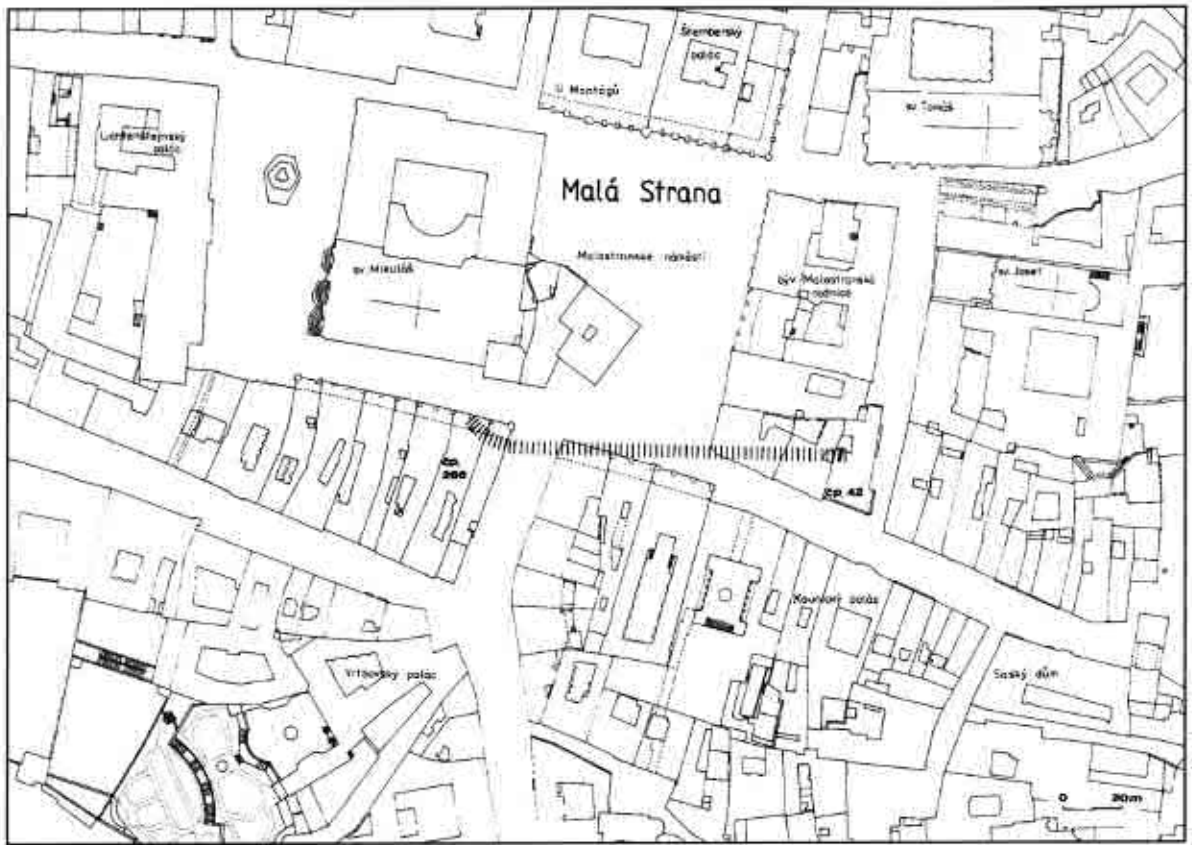
- 5) Tržiště čp. 259/III (Hartigovský palác) – PÚPP 12/93, J. Čiháková. *Příkop 3*. Viz 2.2.3.
- 6) Tržiště čp. 259/III (Hartigovský palác) – PÚPP 12/93, J. Čiháková. *Strategická stavba k příkopu 2 (?)*. Blíže viz 2.2.3.
- 7) Josefská čp. 42/III – PÚPP 1/94, J. Čiháková – J. Havrda. *Příkop 1, příkop 2, těleso dřevohlinité hradby*. Blíže viz 2.2.4.
- 8) Valdštejnské náměstí čp. 17/III (Valdštejnský palác) – PÚPP 17/95+97, J. Čiháková – R. Tvrđík. Sonda VII: jaro 1997. *Destrukce dřevěné liniové stavby – hypotetická souvislost s opevněním*.
- 9) Malostranské náměstí čp. 266/III (U Glaubiců) – PÚPP 22/97, J. Čiháková – J. Zavřel. *Příkop 1, příkop 2, příkop 3*. Blíže viz 2.2.5.
- 10) Valdštejnské náměstí p.p.č. 1012 – PÚPP 21/97, J. Čiháková – J. Zavřel. *Mocný násyp podložního materiálu*.

Jednoznačně prokázána byla fortifikace podél jižního okraje tradičního areálu. Existují náznaky opevňovacích prací podél východního okraje (akce 8 + 10). Stopy po západní fortifikaci dosud zastiženy nebyly. Vztah areálu k Pražskému hradu nelze charakterizovat, a proto zůstává otázkou, zda podhradí bylo uzavřeno opevněním i ze severu a vystupovalo vůči Hradu jako naprosto samostatná jednotka, nebo zda bylo vůči Hradu otevřené a dispozičně i funkčně plnilo roli předhradí. Právě hodně svažitá severní pasáž dnešní Malé Strany prodělala již ve středověku tak výrazné zemní zásahy v podobě plošných planýrek s odstraněním veškerého nadloží, že pravděpodobnost spolehlivého zodpovězení otázky průběhu a zabezpečení severního okraje tradičního areálu je mizivá.

Nejvíce informací o raně středověkých fortifikacích na Malé Straně pochází z výzkumů podél jižního okraje tradičního areálu. Opevnění budovali jeho stavitelé na svahu klesajícím od západu k řece, linie opevnění je vedena zhruba ve směru spádnice. Protože překonává výrazný výškový rozdíl, nelze při rekonstrukci promítat a propojovat výškové parametry tak, jak je to možné u nálezových situací pražského pravobřeží na Starém Městě. V hůře čitelném terénu levobřeží proto stoupá úloha vertikální stratigrafie a keramiky, která zůstává hlavním datovacím prostředkem.

1.2. PERIODIZACE

Relativní množství dat umožňuje rozlišit i fáze ve vývoji opevnění areálu a dovoluje formulovat historické závěry. Fázovost opevnění je dosud prokázána jen na jižní hranici, kde je síť archeologických dokumentačních bodů nepoměrně hustší než na východě či západě. Jak je zřetelné z kapitoly 1.1., byly dosud z jednotlivých fází opevnění nejčastěji zastiženy fragmenty příkopu, jenž svým zapuštěním hluboko pod tehdejší povrch má vyšší předpoklady k zachování než nadzemní konstrukce opevnění. Pro potřeby orientace v předkládaném sdělení jsou jednotlivé úseky umělých příkopovitých depresí 9.–13. stol. v interpretační rovině spojeny na základě příbuzných parametrů (rozměry, směr, charakter výplně, datace) do časové posloupnosti čtyř generalizova-

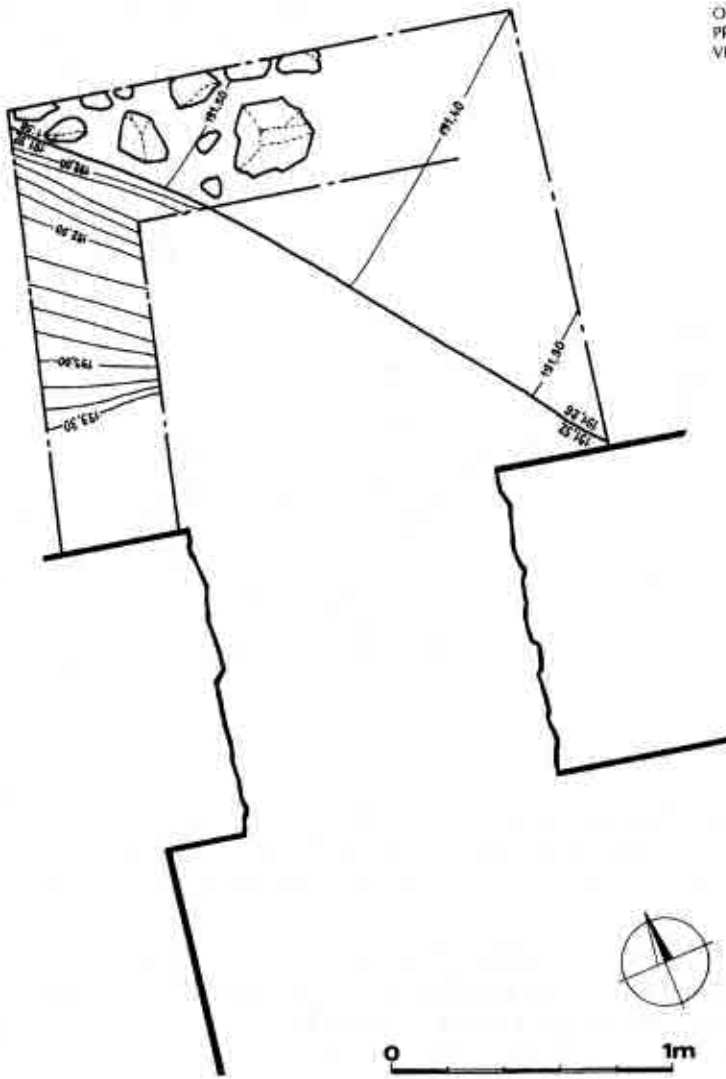
OBR. 3. PŘÍKOP 1 – REKONSTRUKCE ČÁSTI TRASY NA PODROBNÉ MAPĚ OKOLI JIŽNÍ HRANICE AREÁLU S VYZNAČENÍM JEDNOTLIVÝCH ZASTIŽENÝCH ÚSEKŮ PŘÍKOPU 1 (ZOBRAZIL M. MÜLLER).

ných příkopů 1–4. Jejich příslušnost k ojedinělým zjištěným fragmentům nadzemní konstrukce je však jen na úrovni hypotéz. Předčasná je rovněž snaha pojmut sledované téma jako posloupnost všech archeologicky zastižených konkrétních jednotlivých, vzestupně řazených opevňovacích systémů, k němuž bude možné přistoupit až po zpracování veškerého archeologického fondu z jižní hranice areálu. Prozatím při počáteční presentaci levobřežního opevnění vycházím z jeho nejmarkantnějšího znaku, jímž je na Malé Straně příkop, zastižený těmito výzkumy:

příkop 1 (nejstarší příkop):	čp. 42/III – s. III+VI, čp. 266/III – s. IV,
příkop 2:	čp. 42/III – s. III+VI, čp. 266/III – s. IV, čp. 258/III – s. XXIII, čp. 263/III,
příkop 3:	čp. 266/III – s. II, čp. 259/III – s. I+IV
příkop 4 (raně gotické opevnění):	čp. 259/III – s. I+IV, čp. 266/III – s. I, aj.

Fázovost opevnění je doložena stratigraficky na následujících klíčových místech:

- čp. 42/III: sondy III + VI – vertikální superpozice příkopů 1 a 2
- čp. 266/III: sonda IV – vertikální superpozice a změna směru příkopů 1 a 2
- čp. 258/III: sonda XXIII – vertikální superpozice příkopu 2 a dřevěné stěny (patrně k příkopu 3)
- čp. 42/III: sondy VIII + V + I – vertikální superpozice stavebních fází dřevohlinité hradby
- čp. 259/III: sondy I + IV – vertikální superpozice příkopů 3 a 4
- čp. 266/III: sonda II – vertikální superpozice příkopu 3 a (patrně) hradby k příkopu 4
- čp. 266/III: sondy I, II, IV – horizontální sled příkopů 2, 3, 4

1.3. CHARAKTERISTIKA

1.3.1. Příkop 1

Příkop 1 představuje pro pražské podhradí zatím nejstarší doložený opevňovací prvek (obr. 2). Je-li interpretace dílčích výzkumů správná, pak byl zastižen v čp. 42 a 266 (obr. 3). Jeho značná hloubka dovoluje předpokládat, že zůstal poměrně dobře sledovatelný i pod podlahami dnešních sklepů dalších domů. Z rozměrů příkopu 1 jsou známy jen částečné údaje, z nichž výškové jsou vesměs v systému Jadran:

hloubka: čp. 266/III – hloubka minimálně 2,7 m

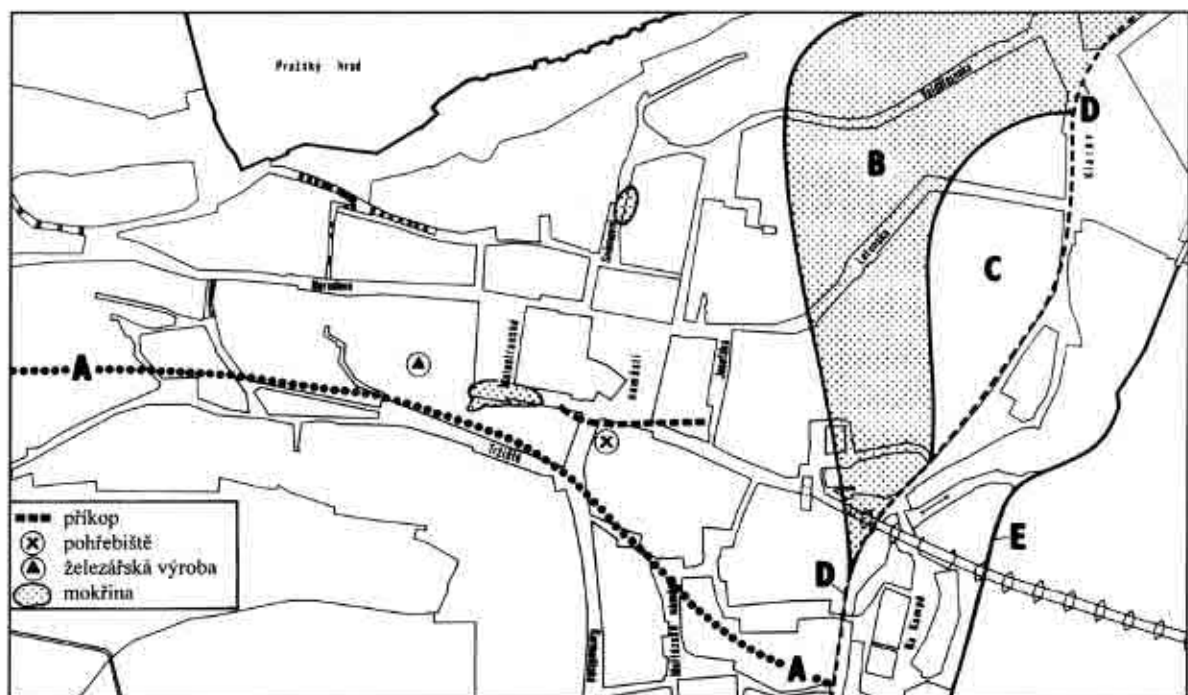
dno příkopu 191,6 m n. m.,
nejvyšší bod stěny 193,6 m n. m.,
výchozí úroveň neznámá (vyšší než 194,3 m n. m.)
mocnost dochované výplně (hloubka) pod příkopem 2 1,8 m

čp. 42/III – hloubka minimálně 3,8 m

dno nedosaženo, nejhlubší bod stěny 186,5 m n. m.
výchozí úroveň: zevně – výše než 189,8 m n. m.

zevnitř (k valu) – minimálně 190,3 m n. m.

část hloubky pod příkopem 2 1,1 m

OBR. 5. PŘÍKOP 1 – SITUOVÁNÍ REKONSTRUOVANÉ ČÁSTI PŘÍKOPU V RÁMCI MALÉ STRANY. A – E JAKO U OBR. 1 (ZOBRAZIL M. MÖLLER).

šířka: čp. 266/III – ve výšce cca 2 m nad dnem šířka větší než 3,1 m
Ploché dno širší než 1,1 m svíralo se spodkem stěny pravý úhel.
Ve výšce 193,3 m n. m., tj. 1,7 m nad dnem příkopu, se stěna o 1 m rozvířala.

Při předpokladu stejného spádování obou stěn příkopu by šířka ve výšce 1,7 m nade dnem, tj. cca v poloviční výšce, činila $3,1 + x$ metrů.

čp. 42/III – šířka větší než 4,2 m a menší než 4,8 m
odkryta jen část stěny (0,7 m) – nejvyšší bod 187,8 m n. m., částečné pokračování stěny zaměřeno pedologickou sondýrkou. Šířka příkopu v neznámé výšce nad dnem je větší než 4,2 m, nebyla však větší než 4,8 m. Maximální šířku příkopu zde limituje neporušené podloží pod příkopem 2 v sondě VI.

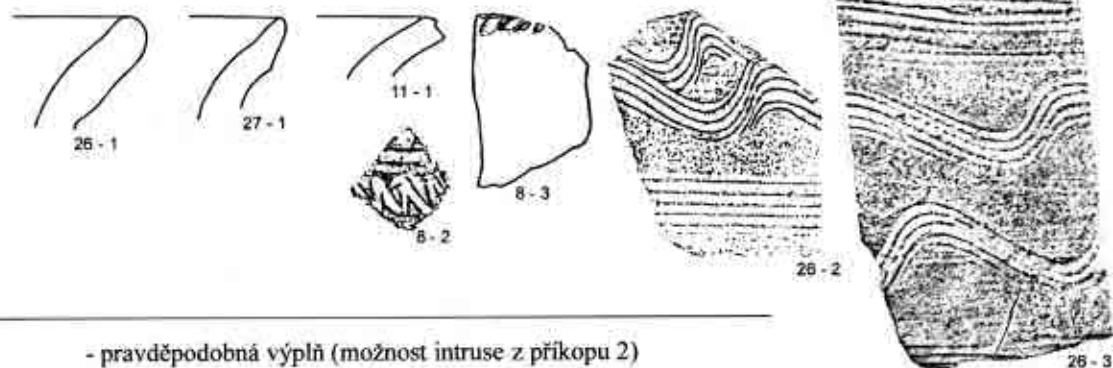
sklon: čp. 266/III – od shora 55° , spodních 0,4 m 90° (obr. 4)
čp. 42/III – 50°

Za předpokladu, že se velikost příkopu 1 v jeho průběhu neměnila, vyplývá z uvedených rozměrů, že měl šířku mezi 4,2 a 4,8 m a hloubku větší než 3,8 m. Jeho ploché dno bylo částečně (?) vyloženo opukovými kameny a říčními valouny. Stěny byly podle dokumentovaných torz poměrně strmé – v nejpovlnějším zastiženém úseku 50° .

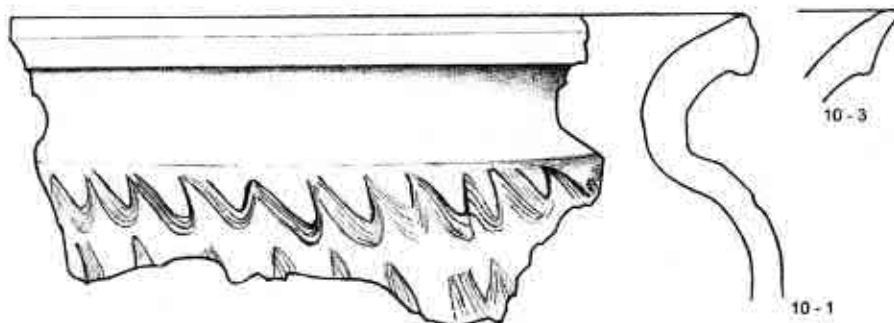
Trasa příkopu 1 je dosud zjištěna jen dvěma body. Od čp. 266/III dále směřuje na jižní obvodovou stěnu dnešního kostela sv. Mikuláše. Z půdorysu v čp. 266/III jednoznačně plyne, že při vytyčování trasy příkopu 1 hrála velkou roli mokřina, které se příkop vyhýbá (obr. 5), ze severu ji obchází a nechává ji zevně opevňovacího systému. Zdá se, že jí nebylo využito.

Archeologická dokumentace obsahuje indicie nasvědčující delší době fungování příkopu 1. Dle svědectví řezu 10 v čp. 266/III byl do jeho výplně proveden razantní zásah, jakým mohlo být např. čištění příkopu nebo jeho rychlé obnovení (zákrok SK 4 ve vývoji lokality, zřetelný na řezech 9 a 10). Na dně zásahu, zastiženém na velmi malé ploše (asi $0,5 \text{ m}^2$), ležely ploché opukové kameny, vyskládané do vodorovné polohy

čp. 266/III - výplň příkopu

- pravděpodobná výplň (možnost intruze z příkopu 2)

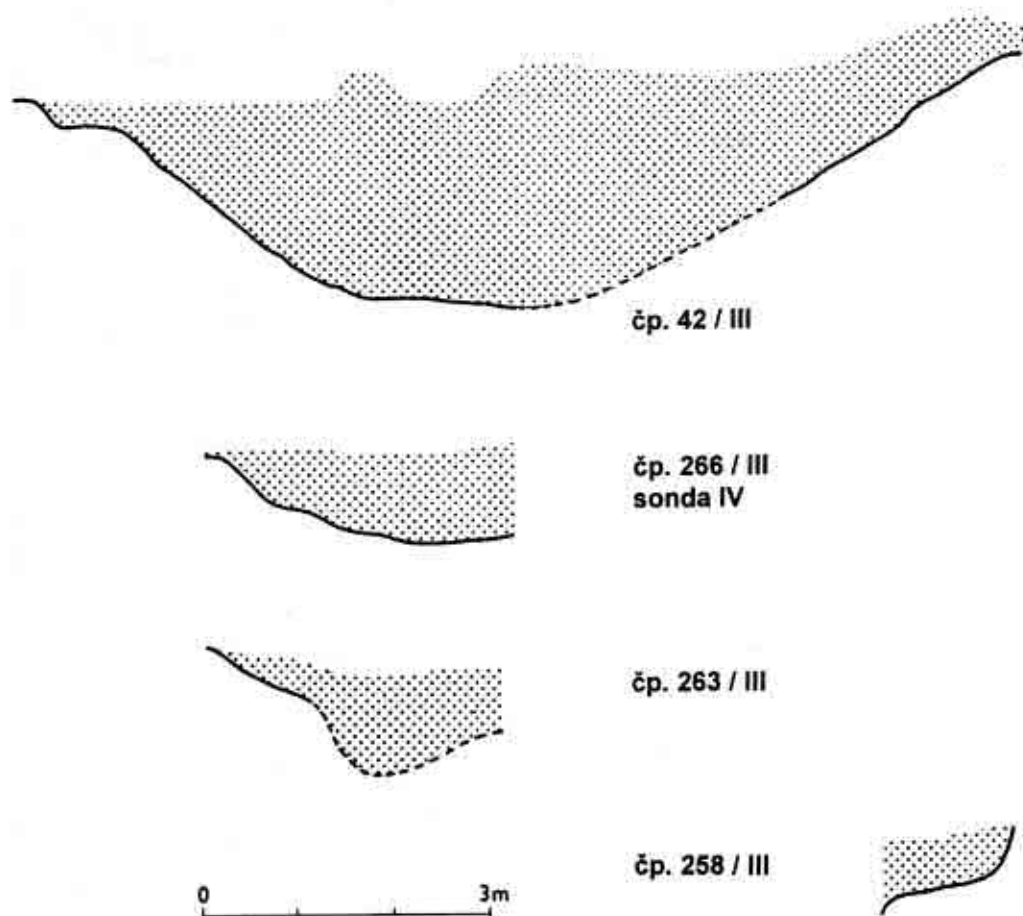
OBR. 6. PŘÍKOP 1 – KERAMIKA Z VÝPLNĚ PŘÍKOPU 1 (KRESBA M. PROCHÁZKOVÁ, S. MATOUŠOVÁ).

s rovným povrchem. Po obnovení či čištění příkopu a jednorázovém zaplnění dna do výšky 0,8 m organickým odpadem zůstal příkop nějakou dobu otevřený a byl postupně přirozeně zanášen. Z přirozené výplně příkopu zůstalo v čp. 266/III dochováno 0,7 m. Stejně tak je přirozenými pochody poznamenána i výplň úseku příkopu 1 v čp. 42/III. Její zastížená část (o mocnosti 1,2 m) je tvořena pouze přirozeným nánosem, charakter spodní partie výplně nad dnem není znám.

Datace příkopu 1 je dána jen keramickým inventářem z jeho výplně (obr. 6) s vědomím problematiky vypovídací hodnoty této skály nálezů (starší střepy v mladší situaci). Nálezy pocházejí pouze z čp. 266/III, většinou jen z výplně zákroku „čištění“ (SK 5 v systému lokality). Keramické zlomky byly vyrobeny před nástupem keramiky s kalichovitým okrajem i keramiky s límcovitým okrajem ústí, dataci těchto zlomků do průběhu 9. století indikují i některé archaické technologické znaky (např. svislé špachtlování na vnitřní stěně).

Charakterizovat opevňovací systém, jehož je příkop 1 součástí, není možné. Styk mezi příkopem 1 a fázemi dřevohlinité hradby, zastížené v čp. 42/III, se nedochoval, neboť byl cele zničen zapuštěním mladšího příkopu 2.

S velkou pravděpodobností časově paralelní s příkopem 1 je násyp zjištěný výzkumem 21/97 na Valdštejském náměstí (akce 10). Mocná vrstva přemístěného podložního materiálu, dochovaná do výšky 0,8 m, byla uměle nasypána dříve, než na ní vzniklo sídlištní souvrství charakterizované keramikou s límcovitým okrajem. V důsledku primární absence dřevěných prvků v ploše 4 m² není souvislost násypu s tělesem dřevohlinité hradby prokázána, tak mocný násyp však není běžnou součástí sídlištní zástavby (Čiháková – Zavřel 1998; Čiháková 1998).

OBR. 7. PŘÍKOP 2 – PROFILACE JEDNOTLIVÝCH ZASTÍŽENÝCH ÚSEKŮ (KRESBA M. MÜLLER)

1.3.2. Příkop 2

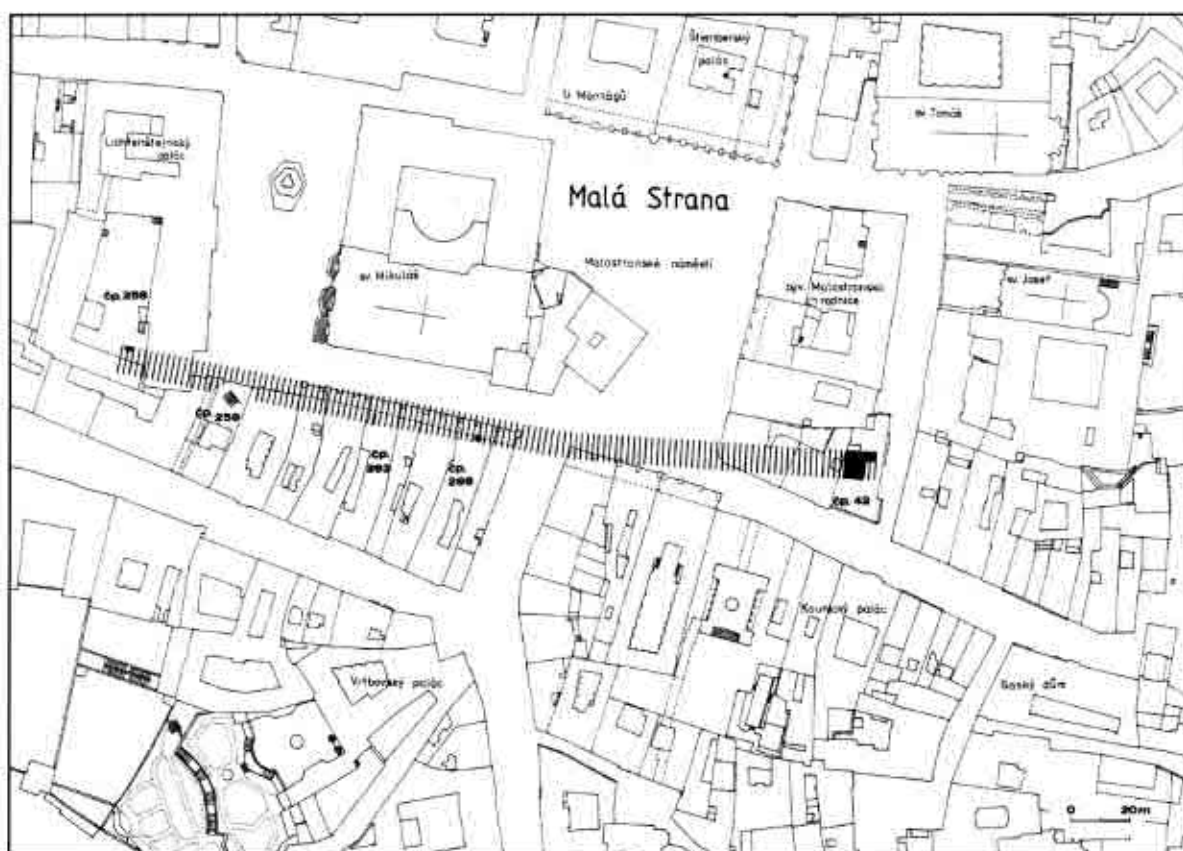
Jako příkop 2 je označena součást mladšího, po příkopu 1 stratigraficky následného opevňovacího systému, který zhruba na konci 9. století nahradil opevnění s příkopem 1 (obr. 7). Sonda IV výzkumu v čp. 266/III zastihla přesně místo křížení stěn obou středohradištních příkopů 1 a 2, jejichž dokumentace na místě styku zcela jednoznačně prokázala odlišnost ve směru obou příkopů, vylučující možnost, že by oba příkopy byly jen dvě fáze téže stavební akce. Předpokládám, že trasu příkopu 2 zastihly výše zmíněné 4 výzkumy (obr. 8), z nichž výzkum v čp. 42/III získal kompletní řez příkopem. Rozměry příkopu 2 proto jsou známy nepoměrně lépe než příkopu 1.

hloubka: čp. 42/III – hloubka příkopu 2 = 2,7 m

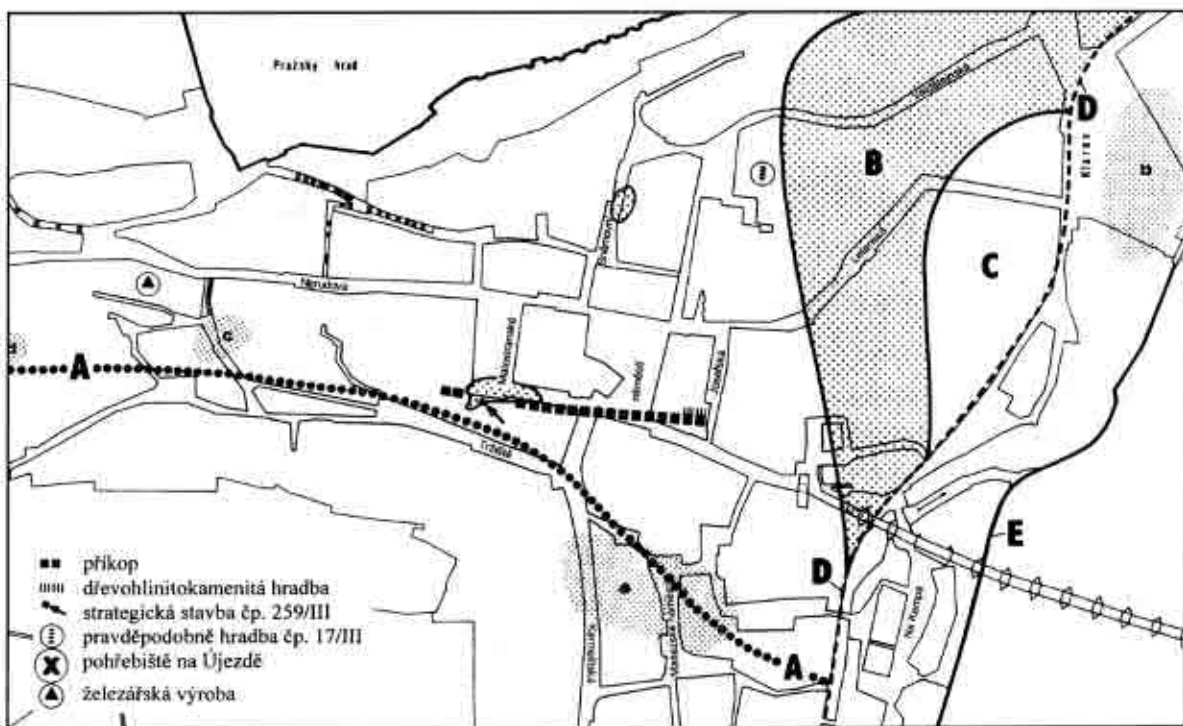
dno příkopu	187,6 m n. m.
povrch podloží po vnější straně příkopu	výše než 189,8 m n. m.
povrch podloží po vnitřní straně příkopu	190,3 m n. m.
sesedlý povrch jednorázové výplně.....	189,8 m n. m.
povrch jednorázové výplně vně příkopu	
podél jeho vnitřní strany	190,6 m n. m.
pronesení (snížení) povrchu jednorázového zásypu	o 0,8 m
mocnost sesedlé výplně	2,2 m

čp. 266/III – hloubka větší než 1,4 m

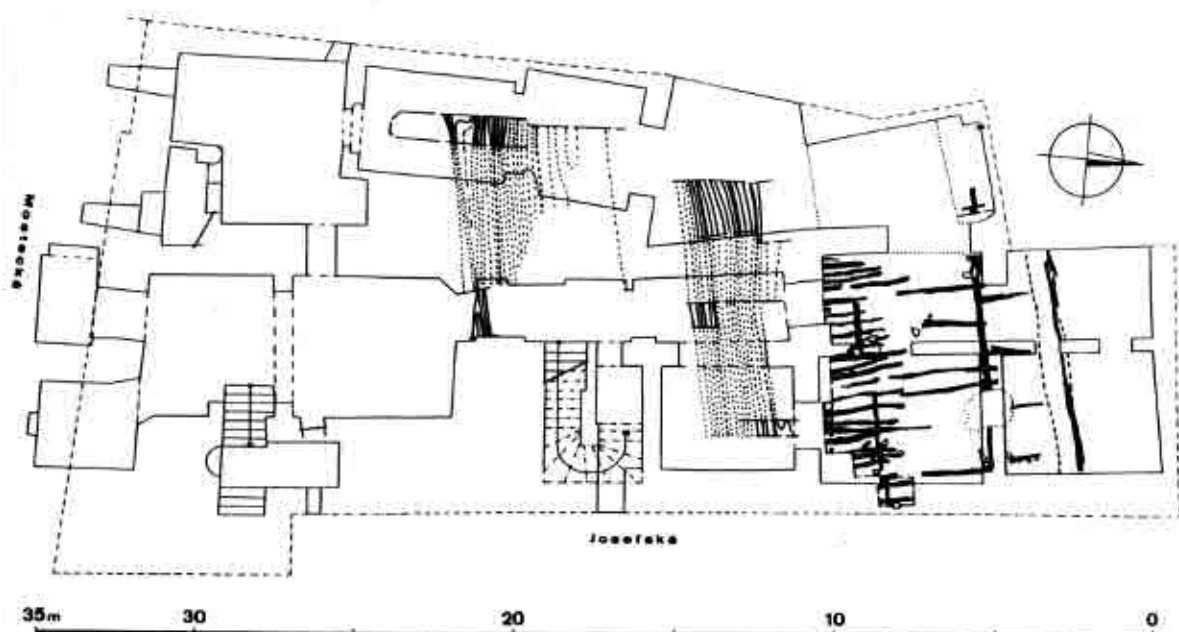
dno patrně 192,87 m n. m., výchozí úroveň vně	
příkopu neznámá, zastižená úroveň zásypu	194,3 m n. m.

OBR. 8. PŘÍKOP 2 – REKONSTRUKCE ČÁSTI TRASY NA PODROBNÉ MAPĚ OKOLÍ JIŽNÍ HRANICE AREÁLU S VYZNAČENÍM JEDNOTLIVÝCH ZASTÍŽENÝCH ÚSEKŮ PŘÍKOPU 2 (ZOBRAZIL M. MÜLLER).

OBR. 9. PŘÍKOP 2 – SITUOVÁNÍ REKONSTRUOVANÉ ČÁSTI PŘÍKOPU V RÁMCI MALÉ STRANY. GEOMORFOLOGICKÉ PRVKY A – E JAKO U OBR. 1, OSÍDLENÍ VNĚ OPEVNĚNÉHO AREÁLU: a – PROSTOR POZDĚJŠÍ MALTEZSKÉ JURISDIKCE A JEJÍ ZAPADNÍ SOUSEDSTVÍ, b – OSTROV KLÁROV, PŘÍSLUŠNOST K OPEVNĚNÉMU AREÁLU NEJISTÁ; c – JANSKÝ VRŠEK, d – AREÁL NEMOCNICE POD PETŘÍNEM (ZOBRAZIL M. MÜLLER).

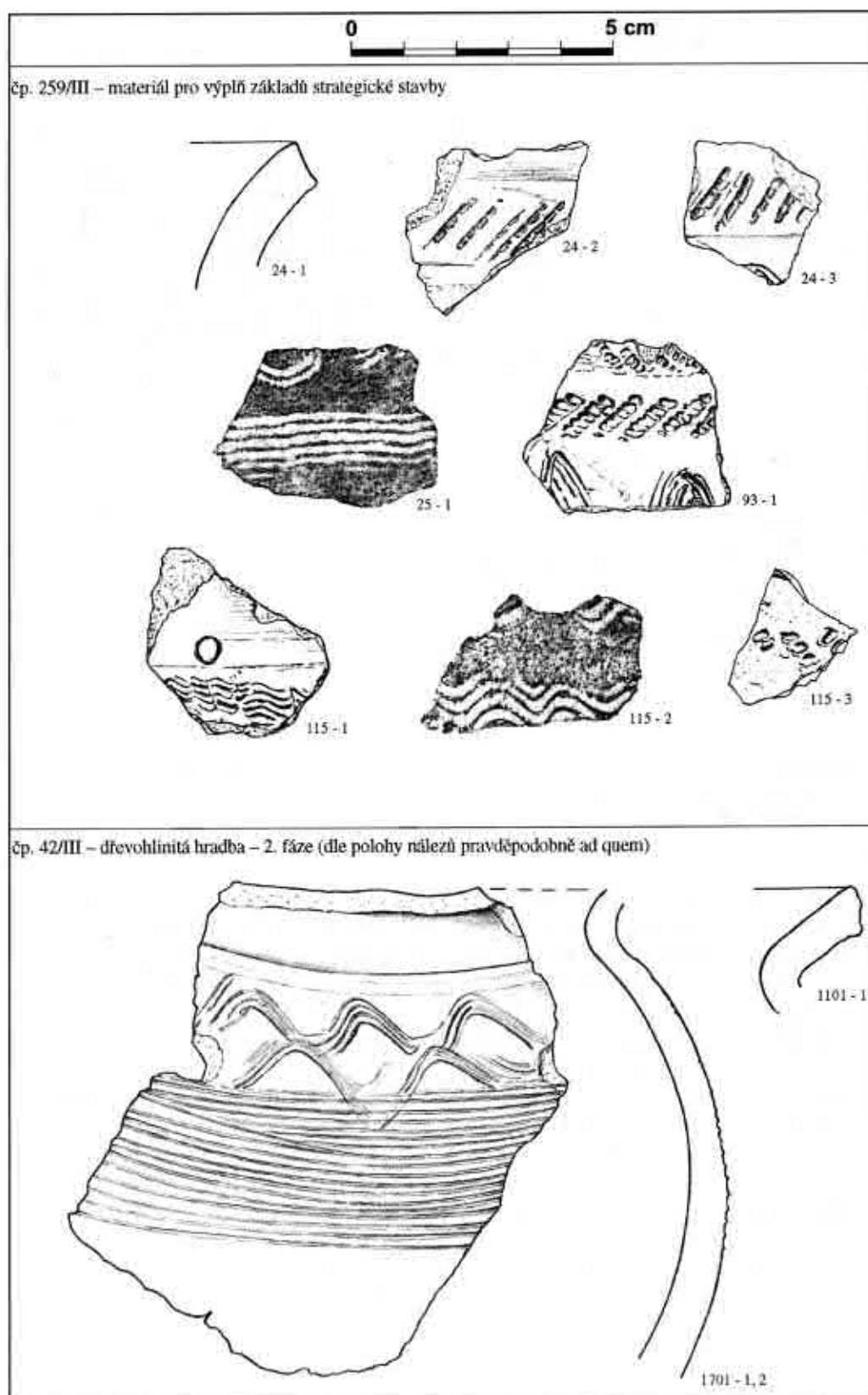
OBR. 10. PŘÍKOP 2 – ČP. 42/III. VRSTVENICOVÝ PLAN PŘÍKOPU SPOLU S DŘEVĚNÝMI KONSTRUKČNÍMI PRVKY HRADBY (KRESBA M. MÜLLER).

- mocnost jednorázové výplně 1,4 m
 čp. 263/III – hloubka větší než 1,3 m
 výchozí úroveň vně příkopu neznámá
 zastižená úroveň zásypu 194,9 m n. m.
 čp. 258/III – podél vnitřní hrany příkopu zastiženo povlovné vyústění hluboké 0,4 m.
- šířka: čp. 42/III – šířka příkopu 2 = 9,7 m
 celková šířka 9,7 m včetně 0,6 m vodorovného schodu podél vnější hrany příkopu se stopami dřevěných kolíků
 čp. 266/III – šířka větší než 3,6 m, zastiženo 1,8 m z šířky
 čp. 263/III – zastiženo 3,8 m z šířky
 čp. 258/III – zastiženo 0,9 m z šířky

Jak vyplývá z výše uvedených dat, vzhledově se příkopy 1 a 2 diametrálně liší. Rozdíl není jen v rozměrech (mladší příkop širší než příkop starší), ale zejména v proporcích, kdy starší příkop má poměr základních rozměrů, tj. šířka : hloubka, v mírách 4,2–4,8 m : více než 3,8 m, zatímco u mladšího příkopu je tento poměr 9,7 m šířky : 2,7 m hloubky.

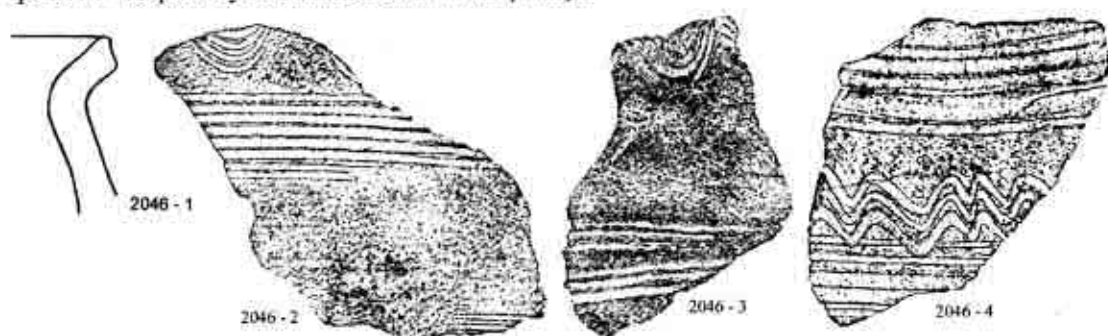
Rozdíl mezi příkopy 1 a 2 nereflakuje jen změnu opevňovací taktiky apod. Z průběhu tras obou příkopů vysvítá i přeměna půdorysného rozsahu opevněného areálu. Zatímco příkop 1 obcházel ze severu mokřinu v dnešním JZ koutě Malostranského náměstí, jednotlivé dokumentované body příkopu 2 leží na rovné, přímé linii směřující od čp. 42/III přes Lichtenštejnský palác čp. 258/III dále k západu. Do opevněného areálu byla zahrnuta i mokřina, na jejímž jižním břehu, vnějšímu vůči ohrazené ploše, vyrostla v linii příkopu „strategická“ nadzemní stavba s dřevohlinitými základy, dokumentovaná výzkumem v Hartigovském paláci čp. 259/III (obr. 9).

Charakter výškové obranné překážky příslušející k příkopu 2 zatím není jednoznačně určen. S největší pravděpodobností jí je dřevohlinité těleso hradby v čp. 42/III (obr. 10). Přímý styk příkopu s tělesem hradby se nedochoval – přesně v jeho linii probíhala obvodová zeď sklepa založená do podloží, jediný dochovaný úsek styku (cca 1 m) zničila stavba.

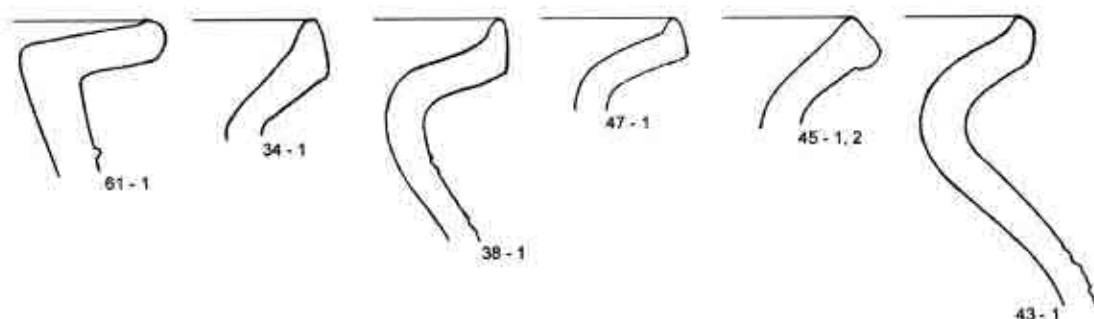

OBR. 11. KERAMIKA Z NADZEMNÍCH KONSTRUKCÍ INTERPRETOVANÝCH JAKO SOUČÁST OPEVNŮVACÍHO SYSTÉMU S PŘÍKOPEM 2: ČP. 259/III – VYPLŇ ZÁKLADŮ STAVBY, ČP. 42 – BÁZE VYPLNĚ HRADBY, TĚ PRACOVNÍ ÚROVEŇ PŘI STAVBĚ 2. FÁZE HRADBY (AD QUEM) (KRESBA M. PROCHÁZKOVÁ, S. MATOUŠOVÁ).

čp. 42/III - rozplavený sídlištní horizont na dně příkopu

čp. 259/III - náplavy z doby funkce strategické stavby

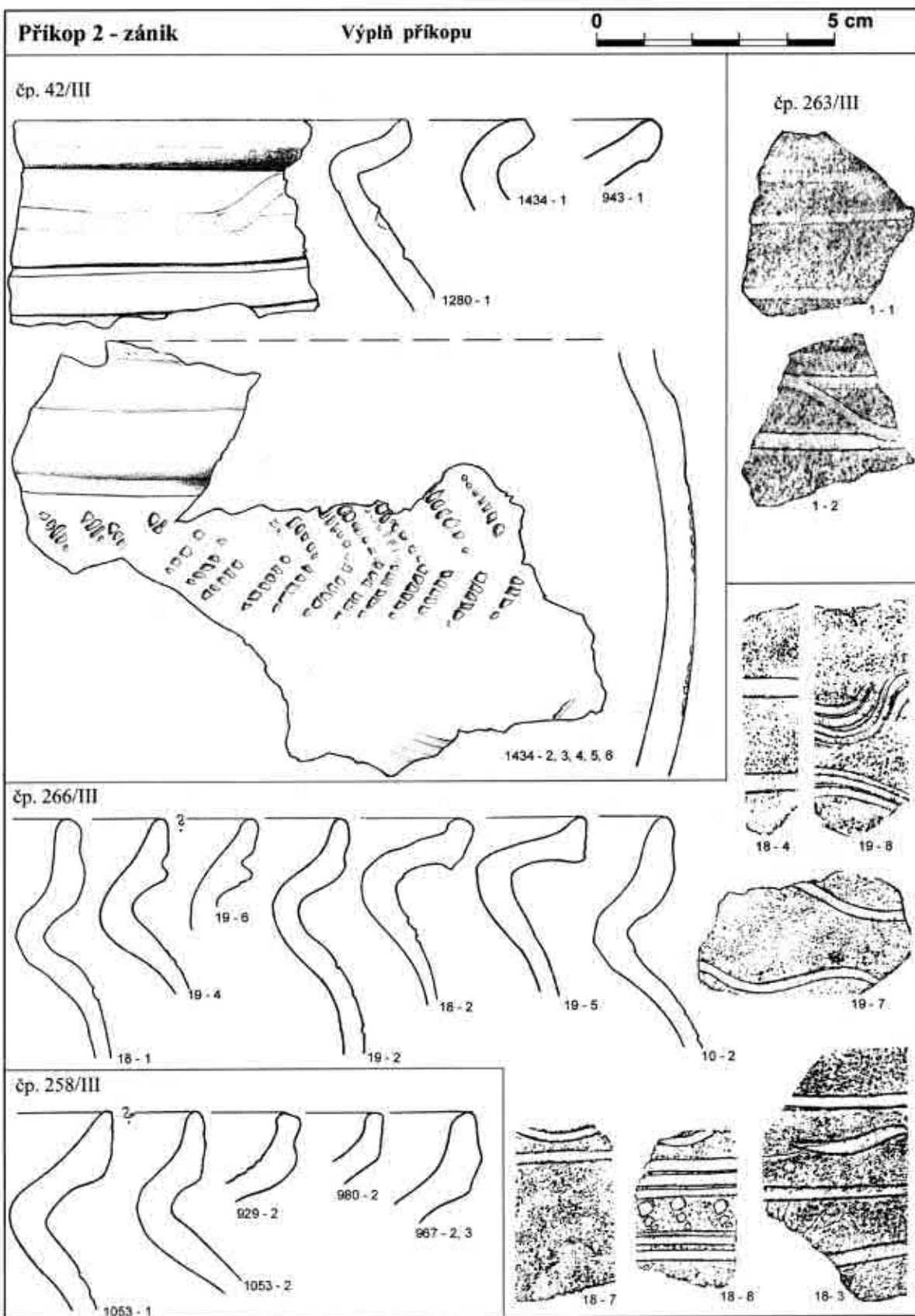

OBR. 12. KERAMIKA Z DOBY FUNKCE 2. OBRANĚHO SYSTÉMU: ČP. 42/III - DNO PŘÍKOPU, ČP. 259/III - NÁPLAVY PŘED ČELEM STAVBY (KRESBA M. PROCHÁZKOVÁ, S. MATOUŠOVÁ).

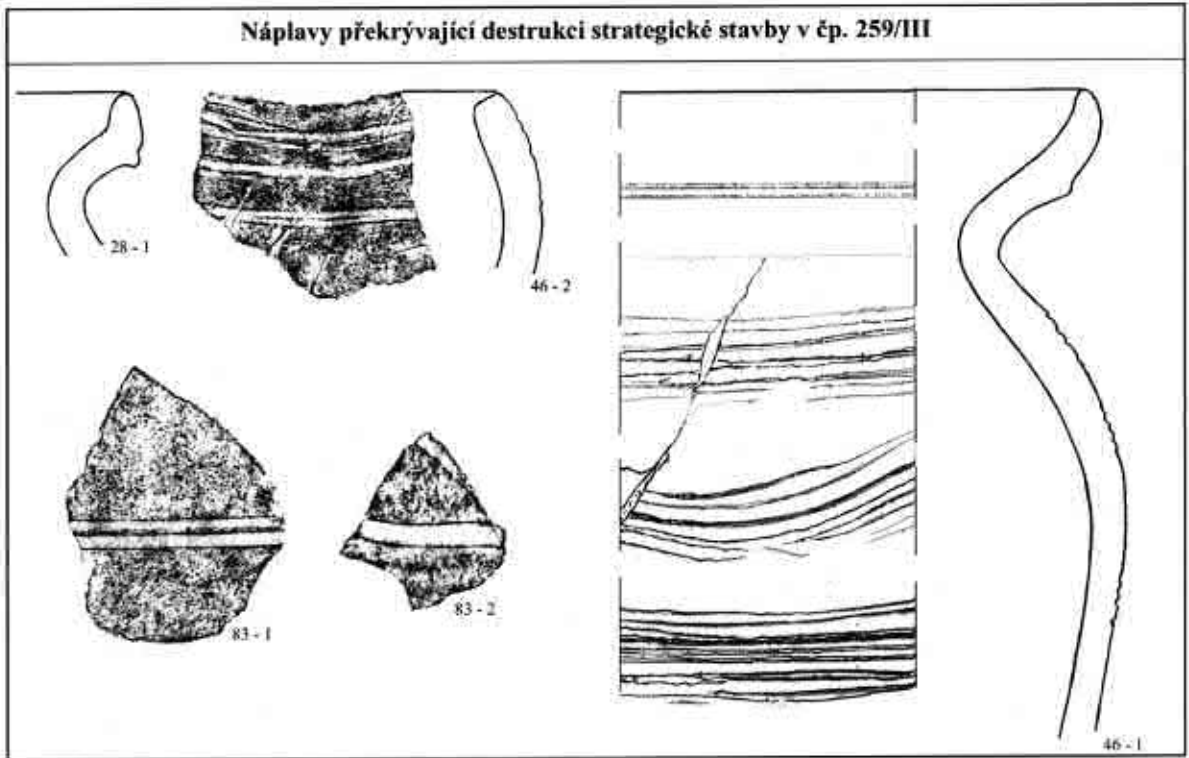
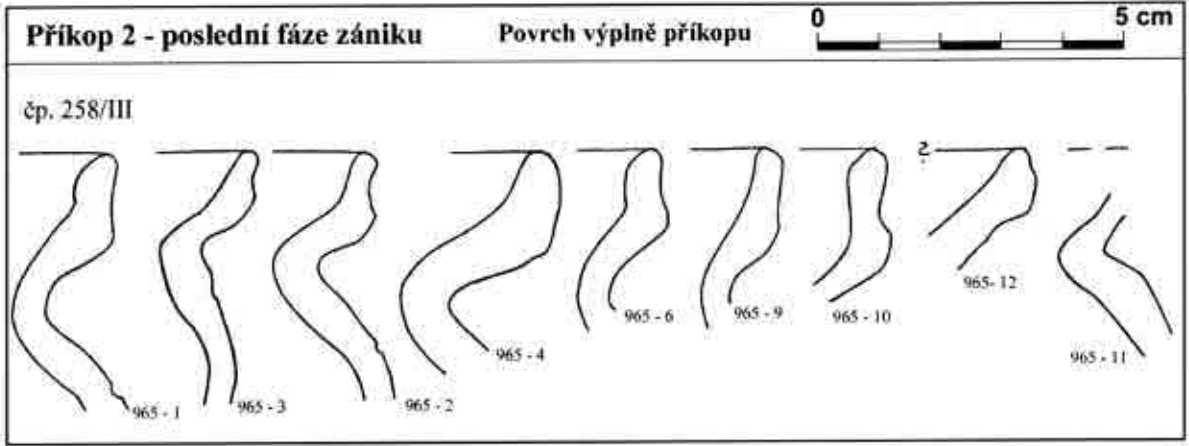
Dataci příkopu 2 je nutné rozčlenit na dobu výstavby opevňovacího systému včetně hloubení příkopu, dobu funkce systému a dobu zániku opevnění včetně zaplnění příkopu. Doba hloubení příkopu a budování 2. obranného systému je dána datací starších situací, narušených příkopem 2, a datací nálezů z výplně dřevohlinitých nadzemních konstrukcí. Datace vyplývá z těchto situací:

- čp. 266/III – zásyp příkopu 1 s keramikou starší než konec 9. století poskytl datum *post quem* (obr. 6)
- čp. 42/III – příkop 1 bez nálezů, v hlinité výplni hradby střepy 9. století (obr. 11)
- čp. 263/III – nedatováno (příkop 2 zahluoben do geologických vrstev)
- čp. 258/III – sídlištní souvrství konce 9. stol. poskytlo datum *post quem* (Boháčová – Čiháková 1994, Taf. 1A+1B, celky S5, S7, S11, S12, S13, S14, S17)
- čp. 259/III – v hlinité výplni stavby keramika výrazně starší než konec 9. stol. (obr. 11)

Doba funkce příkopu 2 a jeho obranného systému je patrně reprezentována vrstvou 367 o charakteru rozplaveného sídlištního horizontu, silnou 0,2 m, na dně příkopu 2 v čp. 42/III (obr. 67), obsahující výlučně keramiku 9. století (obr. 12). V čp. 259/III je dokumentováno souvrství bahnitých sedimentů, které se nanosilo před čelo strategické stavby za doby jejího fungování. Vydalo zlomky keramických nádob s límcovitým okrajem ústí z konce 9. století (obr. 12). Podle výzkumu v čp. 266/III je pravděpodobné, že příkop 2 neplnil svou funkci dlouho, neboť na úseku, interpretovaném jako jeho báze, není žádná vrstva (splach, životní špína) z doby, kdy jako otevřený mohl představovat hlubokou překážku.

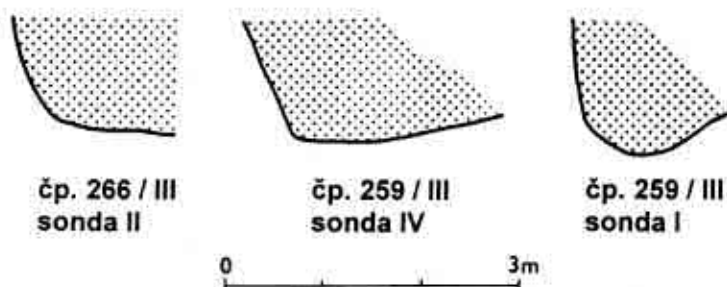

OBR. 13. PŘÍKOP 2 – KERAMIKA Z VÝPLNĚ ZANIKAJÍCÍHO PŘÍKOPU (KRESBA M. PROCHÁZKOVÁ, S. MATOUŠOVÁ).

OBR. 14. PŘÍKOP 2 – KERAMIKA NA POVRCHU ZANIKLÉHO PŘÍKOPU V ČP. 258/III A KERAMIKA Z VRSTVY PŘEKRÝVAJÍCÍ DESTRUKCI ZANIKLE STRATEGICKÉ STAVBY V ČP. 259/III (KRESBA M. PROCHÁZKOVÁ, S. MATOUŠOVÁ).

Zánik příkopu byl jednorázovou akcí. Na rozplavený horizont na dně příkopu v čp. 42/III nasedá 2,2 m násypu z přemístěného podložního materiálu, z jakého byla také vystavěna hradba. Na bázi násypu leží ve směru dna velké množství opukových kamenů až balvanů a mezi nimi zbytky ztrouchnivělého dřeva. V čp. 266/III je příkop 2 do výšky 1,7 m také jednorázově zasypan přemístěným podloží s plochými opukovými kameny a stavebním dřívím. Po dřevěch mezi kameny na bázi zásypu se v čp. 266/III dochovaly dutiny, některé dlouhé až 1 m, které svým průměrem 0,10–0,15 m prokazovaly sílu spadlých dřev a současně jejich chaotické uskupení. Stejně jednorázový zásyp bez zvrstvení zaplnil i vyústění příkopu v čp. 258/III. Také v něm neorganizovaně ležela dřeva, zásyp však tvořila hlína s vysokou příměsí organiky. Žádné ze dřev v zásypu příkopu 2 nebylo ohořelé. Jedinou stopou po ohni v destrukci je malá vrstvička 49 v čp. 266/III pod destrukcí, na dně příkopu 2. Zatímco v destrukci chybí náznaky zá-

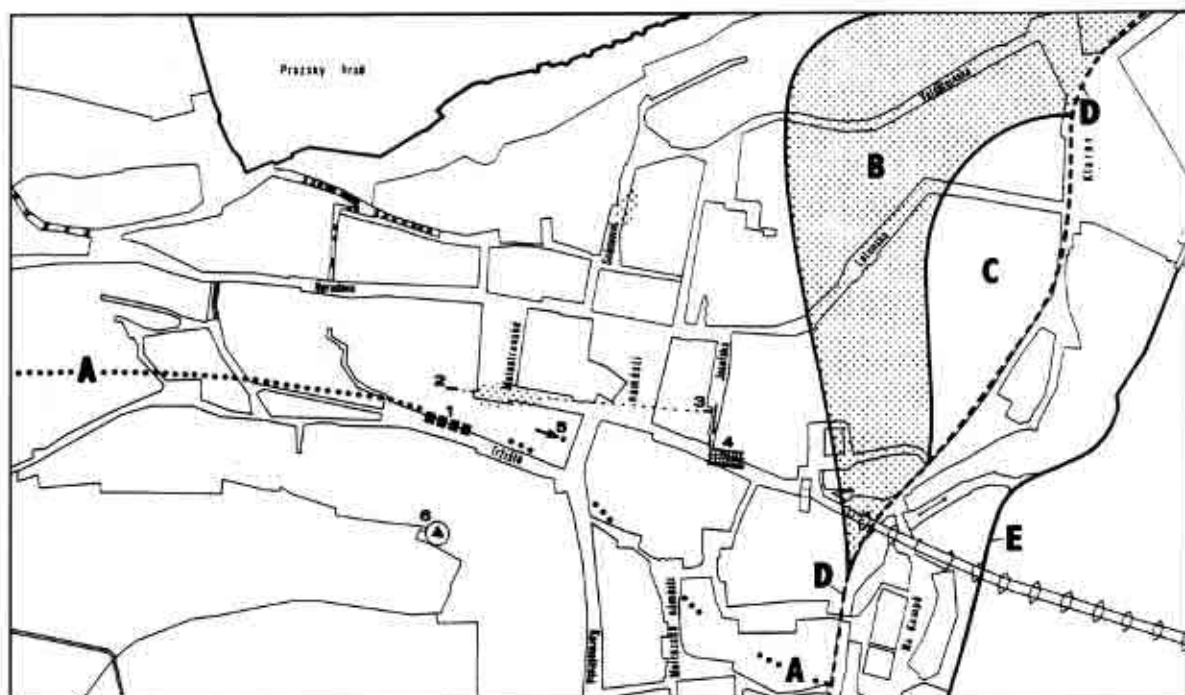

niku opevnění požárem, na jejím povrchu v čp. 266/III vzniklo souvrství (SK 13) s hojnou příměsí popela a intaktním mocným spálenišťem. Vztah tohoto souvrství k zániku příkopu však nelze stanovit. Z jednotlivých zastižených úseků výplně příkopu 2 pochází soubory s keramikou kalichovité profilace okraje. Podle mého názoru podpořeného dendrochronologickými daty, který zdůvodním v připravované studii o sekvenci pražské raně středověké keramiky, nebyly vyrobeny po polovině 10. století. Teoreticky nelze vyloučit, že datované zlomky byly součástí konstrukce svržené do příkopu, a že datují její vznik, nikoliv zánik. Takto mohl vzniknout soubor z výplně příkopu v čp. 42/III, u něhož lze částečně názor o starším primárním uložení v tělese hradby akceptovat (obr. 13). U poměrně homogenních mladších souborů z čp. 266 a 258 to však nepokládám za pravděpodobné a předpokládám, že zmíněné dva soubory datují zánik nějaké blízké dřevohlinitokamenné konstrukce – patrně tělesa dřevohlinité hradby, doprovázený částečným zasypáním příkopu 2 (obr. 13). Do 1. poloviny 10. století řadím i keramický soubor z vrstev, které překryly zničenou strategickou stavbu v čp. 259/III (obr. 14), stejně jako keramiku nalezenou na povrchu výplně příkopu v čp. 258/III (obr. 14).

1.3.3. Příkop 3

Oproti příkopům 1 a 2 je výsledek stavební aktivity označené jako příkop 3 (obr. 15) znám příliš fragmentárně (obr. 16). Jeho linie je rekonstruována na základě tří bodů. Dva z nich z čp. 259/III (sondy I + IV pod ulicí Tržiště) evidentně odrážejí jeden stavební zásah (obr. 16: 1), zatímco bod v čp. 266/III je k předchozím dvěma připojen jen pro svou polohu blízko linie, vzniklé prodloužením zmíněných bodů z čp. 259/III (obr. 16: 5). Rozměry příkopu 3 nejsou dostatečně známy a pravděpodobně nebude snadné jejich znalost doplnit. Dle svědectví výzkumu v čp. 259/III byl příkop v jisté části svého průběhu porušen, a jeho výplň odstraněna, rozlehlým a velmi hlubokým raně gotickým příkopem. Ve východnější části byl beze stopy zničen hloubením sklepů současné zástavby (čp. 266/III), neboť poměrně mělké založení příkopu 3 již nezasahuje pod jejich podlahy.

- hloubka: čp. 266/III – hloubka větší než 1,7 m
dno 192,63 m n. m., původní povrch neznám (výchozí úroveň)
nejvyšší zaznamenaná úroveň podloží 194,3 m n. m. (snížená)
- čp. 259/III (s. I) – hloubka větší než 1,4 m
dno 196,3 m n. m., výchozí úroveň neznámá
nejvýše zaznamenaná úroveň podloží ve štole 197,7 m n. m.
- čp. 259/III (s. IV) – hloubka větší než 1,2 m
dno 195,4 m n. m., výchozí úroveň neznámá, nejvýše zaznamenaná úroveň podloží ve štole 196,6 m n. m.
- šířka: čp. 266/III – šířka větší než 2,3 m ($2 \times 0,6 + 1,1 + x$)
čp. 259/III (s. I) – šířka větší než 1,5 m
čp. 259/III (s. IV) – šířka větší než 3,4 m ($2 \times 0,6 + 2,2 + x$)

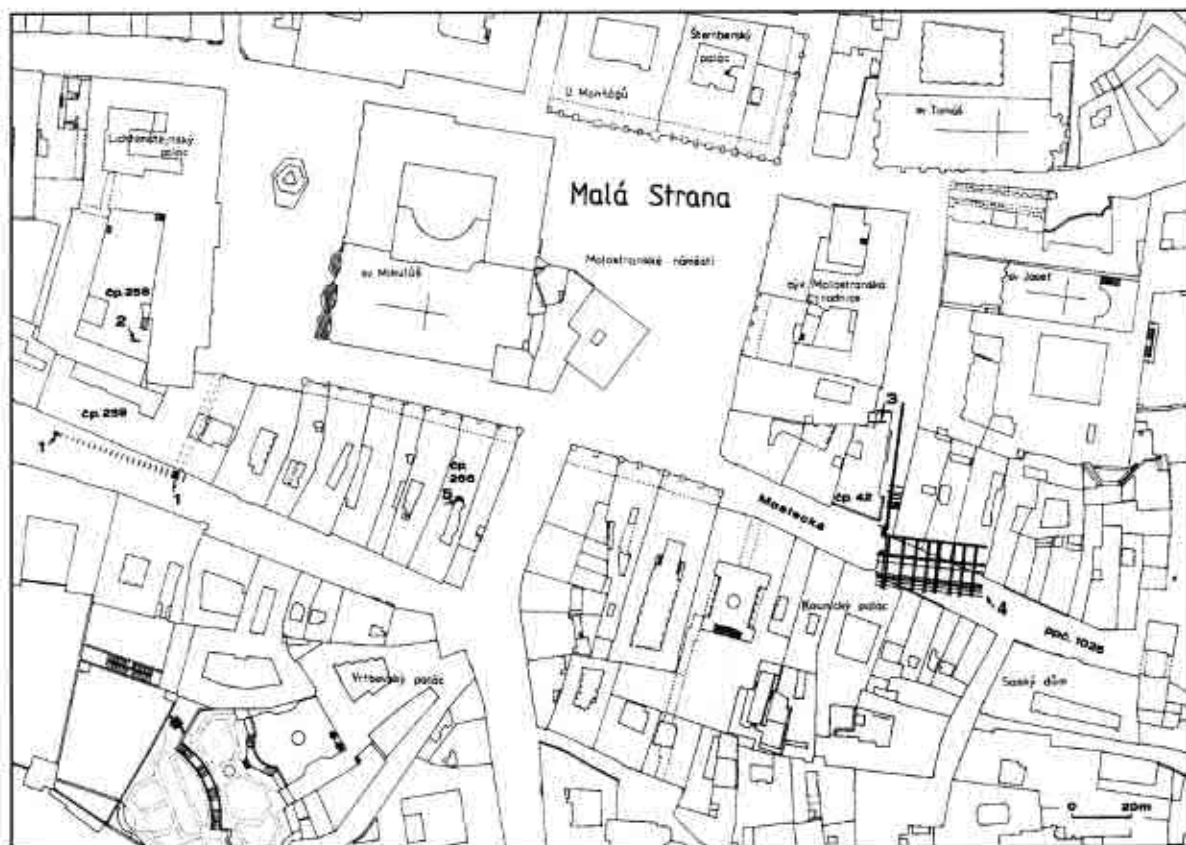
OBR. 16. PŘÍKOP 3 – SITUOVÁNÍ PRVKŮ SYSTÉMU S PŘÍKOPEM 3 V RÁMCI MALÉ STRANY (ZOBRAZIL M. MÜLLER).

sklon stěny: 266/III – $75^\circ - 60^\circ - 30^\circ - 0^\circ$ (1,1 m)
 259/III (s. I) – od jihu $85^\circ - 60^\circ - 20^\circ - 0^\circ$ vrcholnice příkopu – $15^\circ - 30^\circ$ – přerušeni
 259/III (s. IV) – od jihu $65^\circ - 5^\circ - 0^\circ$ (0,7 m) – 15° – přerušeni

Identifikace a charakteristika příkopu 3 je slabým článkem v rekonstrukci raně středověkých opevňovacích systémů na jižním okraji tradičního areálu Malé Strany. O příkopu lze mluvit jako o umělém zemním zásahu (obr. 17), na západě vytesaném do skály (čp. 259/III), směrem východním vedeném skrz nánosy svahových hlín (čp. 266/III). Jeho rozměry, jejichž poznání je znejasněno mladší stavební činností při budování opevnění města v roce 1257 (obr. 18), dle dochovaných torz nálezových situací přesahují hloubku 1,7 m a šířku 3,4 m. Nápadné je zúžení příkopu směrem k západu, jak se jeví z dochovaných fragmentů jeho obrysu. Zatímco partie příkopu v ulici Tržiště byla zcela vyplněna přírodními svahovými splachy, plná dochovaná mocnost příkopu v čp. 266/III je vyplněná dřevohlinitým odpadem.

Datování příkopu určují keramické zlomky z jeho výplně (obr. 19), popř. též datum *ante quem*, poskytnuté masivní opukovou zdí, s největší pravděpodobností náležející městskému opevnění, založenou v čp. 266/III přímo do zásypu příkopu 3. Keramika vyzdvížená z příkopu 3 v čp. 266/III náleží patrně vyspělému 10. století, není však vyloučeno, že nesouvisí přímo se zánikem příkopu, ale se zanedbáním jeho řádné údržby a čištění. Soubor ze svahových sedimentů příkopu 3 v ulici Tržiště je v rámci keramiky s kalichovitou profilací ústí datován do mladší fáze jejího užívání.

Posunutí „příkopu 3“ v čp. 266/III o 25 m jižněji od trasy příkopů 1 a 2 může mít dvojí vysvětlení. Buď je projevem výrazné změny, kterou by bylo rozšíření opevněné plochy za původní jižní hranici poté, co ve vnitřním prostoru již byly vyčerpány možnosti intenzivního růstu osídlení, nebo je pozůstatkem složitějšího opevňovacího systému, obsahujícího vyšší počet příkopů. V druhém případě bychom měli počítat s částečnou časovou synchronizací s příkopem 2, kombinace dvou současných příkopů by se však musela projevit také před opevněním v čp. 42/III v trase Mostecké ulice. Tam ale nebyla zaznamenána.

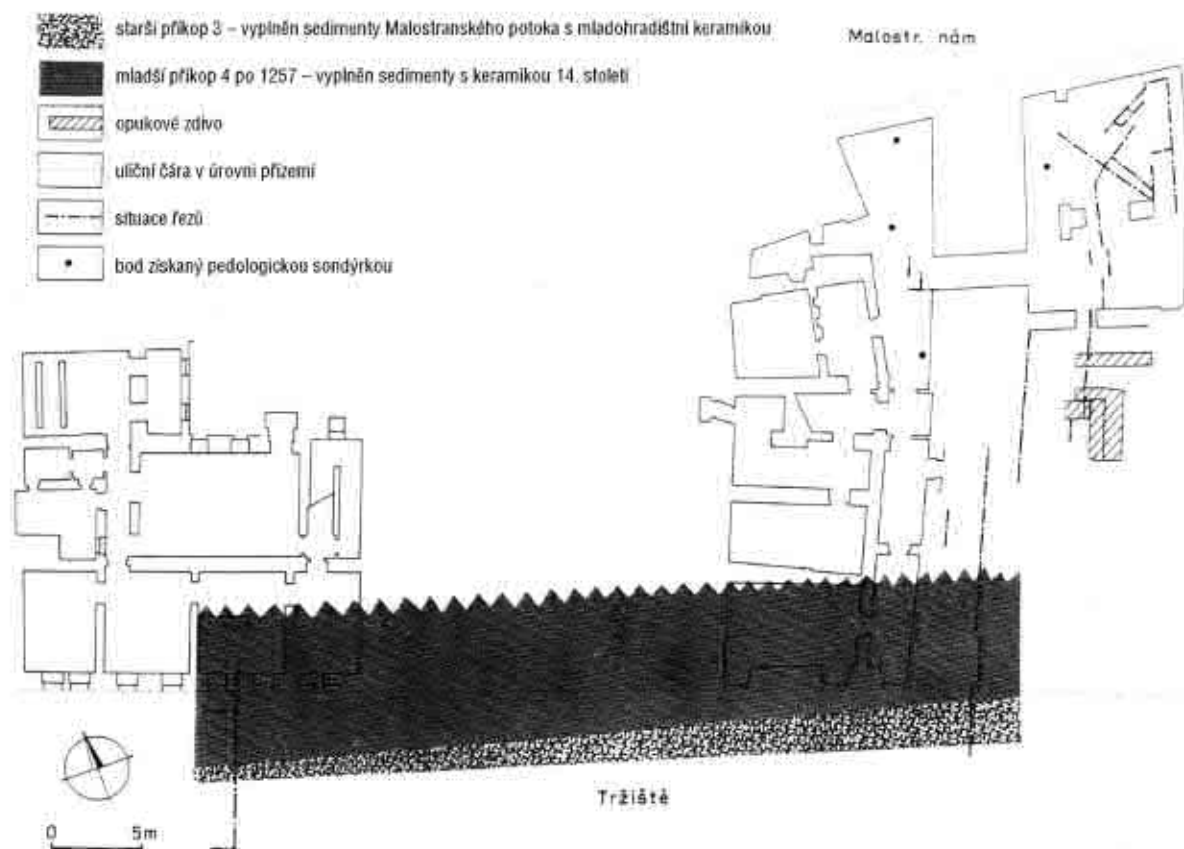

OBR. 17. PŘÍKOP 3 – PODROBNÁ MAPA OKOLÍ JIŽNÍ HRANICE AREÁLU S VYZNAČENÍM JEDNOTLIVÝCH ZASTIŽENÝCH ÚSEKŮ SYSTÉMU S PŘÍKOPEM 3 (ZOBRAZIL M. MÜLLER).

Nadzemním prvkem opevňovacího systému s příkopem 3 může být masivní dřevěná stěna, zbudovaná patrně v průběhu 10. století v prostoru dnešního hlavního nádvoří čp. 258/III (Lichtenštejnského paláce) a zastížená sondami XII a XXIII výzkumu 8/90 až 93 (obr. 20). Její zřícené torzo dokumentovala i sonda I výzkumu 9/91 na Malostranském náměstí před uliční frontou paláce. K vybudování stěny došlo po zasypání příkopu 2 a převrstvením jeho zásypu dalším horizontem, do něhož byla břevna zapuštěna. Pro stavbu stěny je směrodatné datum *post quem*, poskytnuté keramikou z výplně předcházejících situací. Vročení této keramiky do 1. poloviny 10. století vyplývá ze srovnání s keramikou z výzkumu dendrochronologicky datované dřevěné konstrukce cesty v Městecké ulici (Čiháková – Dobrý 1999). Po vystavení báze stěny narostlo zevně souvrství, z něhož se dochovalo max. 0,4 m, s keramikou kladenou do doby po polovině 10. století. Způsob vzniku souvrství nelze určit. Nevíme, zda vzniklo současně se stavbou či je v postdepozitním uložení po zániku stavby. V jeho mocnosti je však i šikmá kamenná a dřevěná destrukce a je otázkou, zda by mohl za funkce stavby být před jejím čelem akceptován takový nepořádek. Zhruba současnou terénní překážkou na jiném místě podél jižní hranice je základová partie pravděpodobně liniové stavby, kterou lze podle výsledků výzkumu v čp. 42/III (obr. 17: 3) charakterizovat jako 0,8 m širokou dřevěnou stěnu s lícemi obloženými čtvrtkulatinami a s písčitohlinitou výplní.

* * *

Platí-li předpoklady o současnosti dřevěné stěny a příkopu 3 a o jejich náležitosti k fortifikaci, pak by velká vzdálenost mezi těmito prvky vypovídala o podstatně složitější konfiguraci tohoto opevňovacího systému, než jakou představuje prostá dvojice příkopu a výškové terénní překážky (dřevohlinitá široká stupňovitá hradba, dřevěná či zděná

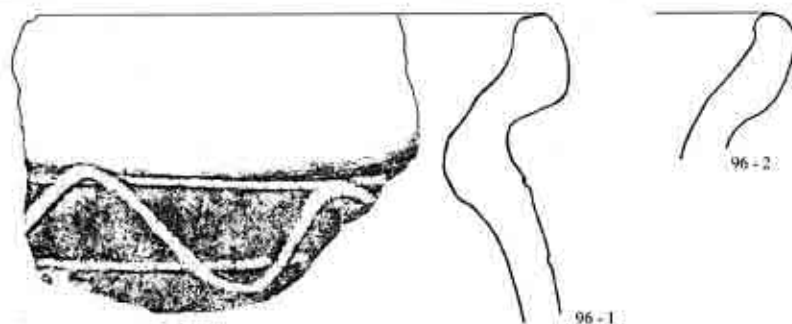

OBR. 18. PŘÍKOPY 3 A 4; JEJICH VZÁJEMNÝ VZTAH POD ULICI TRŽIŠTĚ PŘED ČP. 259/III (OBRYSY SKLEPŮ ČP. 259/III, ZOBRAZIL M. MÜLLER).

stěna). Fortifikace v době fungování příkopu 3 snad zahrnovala i koryto potoka, jehož písčité nánosy byly evidovány v čp. 259/III v sondě I severně od příkopu 3, tzn. v prostoru mezi příkopem a dřevěnou stěnou, ve vzdálenosti 8 m od jižní hrany příkopu 3.

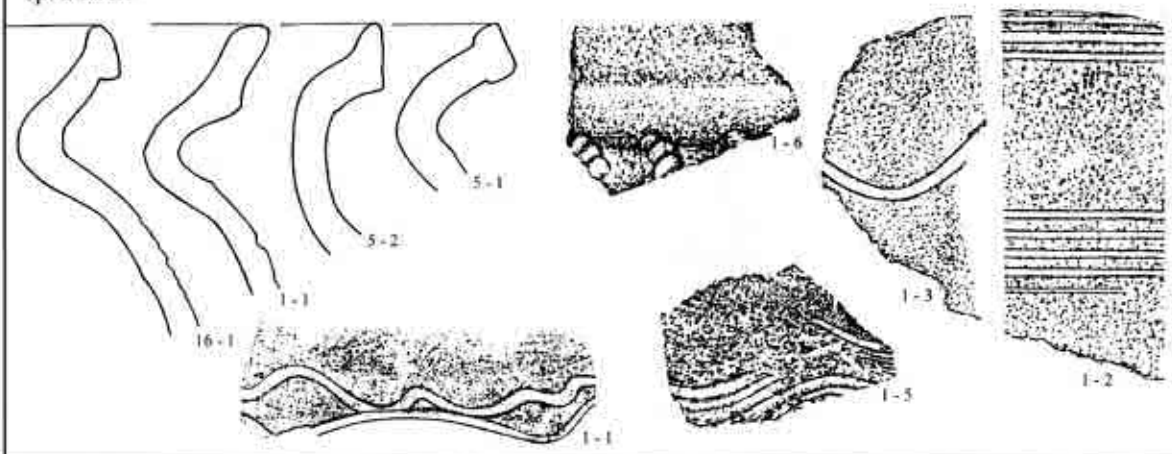
Urbanistické členění při jižní hranici jádra Malé Strany navozuje i další interpretační možnosti. Jejich podkladem je skutečnost, že osa širokého pásu mezi dřevěnou stěnou (obr. 17: 2) a příkopem v čp. 259/III (obr. 17: 1) východně od Karmelitské ulice plynule přechází přímo do prostoru, kterým v 10. stol. od západu procházela dálková cesta, vedoucí s největší pravděpodobností k mostu přes řeku (Čiháková – Dobrý 1999). Přítomnost jejich masivních základových konstrukcí v dnešní Mostecké ulici (obr. 16+17: 4) odporuje možnosti, že by fortifikační prvky systému „příkopu 3“, zjištěné západně od Karmelitské ulice, měly k východu plynulé pokračování směrem k řece v podobě stejnoměrně širokého fortifikačního pásu, jenž by nahradil starší opevnění s příkopem 2, zbořené v 1. polovině 10. století. Obtížně využitelná je zejména vypovídací schopnost bodu 5 (obr. 16+17), jímž je jižní okraj třetího příkopu na parcele čp. 266/III. Pokud by tento bod vyznačoval okraj příkopu totožného s příkopem v ulici Tržiště, pak by fortifikační pás musel změnit směr a míjel by se s prostorem cesty, jak znázorňuje první varianta (obr. 21). Této variantě protiče skutečnost, že jižně od příkopu 2 v čp. 42/III, v délkovém intervalu mezi příkopem 2 na S a okrajem chodníku podél jižní uliční fronty Mostecké ulice na J, naprosto jednoznačně žádný příkop ani jiná deprese nikdy neprobíhaly, jak dokládá zjištěná průběžná linie podloží, přerušená jen výkopem pro subrecentní kanalizaci. Protože ani severně od Mostecké ulice, v bloku mezi ulicemi Mostecká a Letenská, nejsou žádné náznaky příkopu apod., musel by být fortifikační pás s příkopem v podobě varianty 1 v blízkosti Karmelitské ulice ukončen. V poloze na výrazném svahu by takovéto ukončení zajisté způsobovalo vydatné zanášení příkopu a výrazně by tak omezovalo jeho funkci.

čp. 259/III - sonda IV

- sonda I Ø (žádný zobrazitelný nález)

čp. 266/III

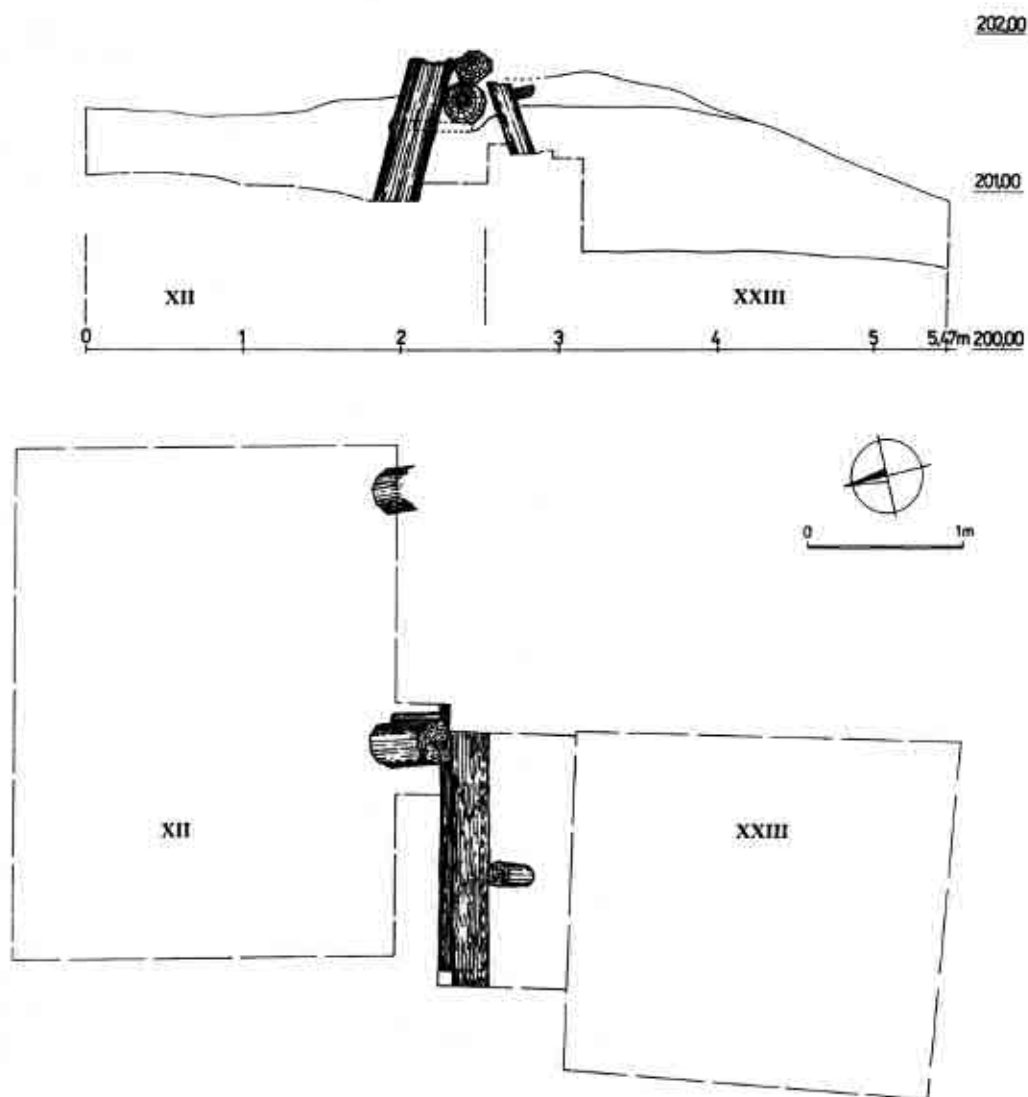

OBR. 19. PŘÍKOP 3 – KERAMIKA Z VÝPLNĚ (KRESBA M. PROCHÁZKOVÁ, S. MATOUŠOVÁ).

Druhá varianta řešení (obr. 22) spočívá na jiné interpretaci situace zjištěné v bodě 5 (obr. 16+17). V ní bod 5 není považován za okraj totožného příkopu, ale za okraj liniové stavby, jakou mohla v té době být i konstrukce komunikace. V takovém případě by pás vymezený body 1 a 2 měl jiný průběh a pojal by do sebe bod 5, stejně jako pravoúhlou konstrukcí úpravy veřejného prostranství v Mostecké ulici. Tento směr úvah nás dovede k možnosti lehce ohrazeného koridoru, kterým by mohla (podél protékajícího potoka?) procházet dálková komunikace. Základem třetí varianty řešení je zatím nerozlišitelná eventuální chronologická nesourodost jednotlivých prvků systému s „příkopem 3“. Na základě dosavadních archeologicky získaných dat je prozatím nejpravděpodobnějším řešením druhá varianta, i když je zde uvedena jen jako pracovní hypotéza.

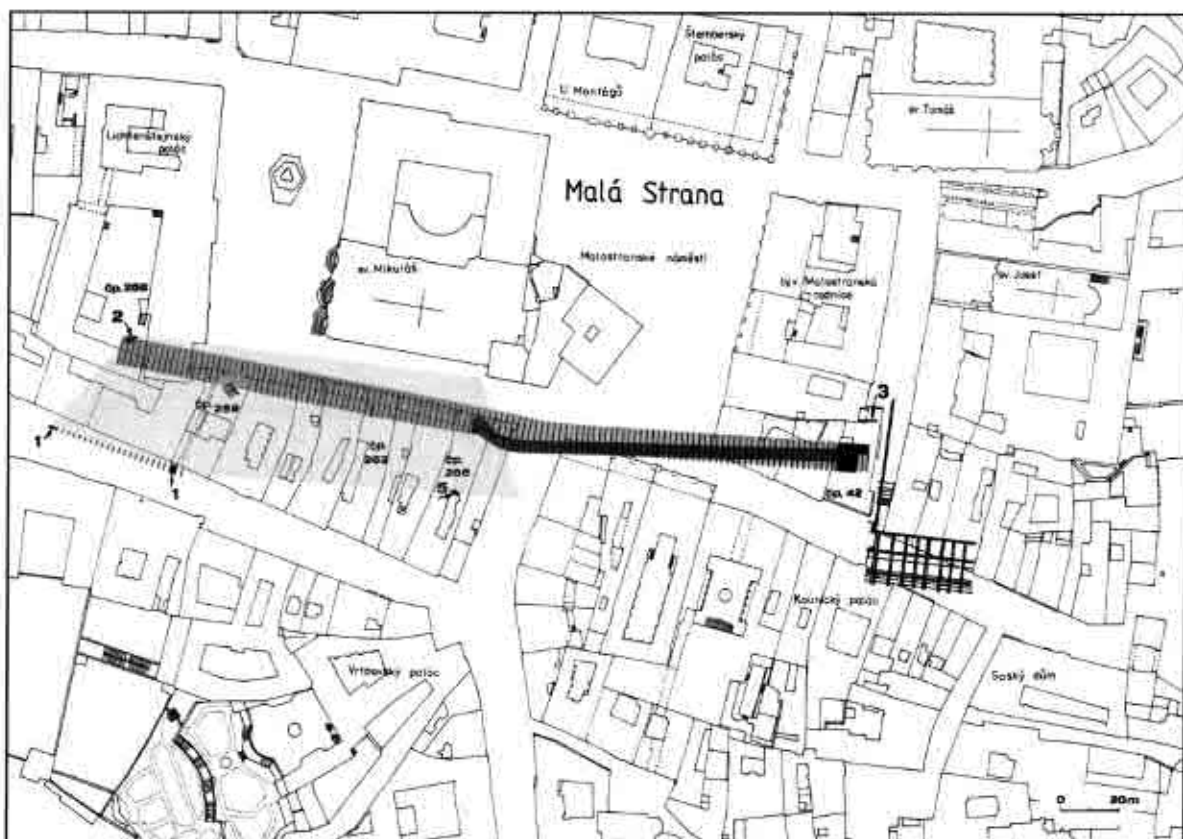
1.3.4. Románské opevnění

V roce 1992 bylo při zadní hranici čp. 292/III (obr. 24: 1), do něhož se vchází z Maltéžského náměstí, prvně odkryto torzo (velmi pravděpodobně městské) zdi opevnění vystavěné románskou technikou z pravidelných opukových kvádrů (Čiháková 1995, 228). Tento nález naznačil, že výstavba zděné fortifikace malostranského osídlení nebyla tak

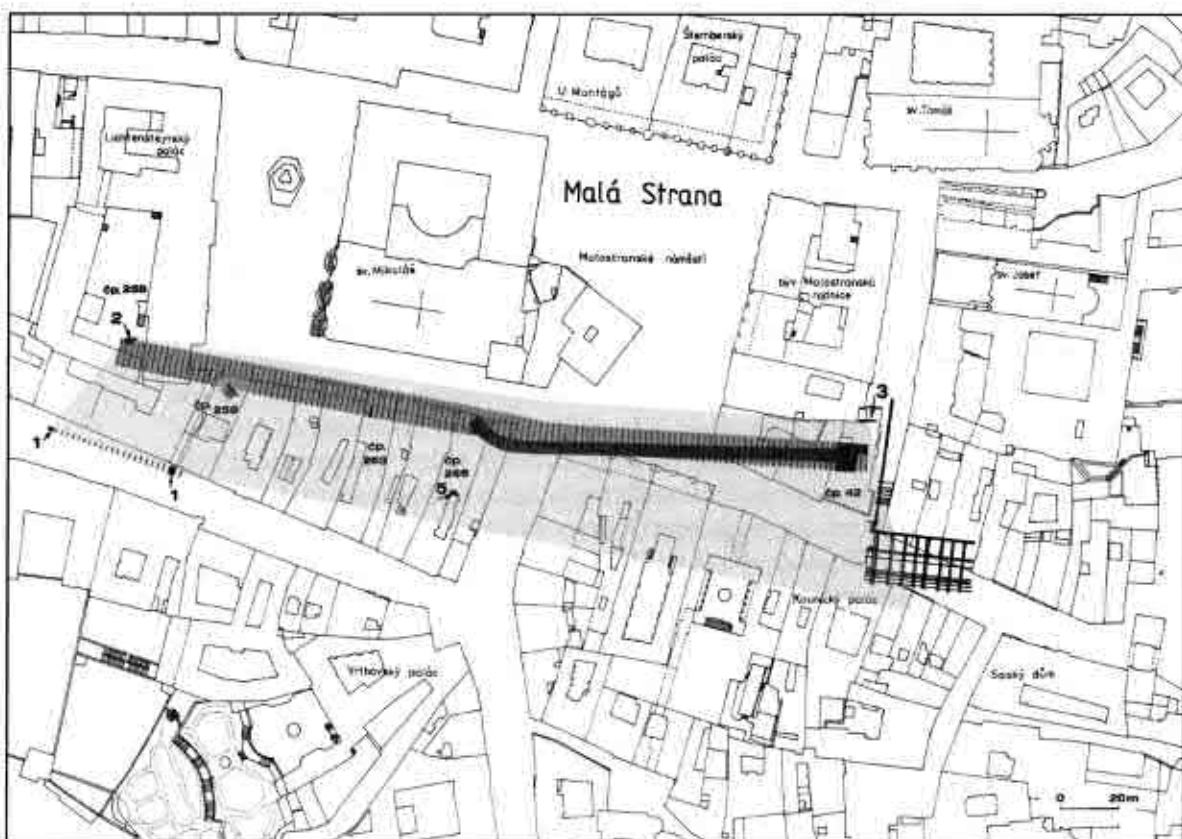

OBR. 20. DŘEVĚNÁ STĚNA POD NÁDVORÍM LICHTENSTEJNSKÉHO PALÁCE ČP. 258/III (KRESBA M. MÜLLER).

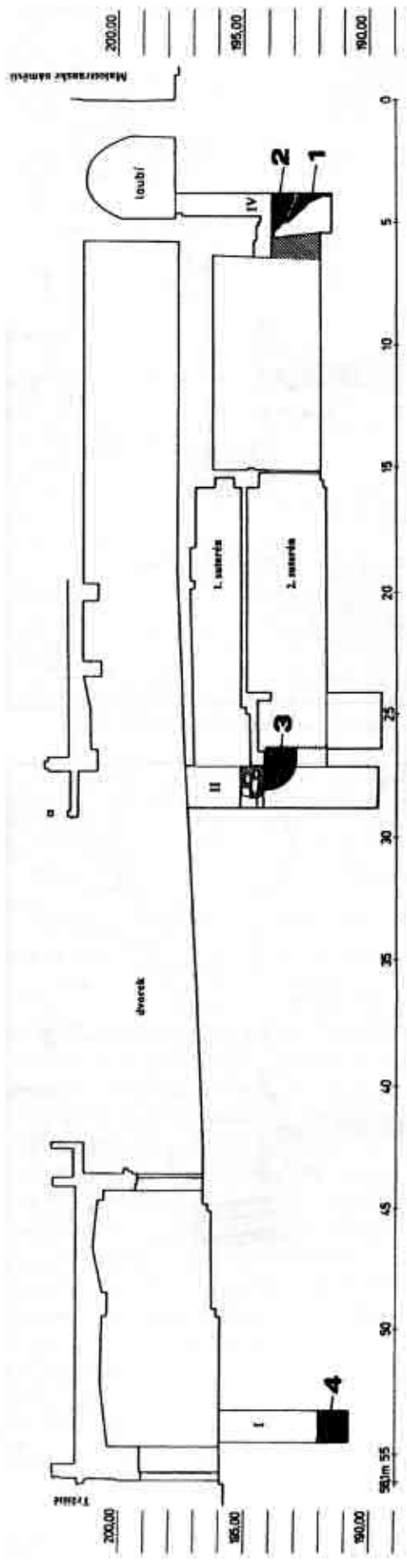
přímočaře jednoduchá, jak se jeví na základě absence písemných zpráv, a že se neodehrávala až po polovině 13. století. V roce 1995 dokumentoval M. Omelka (1998, 265) obdobný nález při východním okraji tradičního sídlištního areálu v Pálffyho paláci čp. 158/III ve Valdštejnské ulici, kde byla v předpokládané linii přemyslovské hradby zastižena masivní kvádrková zeď s brankou, vystavěná typicky románskou stavební technikou (obr. 24: 2). V literatuře vystupuje ještě další údaj o kvádrkové hradební zdi, jímž je informace D. Líbala o 2 m silné hradbě s kvádrkovým obkladem, odkryté stavebně historickým průzkumem SÚRPMO v 50. letech na prvním nádvoří Valdštejnského paláce (čp. 17/III). D. Líbalovi je dokladem používání románské technologie stavění hradebních zdí ještě za Přemysla Otakara II. (Líbal 1983, 184). V létě roku 1999 byla tato zeď při stavebních úpravách pro potřeby Senátu znovu odkryta a dokumentována běžnou praxí trojrozměrného geodetického zaměření s kresebnou a fotografickou dokumentací (PÚPP výzkum 23/99, obr. 24: 3). Na základě archeologických pramenů je možné prohlásit, že kvádrková hradba vznikla před polovinou 13. století (Čiháková 2000). Z doby Přemysla Otakara II. pocházejí zdi zastižena ve výkopu Karmelitskou ulicí (výzkum PÚPP 20/95, Čiháková – Zavřel 1998b, 260), interpretovaná jako městská a parkánová zeď opevnění, vystavěná gotickou stavební technikou z lomového zdi-

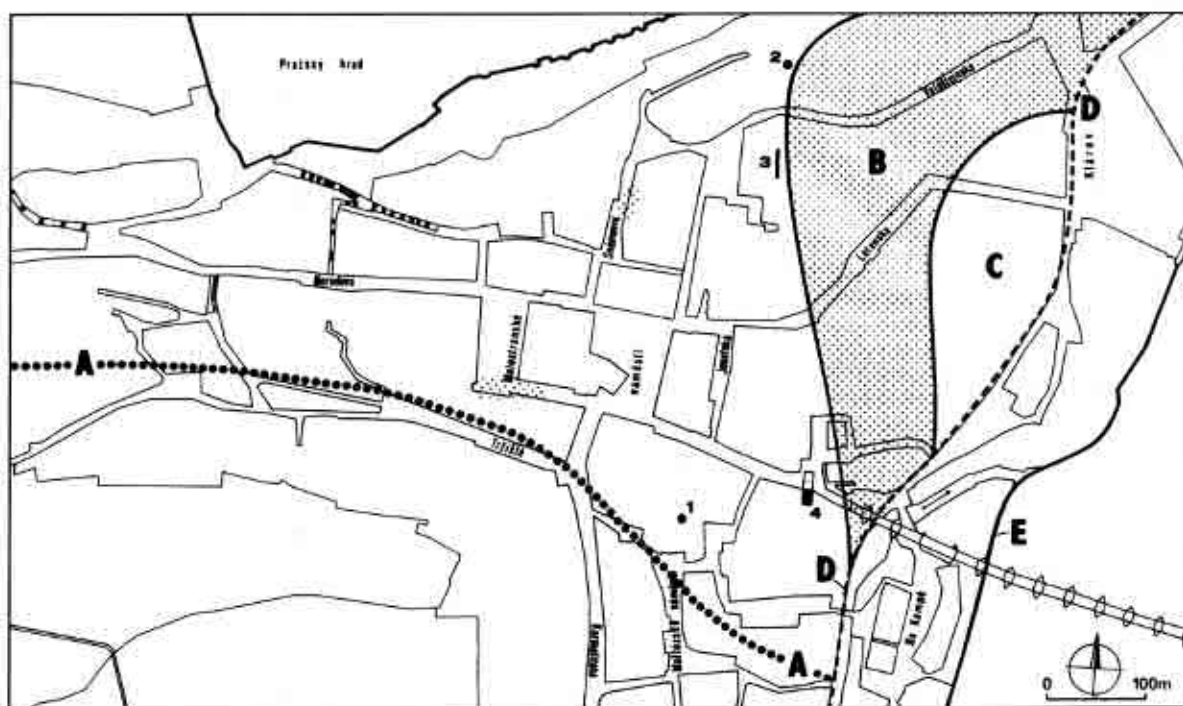
OBR. 21. PŘÍKOPY 1 (NEITMAVŠÍ LINIE), 2 A 3 (SVĚTLÉ SEDÁ PLOCHA), SYSTÉM K 3. PŘÍKOPU V 1. VARIANTĚ (DLE PODKLADŮ M. MÜLLERA D. KLEIN).

OBR. 22. PŘÍKOPY 1 A 2 A 3, SYSTÉM K 3. PŘÍKOPU VE 2. VARIANTĚ (DLE PODKLADŮ M. MÜLLERA D. KLEIN).

OBR. 23. PŘÍKOPY 1, 2, 3, 4 V ŘEZU DOMEM ČP 266/III, 1 - IV ČÍSLA SOND ZOBRAZILI M. MÜLLER.

OBR. 24. MAPA LOKALIT S NÁLEZY FRAGMENTŮ POZDNĚ HRADIŠTNÍCH ZDĚNÝCH FORTIFIKACÍ (ZOBRAZIL M. MÜLLER).

va s litým jádrem, a stejně konstruovaná bašta pod podlahou dnešního sklepa palácového křídla, z jihu bezprostředně lemujícího prvního nádvoří Valdštejnského paláce, dokumentovaná stavebně historickým průzkumem (Charvátová 1957).

Výzkum v Karmelitské ulici a průzkum v suterénu křídla Valdštejnského paláce jednoznačně prokázaly použití gotické stavební technologie při výstavbě městských hradeb po polovině 13. století. Vystává proto otázka, jak interpretovat úseky vystavěné románskou technologií s kvádríkovým obkladem, v čp. 158/III obohacenou i použitím architektonického prvku z červeného pískovce. I když v případě drobné profánní architektury lze akceptovat názor, že „použití kvádríkové románské stavební techniky v roce 1253 není vyloučeno“ (Varhaník – Zavřel 1994, 151), průběžná terénní pozorování na výzkumu hradby na nádvoří Valdštejnského paláce v roce 1999 ověřila pracovní hypotézu o zděném opevnění tradičního areálu již před polovinou 13. století.

K problematice zděného opevnění města ve 2. pol. 12. – poč. 13. století se vztahuje i problematika účelu tzv. Juditiny věže (obr. 24: 4), jak je nazývána dnešní menší mostní věž Karlova mostu, vystavěná románskou stavební technikou patrně mezi lety 1158–1172 (Merhautová 1971, 270n.). V písemných pramenech je označována jako „věž u paty mostu“ (např. Kronika zbraslavská k roku 1301). V poslední době převládá názor, že malostranské vyústění románského Juditina mostu leželo na totožném místě jako dnešní brána na gotický most a bylo opatřeno dvojicí bočních mostních věží s bránou mezi nimi (Libal 1983, 103; Hlavsa – Vančura 1983, 24; Dragoun 1989, kde i shrnutí literatury), a že jižní z věží lemujících románskou bránu se zachovala dodnes jako tzv. Juditina věž. Zmíněný názor vychází z rozboru písemných pramenů (dvě věže na levobřežním konci mostu) a stavebně historického průzkumu (směrování zdív určených jako románská do místa vstupu na dnešní Karlův most). Po analýze pramenů stavebně historického průzkumu SÚRPMO v bloku mezi ulicemi U lužického semináře a Mišeňská v severním sousedství Karlova mostu je zřejmé, že v daném domovním bloku je intaktních románských zdív kromě oblouků románského Juditina mostu nepoměrně méně, než jak je D. Líbalem při pasportizaci jednotlivých domů interpretováno. V současnosti probíhá v čp. 77/III pod vedením Z. Dragouna archeologický výzkum

Juditina mostu před jeho malostranským vyústěním, jehož výsledky ozřejmí orientaci jižní stěny mostu. Zarážející je skutečnost, že osa kamenité, pod zemí skryté konstrukce vozovky, směřující k Juditinu mostu od západu, nesměhuje v místech dnešní Mostecké ulice (PÚPP 26/97, sonda V) do prostoru dnešní brány, ale severně od ní, k dnes pozdně gotické věži. Názor o odlišné poloze vyústění obou mostů – románského Juditina a vrcholně gotického Karlova – podporuje i skutečnost, že po zhoubné povodni v roce 1342, která Juditin most z větší části zničila, byl most provizorně upraven a po celou dobu výstavby mostu Karlova, tj. mezi lety 1357 až 1397, byl jako provizorium funkční a byl používán. Těžko by se v místě jeho vstupní brány mihel běžný provoz se stavební činností na novém mostě, budovaném navíc o 4 m výše.

Výše uvedené důvody (pojmenování „u paty mostu“, osa cesty směřující mimo dnešní bránu a předpokládané výškové a provozní problémy během výstavby gotického mostu) zpochybňují názor o bezprostřední příslušnosti tzv. Juditiny věže k Juditinu mostu jako věže románské brány na most. Uvažují proto o zapojení věže do jiného obranného celku, jímž může být jen opevňovací systém johanitské komendy nebo opevnění města. Protože z pozdějších dob chybí jakékoli zmínky o právním spojení komendy s Juditinou věží, nabízí se pracovní hypotéza, že Juditina věž je zbytkem fortifikačního systému vybudovaného patrně ve 2. polovině 12. století s cílem chránit levobřežní podhradí.

* * *

Při dosavadním studiu archeologické dokumentace raně středověkých opevnění nemohly být z časových důvodů zohledněny stratigrafie v Karmelitské ulici, zachycující (v řezu 17) výřez nadloží v podobě pásu procházejícího v konstatní výšce horními partiemi výkopů do země, z nichž některé bezpochyby náležely příkopům opevnění (Čiháková – Zavřel 1998b, 260). Jejich zpracování bude součástí další etapy výzkumu malostranských fortifikací. Stejně tak nebylo přihlédnuto k výrazné depresi na bývalém dvorku čp. 259/III, východně od veřejného průchodu (sonda III), neboť její izolovanost od datovatelných terénů spolu s naprostou absencí nálezů v celé sondě III staví prozatím zmíněnou depresi, snad umělého původu, do role tajuplného solitéru.

2. PRAMENNÁ ZÁKLADNA K TÉMATU

V této části příspěvku jsou formou jednotlivých exkurzů presentovány některé z lokalit s nálezy situací interpretovaných jako zbytky opevnění. Výběr lokalit je dán stupněm rozpracovanosti, v němž zpracování jednotlivých výzkumů dosáhlo tak pokročilého stadia, aby vyloučilo pozdější výrazné posuny v relativním datování či v analýze terénní situace. Úroveň zpracování jednotlivých presentovaných akcí je různá, od stratigrafického schématu pro potřeby centrální evidence přes terénní zprávy až po dokončenou nálezovou zprávu. Rozdíly uchovávají i následující jednotlivé exkursy, které záměrně nejsou systematicky upraveny dle jednotného systému, aby zůstalo dochováno stejné členění nálezové situace a značení interpretačních celků jako je ve výchozím pramenu k lokalitě, jímž je (popř. bude) nálezová zpráva (NZ). U výzkumů s dokončenou NZ je proto použito shodné značení (SK, L – viz níže) jako v NZ, výzkumy bez NZ naopak takovéto značení postrádají i jako předběžné, aby se předešlo případnému přečíslovávání. Výškový systém pro veškeré výzkumy PÚPP do roku 2000 včetně je **Jadran**.

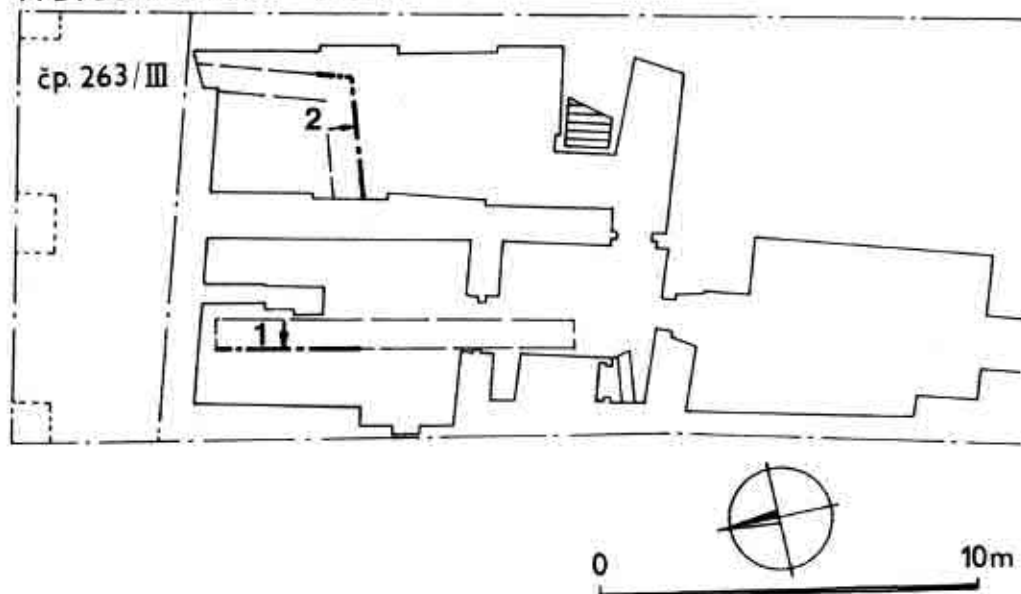
Jak je často konstatováno (naposled *Hrdlička, v tisku*), stav zpracování výzkumů není uspokojivý a stává se obcházeným a nevyřešeným problémem pražské archeologie. Zmírnit negativní dopad běhu času by mohla výše zmíněná terénní zpráva jako forma zpracování, která by měla obsahovat veškerou plánovou dokumentaci s popisem (vrstev aj.), seznam nálezů, popis fotografické dokumentace a autorizované stratigrafické schéma s rejstříkem nálezů, tj. veškeré terénní podklady pro práci na nálezové

zprávě bez nutné účasti vedoucího terénní části výzkumu. Tato forma postrádá vyhodnocení, shrnutí i textovou část, měla by být dokončena vedoucím terénních prací v určité lhůtě od skončení výzkumu a opatřena zvýšenou ochranou autorských práv. Instituci povinné terénní zprávy se však nepodařilo prosadit ani v Pražské archeologické komisi, ačkoli vysoké procento akcí bez uspořádaného výchozího pramenného fondu výzkumu je alarmující a ztráta informací v důsledku odkládání zpracování je zřejmá (*Hrdlička, v tisku*). Investorské zprávy, které obvykle suplují zpracování výzkumu, mají jinou náplň – v podstatě se jedná o předběžné povrchní útržky řazené podle osnovy nálezové zprávy. Jsou doprovázeny výběrem plánové dokumentace, která tak klesá na úroveň ilustrace, a pro torzovitost a nesystematičnost je nelze použít jako pramen pro následné zpracování výzkumu jiným autorem. Středověká městská archeologie se musí smířit s myšlenkou, že mnohé akce nebudou zpracovávat osoby, které vedly terénní výzkum. Mají-li dosavadní nákladné výzkumy zhodnotit vložené finanční prostředky, přinést kýžené výsledky a zůstat pramenem, je nutné vnést určitý závazný řád do průběhu zpracování výzkumů, zohlednit primární potřebu v co nejkratší době od skončení akce sumarizovat terénní pramenný fond, postup prací rozfázovat přes terénní zprávu ke zprávě nálezové a investorské zprávě přiznat místo v oblasti styku archeologie s laickou veřejností.

V následující publikaci částí vybraných výzkumů používám terminologii, kterou jsem vypracovala pro své nálezové zprávy, konstruované dle shodného, postupně upřesňovaného systému. Jeho základem je analýza terénní situace, vycházející ze Stratigrafického schématu sondy (tzv. Harrisův diagram), které je grafickým znázorněním vztahů mezi jednotlivými stratigrafickými jednotkami v rámci jednotlivých sond. Stratigrafickou jednotkou chápu jen ty kontexty (kontext ve smyslu *Bureš a kol. 1994*), které tvoří trojrozměrnou složku nadloží, jakou je vrstva a dřevěné či kamenné konstrukční prvky (zdíva, jednotlivé kameny). Zdíva jsou evidována v číselné řadě vrstev, dřeva a jednotlivé kameny mají své vlastní číselné řady s příslušnými koeficienty. Stratigrafické schéma je doplněno Rejstříkem nálezů („čísla sáčků“), kde ke každé vrstvě jsou uvedena čísla příslušných sáčků s nálezy a vzorky.

Při vyhodnocování a následné generalizaci městských stratigrafií, kdy se často počet stratigrafických (strat.) jednotek v sondě řádově pohybuje ve stovkách, není praktické ani možné pracovat pouze na úrovni strat. jednotek, nýbrž je nutno schéma zestručnit a zpřehlednit při zachování strat. vazeb. Zatímco sestavení Strat. schématu je jednostranná „pozitivistická“ činnost, následující členění již je ryze subjektivní interpretace, ovlivněná osobností autora. Interpretací Stratigrafického schématu vzniká Vývojový diagram sondy, v němž je plynulý sled vrstev Strat. schématu v několika interpretačních rovinách rozdělen do hierarchie určitých logických celků dle uvážení a zkušeností archeologa.

Nejnižší úroveň strat. celků představuje Stratigrafický krok **SK**. Takto jsou označovány určité zákroky, k nimž došlo na zkoumané lokalitě – vyhloubení objektu, jeho zasypaní, vznik souvrství, planýrka, postavení zdi aj. Až na této interpretační úrovni, tj. v rámci strat. kroků, jsou do schématu zapojeny „pádné stykové plochy“: obrysy vkopů (objektů), planýrky a úrovně povrchu terénu, tj. jen ta rozhraní z celkové množiny stykových ploch jako rozhraní vrstev, která dle autora zpracování hrají roli při interpretaci vývoje lokality. Jako dvojrozměrné veličiny mají „pádné stykové plochy“ číslo strat. kroku, i když nemají číslo strat. jednotky, ve Stratigrafickém schématu jsou značeny tečkou místo čísla vrstvy a při dokumentaci nálezových okolností mají samostatnou znakovou řadu. Důvodem je snaha dodržet stejný princip symbolického vyjádření pro jakýkoliv zásah do země bez ohledu na jeho zřetelnost a velikost, bez rozdílu, zda byl zásah rozpoznán ihned v terénu jako plný či částečný obrys šikmé až svislé stěny vkopu nebo až při zpracování, kdy různé indicie (např. hiát v keramické vývojové řadě sondy aj.) poukazují na přibližně vodorovné přerušení vývoje v souvrství, způsobené zapuštěním dna rozměrnějšího objektu či rozsáhlou plošnou planýrkou. Stanove-

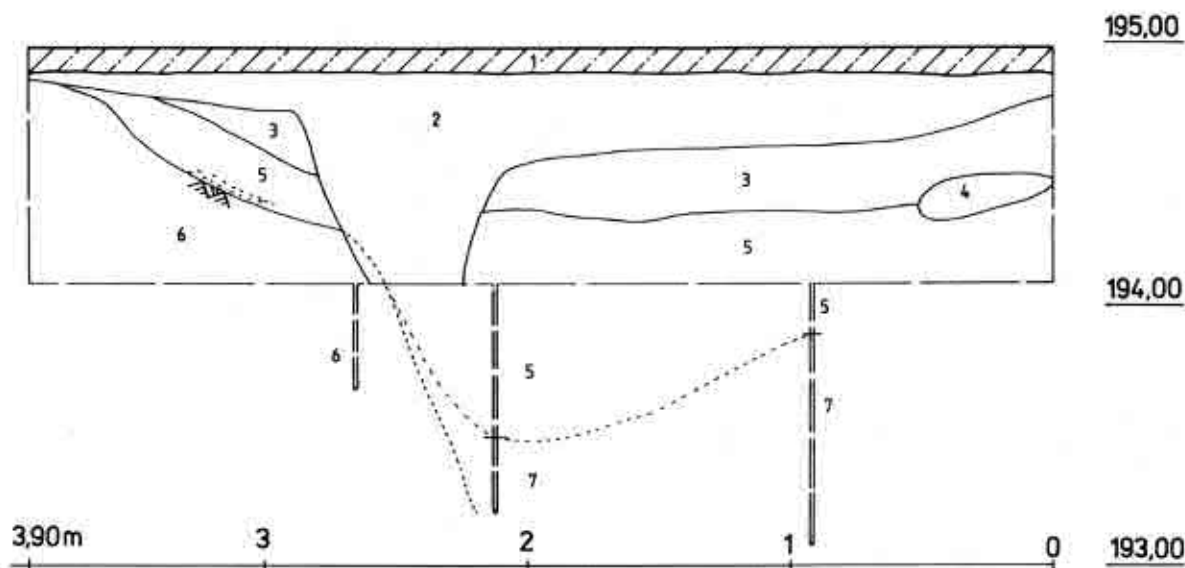
OBR. 25. ČP. 263/III – PŮDORYS ŘEZŮ A VÝKOPŮ PRO KANALIZACI (ZOBRAZIL M. MÜLLER).

ní, které ze všech stykových ploch jsou „pádné“ (tj. důležité pro vývoj lokality), je silně ovlivněno osobností autora zpracování a jen zcela výjimečně je dáno „ušlapaným“ povrchem, což mne vedlo k vydělení znaků pro stykové plochy z popisné objektivnější partie symboliky do subjektivní části interpretační.

U výkopů odlišuji dobu vyhloubení a zasypání samostatnými SK jen v případech, kdy můžeme předpokládat delší časový interval mezi dobou vyhloubení a zasypání zahluobeného objektu, např. příkopu, který musel být nějakou dobu otevřený a jen jako takový mohl sloužit svému účelu (takto výrazný odstup např. chybí u vkopu pro zeď). V případě stavební jámy včetně ztuhnutí pod zeď proto nyní zpravidla neodděluji samostatnými stratigrafickými kroky vyhloubení a zasypání stavební jámy.

Nejnižší stratigraficko–interpretační celky na úrovni SK jsou spojeny podle podobnosti funkce do hierarchicky vyšších celků – Stratigrafických komplexů L 1–x, které jsou dále slučovány do Komponent. Komponenty P obsahují datovací hledisko a zabírají široký časový interval vymezený podle systému ARCHIV 2.0 (Kuna et al. 1995). K další generalizaci je třeba přistoupit na výzkumech o větším počtu sond. Pro potřeby vyhodnocení lokality zde nestačí shlukování na svislé linii v rámci jedné sondy (SK – L – P), ale je zapotřebí jednotně označit totožná SK, která v různých sondách mají odlišná čísla. Takový průnik mezi sondami na úrovni SK vyjadřuje kategorie Stratigrafické pásmo SP, které prostupuje jednotlivými izolovanými sondami a umožňuje sestavit interpretační slučující diagram společný pro všechny sondy na celé lokalitě na úrovni SK (aplikaci viz v kapitole 2.2.3. k čp. 259/III).

Ani pro označení Stratigrafických komplexů, ani pro označení Komponent není záměrně použito jako symbolu písmene K, které je v systému vyhrazeno pro tzv. korelační číslo. Tohoto čísla je třeba, jestliže v jedné sondě každý z řezů, i obsahujících totožné vrstvy, má své vlastní číslování vrstev, takže táž vrstva má na různých řezech různá čísla a není tak možné sestavit stratigrafické schéma sondy z původních čísel vrstev. Korelační číslo je vrstvám v rámci sondy přidáno jako nové číslo s indexem K (v podstatě přečíslování) a jeho pomocí vzniká souvislá a jediná číselná řada stratigrafických jednotek v rámci sondy. Jak je patrné, používá se jen ve speciálních případech u některých dokumentačních postupů, v pražské archeologii má však již korelační číslo K svůj zažitý význam (např. výzkumy L. Hrdličky, starší výzkumy autorky).

OBR. 26. ČP. 263/III – ŘEZ 1 (DLE PODKLADU TERÉNNÍ DOKUMENTACE KRESLIL M. MÜLLER). Popis řezu: 1. beton, 2. novověký objekt vyplněný světlým pískem s pečkami šedého jílu, 3. tmavě hnědá prachovitá hlína se zbytky zetřelého dřeva, nehojnými uhlíky, 4. pecka světle šedé jílovité hlíny, 5. světle šedá prachovitá hlína s hojným rezavěhnědým smouhováním (oxidy Fe), 6. podlaží – šedá jílovitá hlína, tuhá, s rezavě hnědými záteky, 7. šedočerný prach, mazlavý, silně organický, bez příměsí, zapáchající.

2.1. MALOSTRANSKÉ NÁMĚSTÍ ČP. 263/III (AKCE 2 OBRÁZKU 1)

Výzkum v suterénních místnostech podél Malostranského náměstí v čp. 263/III provedl v roce 1992 Jan Zavřel, jemuž děkuji za laskavé svolení k publikaci výsledků této akce.

V březnu 1992 byla v rámci rekonstrukce vinárny U tří hvězdiček zřizována pod podlahou Z místnosti suterénu nová kanalizace výkopem 0,9 m hlubokým, na který o měsíc později navázalo další rameno o hloubce 0,7 m ve východní místnosti (obr. 25). V západní místnosti byl pořízen řez 1, který je pohledem na severní část západní stěny výkopu v místech s archeologickou situací. V pokračování stěny výkopu směrem k jihu již žádné zvrstvení nebylo a výkop procházel rostlým terénem. Ve východní místnosti byla dokumentována východní a jižní stěna výkopu, z nichž část byla označena jako řez 2. Zbývající část výkopu, ležící severně od řezu 2, byla zcela zničena novověkými zásahy. Vrstvy na obou řezech byly číslovány vlastními číselnými řadami 1–x, postupem, který při sestavování Vývojového diagramu vyžaduje zavedení Korelačního čísla K.

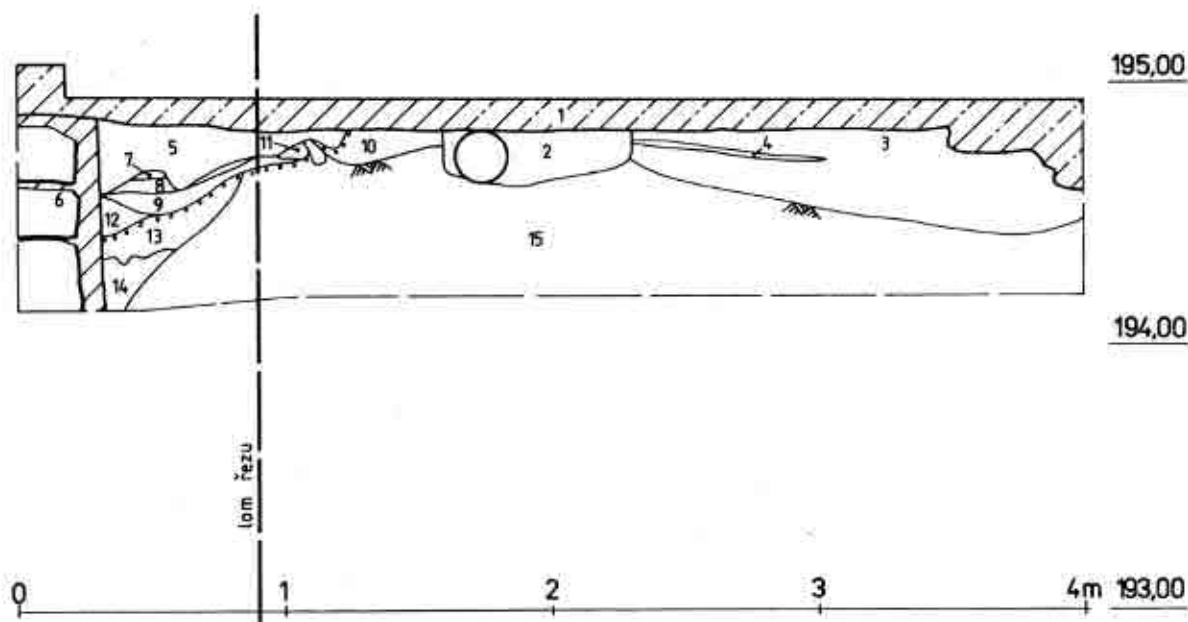
Výkopy pro kanalizaci prořuly vrstvy několika stratigrafických celků, které jsou v důsledku absence nálezů jen obtížně datovatelné. Na řezu 1 (obr. 26) je zřejmá určitá anomálie o délce 3,8 m, reprezentovaná ve stěně výkopu výplňovými vrstvami 5 a 3, ve Vývojovém diagramu (obr. 27) označená jako komplex L3. V sondáži pedologickou sondýrkou bylo zjištěno pokračování výplňové vrstvy 5 pod dno výkopu a současně byly pod severní částí anomálie konstatovány úložné poměry (vr. 7) odlišné od tuhého rostlého terénu vrstvy 6, do něhož byla vyhloubena jižní stěna anomálie komplexu L3. Na řezu 1 je rekonstruována pravděpodobná hrana zásahu SK 1 komplexu L2 do vrstvy 6, o němž nelze říci, zda byl přirozený či umělý. Zásah SK 1 vyplnila vrstva 7, tj. šedočerný mazlavý silně organický prach, vzniklý jako sedimenty stojatých vod se silnou příměsí organického materiálu. Nad hranou původní deprese L2 jsou zbytky zásahu SK 3 komplexu L3, interpretovatelného jako příkop opevnění. Vztah mezi zásahy SK 1 a SK 3, tj. mezi zásahem vyplněným sedimenty stojatých vod a výkopem příkopu, nelze určit. Pokud recentní výkop s vrstvou 2 nebyl hluboký, mohl tento vztah zůstat uchovaný pod dnem sondy. Na základě dosavadních zjištění tak nelze rozhodnout, zda komplexy L2 a L3 jsou výplní jednoho objektu – příkopu nebo původní přirozené deprese – s tím, že L2 by byl zbytkem přirozeného zanášení a L3 důsledkem antropo-

Malostranské náměstí čp. 263/III - 9/92		řez 1	řez 2	číslo K	sáček
L 9	betonová podlaha	1	1	K 1	
L 8	recentní výkopy	2 .	2 .	K 2	
L 7	SK 10 zídka		6	K 3	
L 6	SK 9 objekt bez datace SK 8 a interpretace		3+4 .	K 4+5	
L 5	SK 5 výplň výrobního objektu		5 7 8 11 9 12	K 6 K 7 K 8 K 9 K 10 K 11	
	SK 6 výrobní objekt		.		
	L 4 SK 5 objekt ?		10	K 12	
L 3	SK 4 výplň příkopu 10. století	3 4 5	13 14	K 13 K 14 K 15 K 16 K 17/
	SK 3 hrana příkopu	.	.		
L 2	SK 2 bahnité sedimenty	7		K 18	
	SK 1 hrana přirozené deprese nebo příkopu	.			
L 1	tuhé podloží	6	15	K 19	

OBR. 27. ČP. 263/III - VÝVOJOVÝ DIAGRAM LOKALITY.

gení činnosti, nebo zda komplex L3 je mladším umělým výkopem příkopu vedeným přes již konsolidovanou výplň L2 bývalé přirozené deprese.

Ná obou řezech 1 a 2 se z výplně objektu SK 3 komplexu L3, interpretovaného jako příkop, dochovaly vrstvy K13 – K17. Hojné rezavěhnědé šmouhování oxidy Fe ve vrstvě K16 (vr. 5 řezu 1) ji spojuje s výplní příkopu 2 v čp. 266/III, rovněž světle šedá barva prachovité hlíny vrstvy K16 vypovídá o vysokém podílu podložního materiálu ve skladbě této vrstvy. Vrchní část výplně v řezu 1 pak tvořila tmavě hnědá prachovitá hlína se zbytky ztuhlého dřeva (K13), jaká tvořila výplň u okraje příkopu v čp. 258/III. Objekt, interpretovaný jako partie příkopu, zastížený východním řezem 2 (obr. 28), je vyplněn podložním pevným stříbřitě šedým jílem K15 (vr. 13 řezu 2), překrývajícím

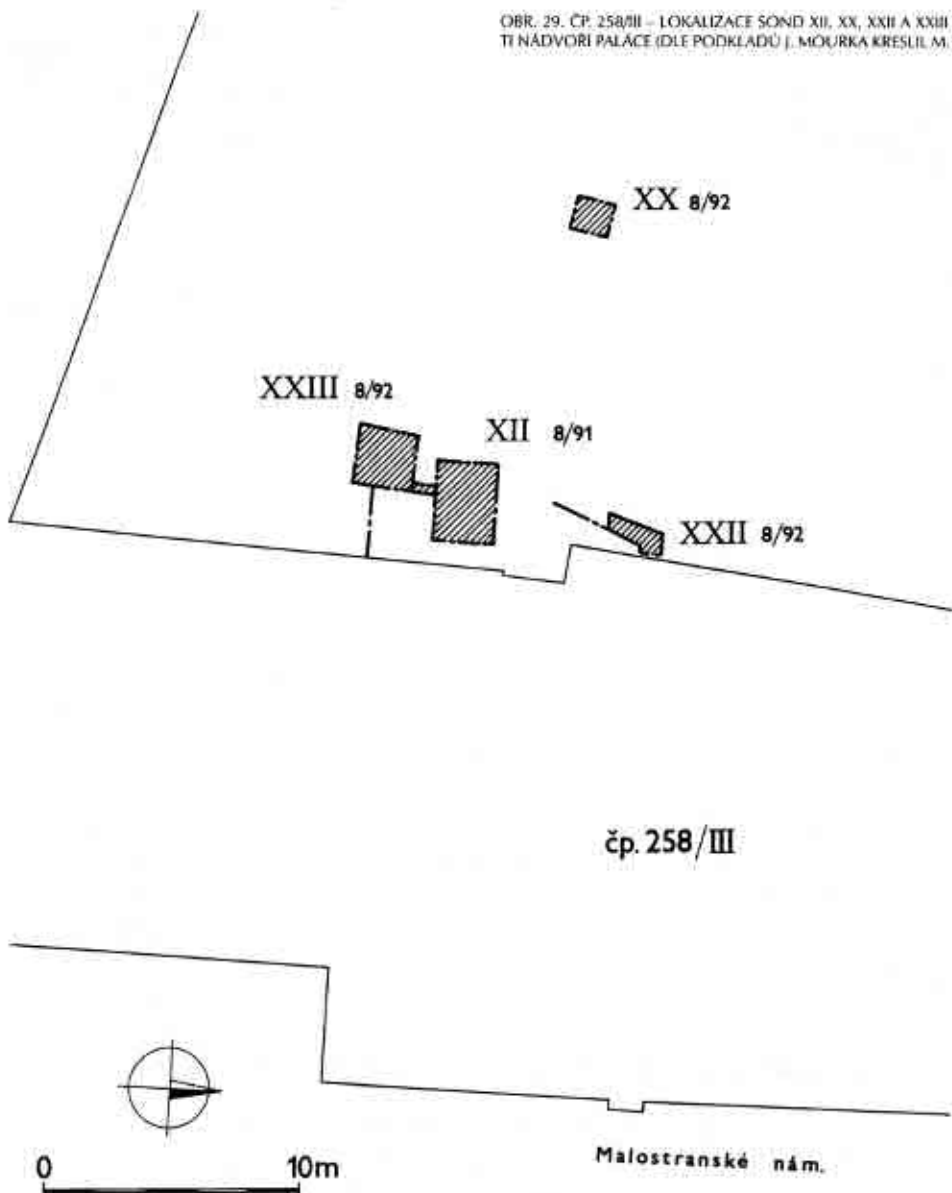
OBR. 28: ČP. 263/III – ŘEZ 2 (DLE PODKLADŮ TERÉNNÍ DOKUMENTACE KRESLIL M. MÜLLER). Popis řezu: 1. beton, 2. kanalizace s vkopecm, 3. šedohnědá prachovitá hlína se světle rezavými povlaky Fe na puklinách, nehojně drobné uhlíky, 4. světlé šedá, jílovitá hlína s okrovým nádechem, 5. přemísťený podložní materiál, 6. opuková zídka s maltou, 7. opukový kámen, 8. šedá jílovitá hlína se zetlelým dřevem, 9. světlé rezavý popel, 10. šedočerná prachovitá hlína s hojnými uhlíky, 11. pecka tmavě okrového pevně vypáleného jílu, 12. rezavě hnědá černě křopinatá prachovitá hlína s popelem, Na dně celého objektu uhlíky a do hnědá vypálený lom., 13. stříbřitě šedý jíl, pevný, s rezavými krustami Fe, 14. šedohnědá prachovitá hlína se světle rezavými povlaky Fe na puklinách, nehojně drobné uhlíky, 15. podloží – vrstva 6 řezu 1 – šedá jílovitá hlína, tuhá, s rezavě hnědými záteky.

šedohnědou prachovitou hlínu s uhlíky (vr. 14). Nálezy pocházejí jen ze svrchní záspově vrstvy 3 na řezu 1 (K13), odkud bylo vyzdvíženo 8 zlomků výlučně z těl nádob, z nichž jen 2 byly zdobené (obr. 13). Keramický soubor je zcela homogenní, šedé řady s krupičkovitým povrchem. Žádný ze zlomků nevybočuje z charakteristiky keramiky 10. století.

2.2. LICHTENŠTEJNSKÝ PALÁC ČP. 258/III – SONDY XII+XXIII (AKCE 3)

Od roku 1991 probíhala rozsáhlá rekonstrukce Lichtenštejnského paláce čp. 258/III pro potřeby HAMU, trvající do roku 1993. Počínaje rokem 1990 byl na parcele paláce realizován záchranný archeologický výzkum, v roce 1990 zjišťovací, pak výzkum v průběhu stavby, na jehož vedení se s autorkou zprávy podílel Jan Zavřel. V prosinci 1991 byla dodavatelem stavby (Metrostav a.s.) hloubena kanalizační šachta, jejíž stěny byly dokumentovány jako sonda XII (obr. 29). Z časových a bezpečnostních důvodů nepovolila stavba plošné rozebírání archeologickou metodou a dokumentace řezů probíhala bez časového narušení stavby. Z řezů vyplynulo, že výkop zastihl 1m vysoké raně středověké souvrství ve výškovém intervalu cca 201,9–200,9 m n. m., pokračující pod dno výkopu dále do hloubky, kde nebylo dotčeno. V jižní stěně výkopu se objevily dva mohutné dřevěné sloupy, stojící v původní poloze, otesané do desetihranu, analogické těm, které se našly o rok dříve při výzkumu 9/91 před uliční frontou paláce (sondou I výzkumu 9/91) zbořená a rozvalená. S cílem zjistit jejich původní funkci byla po zakreslení jižní stěny výkopu do této stěny vybrána nika okolo západního kůlu. Její čelo narazilo na 2 ležící břevna, ve srovnání s kůly stejně mocná a stejně opracovaná, o něž se stojící kůl opíral. Kůl i břevna byly mírně vyvráceny k jihu.

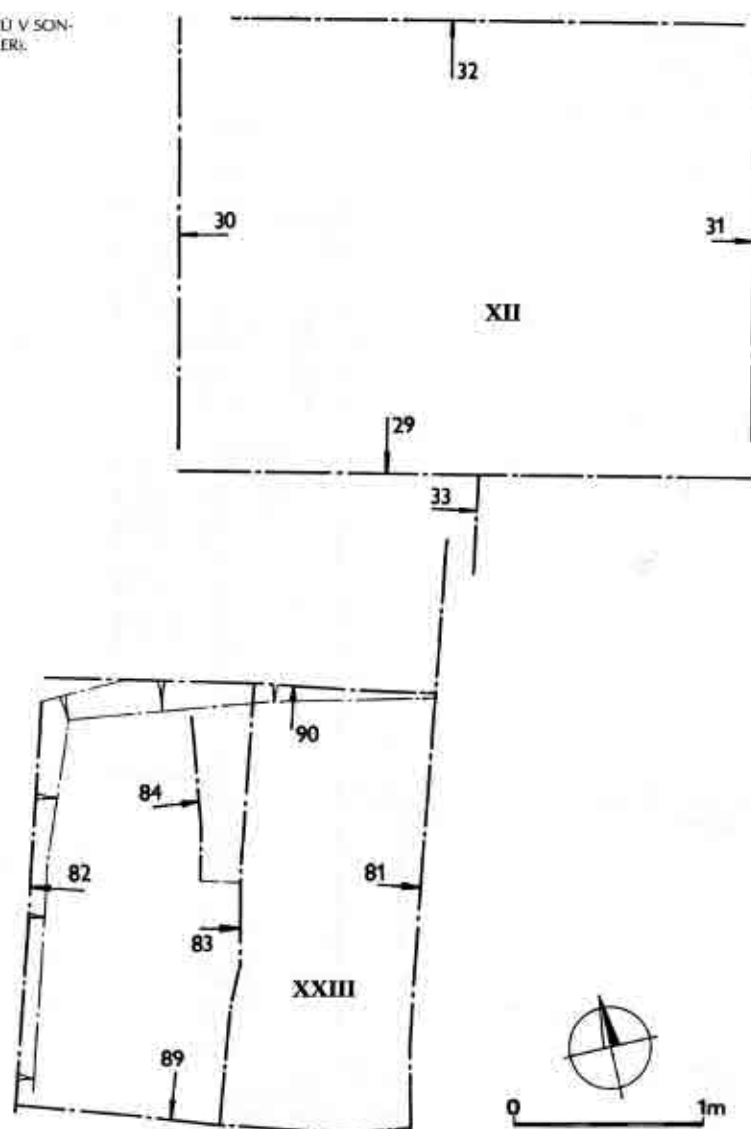
V říjnu 1992 byla na nádvoří paláce položena sonda XXIII za účelem realizace odborného záměru prozkoumat bezprostřední okolí dřevěných konstrukčních prvků objevených v sondě XII a datovat je. Drobením času k provedení výzkumu kvůli řešení jeho finančního zabezpečení byly závěr výzkumu a jeho finální dokumentace zaskočeny

čp. 258/III

úpornými mrazy zimy 1993, které protáhly výzkum až do března a výrazně snížily jeho kvalitu. Od kóty 202,1 m n. m. probíhal výzkum v celé ploše archeologickým postupem škrabkami po terénních vrstvách. Plocha 2,4 x 2,2 m byla rozdělena na 4 sektory s tím, že kreslen byl jen S–J z obou středových řezů a jeden S–J vedlejší řez jako pomocný (obr. 30). Rozebírání situací probíhalo za stropního osvětlení 1000 W, teprve od konce prosince byl výzkum vybaven pohyblivým halogenovým svítidlem 500 W. Při vytyčení sondy XXIII byl respektován sypký zásyp sousední sondy XII, proto obě sondy spolu nemohly přímo souviset a obnažení dřevěné konstrukce bylo odloženo na závěr výzkumu, kdy bylo realizováno jen ve 2 malých úsecích v celkové délce 1,5 m. Výsledkem výzkumu byla následující zjištění, z nichž některá jsou znázorněna Vývojovým diagramem (obr. 31):

- 1) Výchozí úroveň sondy, tj. povrch dvora v době stavby, leží v 203,85 m n. m.
- 2) Protože sonda XXIII na rozdíl od výkopu sondy XII, provedeného stavbou, dosáhla ve své jižní části až na podloží, je možné konstatovat, že sondy XXIII a XX výzkumu 8/90 zastihly zcela ojedinělý podložní materiál, jímž je ve srovnání s běžovými svahovými hlínami měkčí tmavošedá, postupně světlejší do světlešedé, prachovitá až

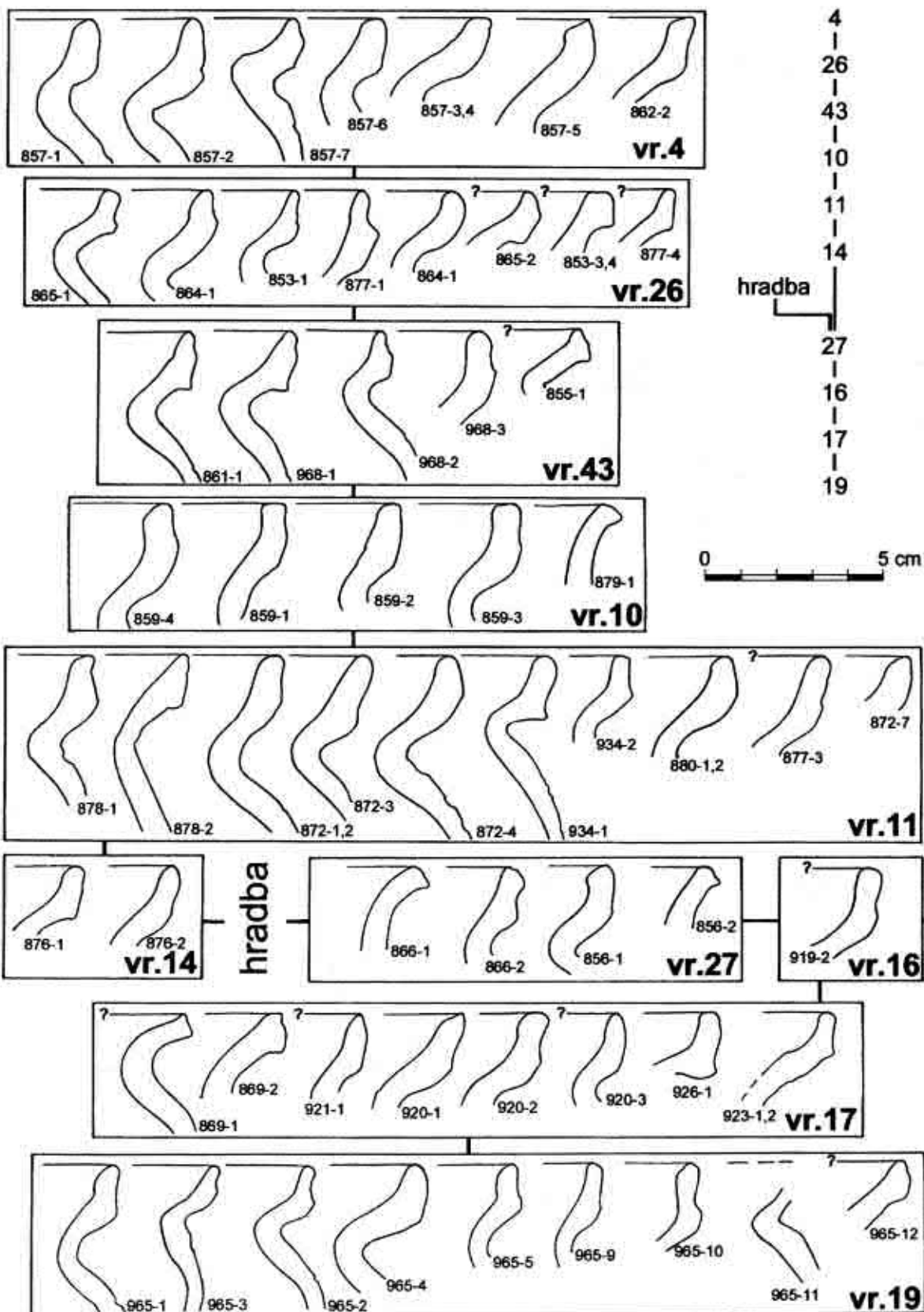
bahnitá hlína místy výrazně jílovitá, s hojnými černými zrny rozložené (změkklé) břidlice a drobným zetlelým dřevem, velmi jemně slídnatá, se silným organickým zápachem, která se v hloubkovém intervalu 1–2 m pod úroveň podloží (200,6 m n. m.) postupně stává kompaktnější a přechází do šedé jílovité hlíny s šedookrovými skvrnami snad už bez zbytků dřeva (do podloží se podařilo zarazit pedologickou sondýrku o délce 2 m).

3) V průběhu 9. století se terén navýšil o 0,6 m sídlištním souvrstvím, jehož charakteristika zůstává mimo stanovené téma. Část jeho keramického inventáře (okraje ústí) byla publikována jako jedna z genetických řad (řada ohraničená celky S5 – nejstarší – a S17 – nejmladší), z nichž je složen pulikovaný předběžný nástin vývoje raně středověké keramiky v pražské oblasti (Boháčová – Čiháková 1994).

4) Před koncem 9. století je růst sídlištního souvrství přerušeno na kótě 201,3 m n. m. a je nahrazen terénní situací, již lze interpretovat jako stopy po opevnění. Byly jimi svažující se vyústění příkopu 2 a vrstva velkých opukových kamenů na plochu kladených do světla šedého podložního jílu s množstvím černých břidličných zrn a zvětralých zrn břidlice pokrytých zelenožlutými vysráženinami, v rámci sondy XXIII označená jako vrstva 28. Rozměry části objektu, interpretovaného jako povlovné vyústění příkopu, jsou charakterizovány v kapitole 1.3.2., dokumentovány jsou profilech 81,

Malostranské nám. čp. 258/III výzkum 8/90 - sonda XXIII	stratigrafické schéma vrstev	čísla sáčků
břidličné svahové sedimenty		...842 ...854, 867 ...858, 870
destrukce hradby ?		...857, 862, 871, 879c, 982, 1056 ...853, 864, 865, 868, 877
		...860 ...855, 861, 863, 968
vyplněné prohlubně před hradbou		...859, 873, 879c ...847, 848, 880, 934 ...874 ...876
hradba		...856, 866
destrukce a roztažení vr. 28 planýrka ?		...919
plot		...869, 920, 921, 923, 926, 973 ...924, 927, 928 ...925, 965c
opukové kameny - opevnění ?		...982, 1057
dřevo pod kameny		
příkop - zánik		...922, 929, 931, 965, 980, 984, 986, 1053 ...967
příkop - vznik		

Obr. 31. Čp. 258/III – VÝVOJOVÝ DIAGRAM SONDY XXIII – VÝŘEZ VZTAHUJÍCÍ SE K TÉMATU (v – PRVEK SAMOSTATNĚ ČÍSELNÉ RADY DRV).

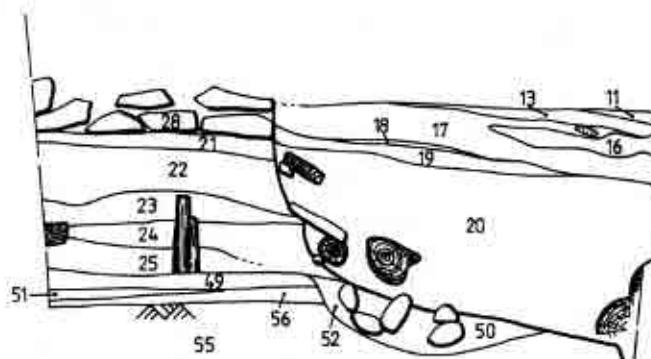

OBR. 31A. ČP. 258/III – STRATIGRAFICKY USPORÁDANÉ OKRAJE NADOB, DOPLNĚNÉ REDUKOVANÝM STRATIGRAFICKÝM SCHÉMATĚM INA VRSTVY 5 OKRAJÍ.

82, 83 a 84 (obr. 29). Jeho dno bylo v délce 1,2 m ploché. Na řezu 83 (obr. 32) je zřetelný prudký zlom dna, zastížený jen 5 cm od jižního okraje sondy na obtížně přístupném místě. V obou sondách vytvářely opukové kameny s podložním jílem (vrstva 28 v s. XXIII a vrstva K25 v s. XII) cca 0,2 m silnou souvisle kamenitou vrstvu, pod níž v sondě XXIII ležela ve směru fortifikačních prvků odkorněná krajinka o šířce 23 cm a výšce 8 cm, se stopami opracování na spodní straně, delší než 1,1 m a z větší části

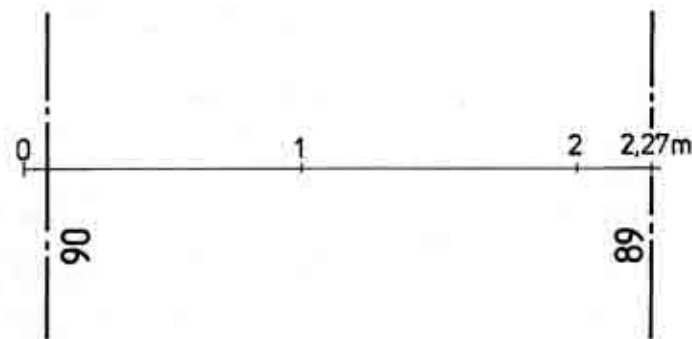
202,00

201,00

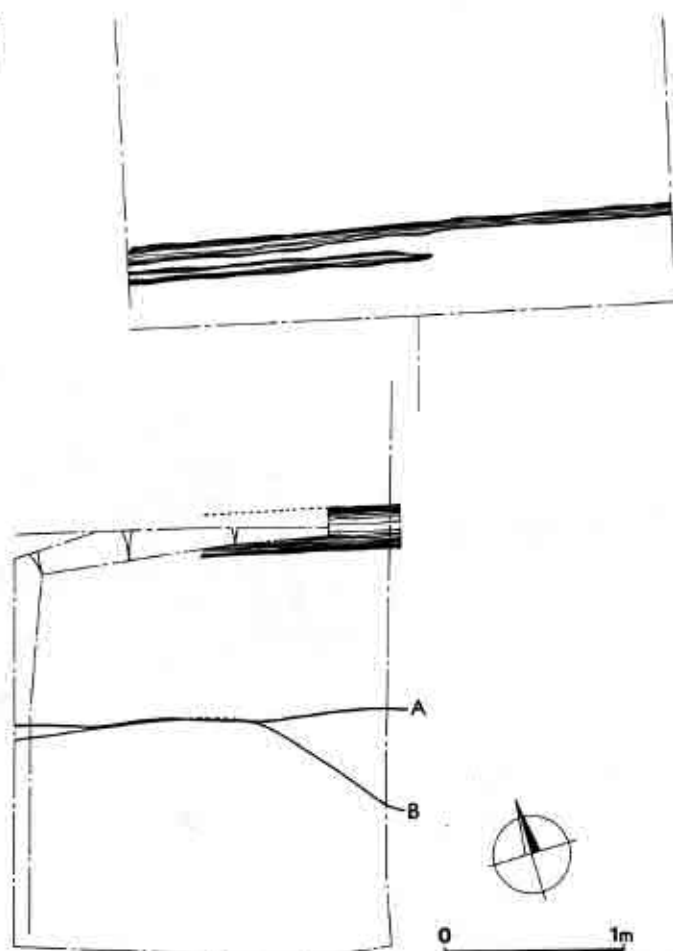

200,00

199,00

OBR. 32. ČP. 258/III – S. XXIII, ŘEZ B3 (DLE PODKLADŮ TERÉNNÍ DOKUMENTACE KRESLIL M. MÜLLER). Popis řezu: 11. sítě hnědošedá jílovitá hlína, tuhá, tmavší, oproti vrstvě 10 mazlavější, barevně velmi pestrá – větší skvrny ztrouchnivělého černého dřeva, zřídka velké pecky popela (3 cm²), úlomky kusového dřeva, stěpy ve směru vrstvy, někdy i nastojato. V sektoru B je uprostřed vrstvy tenounký tmavě černý proužek v ploše nezřetelný (neďa se rozlišit, zda uhlíky či ztrouchnivělé dřeva), 13. směs hnědošedé jílovité hlíny, se skvrnami černého dřeva, mazlavě, a šedého měkkého jílu – s břidličným písekem. Šedý jíl vytváří ve vrstvě oblé skvrny o průměru až 10 cm, 16. oproti vrstvě 28 nejsou tak nápadně žlutě vysráženiny, rozhraní mezi nimi se nerozlišilo, 17. hnědá písčité hlína s kousky šedého jílu, 18. šedá písčité hlína s velkým množstvím zrníček, 19. hnědá písčité hlína s velkou příměsí dřevité hmoty, 20. hnědá (sierská) hnědá, hlína tuhá, naprosto kompaktní s velkým množstvím dřevité příměsí. Příměs ostromořaně-opuky (jen velké zlomky cca 5–10 cm). Oproti vrstvě 17 rychleji tmavně (oxiduje) a je tam více dřeva. Po vymrznutí se vrstva naprosto mění, změkne a stane se nesoudržnou, 21. kaštanově hnědá jílovitá hlína, na vzduchu rychle tmavně do černa, tuhá, suší, při škrábání hladká, nemazala se, bez větších příměsí. Barevně i strukturnou homogenní, na bázi lokálně ostrůvky s organikou („hoblíny“ – tenké silnější kousky – traviny), 22. hnědá dřevitá jílovitá hlína, kompaktní, barva jako u vrstvy 20, se semínky a kusy dřeva, opuka ve stěpách, ojediněle valounky, 23. směs hnědé hlíny (jako u vrstvy 22) a šedého jílu (jako u vrstvy 24), s proužky šedého jílu, které byly v ploše ostrůvkovitě, a s proužky měchů většinou v mocnosti, (jen na řezu 82 byly na bázi vrstvy). V řezu 82 se oproti vrstvě 24 nelíší, v ploše byla probarvenější, 24. jasně šedý kompaktní jíl tuhý, velmi jemně mramrovaný tmavě šedě, občas stěpinky opuky a uhlíky, okrově žilany malými lamouchami. V jeho mocnosti poloha měchů, 25. hnědá dřevitá hlína s částecami dřeva (oranž + tmavě hnědé), četné pecičky šedého jílu (cca 1/2 cm). Na povrchu vrstvy tmavší poloha suší, desnější, ne tak kompaktní jako spodní vrstva, 28. sítě šedý jíl ulehlý s množstvím černých břidličných zm, a zelenožlutými vysráženinami okolo jiných zm břidlice, homogenní, vyplňuje zcela prostor mezi velkými opukovými kameny kladenými na sebe, 49. od vrstvy 51 se teréň nelíší 50. tmavošedá hlína zvodnělá, tuhá, vyplňuje prostor mezi kameny. Množství měchů, kameny valouny (až 20 cm), mimeta, opuka žládná, 51. popel, 52. většinou šedý zvodnělý zabílený jíl smíchaný s šedočerným materiálem (studená běžová), který při mnutí připomíná sprá, 55. „proložení“ jasně šedý jíl kompaktní, tuhý, ale ne tvrdý, hojná příměs zm organik, světle hnědé pecičky, ojediněle zrnka svahoviny, bez hrubých příměsí, bílé kroupy na spárách, opuka žládná, 56. kaštanově hnědý hlinitý jíl s velkým množstvím dřeva – dřevitá vrstva. Při škrábání tuhý, ale když se vezme odložený kousek do ruky rozsyává se. Opuka prokazatelně chybí, časté úlomky minety a křemenných valounků. Část dřeva je zbarvena černě – nápadně černé proužky všemi směry.

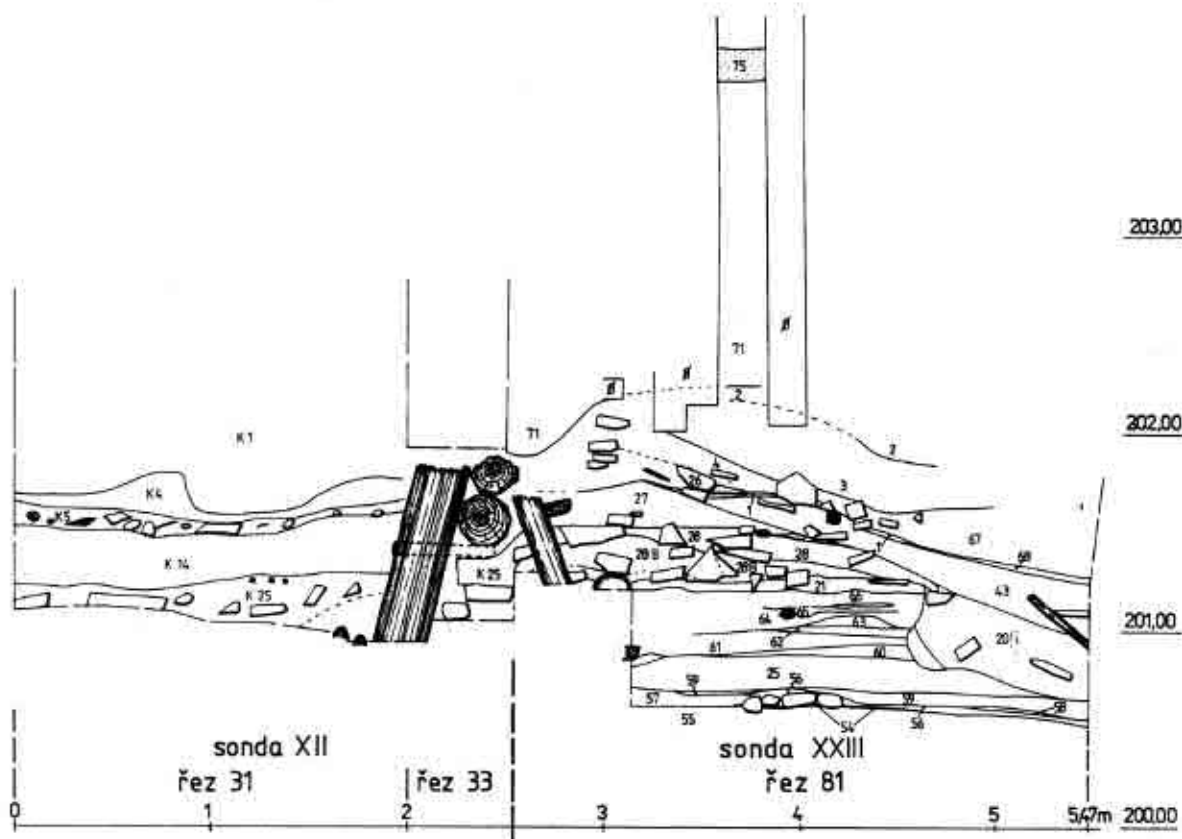
zetlelá a vykotlaná. V sondě XII ležely vedle sebe, paralelně se dřevem č. 29 a ve stejné stratigrafické pozici s ním, dva kmínky (obr. 33).

Sířka (S–J) souvislé kamenité plochy vrstvy 28 v sondách XXIII a XII zaujímá celkem téměř 5 m a jeho zastižená délka (Z–V) činí 4 m (obr. 33+34). Z velkého množství a velikosti opukových kamenů a z velikosti plochy, kterou pokrývají, navíc v kombinaci s podložním materiálem získaným z větší hloubky, lze usuzovat, že s největší pravděpodobností náleží vrstva 28, včetně dřev, která překryla, bázi nějaké části fortifikace, již však nelze zatím blíže charakterizovat.

5) Po určité době používání objekt interpretovaný jako příkop jednorázově zaniká. Přitom se do jeho zásypu z hnědé tuhé hlíny s vysokým množstvím dřevité příměsi dostalo několik plochých opukových velkých kamenů a fragmenty opracovaných i neopracovaných dřev (obr. 35). Zásyp postrádá stopy výrazného vrstvení a časem tak slehl, že v době výzkumu byl tuhý, naprosto kompaktní a barevně homogenní. Po vymrznutí však zcela změnil svůj charakter – změkkl, dřevitá hlína se stala nesoudržnou a v kusech odpadávala z profilu. Výrazná sienská (mahagonová) hněd dřevitého zásypu na vzduchu velmi rychle oxidací tmavne.

Doba zániku příkopu je určena keramikou z jeho výplně (obr. 13, 14), v níž jsem shledala podobnosti s keramikou ze zásypu příkopu 2 na lokalitě 266/III.

6) Na zasypaném příkopu byl ve sledovaném úseku vystavěn od hrany příkopu k jihu plůtek, orientovaný S–J. Sestával z hranolků cca 5 x 2 cm vzdálených od sebe 20 cm, vypletených proutím (obr. 36). Hranolky zasahovaly jen 3–5 cm pod nejspodnější proutí a je zřejmé, že v archeologické situaci by se téměř neodrazily. Plot zajišťovaly tyčky, jakými na jeho severním konci byla dvojice kmínků (jeden březový s kůrou)

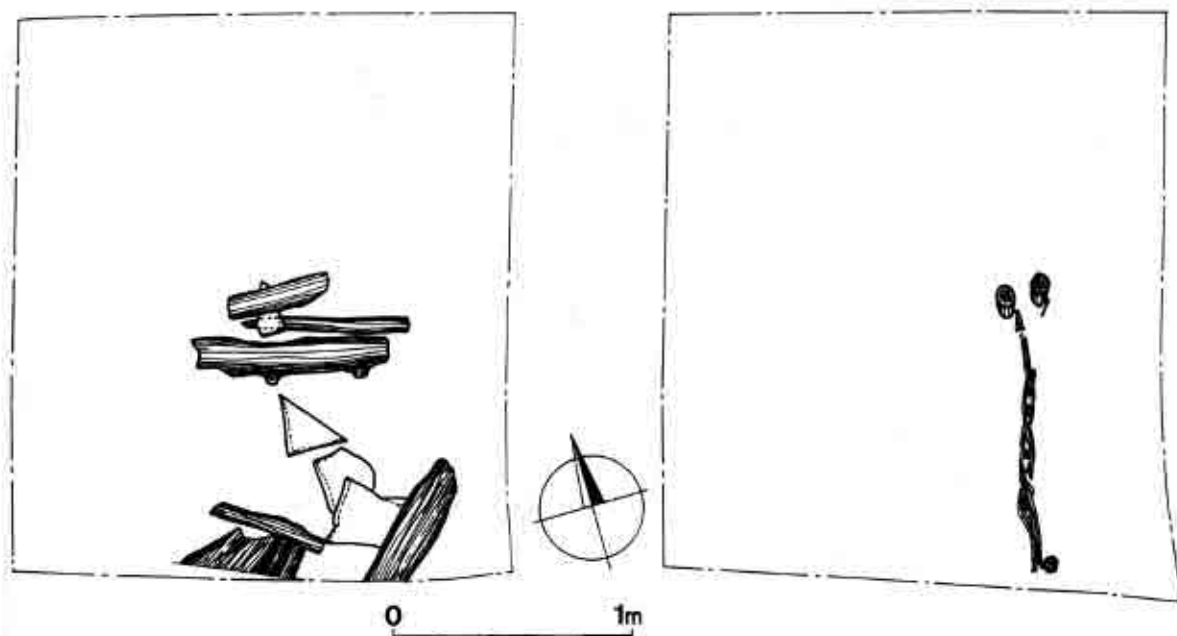

OBR. 34. ČP. 258/III – S. XII A XXIII, POHLED NA V STĚNU VZNIKLY SPOJENÍM ŘEZŮ Č. 31+33+81. (KRESBA M. MÜLLER). Popis řezu: K 1. hnědá hlína s opukovými kameny – novověká navážka K 4, tmavěhnědá hlína s úlomky opuky a křemence a hojným zeleným dřevem, K 5. tmavěhnědá hlína, vybílené opukové kameny uložené horizontálně + příměs dřeva a uhlíkaté hlíny (záměrná úprava povrchu), K14. šedohnědá dřevitá hlína, zelele dřevce, menší klacky, při bázi peka + zbytky mečů, K25. velké vybílené opukové kameny (záměrná úprava povrchu), velká přína, na bázi rašelina! Průstředí mezi kameny vyplňuje jasné šedý jíl. Popis řezu: 1. tmavě hnědá hlína dřevitá (cca 8 %) s četnými horizontálními žmouhami keramického jílu a běžovošedého jílu, žmouhy dlouhé do 10 cm. Opukové úlomky cca 5 cm (10 %)/7. červený pískovec, břidlice. 2. oproti vrstvě 3 velké množství břidlice s rezavým povlakem, 4. tmavě hnědá dřevitá hlína, sypká, (dobře se škrábe), jen malá příměs úlomků opuky. 20. hnědá (sienská hněd), hlína tuhá, naprosto kompaktní s velkým množstvím dřevité příměsi. Příměs ostrohranné opuky (jen velké zlomky cca 5–10 cm). Oproti vrstvě 17 rychleji tmavne (oxiduje) a je tam více dřeva. Po vymrznutí se vrstva naprosto mění, změkne a stane se nesoudržnou. 21. kaštanově hnědá jílovitá hlína, na vzduchu rychle tmavne do černá, tuhá, suší, při škrábání hladká, nemazala se, bez větších příměsí. Barevně i strukturu homogenní, na bázi lokálně ostrůvky s organikou („hoblíny“ – tenké silnější kousky – traviny/), 26. velké opukové plácáté kameny ve směru vrstvy, 27. od vrstvy 4 se neliší, 28. světle šedý jíl uložlý s množstvím černých břidličných zm, a zelenožlutými vyzráními okolo jiných zrn břidlice, homogenní, vyplňuje zcela prostor mezi velkými opukovými kameny kladenými na sebe, 28b. materiál z vrstvy 28 tu není homogenní, ale je přimíchán ve velkých pečkách (asi 10 cm) do hnědé dřevité hlíny, která se v řezu příliš neliší od vrstvy 21. Směrem k 5 šedých pecek úsvyvá, 43. hnědošedá drobnivá jílovitá hlína se zbytky ztrouchnivělého dřeva, uhlíky a zlomky zvětralé břidlice, 68. souhradně uspořádané třísky a organika ve směru vrstvy – nápadné po vymrznutí profilu promytí stékající vodou. V 5 partii nápadná příměs kůry, 71. souvrství hrubších břidličných sutí s nehojnými vodorovně loženými poloostrohrannými opukovými kameny, některé z vrstvy haremě pestré jílovité hlíny se zbytky zvětralých křídových hornin (opuka, pískovec, Fe pískovec), s příměsí uhlíků, 75. písčité podžypka pod panelem, 76. recentní.

o průměru 8 cm a délce 22 a 32 cm, a směrem k jihu ve vzdálenosti 120 cm tyčka o průměru 6 cm a délce větší než 58 cm. Dvojice na S konci byla zaražena pod tehdejší terén 17,5 a 18 cm, tyčka na pokračování k jihu pak byla zaražena hlouběji než 43 cm (v této hloubce byla námi odlomena). Pokračování plotu dále k jihu již přesáhlo rozsah sondy. V archeologické dokumentaci by se tak plot nejspíše projevil jako tři kúlové jamky v systému 2+1, vzdálených od sebe více než 1 m a s různou hloubkou zaražení. Další kúly by nebyly v řadě, nýbrž linii plotu by v příslušných cca 120 cm vzdálenostech obkročmo lemovaly.

Funkce plotu není jasná a nemusí souviset jen s běžným sídlištním využitím jako nadzemní ohrazení a vydělení nějaké plochy. Např. při výzkumu cesty 26/96 bylo in-taktním nálezem vyplétaného plotu doloženo, že plot sloužil jako součást podzemní, základové konstrukce cesty, kdy nahrazoval bytelnější dřevěnou stěnu základové komory. Neinterpretuji proto situaci dřevěného plotu jako projev jednoznačného sídlištního využití plochy zasypaného příkopu a její historické zhodnocení nechávám otevřené.

7) V závěru existence plotu popsaného v bodu 6 dochází k určité změně, kdy je pravděpodobně zplanýrována plocha severně od příkopu (viz bod 4) na úroveň 201,5 m n. m.

OBR. 35. ČP. 254/III – S. XXIII, DŘEVA A PLOCHÉ OPLUKOVÉ KAMENY NA BÁZI VÝPLNĚ PŘÍKOPU (KRESBA M. MÜLLER).

OBR. 36. ČP. 258/III – S. XXIII, PLOT (KRESBA M. MÜLLER).

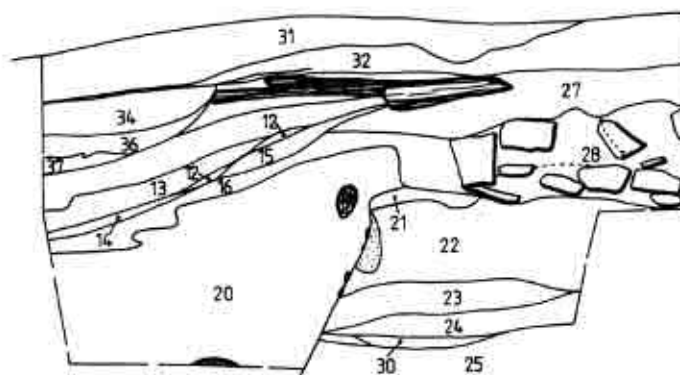
Část podložního materiálu z vrstvy 28 je přitom roztažena nad zasypaný příkop (řez 82, obr. 37) a překrývá i hlínu, která se navršila okolo báze plotu, jenž při této předpokládané planýrce také zaniká (řez 83, obr. 32). Způsob demolice plotu není jasný – do výšky 6 větviček zůstala dochována pohřbená báze jeho výpletu ve svislé poloze, bez stop vývratu či páčení. Snad zde hrál svou roli oheň, avšak jeho stopy nejsou evidovány.

8) Na zplanýrované úrovni se ukládá dřevitá hlína – vrstva 27.

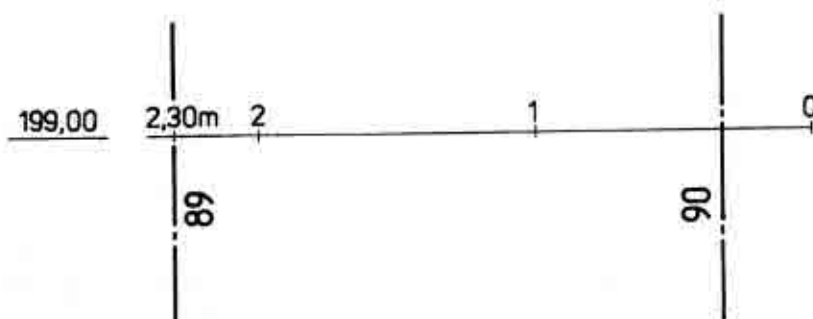
9) V jisté době po vzniku vrstvy 27 došlo v nejsevernější partii plochy sondy XXIII k vystavění dřevěné masivní konstrukce. Domnívám se, že je prvkem dalšího fortifikačního systému. Klasifikuji ji jako dřevěnou stěnu (obr. 20) příslušející do systému s příkopem č. 3 (obr. 17: 2). Na základě stratigrafie lokality mohla být vystavena kdykoliv v časovém intervalu mezi usazením vrstev 27 a 26, ve vyspělém 10. či v 11. století (viz okraje keramických nádob obr. 31A). K vybudování stěny došlo po zasypaní příkopu 2 a převrstvení jeho zásypu dalším horizontem (vrstvou 27), do něhož byla břevna zapuštěna. Je možné, že břevna původně ležela na povrchu vrstvy 27 a promáčknutí této vrstvy je druhotnou deformací tlakem. Z dřevěné stěny zůstalo dochováno torzo shora ohraničené kótou 201,84 m n. m., které sestává ze 2 břevna (báze 201,44 m n. m.) a systému stojatých podpůrných prvků na severní (vnitřní) i jižní (vnější) straně stěny (obr. 20). Břevna a stojící kůly po vnitřní straně jsou z dubových kmenů otesaných do desetihranu, s průměrem cca 0,28 m (nejdelší vzdálenost letokruhů od středu k okraji kmene činí 0,18 m). Kůl z vnější strany stěny je z odkorněného jedlového kmene o průměru 0,14 m. Kůly po vnitřní straně stěny byly v sondě XII dokumentovány dva, s intervaly 1,4 m (mezi obnaženými kůly) a více než 1,2 m (od západního kůlu k stěně sondy), kůl na vnější straně byl zaznamenán jen jeden a do vzdálenosti 0,8 m na obě strany nebyl zjištěn žádný jeho soused. Břevna i vnitřní kůly byly sesuté k jihu, zatímco kůl po vnější straně byl nakloněn k severu a leželo na něm horní břevno, předsunuté směrem k jihu před spodní. Původně byly vnitřní kůly i dřevěná stěna jistě ve svislé poloze a vnější kůl mohl zešikma vzpírat dřevěná břevna.

9) Na vrstvu 27 bezprostředně nasedá vrstva 26, interpretovaná podle množství kamenů a chaoticky uskupených dřevěných konstrukčních prvků jako destrukční vrstva stavby (obr. 38).

202,00

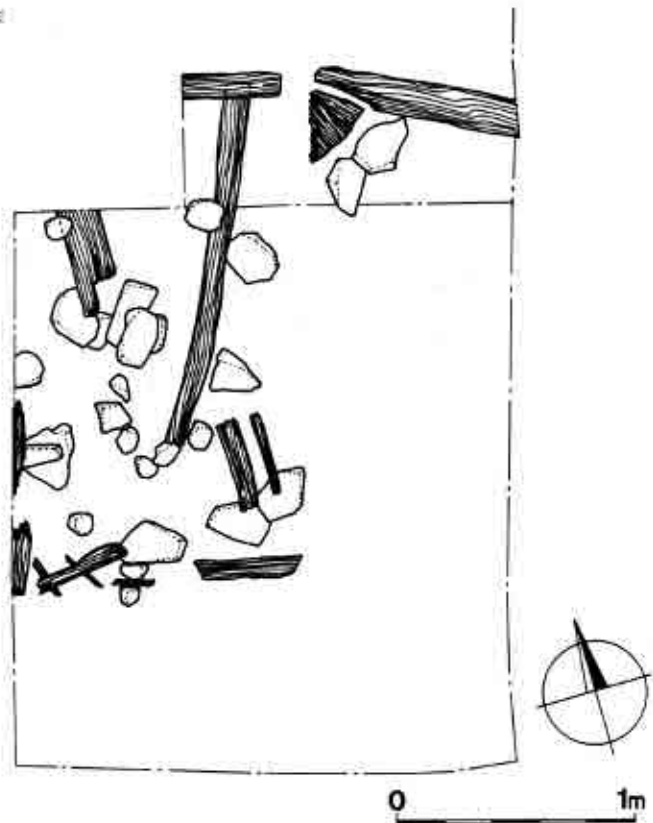
200,00

OBR. 37. ČP. 258/III – S. XXIII, REZ 82 (KRESBA M. MÜLLER). Popis řezu: 12. sedočený materiál homogenní, jemný – asi popel s drobnými částicami dřeva (uhlíky), 13. směs hnědosedé jílovité hlíny, se skvrnami černého dřeva, mazlavé, a sedého měkkého jílu s břidličným pískem. Sedý jíl vytváří ve vrstvě oblé skvrny o průměru až 10 cm, 14. hnědá dřevitá hlína, tuhá, 15. oproti vrstvě 14 světlejší s pečkami popela, 16. oproti vrstvě 28 nejsou tak nápadně žlutě vysráženy, rozhraní mezi nimi se nerozlišilo, 20. hnědá (sienská hnědá), hlína tuhá, naprosto kompaktní s velikým množstvím dřevité příměsí. Příměs ostrohranné opuky (jen velké zlomky cca 5–10 cm). Oproti vrstvě 17 rychleji tmavne (oxiduje) a je tam více dřeva. Po vymrznutí se vrstva naprosto mění, změkne a stane se nesoudržnou, 21. kaštanově hnědá jílovitá hlína, na vzduchu rychle tmavne do černa, tuhá, sušší, při škrábání hladká, nemazala se, bez větších příměsí. Barevně i strukturou homogenní, na bázi lokálně ostrůvky s organikou („hoblíny“ – tenké silnější kousky – traviny), 22. hnědá dřevitá jílovitá hlína, kompaktní, barva jako u vrstvy 20, se semínky a kusy dřeva, opuka ve štěpínách; ojediněle valounky, 23. směs hnědé hlíny (jako u vrstvy 22) a sedého jílu (jako u vrstvy 24), s propláskky sedého jílu, které byly v ploše ostrůvkovitě, a s propláskky mechů většinou v mocnosti (jen na řezu 82 na bázi) vrstvy. V řezu 82 se oproti vrstvě 24 neliší, v ploše byla probarvenější, 24. jasně šedý kompaktní jíl tuhý, velmi jemně mramorovaný tmavě šedě, občas štěpinky opuky a uhlíky, okrově žilnaný malými šmolami. V jeho mocnosti poloha mechů, 25. hnědá dřevitá hlína s částicami dřeva (oranž + tmavě hnědá), četné pecičky šedého jílu (cca 1/2 cm). Na povrchu vrstvy tmavší poloha sušší, drsnější, ne tak kompaktní jako spodní vrstva, 27. od vrstvy 4 se neliší, 28. světlé šedý jíl silehlý s množstvím černých břidličných zm, a zelenožlutými vysráženinami okolo jiných zm břidlice, homogenní, vyplňuje zcela prostor mezi velkými opukovými kameny kladenými na sebe, 30. mlhká jamka vyplněná uhlíky a střepy, velmi zvodnělá, 31. šedá hlína obalující břidličnou dř, zvodnělá, 32. žlutohnědá hlína obalující břidličnou dř, zvodnělá, četné žluté vysráženy ve spárách, 34. tmavě hnědý jíl řídké s uhlíky až 3 cm velkými a s pečkami světlé šedého jílu, 36. sedohnědý zahlněný jíl se zbytky ztrouchnivělého dřeva, uhlíky, 37. světlé šedý jíl mramorovaný šedou zvětrákou břidlic, velmi řídko opukové kamínky do 1 cm.

10) Bezprostředně na břevnech dřevěné stěny leží mocné břidličné sedimenty přirozeného původu, jejichž báze břevna překrývá v úrovni 201,84 m n. m. a směrem k jihu nad zásepem bývalého příkopu výrazně klesá. Úroveň (povrch) těchto sedimentů dosahuje kóty 203,5 m n. m., takže současně úroveň dvora. Tytéž hrubé sedimenty jsou i na vnitřní straně ohrazeného areálu ve vzdálenosti 9 m severně od dřevěné stěny, kde byla zastížena sondou XXII jejich báze ve výšce 202,8 m n. m.

Minimálně spodní partie těchto sedimentů vznikly nejpozději v 1. polovině 13. století, neboť je do nich založena raně gotická věž z poloviny 13. století, v současnosti rekonstruovaná a jako komorní prostor zakomponovaná do interiéru Lichtenštejnského

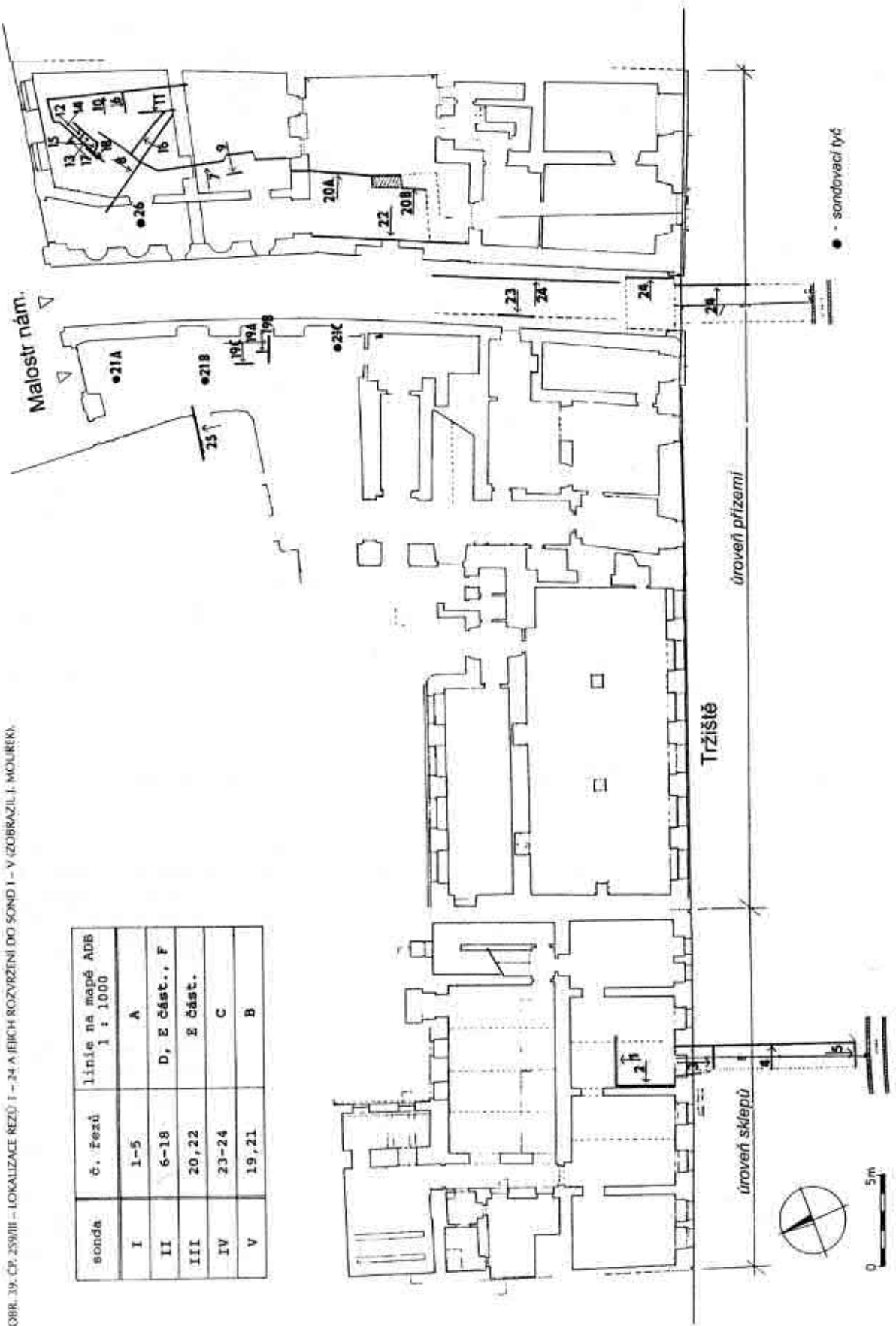
paláce. Její stavebně historickou dokumentaci provedl v průběhu stavby F. Kašička (SÚRP MO – neubl.).

2.3. TRŽIŠTĚ ČP. 259/III (HARTIGOVSKÝ PALÁC) (AKCE 5+6 OBR. 1)

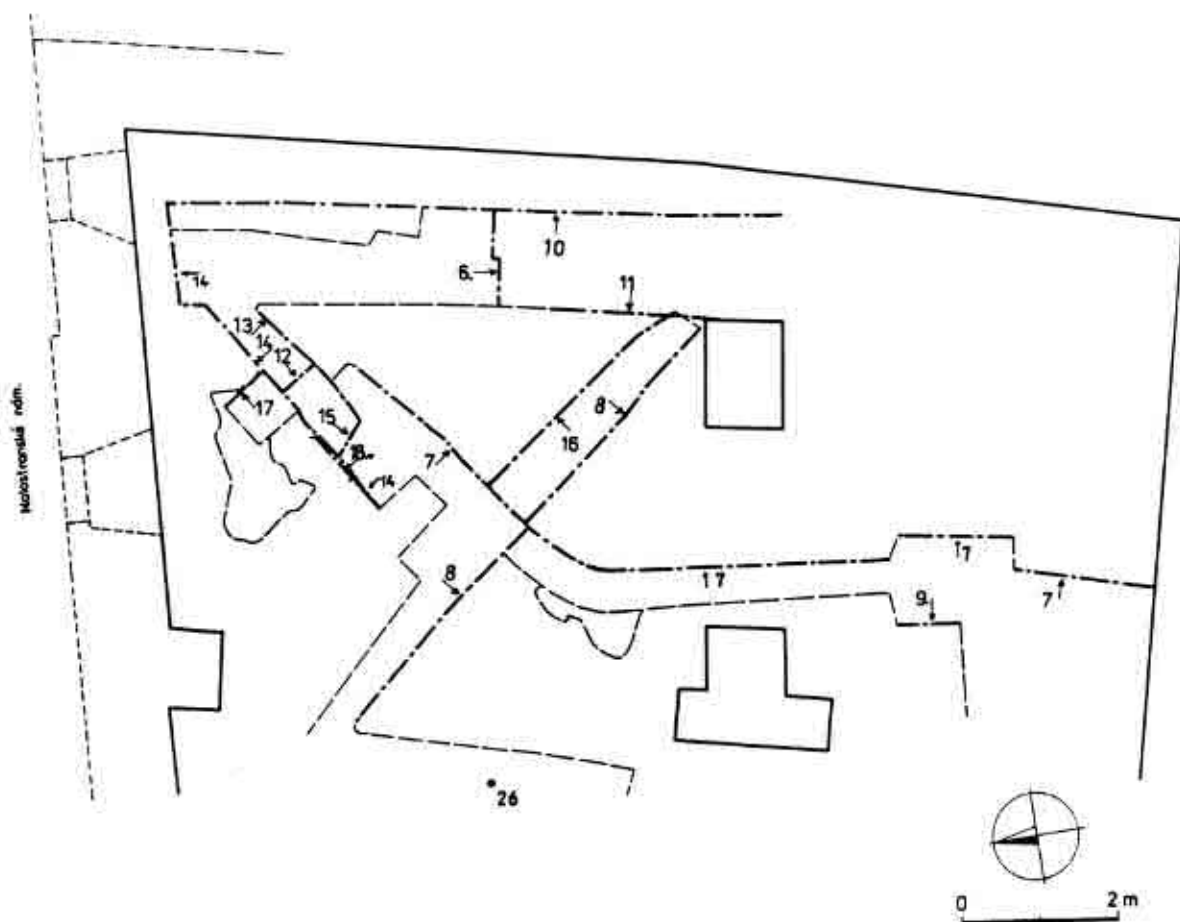
V letech 1993 a 1994 probíhala pro potřeby AMU rekonstrukce domu známého jako „Hartigovský palác“, která vyvolala záchranný archeologický výzkum. Parcela domu zabírá prostor mezi Malostranským náměstím a Tržištěm včetně veřejného průchodu spojujícího obě ulice, na západě sousedí ze severu s parcelou Lichtenštejnského paláce čp. 258/III. Jádrem paláce byly dva domy při náměstí, poprvé v písemných pramenech zmíněné v letech 1403–4, které „nepochybně již tehdy oddělovala ulička sestupující z horního JZ koutu náměstí k jinak blíže neznámé vedlejší fortně v městské hradbě“ (Libal – Kašička 1968, 35). Výzkum nebyl plošně příliš rozsáhlý, jeho význam spočívá především v získání dlouhých severojižních řezů a ve zjištění původního dynamického vzhledu zdejšího prostoru. V něm zhruba uprostřed probíhal hřbet ve směru Z–V, časem nivelizovaný. Na sever od něho ležela mokřina zanášená bahnitými náplavy nejen před dobou středohradištní, ale i později, v 10. století, zatím co jižně od objeveného hřbetu tekla potok.

Záchranný výzkum při rekonstrukci čp. 259/III probíhal za plného chodu stavby. Protože v harmonogramu stavebních prací s ním nebylo počítáno, dodržení napjatých časových termínů v některých případech snížilo kvalitu archeologického pramenného materiálu. Výzkum byl členěn do pěti sond I–V (obr. 39), z nichž je pro sledované téma závažná sonda II s objevem strategické stavby, časově a polohou patrně náležející k příkopu 2, a pak sondy I+IV, v nichž byly zastiženy fragmenty příkopu 3.

Práce na partii výzkumu označené jako sonda II probíhaly 19 dní v suterénní pozdně gotické místnosti podél severní uliční fronty paláce, v bezprostředním jižním sou-

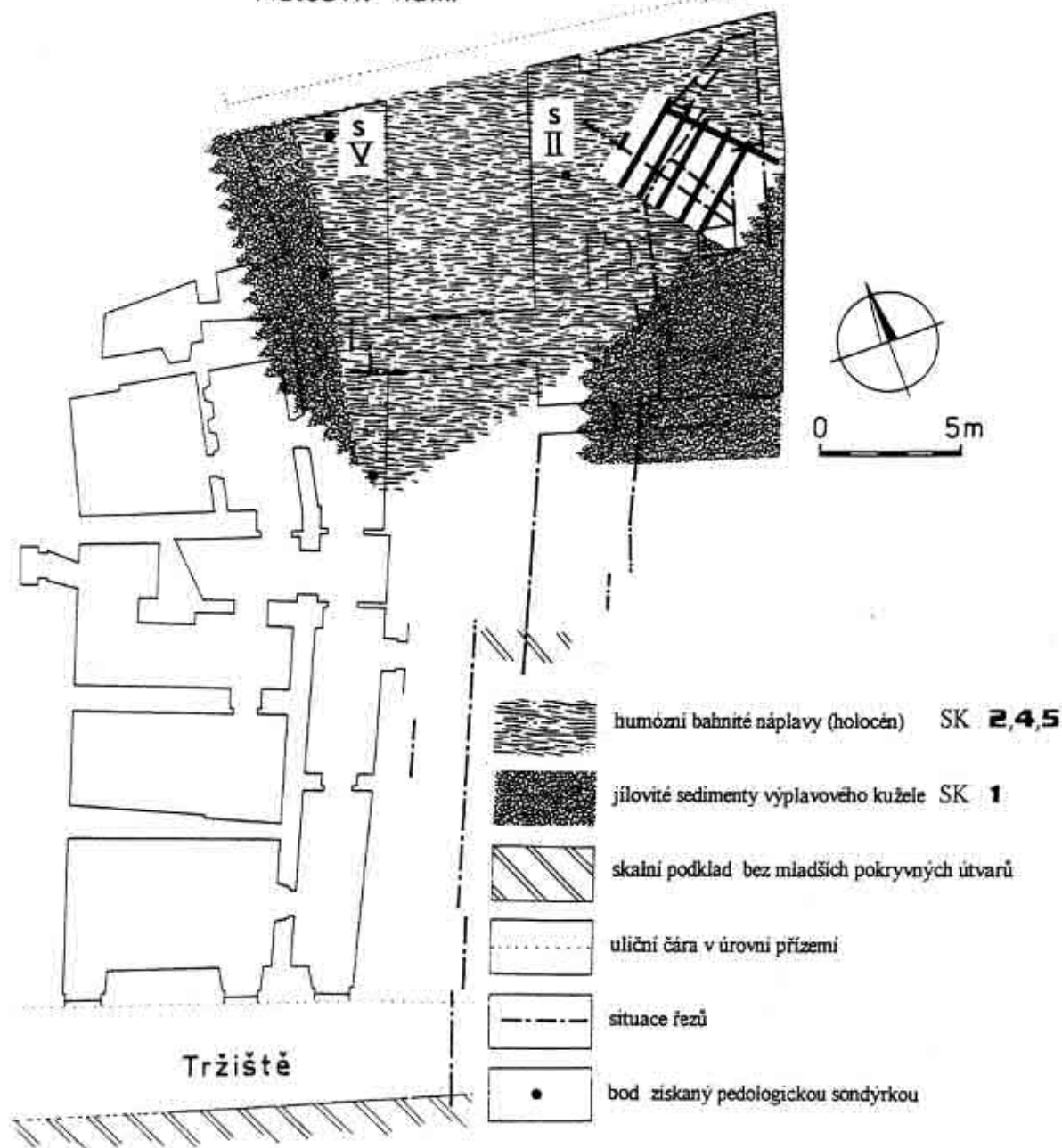
sonda	č. řezů	linie na mapě ADB 1 : 1000
I	1-5	A
II	6-18	D, E část., F
III	20, 22	E část.
IV	23-24	C
V	19, 21	B

OBŘ. 40. ČP. 2594/II – SONDA II, SÍŤ ŘEZŮ, ŠIPKOU SMĚR POHLEDU (KRESBA M. MÜLLER).

sedství Malostranského náměstí. Při hloubení topných kanálků hlubokých 0,4 m bylo stavebními dělníky vykopáno stavební dřevo a odkryty ztrouchnivělé zbytky po dřevu. Výkop se dřevem byl začištěn a mírně prohlouben. Po zjištění, že nalezená půlkulatina je součástí systému dřev s raně středověkou keramikou, lemovaného ze severu i z jihu kameny, byla svolána komise, která vyjednala s dodavatelem stavby lhůtu 7 pracovních dní na provedení zjišťovacího výzkumu s cílem získat základní informace o objektu. Limitována tímto časovým intervalem doporučila křížovou sondáž. Nadále bylo postupováno metodou plošného archeologického výzkumu s hledáním a průběžnou dokumentací půdorysů všech zastižených rozhraní vrstev a konstrukčních prvků (hlavně dřev), v kombinaci s vertikálními řezy, za snímání přirozených vrstev. Archeologickým postupem bylo rozebráno 9 m³, kresebně bylo dokumentováno 27 m² svislých stěn a 22 m² půdorysných ploch. Bylo pořízeno 13 vertikálních řezů (obr. 40), kdy kresby stěn výkopů byly na konci výzkumu doplňovány o poznatky získané pedologickou sondýrkou. Výzkum v sondě II vzhledem k velice krátké časové lhůtě nedosáhl báze antropogenního souvrství. Dosažené dno výkopů, pod nímž zůstaly uchovány neporušené raně středověké situace, bylo označeno nepravidelně rozmístěnými cihlami a poškozenými listy lopat a sonda byla zpětně zasypána vytěženým materiálem náplavů. Dodavatel stavby trval na dodržení termínu ukončení výzkumných prací, ačkoliv místnost sondy II ležela po skončení výzkumu déle než 6 měsíců ladem. Práce na zodpovězení klíčových otázek, v průběhu výzkumu reflektujících nalezenou situaci, byly ukončovány v takovém spěchu, že mnohé zůstalo nedořešeno.

Dnes je v místnosti sondy II restaurace. Výškový rozdíl mezi úrovní náměstí a bází konstrukce podlahy suterénní místnosti činil 4,5 m, které byly již v pozdně gotickém

OBŘ. 41. ČP. 259/III - POLOHA DŘEVITOHLINITÝCH ZÁKLADŮ STAVBY NA BŘEHU MOKŘINY (KRESBA M. MÜLLER).

období vyhloubeny do sledu středověkých vrstev. Pod dnem výkopu pro sklep zůstala ještě zachována nejspodnější partie nadloží, vzniklá v raném středověku, která byla předmětem výzkumu. Výsledkem zjišťovací sondy byl objev dřevohlinitých základů blíže neurčitelné stavby. Podle nalezené keramiky byla těžce poškozena či zanikla již v 1. polovině 10. století. Stavba byla vystavěna na jižním okraji mokřiny a založena částečně do jejích měkkých bahnitých náplavů a částečně do tuhých suchých svahových hlín jejího břehu (obr. 41). Z délky stavby se ve směru SZ–JV dochovalo 6 m. Pokračovala dále k JV, šířka podle dochovaných dřev činila 4 m. Archeologický výzkum zjistil ojedinělý stavební postup při stavbě konstrukce, jehož výsledkem bylo bytelné dřevohlinité těleso zapařené do rozměrné stavební jámy. Dřevěná složka tělesa vytvářela úzké komory otevřené na zadní úzké straně (U princip). Čelní stěna tělesa

Tržiště čp. 259/III výzkum č. 12/93, sonda I		stratigrafické schéma vrstev	čísla sáčků
SP 26	výplň příkopu: C střídání šedých a hnědých hlín a zelených prachvých hlín		...10,11,15
	SK 14 B šedá hlína		...21
SP 24	SK 13 vyhloubení příkopu		
SP 23	SK 12 světlejší šedohnědé hlíny		...6,12,19č
SP 22	SK 11 vyhloubení objektu - příkop ?		...35
SP 21	SK 10 sedimenty mimo rámec příkopu		
SP 20	výplň příkopu: světle šedohnědé sedimenty s břidličnými sedimenty		...22 ...117 ...23
	SK 9		
SP 19	SK 8 vyhloubení příkopu		
SP 16	SK 7 bahnité náplavy		
	SK 6 potoční sedimenty		
	SK 4 potoční sedimenty		...8,13,19č
SP 15	SK 5 vznik koryta potoka		
	SK 3 vznik koryta potoka		
	SK 2 svahový sediment		
	SK 1 zvětralá skála		...82

OBR. 42. ČP. 259/III - VÝVOJOVÝ DIAGRAM SONDY I - VÝŘEZ.

Tržstě čp. 259/III č. výzkumu 12/93 - sonda II		stratigrafické schéma vrstev		číslo sáčků
	subrocent		3 4 5 16	
		83		
	SK 18 bahutě náplavy	35	23	... 86 ... 28, 31, 46, 54, 83
	SK 17 břidličná drť		78	... 33
	SK 16		79 80	... 58
SP 16	SK 15 písčité náplavy		24 25 32	
	SK 14 bahutě náplavy	62 36	26 46	... 68 ... 29, 73 ... 32, 41, 70, 79
SP 14	SK 13 destrukce	17 + 61 34 A	49 + 47	... 26 ... 30
	SK 12 bahutě náplavy		37 37 + 38 38 27	... 72
	SK 11 písky		24 B 53	
SP 13	SK 10 bahutě náplavy s množstvím organiky		39 28 29 30 31 54	... 61, 67 ... 34c, 37, 39, 69 ... 34c, 38, 74, 85 ... 66, 76, 78 ... 48, 49, 59, 60, 62, 77
	SK 9 bahutě náplavy s malým množstvím organiky		40 41 44 42 43	... 43, 44 ... 45c ... 45c
SP 12	SK 8 kamenná úroveň povrchu		45	... 47
		33 + 34 B, C	48	... 40, 42 ... 52, 56
SP 11	B dřevohlinitá stavba	11 = 11 A = 18 = 55 118		... 84
		11 C, D 2 = 59		... 24, 25, 71, 81, 91
	SK 7	76		
SP 10	A okolí stavby + ušlapané terény okolo stavby, s kameny a zbytky vegetace, jümi přehloubení		51 52	... 50
		67		
SP 9	SK 6 výkop stavební jámy			

směřovala k SV, k tehdy osídlené ploše, od níž byla oddělena mokřinou. Téměř celá dochovaná část konstrukce je podzemní – základová. V šikmém terénu, sklánějícím se k severu, do mokřiny, však čelní stěna vystupuje od kóty 197,4 m n. m. jako nadzemní. Čelní stěna z pūkulin vytvářela zevně hladkou stěnu, která byla omazána hlinou s rostlinnými zbytky – „kožichem“ – a bezprostředně pod úrovní tehdejšího terénu nasadala na pravouhle opracované dřevo předstupující před svislou stěnu o 8 cm principem předzákladu, známým z pozdější kamenné architektury. Na základě situování objektu v geomorfologické konfiguraci osídlené plochy a naprosto výjimečné bytelnosti přisuzují nalezené středohradištní stavbě strategický význam. Můžeme uvažovat o její souvislosti s eventuálním mostem přes mokřinu a je možné, že tvořila základ samostatné dřevěné věže nebo západního věžovitého ukončení delšího valového tělesa. Dřevěná konstrukce ležela jižně od sídliště 9. století, mezi ní a sídlištěm se prostírala mokřina, v níž se ještě za funkce stavby vršily bahnitě náplavy a občasně tenké potoční sedimenty.

Podrobná dokumentace celého výzkumu s popisem terénní situace a kompletní kresebnou dokumentací nálezů jsou zpřístupněny v nálezové zprávě (Čiháková 1996a), uložené v archivu ARÚ AV ČR pod čj. 6053/96, obsahující 62 stran textu, vývojové diagramy, 35 stran seznamů a rejstříků, 38 plánů, 8 obrázků, 41 tabulek kreseb nálezů, paleobotanickou a palynologickou expertýzu a petrografický rozbor maltového slitku. V nálezové zprávě je každá ze sond zpracována na úrovni Stratigrafických kroků SK, ve vlastní řadě SK 1–x pro každou sondu (sonda I – obr. 42, II – obr. 43, IV – obr. 44).

OBR. 43. ČP. 259/III – VYVOJOVÝ DIAGRAM SONDY II – VYŘEZ. Souhrnný popis uvedených vrstev: 1. světle šedý prachovitý jíł lehce zapáchající, bělošedě mramorovaný, oproti vrstvě 2 ě světlejší, občasně drobné uhlíčky, 2. šedá stejně jako vrstva 1, ovšem mazlavější a větším množstvím břidlice a s uhlíky, 3. lietomová podlaža sklepa, 4. valounková dlažba, 5. pískové lože dlažby, 6. šedá hlina prachovitá, suchá, ulehlá, s příměsí břidličných zrn 1mm (cca 20 %), barevně heterogenní – malé plůčky běžové rozplavené svařoviny, ojediněle miniaturní uhlíky a kousky oranžového zetlelého dřeva, v hlíně plošně ohraničené řet vyrážení (okruhy cca 3 cm), 7. smés šedé a hnědé hlíny, oproti vrstvě 6 vysoký podíl rezavé slůzky – rozloženého dřeva, spýká, v mčnosti placaté opukové kamenný ve směru vrstvy, 8. oproti vrstvě 7 tvrdší a barevně homogennější, skvrny nejsou tak výrazné. Na řezu drsný semř, ojediněle uhlík, 7+8. rezavá, hodně zvětralé dřevo max. 1 cm kousek, kysličitý Fe, při mřímém tlaku vytlačuje vodu, 9. světle šedohnědá svařovina – barevně chladná s četnými opukovými štěpinami (cca 15 %), 11. tozónná s vrstvou 18. Lokálně větší množství Fe vyžrážením způsobuje rezavé zbarvení, ITD, v rámci vrstvy 11 měkký poloha se dřevem, 12. šedý jíł – stojatá voda, barevně naprosto homogenní, na řezu hladká, břidličná zrnka jen při povrchu, směrem dolů postupně světlá a tvrdě. Hranice vrstev 12 a 22 oznamována. Hranice vrstev 12 a 60 se zdá zřetelná, 13. oproti vr. 12 vysoká příměs žlutých a rezavých ploch přeměněných svařovin (?), 17. rezavě hnědá místy šedá písčité hlina (příměs břidličného písku s vyžráženými Fe hydroxidy, místy stejně zbarvená příměs ztrouchnivělého dřeva, ojediněle opuková zrna do 3mm, 1x navětralá opuka 3 cm, 18. světle šedoběžová jílovitá hlina s příměsí břidličných zrn velikosti písku, nehojně zvětralá opuka kolem 2 cm, nepravdělně rozmísané Fe sraženiny, ojediněle drobné uhlíky, mřímě mazlavá, 19. šedá prachovitá hlina, mazlavá (žádné hrubší příměsi), 20. tmavě okrová až šedookrová jílovitá hlina, velmi jemně slídnatá, 21. světle šedá prachovitá hlina s Fe zátěky, 22. svařovina: šedookrová jílovitá hlina s hojnými zlomky opuky, tuhá, 23. tmavě hnědá hlina, jílovitá, zvodnělá, hladká, barevně heterogenní – množství organiky, opuka cca 2 cm jen ojediněle, 24. souvrství břidličných písků se skvrnami přeměněných svařovin, na povrchu a na dně vrstva hnědostědého jemného blůtu (=25), 25. spodní vrstva blůtu na dně vrstvy 24, 26. hnědostědý barevně mřímě heterogenní plastický slídnatý jíł s rozplavenými tmavými skvrnami, hodně makrozbořtků, měkký – stojatá voda, 27. oproti vrstvě 26 sušší jíł se semilokální povrchem, čelně černé skvrny organiky, i běžové dřevo – stojatá voda, na povrchu poloha tmavě hnědý sušší organiky, 28. tmavě hnědá poloha jílu, které se od vrstvy 29 a 31 liší jen barvou, 29. barevně heterogenní sušší jíł, slídnatý, tušší, s plochami tmavě hnědými a plochami běžovohnědými, spousta organických zbytků – stojatá voda, 30. od vrstvy 28 se nelíší, 31. od vrstvy 29 se nelíší, 32. břidličný písek, 33. světle šedohnědý jíł měkký, mazlavý, s velkým množstvím dřeva (ztrouchnivělé oranž), občasně uhlíky – cca 5ks/1dm², opukové úlomky jen vzácně, 34A. oproti vrstvě 33 není tak mazlavá a kompaktní, je sušší – palmě větší množství dřevěné slůzky, 34B. oproti 34C je mazlavější, 34C. velmi kypřá, téměř spýká, 35. šedý jíł tušší, lesklý, hladký, bez příměsí – stojatá voda, 36. barevně heterogenní prachovitý jíł – šedý žláňavý (organika) pečickami svařovin (cca 1 cm) ve směru vrstvy, dále černé skvrny po dřevu, na povrchu poněkud tmavší pás s tmavými lemováním při bázi (organika) na řezu hrubý semř, takřka bez příměsí – hmatem příměs jemnouhlíkové písečky. Vpravo lokální poloha hrubšího písku (žluté skvrny asi svařovina ř+ skvrny šedé), 37. souvrství tenoučných jílu a barevně homogenních šedých jemnouhlíkových písečků. Jily jsou šedookrové se světlejšími žiláním, hrubší příměs jen ojediněle, 38. oproti vrstvě 37 není tak jemně vrstvená, jen 2 vrstvy – dále tuhý jíł (tušší než vrstva 37) a nad ním jemný šedý písek – barevně se nelíší od vrstvy 37, v písku ale je více úlomků dřeva a kousků opuky (asi 10 %), 39. tmavě šedohnědý prachovitý jíł při bázi s tmavohnědým pruhem, ulehlý, s občasným úlomkem opuky, s velkým množstvím organiky (cca 70 %) – různé štětiny (?), kořinky, sláma (? apod., 40. šedý jíł s bílým kropením (cca 70 %) – jsou to nepatrné kousky dřeva či jiné organiky, 41. oproti vrstvě 42 světlejší šedý jíł, tuhý, velmi ulehlý, jen s vzácnými černými skvrnami po organice – hlavně při povrchu, v mčnosti s četnými kousky světlé organiky (řůsky apod.), opuka jen velmi vzácně – malé úlomky. Stojatá voda. (Příměs polovina na S trochu tmavší – asi jako vrstva 42), 42. oproti vrstvě 41 tmavší, horní hranice (přechod mezi vrstvou 41/42) nezřetelná, 43. oproti vrstvě 41 a 42 světlejší. Zblízka není tak barevně homogenní jako vrstva 41 a 42, rozplavené šedé a okrové mramorování, občasně černá skvrna po organice, při bázi větší kousky černého dřeva ve směru vrstvy. Ojediněle větší opukový kámen (velikost jako u vrstvy 45) ve směru vrstvy, u Z stěny také ve směru vrstvy 2 velké opukové kamenný, 44. oproti vrstvě 43 tmavší s četnými skvrnami po černé organice 1 opukový kámen proti směru vrstvy, 45. souvislá vrstva opukových kamenný, 46. světle šedý jíł, měkký, lesklý – stojatá voda, 47. světle hnědá jílovitá hlina zcela měkká, zvodnělá částečně, barevně homogenní, s velkým množstvím drobnounké organické příměsi (50–70 %). Na stěně bylo několik šikmých klacůk, ve výplni velké opukové kamenný ložené nejčastěji takřka vodorovně, některé i šikmo. Od vrstvy 27 se liší zcela jinou barvou, měkkostí a j., 48. oproti vrstvě 47 jen nepatrně světlejší, chybí kousky Fe vyžrážením, hnědá mazlavá velice měkká jílovitá hlina či jíł s množstvím slámy, 49. šikmý klacík, 51. barevně heterogenní smés šedé a běžové hlíny s množstvím vegetace, silicezná, tvrdá, 52. oproti vrstvě 51 světlejší a měkký, ale také tuhá, 53.+24 B. žlutavě břidličné písky, 54. smés černého a světlého hnědého jílu či jílovité hlíny se spoustou vegetabilních zbytků („huň“) tuhá, ulehlá. Oproti vrstvě 51 jiná barva a větší kousky vegetace., 55. rezavá přeměněná svařovina, 59. šedý jíł i opukou (od 2 cm po velké kamenný), četnými drobnými černými zrnky organiky (cca 5 cm²) s rozplavenými pečickami svařovin (jen občasn) a řídkými břidličnými zrnky, měkký, ale špatně se škrábe (mazlavý a patlavý), při mřimě lesklý, vyplňuje prostor mezi břevny, 60. oproti vrstvě 59 je světlejší, velmi měkká, běžově mramorovaná s černou organikou. Při bázi zrnka opuky, mramorování běžově výraznější, 61. hnědý jíł mramorovaný rozloženým dřevem, s ojedinělými uhlíky, nečetnými břidličnými zrnky, žádná vegetace, 62. zvrstvené polohy tmavě hnědých prachovitých jílu, tuhých, s organikou (cca 50–70 %), 67. barevně pestrý jíł – šedý s skvrny a tenounké krátké štětiny běžového náplavového písku, hnědé skvrny (svařovina) – oproti vrstvě 59 hutnější a mazlavější, oproti vrstvě 64, 65 je výrazně tvrdší, kámen jen ojediněle, 74. nevodnědný břidličný písek, stabilní prostředí, suchý – není zbytek po stojaté vodě, 75. oproti vrstvě 74 je výrazně tvrdší, jinak se nelíší, 76. oproti vrstvě 59 o to světlejší a s velkým množstvím malinkatých zrnček břidlice (odpovídá podlaži v sondách XX a XXIII výzkumu čp. 25B/III), 78. rezavý drsný písek až štěnk, zrna břidlice (břidličná dr), 79+80. nepopsáno, 81. světle šedý jíł s četnými břidličnými pískem nepatrných rozměrů, slídnatý, velmi měkký, 82. světle šedý běžově mramorovaný tuhý prachovitý jíł, směrem sžbuhu tmavně a měkce, příměs břidlicových zrněk 1 mm (10 %), 82b. velmi měkký povrch vrstvy 82, 83. šedohnědá jílovitá hlina měkká, (řahající se mříměhlá), množství opuky 3–5 cm (i 50 %), občasně i větší opukový kámen srmé šikmo.

Tržiště čp. 259/III č. výzkumu 12/93 - sonda IV		stratigrafické schéma vrstev	čísla sáčků
SP 26	SK 10	C břidličné písky	23 24 25 26
		B bahnitý náplav	30 B
		A hlína s břidličnou drtí	27 30 C
SP 24	SK 9	vyhloubení příkopu 1257	47 48 49 50
SP 21	SK 8	písčítá hlína - splach ?	48
	SK 7	zahliněné břidličné sutě	49 50 43
SP 20	SK 6	výplň příkopu: střídání zahliněné břidličné drtě s bahnitými náplavy	31 32 33 34 35 36 37
SP 19	SK 5	vyhloubení příkopu	38
SP 18	SK 4	hnědá prachovitá hlína	44
	SK 3	svahové sedimenty (primární uložení ?)	45
	SK 2	ohnišťe	46
	SK 1	skála	38

OBŘ. 44. ČP. 259/III - VÝVOJOVÝ DIAGRAM SONDY IV - VÝŘEZ.

Pro potřeby tohoto sdělení jsou příbuzné SK z různých sond shrnuty do Stratigrafických pásem SP, sloučeným na vyšším stupni generalizace do Stratigrafických komplexů L. Jsou zde prezentovány jen vybrané partie vývoje sledované lokality a to v rovině SP (obr. 45).

L 4 – KOMPLEX DŘEVĚNÉ KONSTRUKCE

SP 9 – STAVEBNÍ JÁMA A ZHUTNĚLÝ PODKLAD PRO KONSTRUKCI. Stavební jáma byla zaštižena jen v sondě II. Obrys jámy je v popisu nálezové situace podrobně popsán jako SK 6 sondy II, její hrana je jednoznačně zřetelná na řezu 8 a zdůrazněná průběhem vrstvy 67. Jáma byla uměle vyhloubena do náplavů (vr. 63–66 = SK 5B+5C).

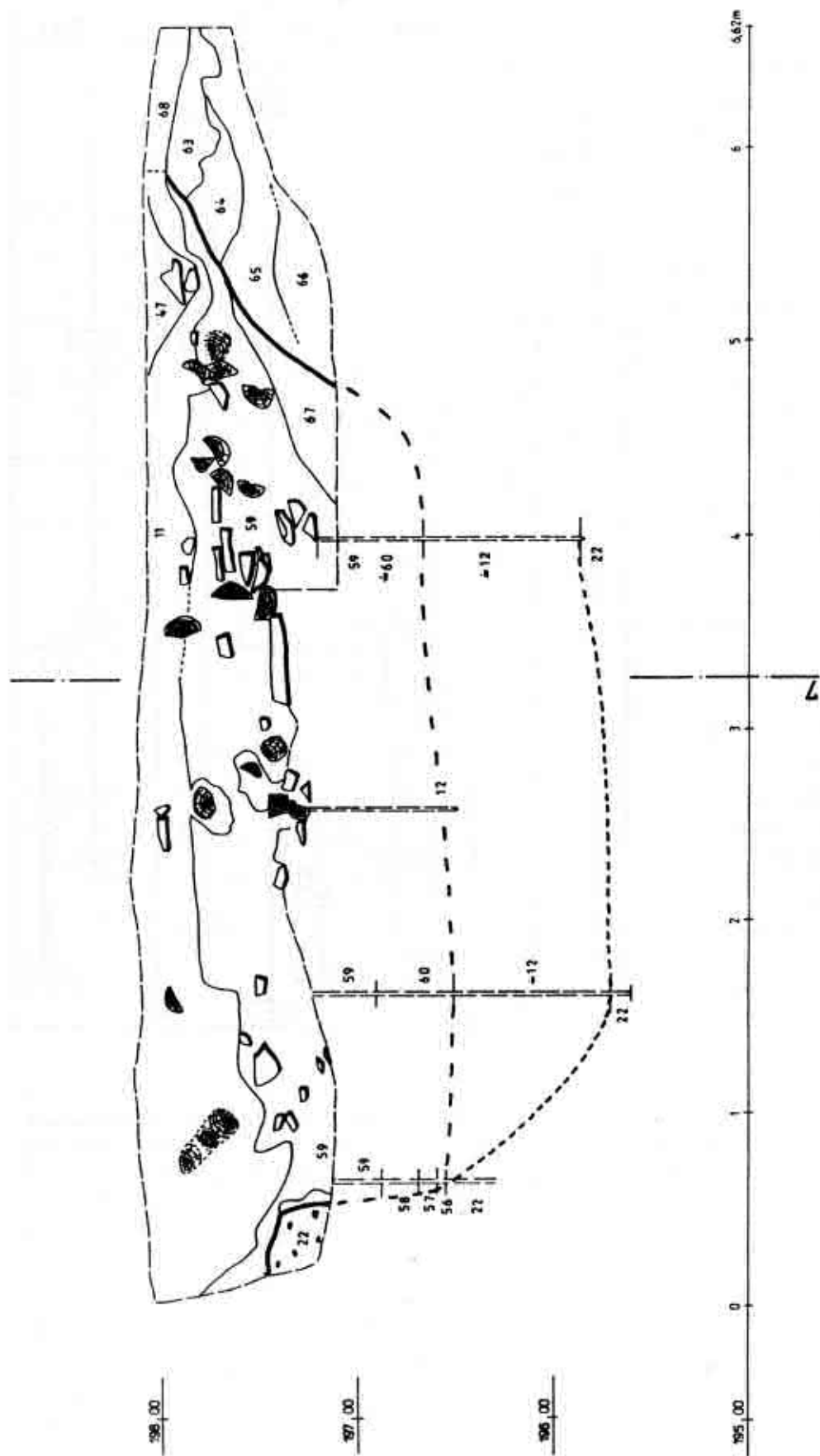
V současné době je výchozí úroveň pro zahlobení jámy na jejím SZ okraji povrch vrstvy 63 ve výšce 198,0 m n. m., nelze však s určitostí tvrdit, že tato úroveň je původní, nesnížená. Směrem na jih od konstrukce, do písčitého břehu, je v řezu 9 zdokumen-

Tržiště čp. 259/III - 12/93		sonda I	sonda II	sonda III	sonda IV	sonda V
L 9	SP 25	raně gotická zděná hradba a věž		SK 10		SK 9
	SP 24	výhoz při vyhloubení vyhloubení příkopu 1257		SK 6	SK 7 SK 9	
L 8	SP 23	výplň příkopu SP 22				
	SP 22	vznik příkopu (?), součást 1257 ?				
L 7	SP 21	splachy		SK 10	SK 7+8	
	SP 20	zaplnění mladohrad. příkopu		SK 9	SK 6	
	SP 19	mladohradištní příkop - vznik		SK 8	SK 5	
L 6	SP 18	mladohradištní vrstva			SK 4	SK 8?
L 5	SP 17	horizont svahových sedimentů		SK 17		SK 7
	SP 16	mladohrad. bahnitě náplavy		SK 7		
		výplň potočnými sedimenty		SK 4	SK 6	
	SP 15	tvar koryta potoka		SK 3	SK 5	
	SP 14	poničení dřevěné stavby		SK 13		
L 4	SP 13	horizont bahnitých náplavů - konec 9. století		SK 9-12		
	SP 12	"dlažba" na mokřině		SK 8		
	SP 11	stavba dřevěné konstrukce		SK 7B		SK 6
	SP 10	úpravy okolí konstrukce		SK 7A		SK 5 SK 4
L 3	SP 9	vznik + výplň stavební jámy		SK 6		
	SP 8	deprese (umělá ?)			SK 5	
	SP 7	bahnitě náplavy - mladší pravěk		SK 2B+5		SK 3
	SP 6	svahové sedimenty		SK 3	SK 4	SK 3
	SP 5	bahnitě náplavy - starší pravěk ?		SK 2A+4		SK 2
L 2	SP 4	vrstva		SK 3		
	SP 3	ohniště - pravěk			SK 2	
L 1	SP 2	svahové sedimenty		SK 2		
	SP 1	skála		SK 1	SK 1	SK 1

OBR. 45. CP, 259/III - VÝVOJOVÝ DIAGRAM LOKALITY V ROVINĚ SP.

továno 0,3 m takřka rovného povrchu podložní vrstvy 9, jen velmi zvolna se sklánějícího k severu – tj. ke stavební jámě, ve výšce 198,08 m n. m. 2,5 m dále jižním směrem od řezu 9 je dokumentován povrch svahových písků na stejné kótě 198,08 m, ani zde však není jistota, že zastižená úroveň je původní z doby stavby. Směrem jihovýchodním od konstrukce je podloží zastiženo v řezu 10, kde byl na osmém metru jeho povrch ve vrcholném středověku snížen na výšku 198,20 m n. m. Zdá se pravděpodobné, že výchozí úroveň pro hloubení stavební jámy z jihu a ze západu ležela na kótě 198,1 m n. m. Při budování sklepní místnosti se tato výchozí úroveň dostala bezprostředně pod podlahu a zůstala uchována.

Obrys stěny stavební jámy je zřetelný na SZ konci řezu 8 (obr. 46). Fragmentárně je dochován i na protilehlém JV konci na řezech 8 a 16, kde je ve výškovém intervalu 197,46–197,15 m n. m. dokumentována úprava nižší části břehu, tvořené spodní podložní svahovinou (= vr. 22). Břeh byl zde snížen o cca 0,6 m až do vrstvy 22 na úro-

OBR. 46. CP 259/III – SONDA 1). REZ II. ZVYRAZENĚNĚ OBRYŠ STAVEBNÍ JAMY (DLE TERÉNNÍ DOKUMENTACE KRESLIL R. ČEJPEK).

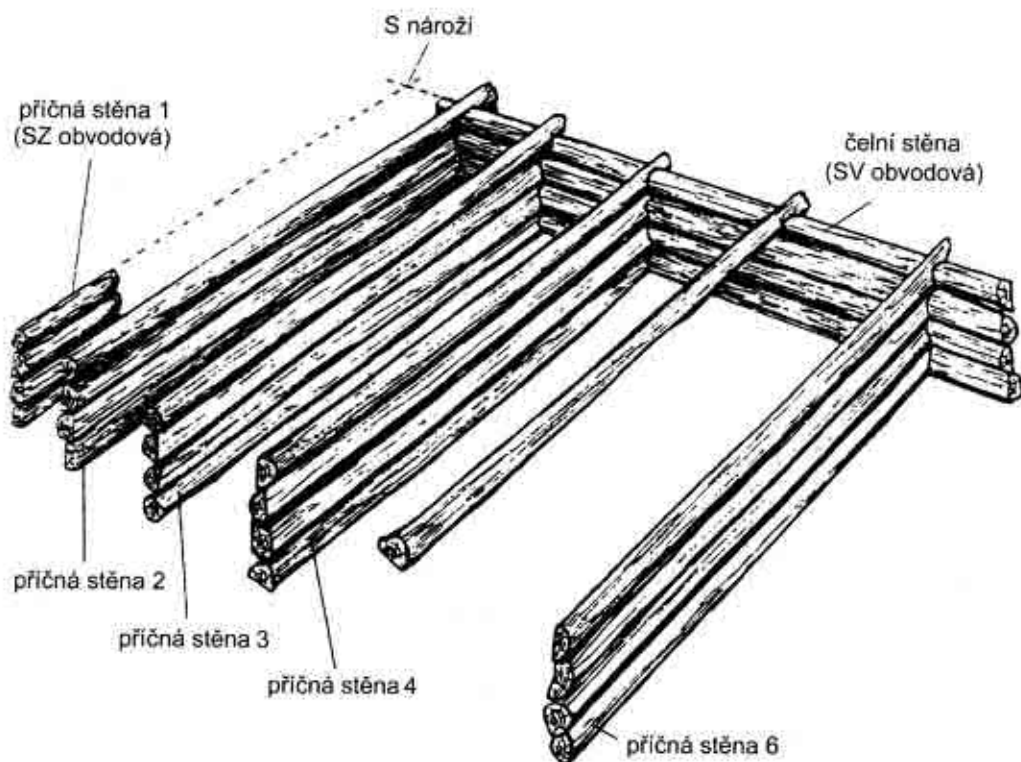
veň 197,46 m n. m., která byla takřka vodorovná (v řezu 8 délka 0,3 m, v řezu 16 délka 0,1 m), a zbytek břehové stěny byl pak patrně zkolmený. Na SZ konci řezu 8 se dochoval vyšší úsek stěny stavební jámy. Do náplavů zde byla nejdříve hloubena široce se rozevírající jáma (se sklonem stěny 27°) – ve výšce 198,0–197,6 m n. m., poté byla stěna jámy podstatně strmější (55°) – ve výškovém intervalu 197,6–197,11 m n. m. – a pokračující dále pod dno výkopu. Šířka vyhloubené jámy v nižší tj. strmější partii činila u dna výkopu 4,2 m. Měřená šířka je orientována kolmo na dřeva budoucí konstrukce, proto předpokládám, že tento údaj odpovídá realitě.

Dna stavební jámy nebylo dosaženo, zůstalo skryto pod dnem výkopu. Není možno rozhodnout, zda dnem bylo rozhraní vrstev 60 a 12 (obr. 46) ve výšce 196,5 m n. m. či rozhraní vrstev 59 a 60 ve výšce 196,9 m n. m., neboť obě rozhraní byla zjištěna sondážemi pedologickou sondýrkou. Řez 7, orientovaný cca SV–JZ, kolmý na řez 8, nebyl z časových důvodů prohlubován pod bázi mladší dřevěné konstrukce, a proto o parametrech vyhloubené stavební jámy nevypovídá. Řez 14, protínající S čelní stěnu (viz dále) a pokračující SV směrem do mokřiny, také zůstal mělký. Vyplyvá z něho však, že 0,8 m SV od čelní stěny dosahují tuhé náplavy vr. 12 výšky 197,3 m n. m. a dno stavební jámy, ať již ve vyšší (rozhraní 59/60) či nižší (rozhraní 60/12) úrovni, má tvar vany zapuštěné do náplavů před čelní stěnou buď 0,3–0,5 m nebo (při variantě dna na bázi vr. 60) 0,7–0,9 metru. Výšky 197,3 m n. m. dosáhly náplavy vrstvy 12 také v řezu 10 v bodě 0,9 m severně před budoucí čelní stěnou (ve 3. metru řezu 10). V tomto bodě se průběh vr. 12 láme a směrem ke konstrukci klesá jen o 0,2 m spádem 45°. Pravděpodobně i tento úsek krátké zahloubené stěny je částí obrysu stavební jámy s nepravidelně konvexním dnem.

Dochovaná (shora) a doložená (zdola) hloubka výkopu boční stěny stavební jámy do náplavů podél SZ okraje konstrukce činila 0,9 m. Směrem dolů bezpečně pokračovala, minimálně do hloubky 1,2 m (báze vr. 59). V prostoru svahovin činilo zahloubení při stejné výchozí výšce povrchu 0,6 m. Tam, kde dno jámy tvořila svahovina 22, tak vznikl v jámě jakýsi schod, jehož úroveň 197,46 m n. m. odpovídá bázi příčných dřevěných stěn budoucí stavby. Jelikož je určení dna sporné, výška tohoto schodu oproti dnu jámy není jasná. Na řezu 8 můžeme doložit jednoznačně jen přehloubení k bázi vrstvy 59, tj. 196,9 m n. m., což znamená oproti úrovni schodu z vrstvy 22 přehloubení o 0,57 m. V případě dna stavební jámy až na bázi vr. 60 by přehloubení oproti schodu z vr. 22 činilo 1 m a hloubka jámy v náplavech by byla 1,6 m.

Po vykopání byla jáma postupně zaplňována. V SZ prostoru jámy je nápadný nasypávaný klín vrstvy 67 (řez 8, obr. 46), výrazně se rozšiřující směrem ke dnu a dovnitř stavební jámy, jejíž celkový průběh pokračuje pod dno výkopu. Protože vrstva 67 nebyla zjištěna v sondážích pedologickou sondýrkou pod bázi řezu 8, je pravděpodobné, že rozsah této vrstvy je omezen jen na nejbližší okolí SZ stěny jámy. Při dokumentaci řezu 8 byla vrstva 67 porovnávána s původními vrstvami náplavů 65 a 64, oproti nimž je výrazně tvrdší. Z makroskopického pozorování je zřejmé, že vrstvu 67 tvoří směs několika složek: do šedého jílu byla přimíchána svahovina projevující se hnědookrovými skvrnami a béžový jemný písek (Kampa a okolí), vytvářející ve vrstvě 67 skvrny a krátké šmouhy. Nejen oproti vrstvám bahnitých náplavů 65+64, ale i oproti vrstvě 59 (výplň konstrukce) je směs náplavu, písku a svahovin podstatně hutnější a tvrdší. Kámen ke zpevnění použit nebyl, vyskytuje se ve vrstvě 67 jen ojediněle.

Podle pravděpodobného účelu vrstvy 67 byla patrně pro stavitele důležitá pevnost podkladu příští stavby. V případě, že dnem stavební jámy je báze vrstvy 59, zbytek přehloubeného prostoru vedle vrstvy 67 již nebyl speciálně zpevňován, ale byl zaplněn stejným materiálem (vrstva 59), jaký byl použit i při stavbě vlastní dřevohlinité konstrukce. Materiál vrstvy 59 byl výrazně tužší než podložní vrstvy 64+65, ale současně měkkší než vrstva 67. Sporná je varianta, že by dnem jámy byla až báze vrstvy 60, neboť vrstva 60 (známá jen z pedologické sondýrky) je velmi měkká a její nakypnění při postdepozitním uložení by základové poměry pro stavbu ještě zhoršilo. Podle makro-

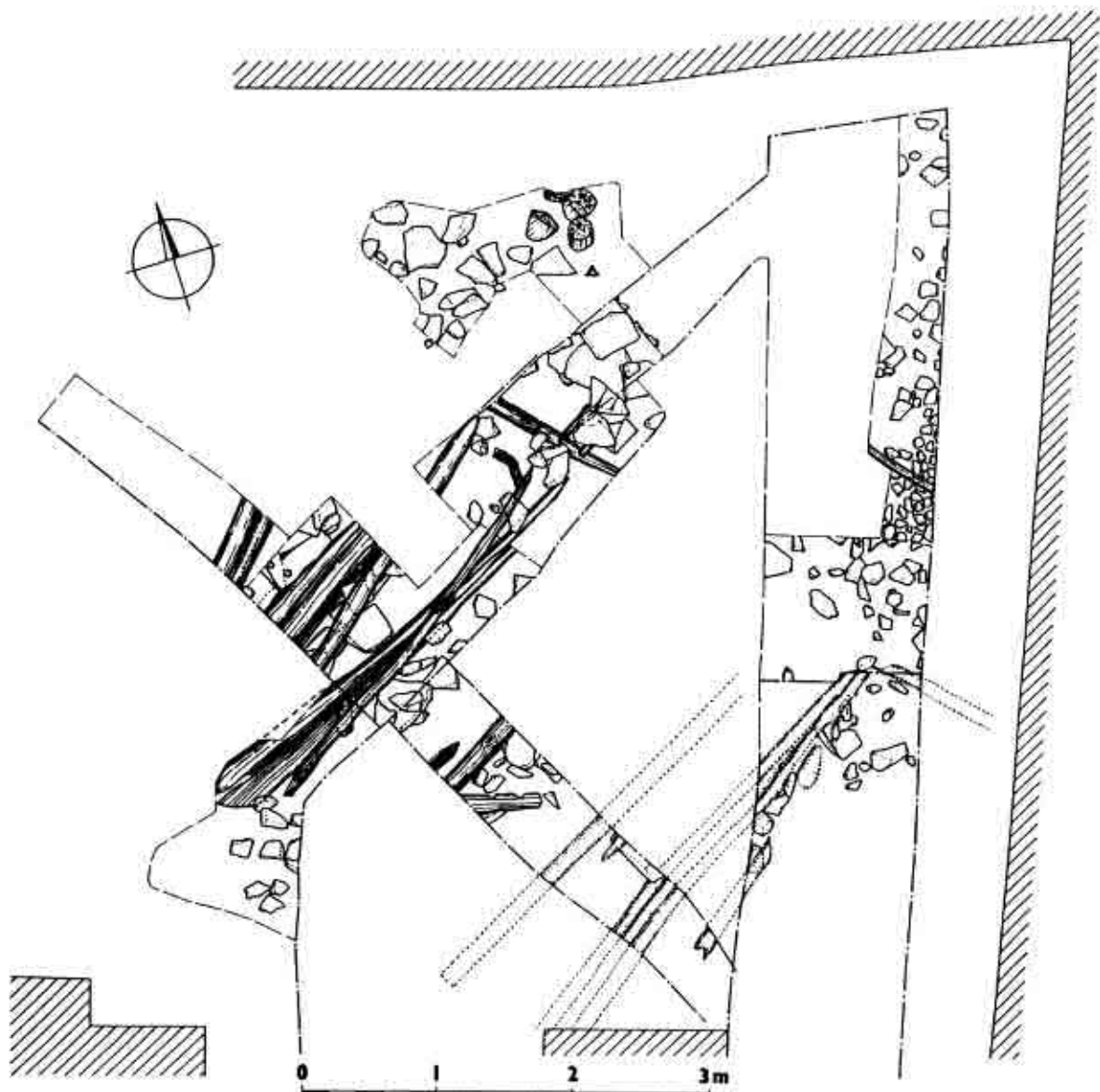

OBR. 47. ČP. 258/III – REKONSTRUOVANÉ SCHÉMA DŘEVĚNÉ KONSTRUKCE SE ZNAČENÍM JEDNOTLIVÝCH ČLÁNKŮ (M. MÜLLER)

skopického pozorování je však vrstva 60 blízké příbuzná vrstvě 59 – má stejné béžové mramorování a zrnka černé organiky. Opuková zrnka, také vlastní oběma vrstvám, se kumulují při bázi, kde je i béžové mramorování výraznější. Oproti vrstvě 59 je vr. 60 trochu světlejší, ale především je výrazně měkká. Tuto její vlastnost, tak nevýhodnou pro zakládání stavby, je však možné také vysvětlit jako druhotně získanou – stavební jáma vlastně nechtěně vytvořila sběrač vody vyhloubený do špatně propustných tuhých náplavů a úroveň vrstvy 60 tuto eventualitu nevyvrací.

Závěrem je možno konstatovat, že stavební, základová jáma pro zbudování dřevohlinité stavby SK 7 byla pravděpodobně zapuštěna z úrovně cca 198,1 m n. m. a na tuto úroveň bylo patrně upraveno i bezprostřední jižní okolí budoucí stavby (řez 9). Místo pro stavební jámu bylo vybráno přímo u břehu mokřadu, kde byla vyhloubena 0,6 m hluboká stavební jáma, v místě bahnitých náplavů přehloubená o 0,6 m nebo 1 m. Při hloubení jámy byly tedy vykopány měkčí bahnité náplavy minimálně do hloubky 1,2 m a odkopáno i 0,6 m vrstev 20+21 svrchních svahovin až na úroveň bytelné vrstvy svahovin 22, která byla o 0,6 m nebo o 1 m výše než dno jámy v náplavech. Směrem do mokřadu byla stavební jáma zapuštěna minimálně 0,3–0,5 m do bahnité vrstvy 12.

Severozápadní stěnu prohloubené jámy v náplavech lemuje nasypáný zhutnělý materiál pro zlepšení základových poměrů obvodové stěny budoucí konstrukce. Úpravu pod zatíženým S nárožím stavby a pod SV obvodovou stěnou, rovněž vybihající do mokřadu, neznáme. Zbytek stavební jámy byl většinou zaplněn vrstvou 59, tvořenou šedým jílem s četnými drobnými zrnky černé organiky do 0,5 cm², s občasnými rozplavenými peckami svahovin, břidličnými zrny a četnými opukovými štěpinami a úlomky. Na pátém metru řezu 7 je dokumentován jako výplň stavební jámy jílovitý materiál (vrstva 76) charakteristického vzhledu, který byl zaznamenán jako rostlé podloží jen v jižní části sousedního Lichtenštejnského paláce čp. 258/III – sondy XX, XXIII. V prostoru Hartigovského paláce ani jinde na Malé Straně nebyl tento druh podloží zachycen a do výplně stavební jámy k úrovni plata 197,5 m n. m. byl evidentně přemístěn z pro-

OBR. 4II. ČP. 259/II – SONDĚ II, SITUACE ZASTÍŽENÝCH DŘEVĚNÝCH KONSTRUKČNÍCH PRVKŮ V CELKOVÉM PŮDORYSU KŘÍŽOVÉ SONDY. PLNĚ – INTAKTNÍ DŘEVA, TEČKOVANĚ – DUTINY (KRESBA M. MÜLLER).

storu SZ od referovaného místa (viz str. 58, odst. 2). Část plochy částečně zaplněné jámy byla ve výšce 197,3 m n. m. vyskládána opukovými kameny, překrytými opět zemínou.

SP 11 – DŘEVOHLINITÁ ROUBENÁ KOMOROVÁ KONSTRUKCE. Ve chvíli, kdy začaly vlastní tesařské práce na konstrukci, která je ve Vývojovém diagramu označena jako SK 7B sondy II, již bylo přehloubení ve stavební jámě SK 6 v sondě II zaplněno materiálem vrstvy 59 až na úroveň (povrch) schodu na podložní vrstvě 22, tj. cca do výšky 197,5 m n. m. Vzniklá plocha nebyla ideálně vodorovná, jak dokládá zachování vrstvy 12 na řezu 6 do výšky 197,6 m n. m.. Na vzniklém platě cca 0,5 m pod okolním terénem byla posléze zbudována pravoúhlá dřevěná roubená konstrukce. Některé její části byly zapuštěny pod úroveň plata 197,5 m n. m., pokud nebylo se stavbou započato již na úrovni kamenů 197,3–2 m n. m. za průběžného přisypávání vrstvy 59 (základ čelní stěny a 6. příčná stěna – viz dále, jsou hlubší než 197,5 m n. m.).

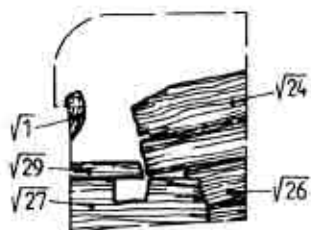
Dřevěnou konstrukci jsme dokumentovali shodně orientovanou křížovou sondou. Z konstrukce jsme zastihli SZ obvodovou stěnu (obr. 47) na pátém metru řezu 8. Severní nároží jsme ponechali nedotčené. V řezech 14, 15, 18 a pak 6 a 10 se projevuje SV obvodová stěna – její zastížená délka je 4,5 m, od předpokládaného S nároží 5,4 m. Dutina po dřevu 15 v řezu 6, směřující k JV, je porušena východní obvodovou zdí domu – další pokračování SV obvodové stěny tak není vyloučeno (obr. 48) a absence náznaků JV stěny v řezu 10 je potvrzuje. JV obvodovou stěnu jsme nezastihli, leží mimo prostor čp. 259/III. JZ obvodovou stěnu základová konstrukce jednoznačně neměla. Jestliže délka (směr SZ–JV) konstrukce přesahuje 6 m, pak šířka (směr SV–JZ) je podstatně menší – 3,8 m – a je definitivní.

Konstrukce sestávala z čelní stěny, kterou byla SV obvodová stěna přístupná od mokřadu, a série na ni kolmých dřevěných stěn. Nejdříve byla založena čelní stěna základovým dřevem 51, následná dřeva čelní stěny již byla stavěna současně s kolmými dřevěnými stěnami. Kolmá stěna nejvíce vpravo (dřeva 42–45) je stěnou obvodovou, od níž následují dřevěné stěny v intervalech cca 0,5–0,5–0,9–0,9–0,6 metru. Pokračování rytmu dalších stěn není známé, neboť dutiny po eventuálních spodních dřevěch ze stěn zůstaly pod mělkým dnem východního výkopu podél řezu 10 a osamocené dutiny s malou vzdáleností na řezu 11 nejsou vzhledem k současné deformaci konstrukce pro určení rytmu průkazné. Všechny změřené intervaly jsou v té partii tělesa, kde byla do náplavů přehloubena stavební jáma. Jestliže si jednotlivé stěny očíslováme a SZ obvodová stěna bude mít číslo 1, pak jsme zachytili 6 dřevěných stěn a u stěn 2 a 3 jsme dokumentovali jejich provázání s čelní stěnou tesařským spojem „na rybinu“. Šestá stěna již částečně spočívá na svahovině 22 a z jejích dřevěných částí zbyly jen negativní otisky – dutiny s popraškem ztrouchnivělého dřeva na stěnách, stejně tak jako z 5. stěny, kterou tvoří jen jedna či dvě dutiny (č. 33, 34). Příčné stěny byly stavěny z dubových štípaných půlkuláčů. U dvou z nich je prokázáno, že zůstaly v kůře. Na žádném půlkuláči nejsou stopy povrchové úpravy. Příčnou stěnu tvořily někde 3, někde 4 půlkuláče kladené na sebe na výšku, jak je prokazatelně dochováno v roubeném spoji čelní a druhé příčné stěny. K sestavení příčných stěn byly použity kmeny o průměru cca 20 cm. Jen v jednom případě byl použit opracovaný trám, a to dřevo 31 ve čtvrté stěně. Příčné stěny nebyly samonosné, proto byly obloženy velkými opukovými kameny.

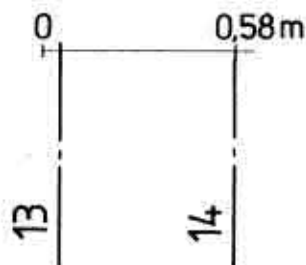
V současné době je konstrukce značně deformovaná (viz obr. 48). Absence zadní provazující stěny, dlouhodobá vlhkost a různé tlaky napomohly k tomu, že kmeny jsou různě zkroucené, vybočené různými směry i sklánějící se směrem do mokřadu. Stěna 4 se pravděpodobně probořila. V tom místě snad byly potíže i při stavbě, neboť šikmo vůči této stěně (v níž je ojedinele použit trám – dřevo 31) leží masivní fošna se zářezy (dřevo 32), připomínající bočnice od schodů. Její propojení se stěnou 4 však je skryto jižně za řezem 8. Míru deformace půlkuláčů příčných stěn dokládá i srovnání dřev druhé stěny procházející řezem 8 a pak ve vzdálenosti 2,4 m roubením (řez 18) – na obou místech tvoří stěnu čtyři půlkuláče, ale ztotožnit je se nepodařilo a identifikace dřev na řezu 18 není s výjimkou dřeva 4 jednoznačná.

Čelní stěna konstrukce byla zastížena čelním pohledem ve výškovém intervalu 197,9–197,44 m n. m. profilem 15 (obr. 49) a řezem v profilech 13 (interval 197,9–197,46) a 14 (interval 197,9–197,33). Roubený spoj je znázorněn profilem 18 (obr. 50). Dutiny po dřevěch čelní stěny byly patrné v profilech 6 a 10 (interval 197,88–197,23). Na západním úseku (tj. u řezu 14, nad bahnitými náplavami) byly v čelní stěně dochovány 3 řady půlkulatin nad sebou – dřeva 24, 26 a 47, stavěných na výšku stejně jako příčné stěny. Dřeva použitá ke stavbě čelní stěny se od půlkulatin příčných stěn nelišila. Půlkulatiny byly stavěny oblou stěnou dovnitř konstrukce a rovnou štípanou plochou vně, takže vznikl výsledný dojem hladké dřevěné stěny. V řezu 15 je doloženo napojování půlkulatin v horizontální řadě čelní stěny přiložením na zub. Při prohlubování řezu 15 jsme zjistili, že čelní stěna z půlkuláčů stojí na bezvadně zachovaném dřevu č. 51, které směrem do mokřady o cca 8 cm předstupovalo před dřevěnou stěnu

198,00

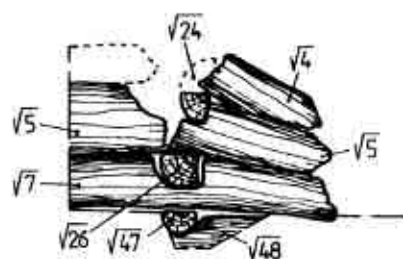

197,00

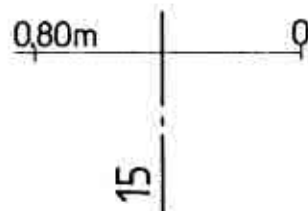

OBR. 49: ČP. 259/III – SONDA II, REZ 15 – ČELNÝ POHLED NA SV OBVODOVOU STĚNU U KŘÍŽENÍ SE 3. PŘIČNOU STĚNOU. POČÍ ODMĚRNINOU ČÍSLA DŘEV (KRESBA M. MÜLLER).

198,00

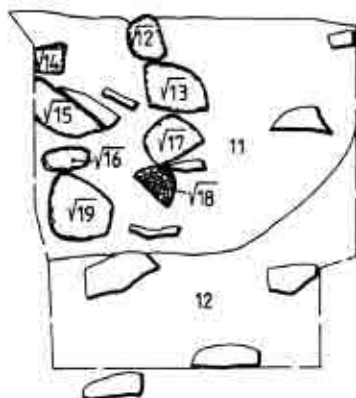

197,00

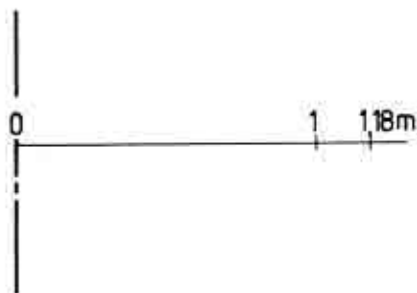

OBR. 50: ČP. 259/III – SONDA II, REZ 18 – REZ ROUBENÝM SPOJEM MEZI SV OBVODOVOU ČELNÍ STĚNOU (DŘEVA 24, 26 A 47) A 2. PŘIČNOU STĚNOU (DŘEVA 4, 5, 7, 48) (KRESBA M. MÜLLER).

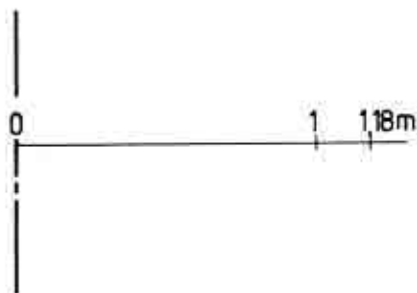
198,00

197,00

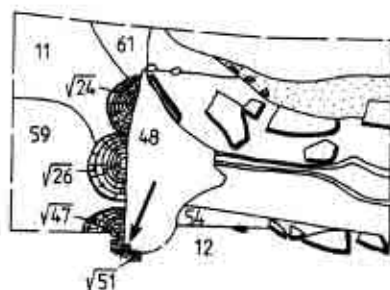
196,00

OBR. 51: ČP. 259/III – SONDA II, REZ 6 – DUTINY PO 4 DŘEVĚCH ČELNÍ STĚNY (14, 15, 16, 19) A 6. PŘIČNÉ STĚNY (12, 13, 17, 18), S VÝJIMKOU DŘEVA 18 ZE VŠECH OSTATNÍCH DŘEV ZBÝVLY JEN DUTINY (KRESBA M. MÜLLER).

A Á

198,00

197,00

OBR. 52: ČP. 259/III – SONDA II, DETAIL REZU 14 – REZ ČELNÍ STĚNOU S OZNAČENÍM MÍSTA NALEZU SLITKY POJIVA, ZVÝRAZNĚNO ŠÍPKOU (KRESBA M. MÜLLER).

a bylo pravouhle opracované. Časová tíseň nedovolila další prozkoumání dřeva 51, které vytvářelo jakýsi předzáklad na kótě 197,36 m n. m. Na východním konci zkoumané partie čelní stěny jsou v řezech 10 a 6 dochovány dutiny po čtyřech dřevěch (obr. 51). Spodní dutina po dřevu č. 19 (197,46–197,23) je největší, není však před-

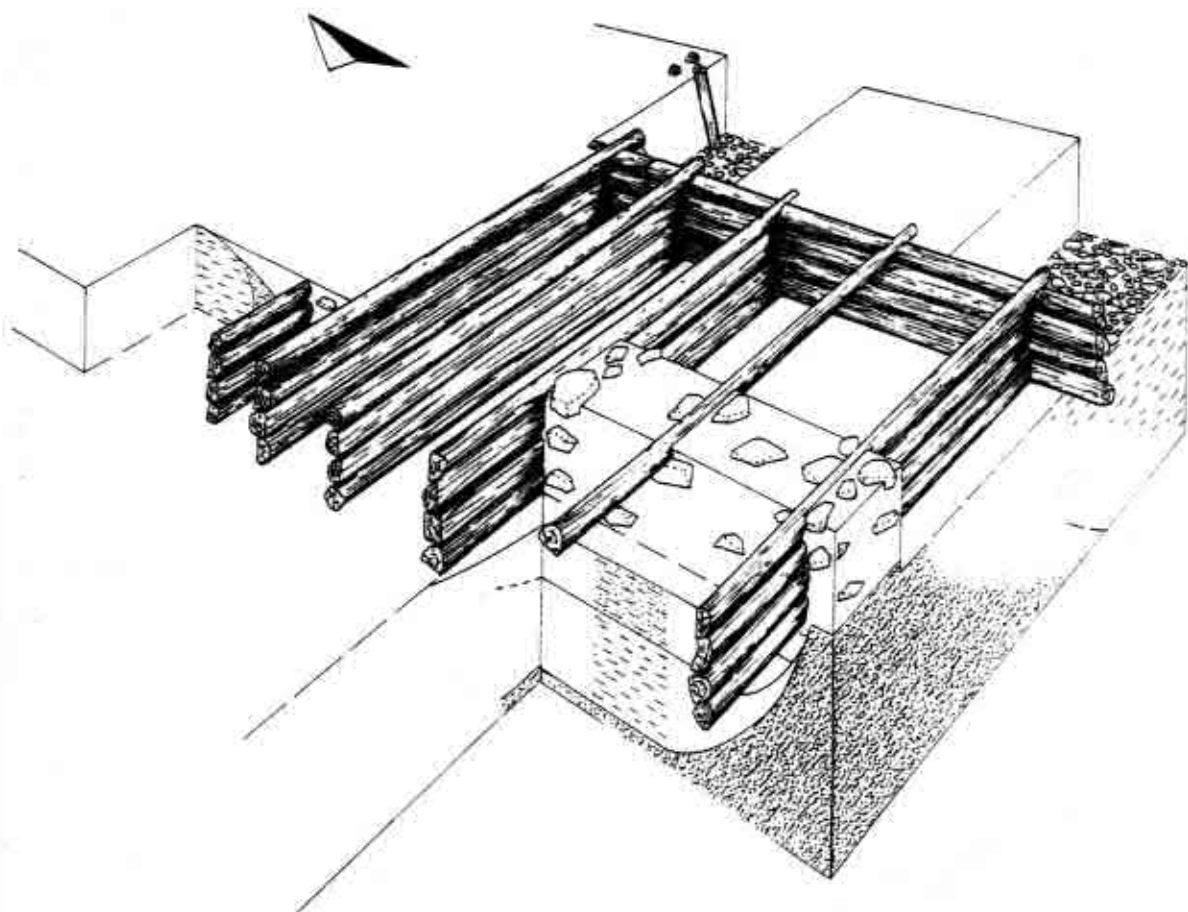
sazená. Na základě deformovaných negativních otisků dřev čelní stěny nelze rozhodnout, zda princip „předzákladu“ byl použit průběžně pro celou délku čelní stěny či zda byl aplikován jen pro namáhanou část stavby okolo nároží ve staticky náročném terénu. Dutina 19 výškově dřevu 51 zcela neodpovídá – její úroveň 197,23 m n. m. je o cca 0,1 m níže než povrch předzákladu (cca 197,34 m n. m.). Rozdíl 0,1 m by se však na vzdálenost 3,8 m stěží výrazněji projevil.

Na JZ konci příčných stěn byla marně hledána JZ obvodová stěna konstrukce. Z toho důvodu byl výkop podél řezu 7 na 5. metru prohlouben v místech, kde končilo dřevo 1. Postupně bylo obnaženo mírně deformované ukončení dřeva 2 a pod ním zcela zachovaný JZ konec dřeva č. 3, nejspodnějšího dřeva 3, příčné stěny. Dřevo 3 bylo zkroucené tak, že leželo štípanou rovnou plochou vzhůru a na konci bylo dlouhým šikmým řezem ukončené. Postrádalo jakékoli náznaky tesářského spoje a i dlouhý šikmý rovný řez, ukončující půlkuláč č. 3, neodpovídá našim znalostem o vzhledu mladohradištních roubených spojů. Zcela bezvadný stav dřeva 3 nedovoluje předpokládat rozpad JZ stěny beze stopy – nepochybně tu nebyla.

Celá plocha sondáže na pátém metru řezu 7 pod bází dřeva 3 byla nápadná množstvím horizontálně kladených opukových kamenů, souvisle vyskládaných cca 0,2 m pod dřevem č. 3 ve výšce cca 197,3 m n. m., tj. ve výšce „předzákladu“ na SZ straně čelní stěny. Oproti tomu plocha pod spojením příčné a čelní stěny S od řezu 6 obsahovala množství velkých plochých kamenů v nejrůznějších výškách intervalu 197,2–196,7 m n. m. (dno výkopu). Na tomto vlhkém místě se však kameny bořily i v průběhu výzkumu. Opukových kamenů bylo při stavbě hojně využíváno, některé dosahovaly až 0,5 m. Většina z nich původně lemovala a patrně přidržovala stojící dřevěné příčné stěny, některé se však ocitly hlouběji než je báze příčných stěn (cca 197,4 m n. m.) a nelze rozhodnout, zda byly do hloubky svého nálezu uloženy úmyslně nebo zda tam byly postupně různými tlaky vtlačeny. Na žádném místě konstrukce jsme nenarazili na uspořádání kamene vytvářející „podezdívku“, kdy by na pás kamenů byla postavena dřevěná stěna, ani na stopy podkládání dřevěné stěny kameny.

Tesářskou prací tak byla sestavena roubená komorová konstrukce. SV obvodová stěna (čelní) podle řezů 14 a 10 vystupovala od kamenné dlažby na sníženém povrchu mokřadu ve výšce 197,45 m n. m. jako stěna nadzemní, přičemž jako základové by bylo pravoúhle opracované dřevo 51 – „předzáklad“ (pokračování do hloubky neznámé) – a spodní část půlkulatiny 47 (obr. 52). Dodnes zachovaný zbytek konstrukce (tj. do výšky cca 198,0 m n. m.) byl z JZ a SZ zapuštěn do země z úrovně 198,1 m n. m. Nalezené torzo dřevěné roubené konstrukce bylo tedy z větší části pod zemí – základové. V podstatě tvořilo systém komor, které byly kromě kamenů, zpravidla původně lemujičích příčné stěny, vyplněny ve spodní části opět materiálem vrstvy 59 – tj. stejným materiálem, jakým bylo vyrovnáno přehloubení ve stavební jámě a který tvořil podklad pro dřevěnou stavbu. Základní složkou vrstvy 59 jsou šedé náplavy, a proto se dřevěné konstrukční prvky obalené a zakryté vrstvou 59 velmi dobře zachovaly. Zbytek prostoru komor – ve V části až do výšky 0,8 m – byl vyplněn vrstvami 11+18, tj. světlou šedobéžovou hlinou s nepravidelně rozmístěnými Fe vysráženinami, se zrnky břídlíce a opuky. Tato ve své podstatě přemístěná svahovina již nevytvářela pro uchování dřevěných prvků tak vhodné prostředí jako vrstva 59, proto ze dřev zakrytých vrstvami 11+18 zbyly jen negativní otisky – dutiny.

Nadzemní část čelní stěny byla omazána světleji hnědou, mazlavou, velice měkkou jílovitou hlinou či jílem s množstvím organiky (vrstva 48). Omaz byla rozpoznána při čištění roubeného spoje čelní stěny a příčné 2. stěny, kde byl zachován až do výše dochované části roubení konstrukce – tj. do úrovně 3, ležaté půlkulatiny č. 24 (197,95), jak je i zobrazeno na řezu 14, vedeným těsně vedle roubeného spoje. Při rozebírání této partie byla vrstvě 48 věnována vysoká pozornost. V začištěném půdorysu v úrovni kamenů vrstvy 45 se zcela jednoznačně projevilo, že vrstva 48 lemuje jak zhlaví dřev příčné stěny 2, tak souvisle celý úsek čelní stěny mezi příčnou stěnou 2 a 3, a plynule

jíllovitá výplň konstrukce
s opukovými kameny
vr. 59+11+18

humózní bahnitě náplvy
(holocén)
vr. 12+53+64+65

jíllovitý ztuhlý zásyp
s příměsí písku a svahových hlín
vr. 67+59+76 (+60?)

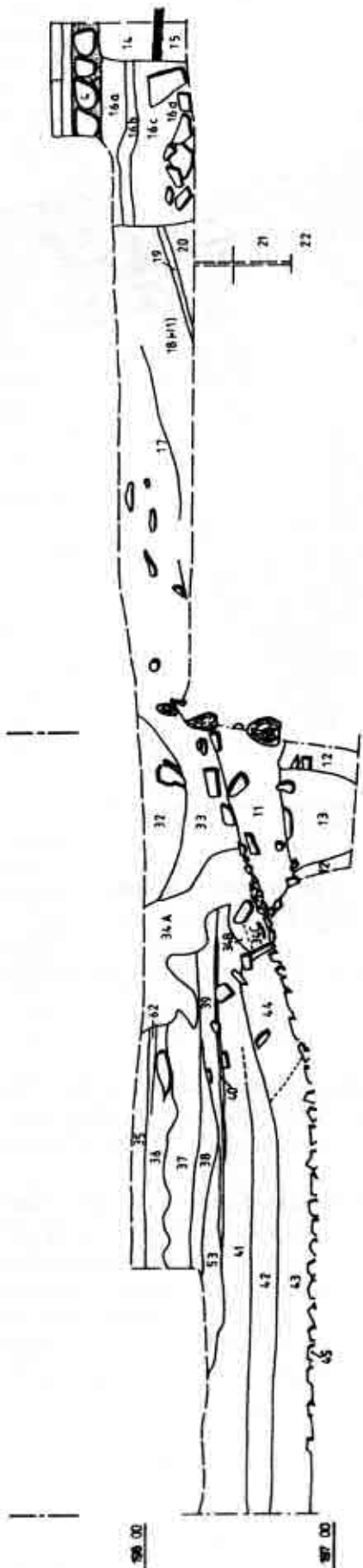

jíllovité sedimenty výplavového
kužele (pleistocén)
vr. 22

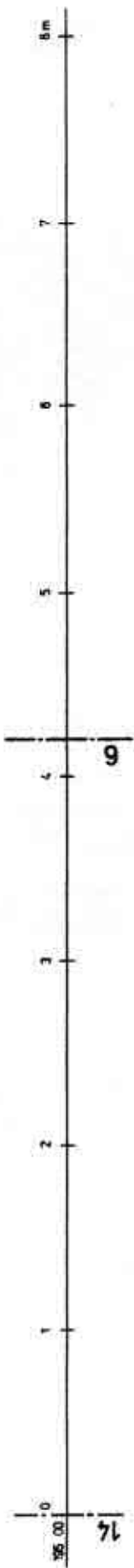
OBR. 53. ČP. 259/III – IDEÁLNÍ REKONSTRUKCE ZÁKLADŮ DŘEVĚNÉ STAVBY S JEJÍM OKOLÍM V DOBĚ VZNIKU STAVBY SPOLU SE SOUKLÍM PŘED JEJÍM CÍLEM (REKONSTRUKCE M. MÜLLER).

lemuje i zhlaví příčné stěny 3. Šířka lemu odpovídala šířce „předzákladu“ na dřevě 51. Při odstraňování vrstvy 48 našla osobně vedoucí výzkumu přímo u paty stěny, v rohu sevřeném dřevy 47 a 51, dva kousky materiálu podobného maltě. Ležely přímo na ploše dřeva 51 a byly jednoznačně překryty omazem z vrstvy 48 (obr. 52).

Ke stavbě se základovou dřevěnou komorovou konstrukcí bezesporu patřily i 4 strmě šikmé kůly na S okraji zkoumané plochy (obr. 53), bezprostředně u obvodové zdi k Malostranskému náměstí. Sestavené jsou do kříže, v současnosti jsou jejich vrchní „řezné“ plochy u sebe, dotýkají se, ale jejich původní konfiguraci neznáme. K jižnímu z nich, ke dřevu č. 8, byla od řezu 14 vedena boční sonda. Její hloubení bylo ukončeno na „dlažbě“ 45. Kůlem (dřevem 8), jehož báze výrazně směřovala k jihu, nešlo ještě ani pohnout. Půdorysně tyto 4 kůly leží dnes cca v linii rekonstruované SZ obvodové (1. příčné) stěny, ve vzdálenosti 1,2 m od čelní zdi stavby. V době své funkce vyčnívaly ze země. Dodnes se z kůlu 8 dochovalo 0,76 m jeho původní nadzemní výšky. Po jejím očištění byla nadzemní část kůlu zcela hladká, odkorněná, bez jakýchkoli náznaků zářezů či jiných zásahů.

106 00

ORR. 54. CP. 219/III - SONDA II, REZ 10 (DLE TERÉNNÍ DOKUMENTACE KRESL. R. ČEJPEK).

Ke stavbě dřevohlinitého tělesa s největší pravděpodobností patřily také v sondě V zastížené šedé a hnědé jílovité hlíny s malou příměsí organiky a s polozaoblenými opukovými balvany (ve vrstvě 7), označené jako souvrství SK 6 sondy V, které v řezu 19 v sondě V vyplňovaly interval 198,1–197,68 m n. m. Tyto antropogenní vrstvy, stejné charakteristiky jako vrstva 59 sondy II, obsahovaly i keramické zlomky středohradištního stáří. V této souvislosti je nutné uvést, že řez 19 leží v trase předpokládaného pohybu stavitelů konstrukce, dopravujících hlínu pro výplň roubených komor. Vzhledem k poloze a barevné i strukturální charakteristice souvrství SK 6 sondy V ji lze spojit s vrstvou 59 sondy II, potažmo s pracemi na vyplňování dřevohlinitého tělesa SK 7B sondy II. Nalezená keramika přitom nemusí patřit době výstavby konstrukce, ale mohla vypadnout z přenášené starší zeminy (obr. 11, sáčky 93, 115).

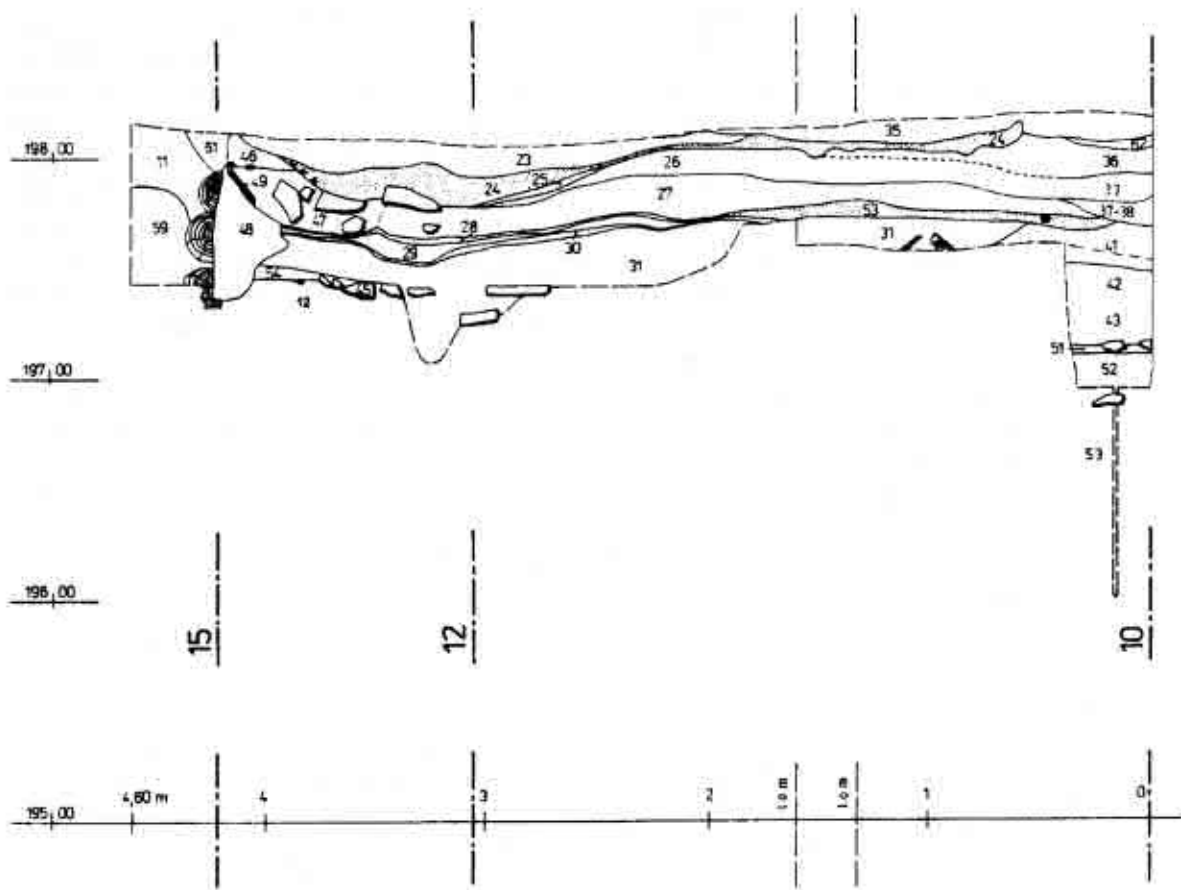
Pokračování stavby dále do výšky nad dochovanou intaktní úroveň rozpadlých dřevěných stěn (197,9 m n. m.) nelze ani rekonstruovat, ani odhadnout. Některá svrchní dřeva příčných stěn jsou překryta 0,2 m mocnou vrstvou 11, až do výše 198,1 m n. m. Způsob zániku konstrukce není znám. Z řezu 14 se dá soudit, že 4. půlkulatina čelní stěny (nad bezvadně zachovanou půlkulatinou č. 24) byla odstraněna zásahem, po němž zbyl negativ dřeva vyplněný vrstvou 61. V řezu 8 ani jinde není náznak žádného zásahu, jakým byla v řezu 14 vrstva 61. Protože však výška 198,1 m n. m. je současně i dnem skladby renesanční či barokní podlahy a dochovaná dřeva jsou uložena i šikmo, není vyloučeno, že pokračování stěn nebylo rozebráno v raném středověku, ale zaniklo v důsledku hloubení gotického sklepa či při pozdějších úpravách jeho podlahy.

SP 10 + SP 12 – OKOLÍ STAVBY. Okolí dřevěné konstrukce nebylo prozkoumáno tak detailně, abychom jej mohli hodnověrně popsat, hlavně z toho důvodu, že převážně zůstalo pod dnem souvislých rýh. Celek považovaný za zbytek úprav při stavbě konstrukce je ve vývojovém diagramu sondy II vydělen jako SK 7A, s nímž patrně geneticky souhlasí souvrství SK 4 sondy V.

Vzhledem k dochování starobylého paleolitického (?) palynologického vzorku č. 90 z vrstvy 1 (*Jankovská 1997; Čiháková 1997*) ve výšce 197,1 m n. m. a k absenci Z–V řezu severně od dřevěné konstrukce nemůžeme říci, zda v době stavby byla plocha před konstrukcí rovná či nerovná. Protože však vrstva 1, z níž byl vzorek č. 90 odebrán, stoupá i výše, pravděpodobně až ke kótě cca 197,8 m, ve srovnání se „staveništní úrovní“ v prostoru mokřadu na kótě 197,14 m se stává nápadným rozdílem ve stratigrafiích na Z a na V od 4 kúlů. Je pravděpodobné, že plocha západně od 4 kúlů ležela výrazně (0,7 m) výše. Naproti tomu úsek východně od 4 kúlů byl šikmý, svažující se k S, kde byl prohlouben až na úroveň 196,9 m n. m., kam byla nanesena směs šedé a béžové tuhé hlíny s velkým množstvím organiky (vrstvy 52 a 51). Její povrch na úrovni 197,1 m n. m., oddělen jako vr. 51, byl tmavší a tvrdší.

Od místa s nálezem vrstev 51 a 52 (tj. křížení řezů 10 a 14) úroveň zachované původní, pro konstrukci podloží, vrstvy 12 stoupala až na výšku cca 197,3 m n. m., jak je zřejmé z řezu 10 (obr. 54). Ten těsně před čelní stěnou stavby protnul Z okraj jámy (vr. 13) široké 0,5 m, rovněž vyplněné hlínou s množstvím zbytků vegetace. Její smysl v konfiguraci konstrukce není jasný. Byla vyhloubena před uložením vrstvy 11, která v této partii vycházela před čelní stěnu a vyplňovala stavební jámu.

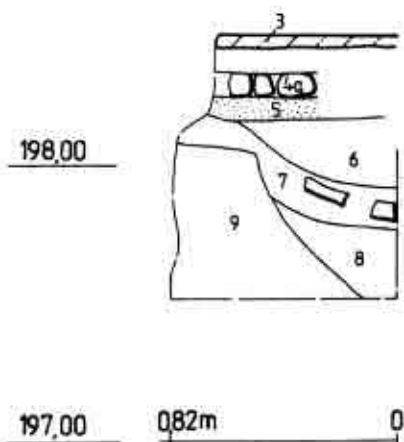
Ve sníženém SV okolí dřevěné stavby, před jejím čelem, byla úroveň po vystavění konstrukce zpevněna opukovými kameny velikosti od 5 do 20 cm, které ležely v jedné řadě. Ve vývojovém diagramu je tato poloha vydělena jako SP 12 komplexu L 4. Uskupení kamenů, označené v rámci sondy II jako SK 8, může být interpretováno jako dlažba, i když rovina, kterou vytvářely, nemá hladký, ale kostrbatý povrch, dokumentovaný v řezech 10 (obr. 54) a 14 (obr. 55) jako vrstva 45. Svažuje se od stavby směrem do mokřadla, v řezu 10 z výšky 197,50 m n. m. na 197,14 m a v řezu 14 z výšky 197,40 m n. m. do téhož bodu 197,14 m. Na nejnižším místě nasedá na organické vrstvy 51 a 52, na nejvyšším místě (tj. na okraji stavební jámy) nasedá na vrstvu náplavu 12. V půdo-

OBR. 55. ČP. 259/III – SONDA II, REZ 14 (DLE TERÉNNÍ DOKUMENTACE KRESLIL R. CEJPEK)

rysu se dlažba 45 a vrstva 48 omazu čela dřevěné konstrukce navzájem vylučují. Pokračování „dlažby“ přes povrch vrstvy 11 v místě před čelní stěnou, doložené řezem 10, jednoznačně svědčí o jejím vzniku až po zbudování dřevěné stavby.

Detail situace z doby výstavby objektu byl patrně zastižen v sondě II i JZ od konstrukce. Osm metrů od čelní stěny a cca 4 m od JZ ukončení příčných dřevěných stěn zachytil řez 9 (obr. 56) stěnu zásahu do podložní vrstvy svahovin (vr. 9) ve výškovém intervalu 198,0–197,5 m n. m. (sledováno jen v řezu, vykopáno stavbou). Co tato hrana vymezuje, není jasné, kloníme se spíše k názoru o jejím přirozeném původu. Vnitřní volný prostor byl vyplněn souvrstvím tří vrstev (6–8), z nichž spodní dvě (7+8) tvoří zvětralé dřevo ve směsi šedé a béžové hlíny. Zarážející je jemnost dřeva – maximální délka dřeva je 1 cm, která neodpovídá možné interpretaci těchto dvou vrstev jako odpadu z osekávání dřeva při stavbě konstrukce. Nebylo však sledováno, zda dřevo není ztrouchnivělé či zda se nejedná jen o rozpadlou kůru po odkorňování kmenů. Svrchní z těchto dřevitých vrstev, vrstva 7, již překrývá i povrch podložní vrstvy 9 vně zahloubení a jednoznačně datuje úroveň vrstvy 9 na kótě 198,1 m n. m. do raného středověku. Dřevité vrstvy 7+8 překrývá vrstva 6, proklesávající do objektu po stlačení dřevitých vrstev. Oproti vr. 59 je sušší, není mazlavá, má menší příměs svahoviny tvořící jen malé plošky. Obsahuje navíc kousky zetlelého oranžového dřeva a plošně ohraničené skvrny (cca 3 cm) hlíny s Fe (?) vysráženinami. Absence nálezů ji nedovoluje datovat ani srovnat s výplní konstrukce. Její výškový interval však v prostoru konstrukce již zaujímá „destrukční“ vrstva 18. Hrana tohoto patrně přirozeného přehloubení v sondě II, vyplněného dřevitou hmotou, nemá v sondě V jednoznačnou identickou paralelu. S největší pravděpodobností však s jeho výplní souvisí vrstva 4 sondy V, tvořená zet-

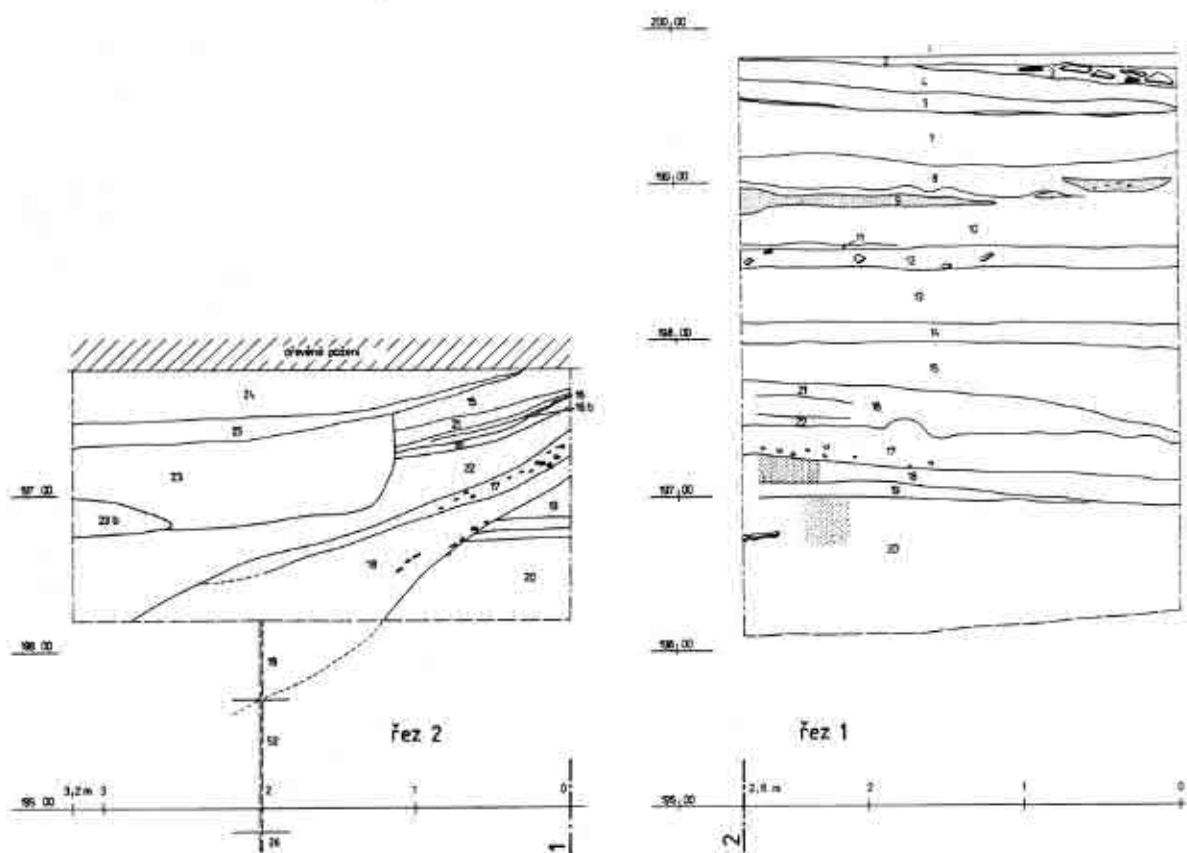
lelým dřevem, silná cca 12 cm, jejíž povrch na řezu 19 šikmo padá k východu (197,87–197,43 m n. m. na délku 1,8 m). Tato poloha je v diagramu sondy V označena jako SK 4. Zatímco v sondě II je prokázána hrana přehloubení vzdálená 4 metry od JV konců dřev konstrukce, dřevěný „odpad“ vyplňující přehloubení je zhruba v téže výšce směrem na SV od konstrukce až 11 m daleko. Z malého počtu izolovaných bodů v sondě V není jasné, zda přehloubení, prokázané v řezu 19 sondy V nad náplavy, pokračovalo i nad svahoviny (jako je zastiženo v sondě II) nebo zda končí stejně s náplavy u běhu mokřiny.

L 5 – PŘIROZENÉ SEDIMENTY

SP 13 – BAHNITÉ NÁPLAVY KONCE 9. STOLETÍ. V době funkce stavby, pro niž byla zbudována dřevěná základová konstrukce SK 7, se v sondě II do prohloubeného prostoru SV od její čelní stěny na „dlažbu“ SK 8 postupně nanášely vrstvy bahnitých náplavů SK 9, dokumentované v řezech 10 (vrstvy 39–44) a 14 (vrstvy 28–31, 54) (obr. 54+55). Do vzniklého souvrství se přirozeně vyhloubila široká mělká (v řezu 10 široká 1,3 m, v řezu 14 šířka 1,8 m) prohlubeň SK 10, v níž se usadil břidličný písek. Po krátkodobé erozní činnosti potoka se v SV části prostoru dnešní místnosti opět ukládaly vrstvy náplavů (vrstva 27 řezu 14 a 37+38 na řezu 10) – SK 12. Stejně jako v SK 9+10, i nyní je rozdíl ve složení vrstev v řezu 14, kde je opět výrazné množství organiky, a v řezu 10, kde se uplatňuje střídání bahnitých náplavů barevně homogenních šedookrových jííl a velmi jemných šedých písků, se zbytky vegetace. Nanášením těchto vrstev dosáhl terén v okolí stavby výšky 197,9 m n. m. Pravděpodobně až tímto zvýšením zanikl výškový stupeň v SZ části místnosti.

SP 14 – PONIČENÍ STAVBY. Poté, co se před nadzemní částí čelní stěny stavby usadilo v několika fázích cca 0,5 m sedimentů (keramika viz obr. 12), došlo k výraznému zásahu SK 13 sondy II, který neumíme specifikovat. Buď příroda svou živelností nebo lidé změnou původních plánů a záměrů způsobili těžké poškození stojící konstrukce nebo její zánik. Před čelní stěnu se sesulo mnoho plochých opukových kamenů, které nesouvisle pokryly plochu SSV od konstrukce. Naprostá absence dřevěných konstrukčních prvků svědčí spíše o záměrném zásahu člověka. Nekonstatovali jsme však vně stavby žádnou vrstvu z eventuální rozvalené výplně objektu. Prokazatelně mladší vrstvy byly dochovány jen v prostoru mokřiny, na místě svahovin byla úroveň terénu, na němž došlo ke zničení konstrukce, odstraněna v minulosti.

Ke zničení stavby došlo v době, kdy již byla používána technologie keramiky s kalichovitou profilací okraje. Datum *post quem* poskytuje keramika ze souboru SK 9+10 – SP 13 (obr. 12), v níž se ještě neobjevují okraje z doby masového nástupu keramiky

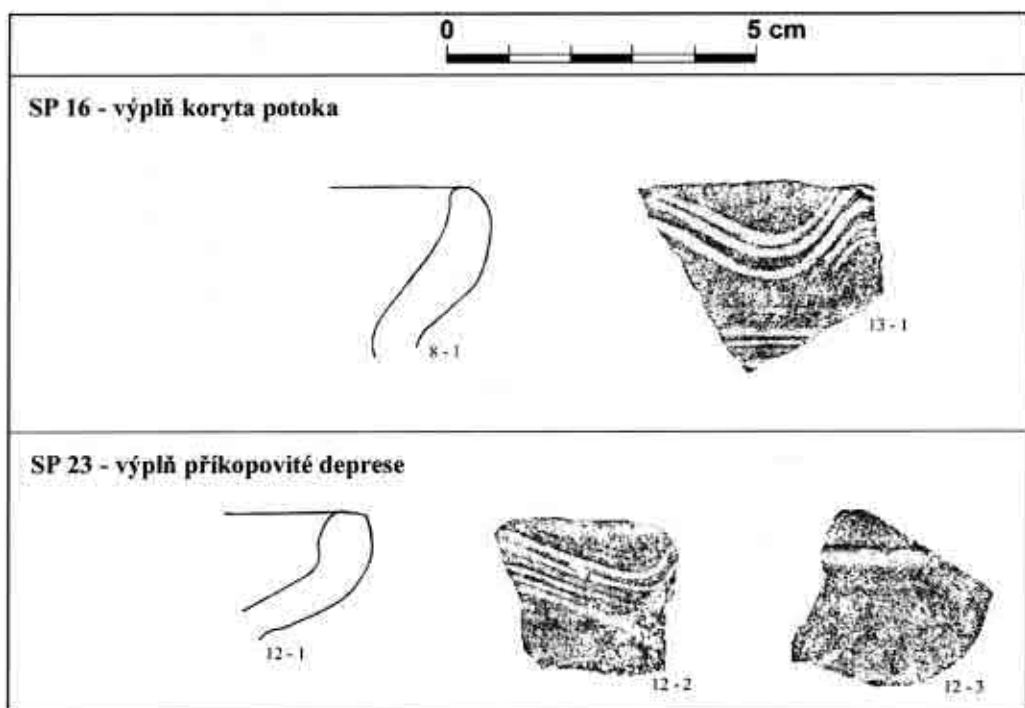

OBR. 57. ČP. 259/III – SONDA I, ŘEZY 1 A 2 (DLE TERÉNNÍ DOKUMENTACE KRESLIL R. CEJPEK). Popis řezu: 1. podlaha, 2. novověký zásep pod podlahou, 3. cihly s opukou, 4–15. sedimenty málostranských potočků: souvrství potočních písků, štěrku a prachovitých jílo, místy převážně horizontálně uložené opukové kameny, navětralé drobné uhlíky a zvětralé břidlice, horizontální laminování, 12–15. časté opukové kameny, světlé hnědé zbarvení, 16. tmavě hnědá hlína, ulehá, s velkým množstvím břidličné drátě, kousky přepálené opuky 2–5 cm (cca 20 %), ojediněle uhlíky, při úkrábání vypká. Hranice rozplíží. 16b. v rámci vrstvy 16 proplátek zelené prachovité hlíny, stejně jako ve vrstvě 21, 17. na povrchu a na bázi zelenohnědá křusta. Barevně heterogenní – (vodorovně hnědý vysráženiny), množství opukových úlomků cca 2 cm (30 %), na řezu lesklá, 18. drobtovitá ulehá hlína s množstvím opuky různých velikostí – vyšší podíl úlomků (kolem 10 cm – cca 30 %), na povrchu světlehnědá křusta, oproti vrstvě 20 se liší složením, 19. zahliněný jílolesklý, mazlavý, ojediněle uhlík, větší plochy rozmáčené svahoviny (I), 20. souvrství břidličných štěrku; světlejší hnědoledě, 21. souvrství dvou poloh, zřetelné v Z stěně, v S stěně již jen nepatrné: šedá jílovitá hlína barevně homogenní, sládnatá s opukovými štěpinami 5 %, a zelená prachovitá hlína sypká, 22. oproti vrstvě 16 světlejší šedá hlína, na řezu hrubý semš, zblízka barevně mírně heterogenní, na S konci takřka bez hrubých příměsí, směrem k J přibývá příměsí – opuka 5–10 cm (až 50 %), 23. šedá hlína s jemnou příměsí písků, četné opukové štěpiny, do 15 cm cca 60 % valouny; hrudka malty, mletčí, 23b jílovitá hlína tmavě sedohnědá s ojedinělou opukovou štěpinou, ulehá, 2x mlýnský kámen, 25. hlína tmavě šedá až černá s drobnými kamínky – břidlicová zrna (30 %), 1x opuka 15 cm ve směru vrstvy, opukové štěpiny vzácné, zvodnělá, 26. tmavá běžovozledá tuhá svahovina, 52. oproti vrstvě 20 tmavší.

kalichovité profilace. Datum *ante quem* nabízí až soubor SK 18 – SP 16 (obr. 14) z počátku používání keramiky s kalichovitou profilací.

SP 16 – NÁPLAVY 10. STOLETÍ A SVAHOVÉ SEDIMENTY. Horizont kamenů interpretovaný jako destrukce stavby SK 13 v sondě II opět překryly polohy bahnitěho náplavu (vr. 26, 36, 46, 62) s množstvím zbytků vegetace. Stejně jako nějaký čas před destrukcí stavby, i krátce po ní protekla před čelní stěnou voda, která zde zanechala souvrství břidličných písků se skvrnami přemístěné svahoviny. Jeho báze i úroveň jsou lemovány velmi tenkou vrstvičkou bláta – SK 15. I zbytek dochované stratigrafie tvoří přírodou nanesené sedimenty břidličných písků (SK 17) a bahnitých náplavů, jejichž přirozený nárůst je doložen až do výšky 198,2 m n. m., kdy je stratigrafie ukončena výkopem podlahy gotického sklepa.

SP 15+16 – KORYTO POTOKA A JEHO VÝPLŇ. Sondy I protнула dvě deprese (SK 3+5), které jsou na základě výplně (SK 4+6) interpretovány jako potoční koryta. Severní z nich byla dokumentována na samém severním konci sondy I, v řezech 1 a 2 (obr. 57, 61). Z tvaru koryta SK 3 – SP 15 se nezachytila žádná linie. Jeho šířka byla větší než 3,3 m, z nichž 2 m zachytil řez 2 a zbylých 1,3 m bylo zjištěno vodorovnou sondáží pedologickou sondýrkou severně do řezu 1 v nadmořské výšce 196,60 m (0,4 m nad dnem

OBR. 58. ČP. 259/III – SONDA I, KERAMIKA Z VÝPLNĚ POTOKA SP 16 A ZÁSAHU SP 23 (KRESBA M. PROCHÁZKOVÁ, S. MATOUŠOVÁ).

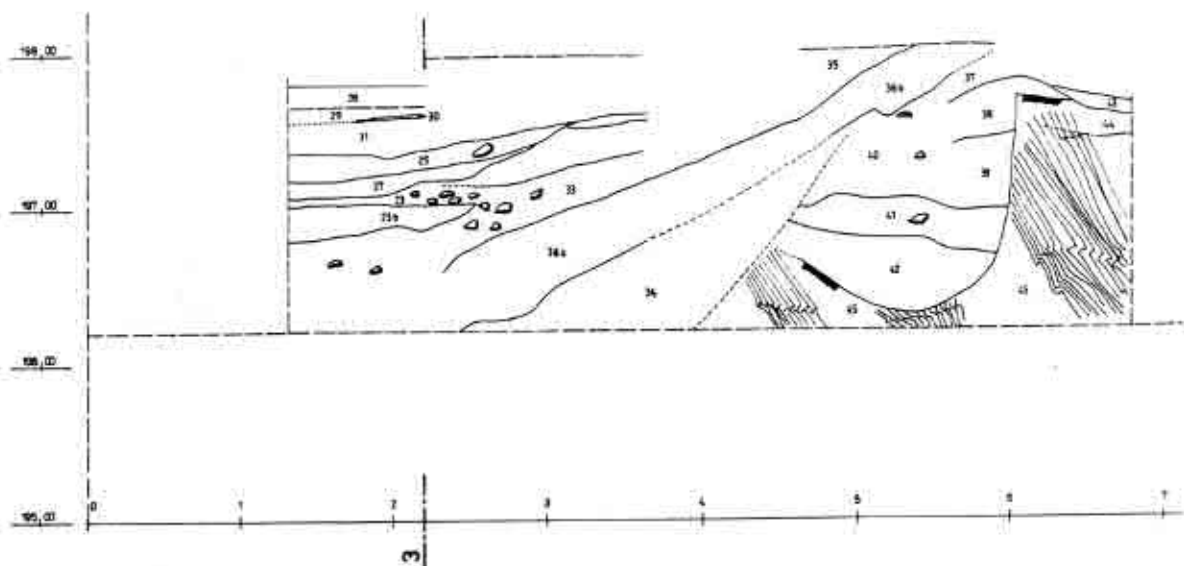
sondy). Severně od potočních náplavů, které v sondýrce končily 1,3 m za řezem 1, pokračovaly tmavě šedohnědé silně zvodnělé jíly s břidličnou drtí (vzdálenost 1,3–2,0 m od řezu 1), které patrně nejsou původním materiálem, do něhož si potok koryto vyhloubil. Původní vymezení potoka tedy neznáme ani ze severní ani z jižní strany, stejně jako neznáme jeho celkovou hloubku. Známe dno ve výšce 194,85 m n. m. a povrch svrchní dochované vrstvičky výplně (196,98 m n. m.), ale výchozí úroveň zahloubení nikoliv. Koryto bylo zaneseno souvrstvím různě hrubých břidličných štěrčků (vr. 20, 52 – SK 4 sondy I – SP 16), do nichž se dostaly i keramické zlomky. Ty, které byly při výzkumu nalezeny (obr. 58), jsou datovatelné do cca 10. stol., což je datum *ad quem* či *post quem* pro zanesení tohoto koryta Malostranského potoka.

Druhé potoční koryto bylo zastíženo na opačném, jižním konci sondy I, ve vzdálenosti 11,7 m od řezu 1, tj. cca 9 m jižně od potoka SK 3+4. Z linie tvaru koryta je zastížena na jižním okraji řezu 4 spodní část jižní hrany (obr. 59, 61). Výplň koryta (vr. 48–51 – SK 6) je zcela odlišná od SK 4, tvoří ji hnědošedé silně písčité hlíny se štěpinami opuky a opukovými kameny do 15 cm. Hlíny jsou proloženy jemným, méně zahliněným štěrkopískem. Dobu funkce tohoto koryta a jeho zaplnění písčitymi nánozy není možné stanovit, neboť z výplně koryta nepochází žádný nálezy. Vodítkem není ani charakter výplně, nesrovnatelný s výplní SK 4 mladohradištního potoka.

Nad písčito–štěrkovou výplň obou potočních koryt (SK 4+6) nasedají polohy bahnitých náplavů (SK 7 sondy I). Nad SK 4 je to vrstva 19 (v řezu 1), tvořená lesklým mazlavým zahliněným jílem, s ojedinělou příměsí uhlíků a většími plochami rozmáčené svahoviny. Náplav byl bez nálezů, které by umožnily jeho dataci. Stejně tak bez nálezu byl kompaktní lesklý tmavě šedý jíl – vrstva 47 v řezu 4, překrývající výplň SK 6.

1.7 – MLADOHRADIŠTNÍ PŘÍKOP

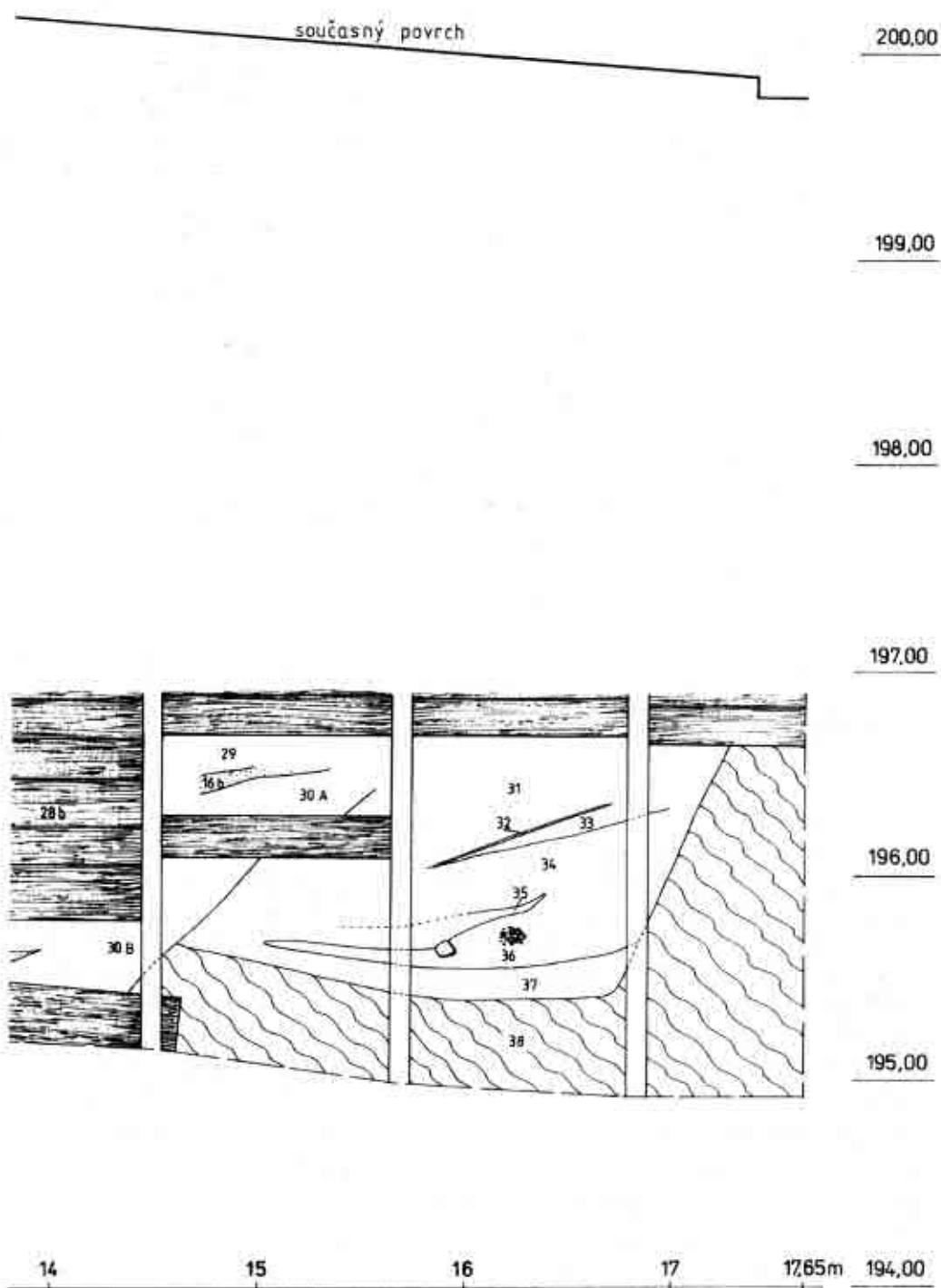
SP 19 – VYHLOUBENÍ. V rámci výzkumu čp. 259/III byl v sondách I a IV zastíženo objekt záměrně vyhloubený do skály. Interpretuji jej jako příkop opevnění, v návaznosti na

OBR. 59. ČP 259/III – SONDA I, JIŽNÍ ČÁST ŘEZU 4. SP 20 VRSTVY 38 – 42 (KRESBA M. MÜLLER). Popis řezu: 23. šedá hlína s jemnou příměsí písku, četné opukové štěpiny (do 15 cm cca 60 %) valouny, hrudka malty, měkká, 2.1b jílovitá hlína tmavě šedohnědá s ojedinělou opukovou štěpinou, ulehklá, 2x mlynský kámen, 25. hlína tmavě šedá až černá s drobnými kamínky – břidlicová zrna (30 %), 1x opuka 15 cm ve směru vrstvy, opukové štěpiny vzácné, zvodnělá, 27. hlína tmavě šedá, opukové štěpiny, drobná zrna břidlice, 28. hlína tmavě šedá, jílovitá, drobné kamínky, 29. zahliněný písek šedožlutý, ojediněle drobné kamínky, štěpina opuky, 30. hlína tmavě šedá, 1 hrudka malty, 31. zahliněný písek, šedý se žlutým nádechem, ojediněle opuková štěpina, drobné kamínky, tužší, 33. šedá hlína s nádechem do okřova, četné opukové štěpiny cca 2–5 cm, kameny (do 15 cm, ojediněle až do 25 cm), drobné kamínky, drobné červené mazanice, 34. jemný písek naprosto homogenní – sediment, barevně stejný jako vrstvy 38, 39, 40, 35. tmavě šedá jílovitá hlína s četnými štěpinami opuky (do 3 cm), zbytky dřeva, 36a. výrazně světle hnědá jílovitá hlína (barva svahoviny), barevně se neliší od vrstev, 36b. hnědá jílovitá hlína rezavě žlhaná s četnými štěpinami opuky, hrudkami priskovce rezavé barvy, štěpinami břidlice (jako vrstva 45), 37. sediment velmi hrubý břidličný písek–zrna až 1 cm, oproti vrstvě 36A tmavší, zřídka opuka 5 cm nastojato, 38. 39. 40. vrstvy s četnou příměsí drsného břidličného a opukového písku (cca 70 %) v něm ojediněle uhlik (cca 2 cm), 1x pecka rozmáčené mazanice, ojediněle opuka cca 2–4 cm, 38. světle šedohnědý jí, ojediněle opuka a cihlově červené propálená hlína, uhliky, 39. světle šedohnědý břidličný písek, 40. jílovitá hlína, světlá šedohnědá, obsahuje kousky břidlice, několik kamenů opuky (do 7 cm), 41. hnědošedý zahliněný jí s nádechem do zelena, barevně stejný jako vrstva 40, měkký, zvodnělý, s čtenějšími uhliky (stejně jako vrstva 38), opukovou dírkou a ojedinělými opukovými kameny až 15 cm, 42. sediment: barva stejná jako u vrstvy 40, jemný písek, naprosto homogenní, 43. hlinité sedimenty, 44. podloží: rezavě hnědá zvětralá břidličná skála, 45. rezavě hnědá břidličná skála.

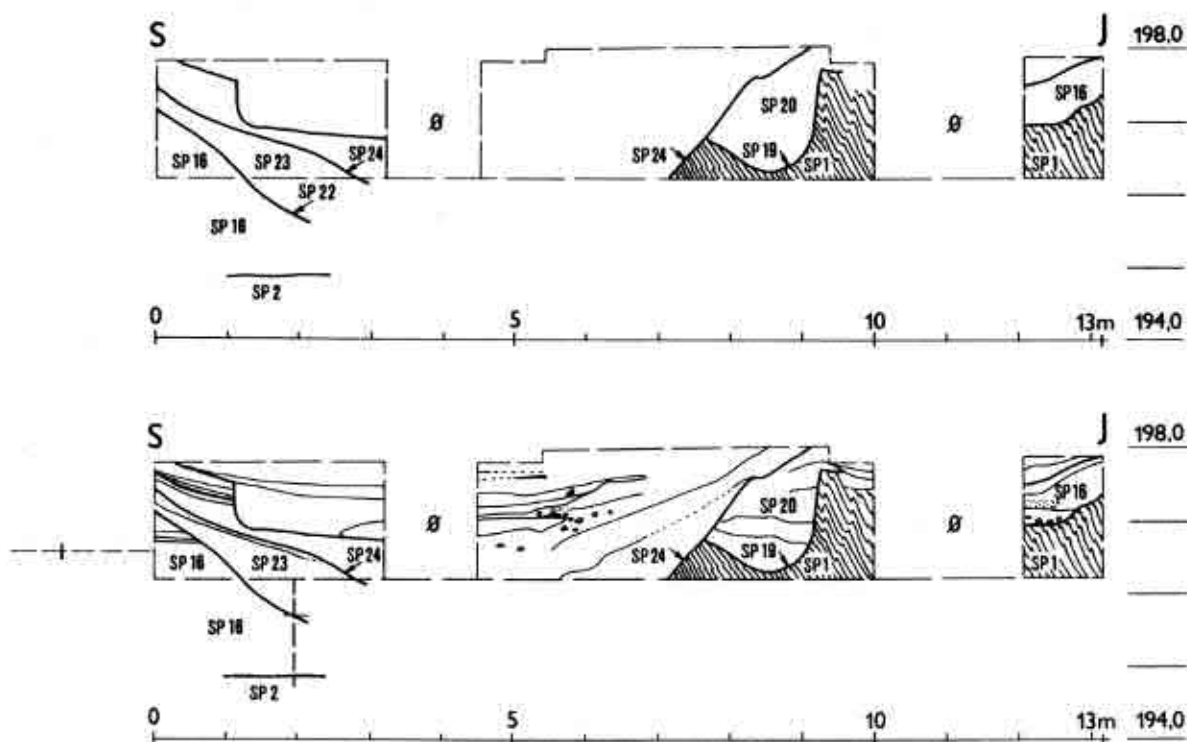
členění antropogenních příkopovitých depresí na J hranici tradičního areálu označený jako součást příkopu 3. Sondy I a IV představovaly výkopy pro kanalizaci, které sestávaly z těžební šachty a z ní vycházejícího tunelu, ručně raženého směrem k hlavnímu vedení kanalizace v ulici Tržiště (obr. 39). Těžební jámy byly za archeologického dohledu kopány pracovníky stavby. Vzhledem k poměrně jednoduché situaci 14. století a velkému spěchu pro dodržení časového harmonogramu těžebních prací se dokumentace v těžebních jámách omezila na dokumentaci vertikálních řezů s tím, že některé partie byly při těžení rozebírány v ploše max. poloviny těžební jámy. Na začátek celkové plochy v šachtách a na zjišťování a zakreslování půdorysů nebyl při postupu stavby čas. Při ražení štol byl kladen prvořadý důraz na dodržování bezpečnostních předpisů, jimiž byly možnosti archeologického výzkumu limitovány. Ve štolách byly zakreslovány boční stěny (řezy 4, 24, 23), pokud byly natolik soudržné, že nevyžadovaly okamžité plné zapažení. Čela ražby byla dokumentována jen v případě, že obsahovala zřetelnou archeologickou informaci (řezy 3, 5), doplňující souvislý podélný profil. Dokumentace v sondách I+IV tak měla charakter dokumentace svislých řezů – tj. začátek, zakreslení, popsání, ovzorkování.

Ve štolu sondy I, dokumentované bočním souvislým řezem 4 (obr. 59), se do skály vyhloubený obrys příkopu 3 rýsuje v polovině délky štoly (obr. 61). Z tvaru deprese, z níž je patrná strmá jižní stěna a mísovitě dno, je dle geologa (J. Zavřel) zřejmé, že se nejedná o výsledek přírodního procesu, nýbrž lidského úsilí. Deprese je hluboká 1,4 m, široká minimálně 1,5 m, v diagramu sondy I označena jako SK 8, v diagramu lokality značená SP 19. Stratigraficky je příkop SP 19 datován *ante quem* příkopem gotického města (SP 24), který zaniká ve 14. století. Jedna z alternativ vysvětluje příkop SP 19 jako provizorní opevnění gotického města, podle druhé náleží k mladohradištnímu opevnění sídliště cca 11.–12. století. Skutečnost, že v době budování mohutného gotického

OBR. 60. ČP. 259/III – SONDA IV, JIŽNÍ ČÁST ŘEZU 24, SP 20 VRSTVY 31 – 37 (KRESBA M. MÜLLER). Popis řezu: 16b, poměrně jemný břidličný a opukový písk, úlomky opuk cca 5 cm (i 10 %), 28b, dřevěné pažení, 29, hnědá hlína měkká, štěpiny opuky, úlomek cihly lomletý, proplátek písku stejného jako ve vrstvě 16b, 30A, stejně jako vrstva 29, nenápadně béžovější skvrny. Velká příměs břidličné drtě (asi 70 %), tuhá, suchá, 30B, oproti vrstvě 30A béžové skvrny výraznější, 31, zahlíněná břidličná drť až šedohnědá hlína, 32, tenoučný proplátek jemného šedého jílu – bahýnko, 33, oproti vrstvě 31 barevně pestřejší – Fe vysráženiny, ojediněle úlomky opuky, 34, zahlíněný jíl, šedý, břidličná drť (asi 15 %), 35, šedý jíl, homogenní, tuhý – bahýnko, bez příměsí, 36, od vrstvy 33 se nelíží, pecka žlutého měkkého jílu, 37, od vrstvy 35 se nelíží, 38, skála.

příkopu SP 24 byl již příkop SP 19 zcela vyplněn přirozeně nanesenými sedimenty, nepodporuje teorii krátkého časového intervalu mezi vyhloubením obou příkopů při jedné události, kterou by bylo založení lokačního města roku 1257, ale mluví ve prospěch varianty druhé.

OBR. 61. ČP. 259/III – SONDA I, GENERALIZOVANÝ SEVEROJIŽNÍ REZ (VE DVOLU STÚPNÍCH REDUKCE) SONDOU I NA ÚROVNI SP, VZNIKLY SPOJENÍM REZŮ 2 A 4 (KREŠBA M. MÜLLER).

V sondě IV je příkop 3 dokumentován v jižní části řezu 24 (obr. 60) a v systému sondy má jeho vyhloubení symbol SK 5. V určité době byl vyhlouben do skály, jeho jižní hrana na 17. metru řezu je zřetelně umělá – na šikmou délku 1,3 m tvoří přímou strmou linii. Severní hrana nebyla zastižena, také byla zničena při výstavbě mladšího příkopu SK 9 – SP 24. Dno příkopu je hladké, u jižní stěny je nejhlubší. Tvoří 0,8 m širokou vodorovnou plochu na úrovni 195,40 m n. m., k severu se mírně zvedá šikmou rovnou plochou pod úhlem 12° a ve vzdálenosti 2,1 m od jižní stěny dosahuje úrovně 195,67 m n. m. Dochovaná šířka dna činí 2,1 m, zkoumaná hloubka 1,2 m. Skutečné původní rozměry nejsou známy. Původní úroveň zahloubení je snad zachována nad stropem štolý sondy IV a bude ji možné někdy zjistit, poměry na severní straně jsou však zcela zničeny pozdějším příkopem gotického města SP 24 – SK 9 sondy IV.

SP 20 – VÝPLŇ MLADOHRADIŠTNÍHO PŘÍKOPU. V sondě IV byl příkop vyplněn světle šedohnědými až šedobéžovými sedimenty tvořenými více či méně zahliněnou břidličnou drtí s častými Fe vysráženinami. Drť překrývala 0,2 m silnou vrstvu homogenního, tuhého šedého jílu – bahnitého náplavu na dně příkopu. Ve stratigrafii přirozeně zaneseného příkopu jsou vrstvy zahliněné břidličné drtě proloženy dvěma tenkými proplásky podobných bahnitých náplavů (vrstvy 32 a 35). V systému sondy IV má výplň příkopu 3 značení SK 6, v systému sondy I pak SK 9, v systému lokality SP 20. V sondě I byl příkop vyplněn špatně čitelným souvrstvím hnědošedých sedimentů, barevně homogenním, jehož vrstvy se vzájemně odlišovaly složením (jíly, hlíny) a množstvím příměsí břidličného písku a opukových štěpin. Na dně ležela homogenní vrstva jemného písku bez jakékoli příměsí.

Ve svrchní dochované vrstvě výplně příkopu 3 v sondě IV byly nalezeny dva okrajové zlomky z hrnců s kalichovitou profilací okraje (obr. 19), které nemají znaky charakteristické pro starší období jeho existence. Ostatní keramické zlomky nalezené v SP 20 také nijak nevybočují z rámce mladohradištních nálezů.

SP 22 – VZNIK ZÁSAHU + SP 23 – JEHO ZAPLNĚNÍ. V severojižním řezu 2 v těžební jámě je zřetelně rozlišitelná další deprese v linii báze vrstvy 18 (obr. 57), označená jako SP 22 (obr. 61). Její sklon, místy dosahující 45°, přetíná horizontálně loženou strukturu souvrství potočních sedimentů SP 16. V podélném západovýchodním řezu č. 1 se linie dna vrstvy 18 jen zvolna snižuje k východu, patrně souhlasně s tehdejší terémem. Doba tohoto zemního zásahu nebyla určena. Zastižená linie je fragmentem vnitřní stěny buď gotického příkopu města nebo nám neznámého příkopu staršího. Ke gotickému příkopu bezesporu patří až následná vrstva 22 (SK 14 – SP 24), jejíž sklon je blízký sklonu vrstvy 18. Keramika získaná z výplně (SP 23) deprese SP 22 je z doby předcházející 13. století. Není však vyloučeno její postdepozitní uložení. Výplň příkopu tvoří světlejší hnědošedá drobtovitá hlína, ulehlá, s velkým množstvím opukových úlomků ve směru vrstvy, nejsou v ní známky odjinud přemístěných vrstev.

NÁLEZY

Protože referovaný výzkum nezastihl běžné raně středověké sídlištní souvrství, nebyl příliš bohatý na antropogenní nálezy.

KERAMIKA. Stěžejní keramické soubory výzkumu byly uloženy v době středo- a mladohradištní (především sonda II) a ve vrcholném středověku (zásyp raně gotického příkopu opevnění). Pro sondu II je možné podle stratigrafického nárůstu sestavit lokální keramickou vývojovou řadu, sestávající z 80 zlomků nádob. Obsahuje 10 okrajů a 18 zdobených těl nádob (počty po shledání), důležitých pro dataci nalezové situace. Zlomky okrajů seřazené principem vývojového diagramu již byly publikovány (Čiháková 1997, 127, obr. 5).

Složení souborů plně odpovídá pražskému prostředí. Výjimku tvoří zlomek oboustranně glazované nádoby 12/93–27–1 (Čiháková 1997, 127, obr. 5). Tento zlomek o síle stěny 6 mm je z bílého, mikroskopicky ostřeného materiálu, překrytého medově žlutou polevou. Ze zlomku byl pořízen petrografický vzorek č. 71. Zlomek nebyl nalezen řádným archeologickým výzkumem, nýbrž se našel na počátku výzkumu při odklizení hromady hlíny vykopané stavbou při hloubení východního kanálu v raně středověkém souvrství vrstev 35–38 (SK 12–18), datovaném do 1. poloviny 10. století. Svou charakteristikou, včetně stylu výzdoby, se zlomek neliší od raně středověkých glazovaných nádobek neznámé provenience rozšířených po celé Evropě (Draganová 1978, 37–40, 101).

Doba funkce dřevěné konstrukce SK 7 je datována souvrstvím SK 9 – SK 12 sondy II a v systému lokality označena SP 13. Z uvedených tvarů okrajů je zřejmé, že konstrukce plnila svou funkci na konci 9. století (obr. 12). Z výsledků studie o pražské raně středověké keramice (Boháčová – Čiháková 1994) vyplývá spojitost zlomku 45–1 s celkem S6 a zlomku 43–1 s celkem PH3 – obě vrstvy náleží SK 9 sondy II. Zlomky z následných vrstev 30 a 31 z SK 10 lze spojit s celky PH5 (zlomek 38–1) a S13 (zlomek 34–1). Typický límcovitý okraj 12/93–61–1 z vrstvy 28 konce 9. stol. či přelomu 9./10. stol. je stratigraficky nejmladší okrajový zlomek ještě z doby života konstrukce. Teprve po jejím poškození či zániku vznikla vrstva 23. Okrajové úlomky, které v ní byly nalezeny (obr. 14), mají nejbliže k S23 a S24 uvedeného schématu (Boháčová – Čiháková 1994) a náleží 1. polovině 10. století.

Doba stavby konstrukce není keramickými nálezy tak dobře podchytitelná. Z okolí stavby se nepodařilo získat žádné antropogenní nálezy. Proto je k datování stavby možné použít jen keramický soubor z její výplně, s určitou rezervou i keramický soubor ze sondy V. Heterogenost tohoto celku potvrzuje způsob vzniku vrstvy přemístěním zeminy z okolí, jak dokládají omlété pravěké nezdobené střípky ze sáčků 71 a 84. Nemů-

žeme zatím jednoznačně říci, které střeby celku jsou nejmladší. Pravděpodobně jimi jsou hladké hnědé, silně slídnaté zlomky keramických tříd B+C (Čiháková – Růžičková – Zeman 1995). Jejich výzdoba pravidelnými krátkými hřebenovými vlnicemi a hřebenovými vpichy (sáčky 24, 25, 93, 115) je řadí do doby výrazně starší než závěr 9. století (obr. 11).

DŘEVO. Výzkumem byly zastiženy především dřevěné konstrukční prvky dřevěné stavby SK 7 sondy II, dle ing. Kyncla vesměs dubové. Jinými dřevěnými nálezy v sondě II byla věténka a další drobné předměty.

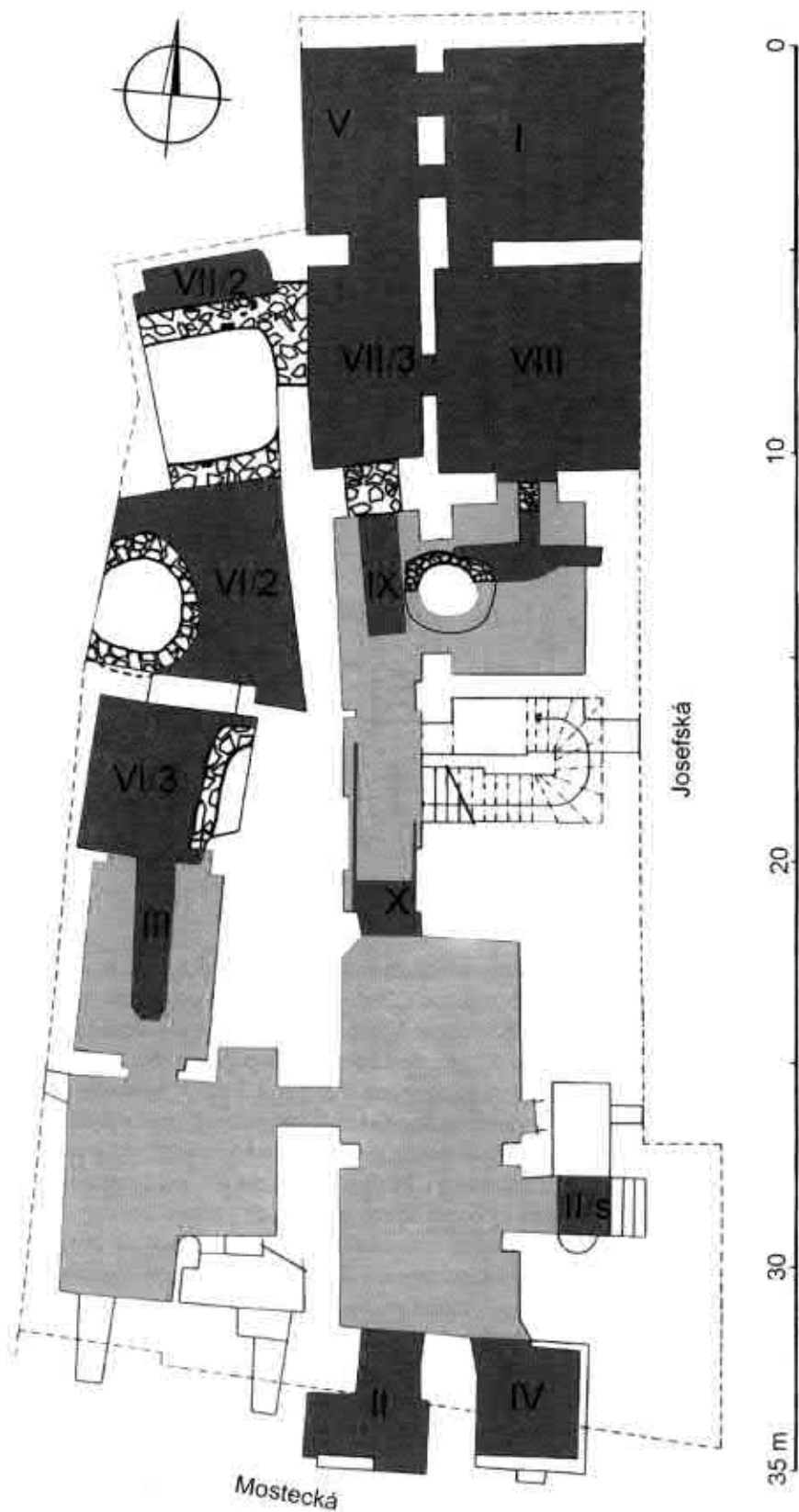
MALTA. V sondě II, na patě čelní stěny konstrukce, jsem osobně našla 2 tvrdé slitky vzhledu podobného maltě. Slitky ležely v rohu sevřeném povrchem dřeva 51 („předzákladu“) a svislou čelní stěnou, pod neporušeným omazem čelní stěny (vr. 48). Vzhledem k závažnosti nálezu, zřejmě hned při jeho objevení, byly na místě ověřeny nálezo-ové okolnosti, které vyloučily mladší kontaminaci. Zcela nesporně datují nalezené slitky do konce 9. století či na přelom 9. a 10. století. Slitky byly podrobeny petrografickému rozboru. E. Růžičková a A. Zeman zjistili, že slitky (na rozdíl od běžné malty) postrádají vápno. „V případě plniva se jedná o říční písek spojený pojivem, které se optickými vlastnostmi i chemickým složením podobá portlandskému cementu“ (Zeman – Růžičková 1996, 97).

PŘÍRODOVĚDNÉ VZORKY. V rámci celkové dokumentace lokality byly odebírány i vzorky paleobotanické (13 položek) a palynologické (23 položek). Vzhledem k zahlcení příslušných pracovišť materiálem z řady probíhajících výzkumů a nedostatečnému finančnímu zabezpečení výzkumu ze strany investora (AMU) byl počet environmentálních vzorků minimalizován. Přednostně byly vzorkovány polohy bahnitých náplavů v sondě II. Vzorky palynologické zpracovala V. Jankovská, které za její obětavost děkuji, stejně jako V. Čulíkové, která se laskavě ujala vzorků paleobotanických, a J. Kynclovi, jenž se věnoval nálezům dřevěných konstrukčních prvků. Výsledky palynologické analýzy již byly publikovány (Jankovská 1997), také zpracování paleobotanických makrozbytků je dokončeno (Čulíková 1998). Vyplynulo z nich, že před postavením dřevěné konstrukce SK 7 v 9. století se zde opakovaně projevila přítomnost člověka. Její nejstarší stopy v bahnitých náplavech jsou zachyceny ve vzorku 90, postrádajícím pyly obilovin a pravděpodobně vzniklým v době akeramického pravěku. Petrografickou a fyzikální analýzu bahnitých náplavů jsem z finančních důvodů nemohla zadat. Analýzy látkového složení několika kusů keramiky (16 položek) provedli E. Růžičková a A. Zeman.

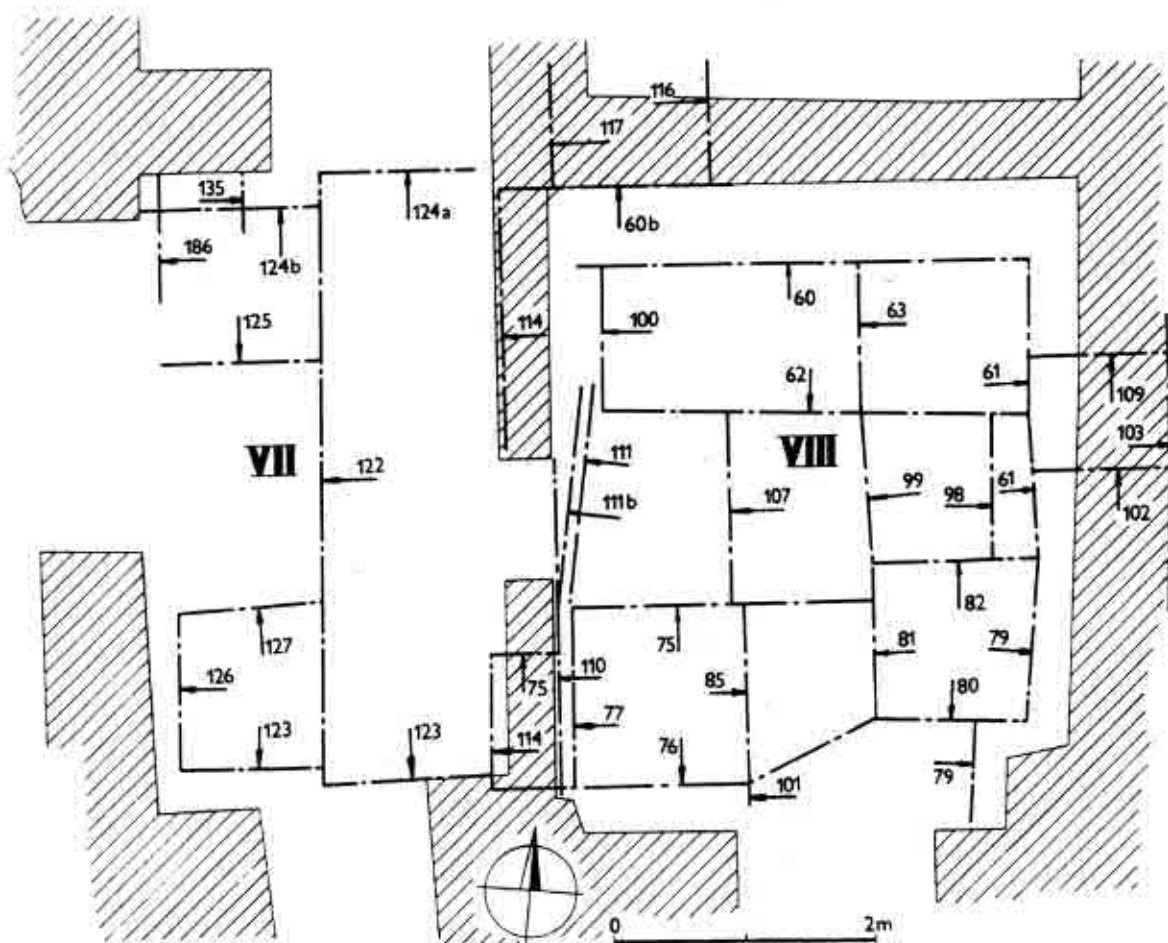
2.4. JOSEFSKÁ ČP. 42/III (AKCE 7 OBR. 1)

Záchranný archeologický výzkum v čp. 42/III vyvolalo zřizování nových suterénních prostor při přestavbě sklepů na restaurační zařízení v rámci celkové přestavby domu. Výzkum probíhal nepřetržitě od února do prosince roku 1994 a jeho drobné části byly dokončeny v letech 1995 a 1996. Objemem se výzkum v čp. 42/III řadí k největším akcím v levobřežní Praze, kubatura vytěžené zeminy – 510 m³ – převážně náležela archeologicky důležitým terénům. Na jeho vedení se od dubna 1994 s autorkou podílel J. Havrda, na výzkumu pracovalo denně v průměru 14 osob. Výsledky výzkumu byly dosud publikovány jen v nejstručnější předběžné formě (Čiháková – Havrda 1995).

Výzkum probíhal po celou dobu v průběhu stavby a v součinnosti s ní. Plošný rozsah prací je zřetelný na obr. 62. Sklepní JV místnost u nároží obou ulic nemá číslo sondy, i když byla snižována za průběžného archeologického dohledu stavbou. Její výchozí úroveň však již byla snížena v minulosti a při nynějším dalším prohlubování do rostlého terénu nebyly zastiženy známky lidské aktivity. Souvislost zkoumané plochy byla narušena několika rozměrnými zděnými objekty, z nichž většinu tvořily studně

OBR. 62. CP 42/II – PLOŠNÝ ROZSAH VÝZKUMU: ROZVRŽENÍ SOND V CELKOVÉM PODORYSU DOMU. PŮVODNÍ SKLEPY SVĚTLÉ SEDE, TMAVÉ ŠEDOU BARVOU VYKRYTÝ PLOCHY ROZEBÍRANÉ ARCHEOLOGICKOU METODOU. POD PODLAHAMÍ PŮVODNÍCH SKLEPŮ ROZEBÍRANÝ SONDY II, III, IV, IX, X (DO PODKLADI J. MOŮRKA ZOBRAZIL M. MÜLLER).

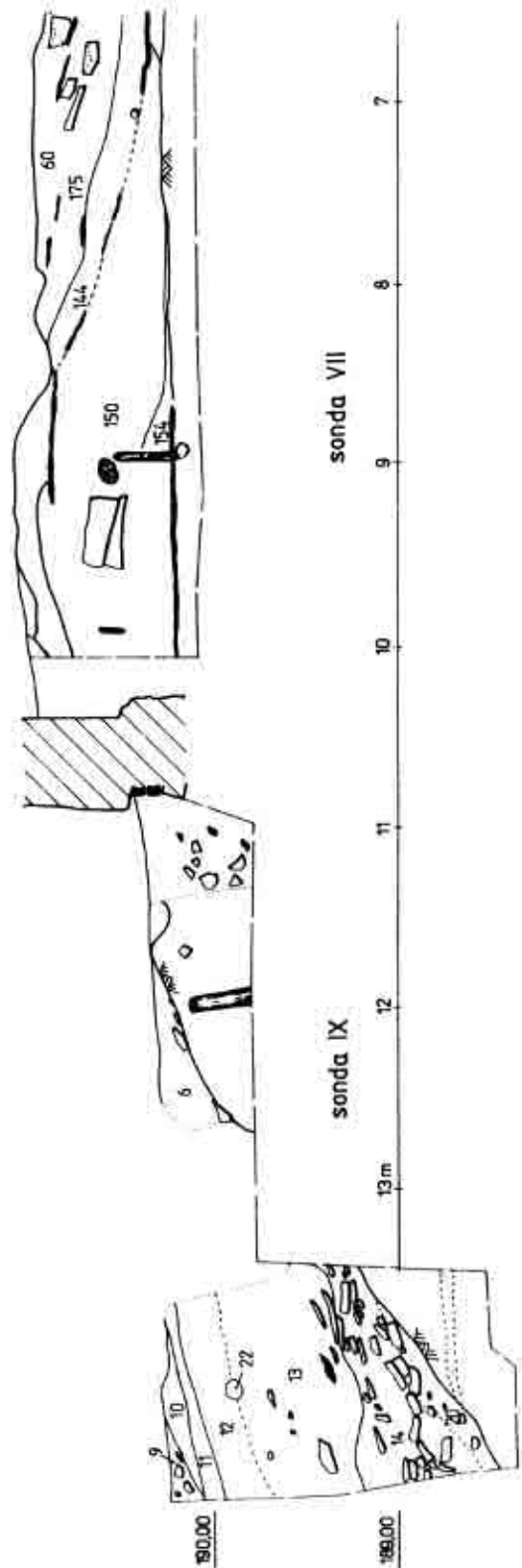

OBŘ. 63. ČP. 42/III – SÍŤ REZŮ V SONDÁCH VII-VIII (KRESBA M. MÜLLER).

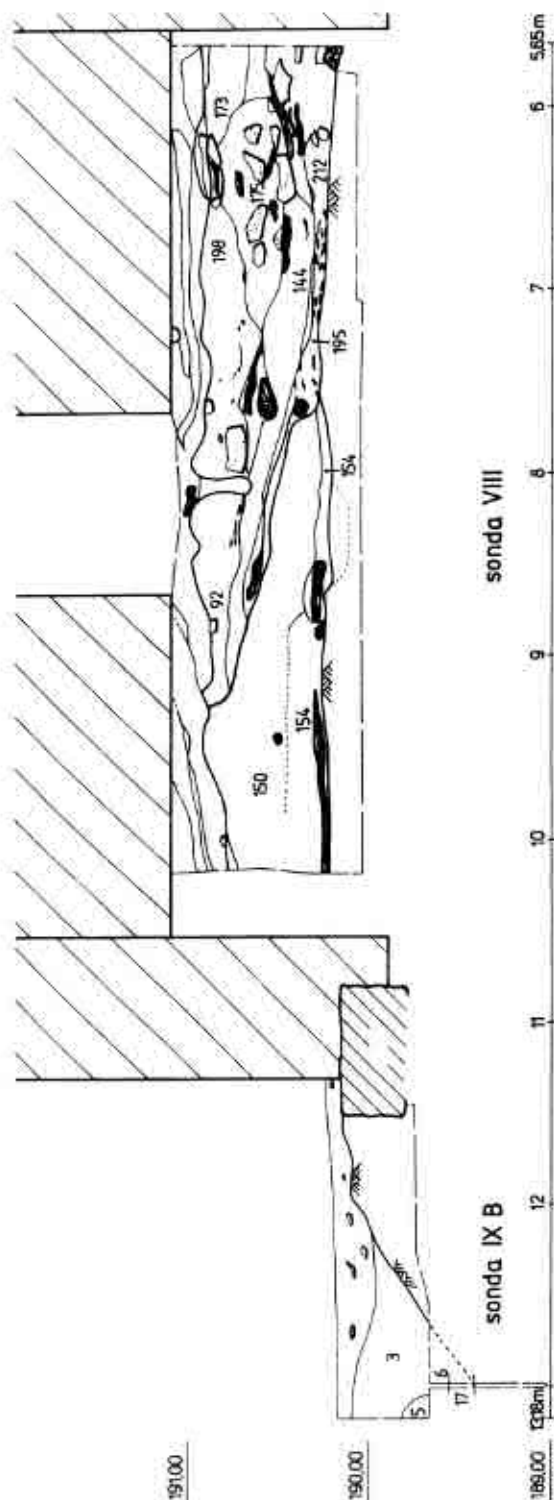
(obr. 62). Snížení v hloubených místnostech dosáhlo 3,8 m (193,8 m n. m. – kóta dnešního povrchu, 190,0 m n. m. – dno výkopu). Bylo realizováno postupně, plošně izolovanými výkopy pro postupné podezdívání. Výsledná hloubka byla dosažena snížením plochy místností přibližně po 1,3 m, sestupem ve 3 patrech. Na každém „patře“ byly úhlopříčně hloubeny jednotlivé šachty cca 1 x 1 x 1,3 m. V souladu s postupem stavby tak byl v jednotlivých sondách na spodních dvou patrech realizován metodický postup archeologického výzkumu způsobem „postupného rozvíjení“, kdy mezi jednotlivými úseky nezůstávají kontrolní bloky. Výchozí malá sonda je plynule rozšiřována za průběžného dokreslování stěn výkopů, které jsou často vzápětí rušeny. Návaznost vrstev v reálné stěně výkopu s vrstvením v sousedním úseku, z něhož již zbyla jen kresba profilu, byla nejnáročnějším prvkem terénní dokumentace, který vyžadoval maximum soustředění, permanentní styk s terénem, osobní podíl na dokumentaci a ustavičnou přítomnost na pracovišti. Výhodou tohoto postupu je hustá síť řezů (např. obr. 63) a volba jejich situování dle potřeby. Všechna archeologická souvrství byla rozebírána škrabkou po terénních vrstvách za osvětlení několika pohyblivými halogenovými svítilny 500 W. Limitujícím faktorem bylo dodržení časových termínů stavby určených bezpečnostními a statickými podmínkami při průběžném podezdívání.

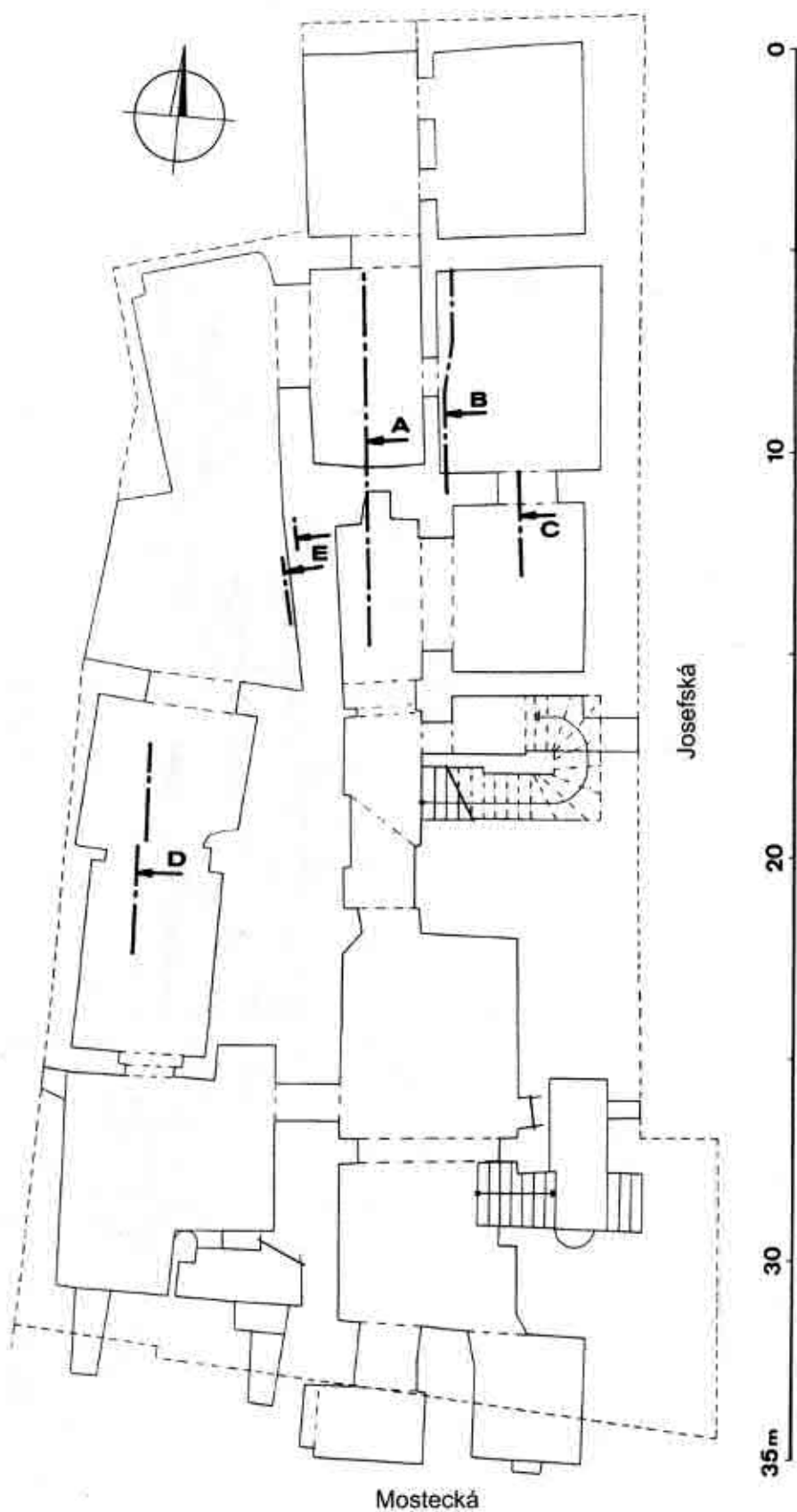
Zpracování výzkumu zvolna postupuje, jeho vyhodnocení však je v počátcích. Nejvýznamnější zastiženou archeologickou situací je báze dřevohlinité hradby a jižně před ní fragmenty příkopů. Práce na této partii výzkumu dosáhly stadia umožňujícího zveřejnit nálezové situace konstrukčních prvků opevnění, jehož celková situace je znázorněna na obr. 10.

OBR. 64. ČP. 42/III - GENERALIZOVANÝ PROFIL NA LINII B * C (OBR. 66), PROTINAJÍCÍ DŘEVĚNOHINITOU HRADBU A PŘILEHLÝ OKRAJ PŘÍKOPU 2 (DLE TERÉNNÍ DOKUMENTACE KRESLIL M. MÜLLER).

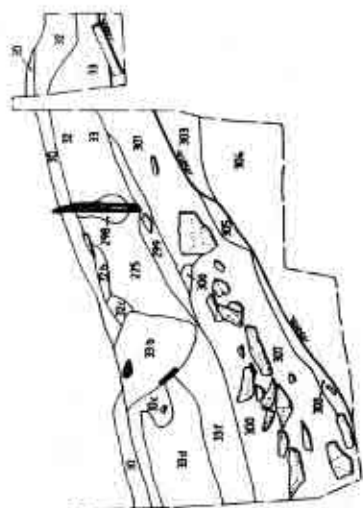
OBR. 65. ČP. 42/III - GENERALIZOVANÝ PROFIL NA LINII B * C (OBR. 66), PROTINAJÍCÍ DŘEVĚNOHINITOU HRADBU A PŘILEHLÝ OKRAJ PŘÍKOPU 2 (DLE TERÉNNÍ DOKUMENTACE KRESLIL M. MÜLLER). SOUČASNĚ HRADBY JSOU JEN OČÍSLOVANE VRSTVY POPEŘÍ VYŠEV BUDCOU UVEDENY PŘI ZÁVĚREČNÉ PUBLIKACI LOKALITY.

OBR. 66. ČP. 42/III – SITUOVÁNÍ GENERALIZOVANÝCH PROFILŮ NA LINIÍCH A, B+C, D+E. ŠIPKY VE SMĚRU POHLEDU NA GENERALIZOVANÝ PROFIL, NIKOLIV NA REÁLNÝ REZ – ZRCADLOVÉ PŘEVRAČENÍ (IZOBRÁZIL M. MÜLLER).

191.00

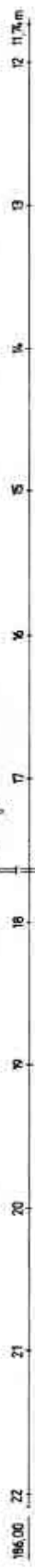
190.00

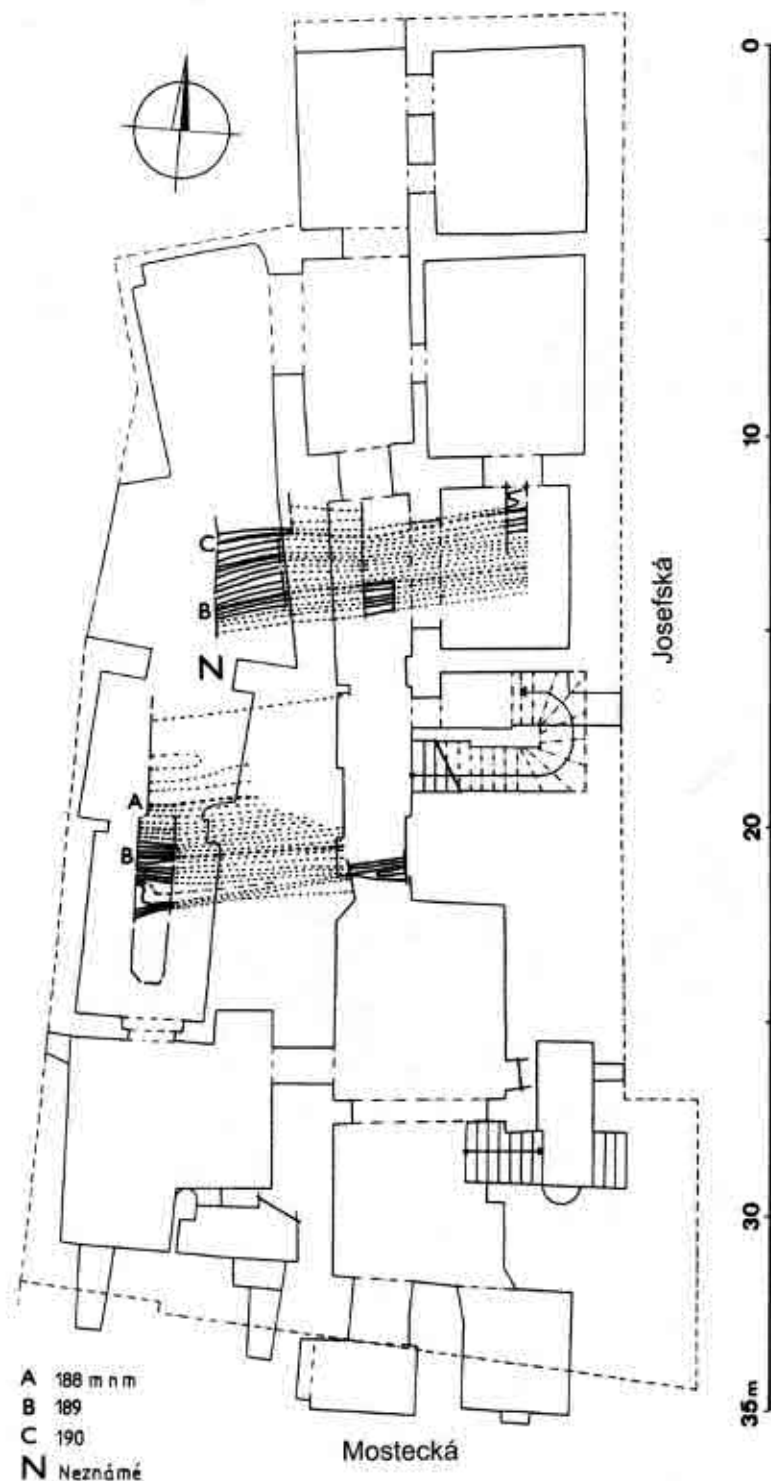
189.00

188.00

187.00

OBR. 67 - CF 42311 - GENERALIZOVANÝ PROFIL NA LINIÍCH D+E (OBR. 66). PROTINAJÍCÍ VÝPLN PŘÍKOPU 1 (VRSTVY 365 - 375, 380, 381) A 2 (VRSTVY 303 A 322 SVRCHNÍ VRSTVY PODLOŽÍ IDLE TERENNÍ DOKUMENTACE KRESLIL M. MÜLLER).

OBŘ. 68. CP 42/III – VRSTEVNICOVÝ PLÁN MLADŠÍHO PŘÍKOPU 2 (KRESBA M. MÜLLER)

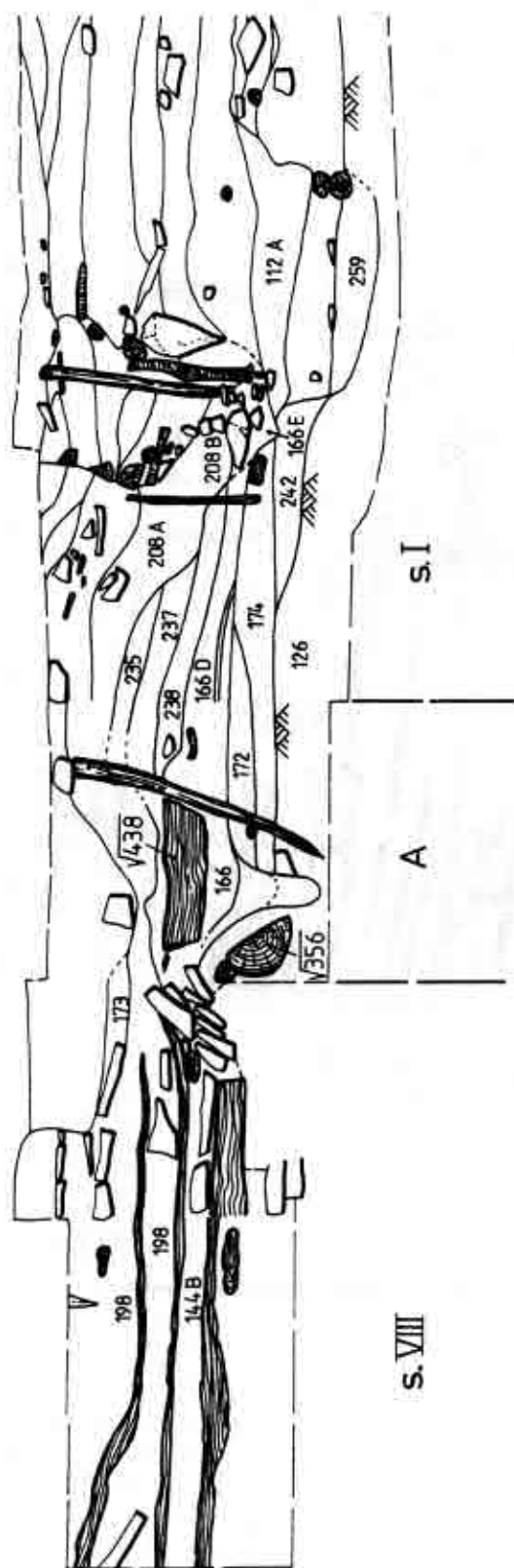
Báze dřevohlinité hradby byla zastižena v sondách VII a VIII (obr. 63) s malým přesahem do sond V a I. Styk hradby s příkopem se nezachoval. Jejich nejbližší kontakt znázorňují generalizované řezy v liniích A, B+C (obr. 64, 65, situované dle obr. 66). Příkop jižně před hradbou byl zastižena na 5 místech, v sondách III, VI, IX, IXB a X. Výplň příkopu se v největší míře podařilo prozkoumat sondami III a VI (obr. 67) na linii D+E (obr. 66). Ze statických důvodů nebylo možné narušit blok výplně příkopu,

OBŘ. 69, ČP. 42/III – PŮDORYS DŘEVĚNÝCH KONSTRUKČNÍCH PRVKŮ DŘEVĚHLINITÉ HRADBY, FÁZE I – 3. DETAIL OBRÁZKU 10. ZNAČENÍ I – VIII PRO ČISLA SOND, a = NEHLUBŠÍ ÚPRAVA SEVERNÍ STĚNY HRADBY VYPLNĚNÁ VRSTVOU 259 (KRESBA M. MÜLLER).

označený symbolem N (obr. 67, 68). Objevené úseky náležely příkopu označenému v rámci periodizace malostranských mladohradištních fortifikací jako příkop 2. Jen v sondě III byl pod příkopem 2 zjištěn příkop starší (vrstvy 369–375, 380, 381). V podobně položené sondě X nebyla možnost vybrat zásyp příkopu 2 v plné mocnosti. Bylo z něho odebráno jen svrchních 0,7 m, a proto nám situace pod jeho dnem zůstala nepřístupná. Zastižené úseky severního vyústění příkopu byly začistišny na rostlý terén, jehož přítomnost vylučuje existenci staršího příkopu v těchto místech. Vrstevnicový plán příkopu (obr. 68), sestavený spojením jednotlivých zastižených úseků, se snaží řešit jeho orientaci. Z povlného tvaru dna příkopu není znám úsek označený na vrstevnicovém plánu jako N („neznámý“).

191,00

190,00

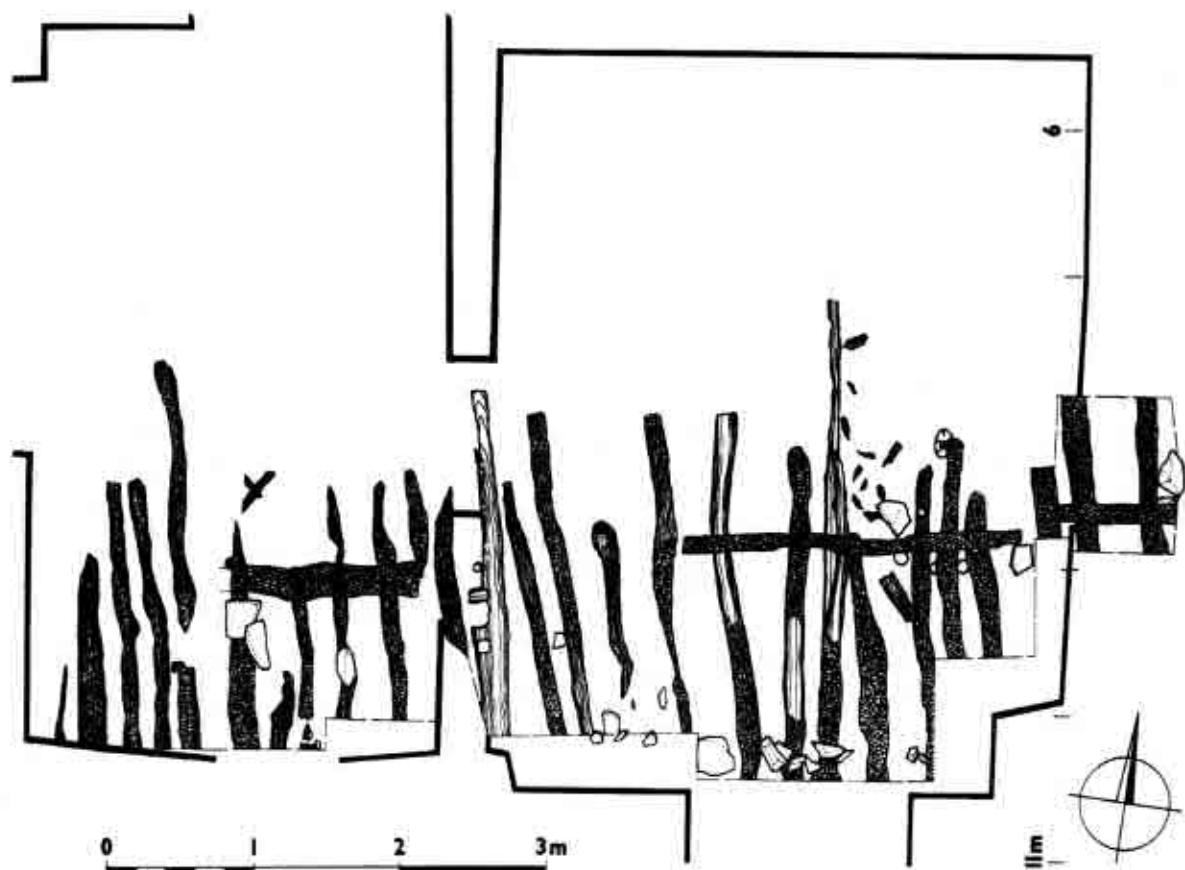
s. VIII

A

S.I

189,00

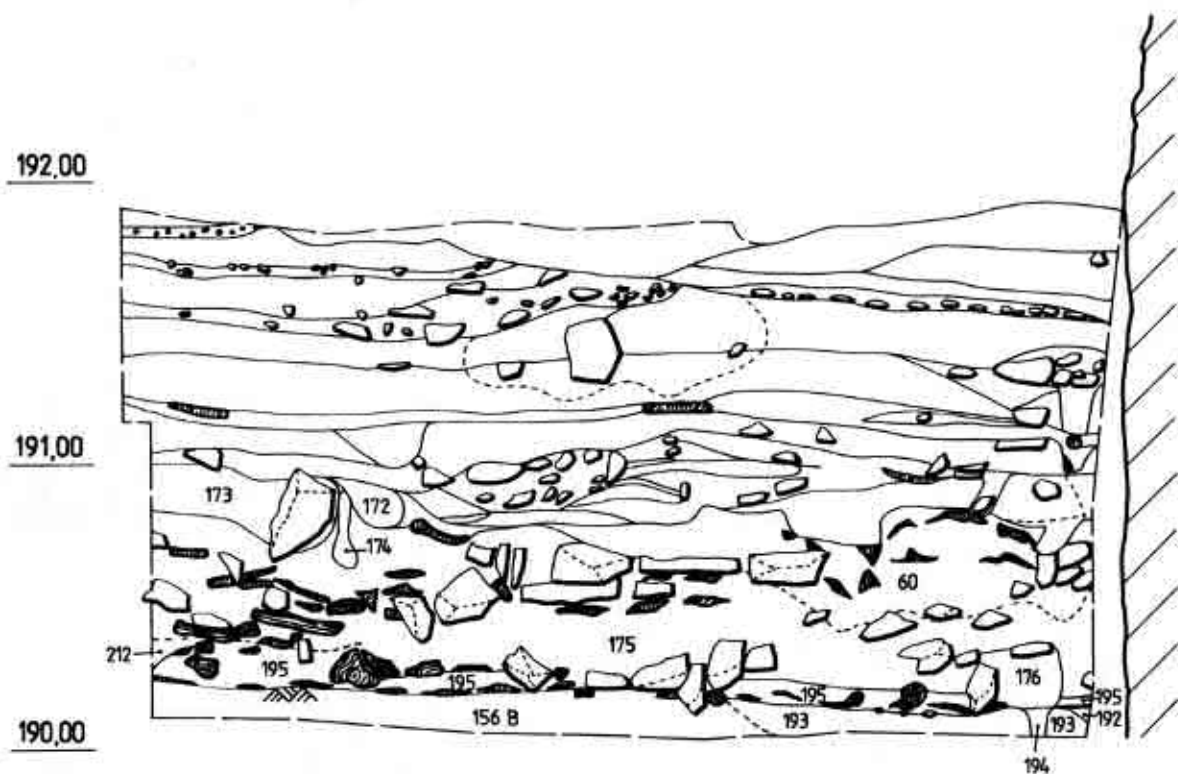
OBR. 70. ČP. 42/III. – GENERALIZOVANÝ PROFIL VZNIKLY SPOJENÍM REZU PODEL Z ORÝVODOVÉ ZDI SOND I A VIII, ZOBRAZUJÍCÍ SOLVRSTVÍ 2. (S. VIII A 3. (S. II) STAVEBNÍ FÁZE. PŮLKULATINA C. 356 JE SEVERNÍ STĚNOU ZÁKLADOVÉHO RÁMU 2. FÁZE, LEŽATÉ DŘEVO C. 438 JE ČÁSTÍ DŘEVĚNÉ STĚNY 3. FÁZE. A = PRUKOP POD ZDI MEZI SONDAMI VIII A I (DLE TERÉNNÍ DOKUMENTACE KRESEL M. MÜLLER).

OBŘ. 71. ČP. 42/III – DŘEVUHLINITÁ HRADBA – 1. FÁZE, SPODNÍ ROST A PODÉLNÁ ŘADA Z-V DŘEV V SONDÁCH VII+VIII (KRESBA M. MÜLLER).

Z dřevohlinité hradby zůstalo dochováno nejspodnějších max. 0,75 m výšky a 7,8 m šířky. Dochovaný objem báze tělesa hradby vznikl ve třech stavebních etapách (obr. 69). Ve všech byly nalezeny dřevěné konstrukce, lišící se svým typem i stupněm zachování dřeva. Hradba probíhala rovnoběžkovým směrem a zmíněné 3 stavební fáze postupně narůstaly od jihu k severu. Nejstarší fáze hradby (fáze 1) byla spolu s fází 2 rozpoznána v sondách VII a VIII, severně od sondy VIII probíhala podél J okraje sond I a V nejmladší stavební fáze 3. Na obr. 65 je zřetelně dokumentován vztah fáze 1 (vrstvy 150, 154) k následné fázi 2 (vr. 195, 212, 144, 175, 92, 198). Jednoznačný vztah 1. a 2. fáze je ověřen multiplicitou profilů v sondě VIII. Oproti němu předěl mezi 2. a 3. fází probíhal v nepřístupném místě pod přestavovanou opukovou zdí mezi sondami I a VIII, výrazně porušující terénní situace, a jejich vztah postihly jen 2 profily (např. obr. 70). Vyplývá z nich stratigrafická následnost starší 2. a mladší 3. fáze.

Časový interval mezi jednotlivými etapami nelze stanovit. Mezi 1. a 2. stavební fází pravděpodobně uplynula delší doba, jak nasvědčuje absence přímého propojení dřev a jiný stupeň jejich zachování. Zatímco dřeva 2. fáze se dochovala ve stavu od intaktních (v původní tvrdosti – při výzkumu řezána pilou) po metamorfovaná do kaštanově hnědých zjilovatělých pruhů s dřevěnými vlákny (zejména ve svrchních partiích konstrukce), dřeva starší fáze byla zjilovatělá a velmi často se dokonce dochovala již jen jako kyprý nízký pruh hrudek obalených žlutým popraškem. Rozklad téhož dřeva z 1. fáze často neprobíhal po celé délce stejnoměrně a různé stupně rozkladu do sebe přecházely. Interval mezi vybudováním 2. a 3. stavební fáze pravděpodobně nebyl dlouhý. Přímý kontakt dřev obou fází a stejná kvalita zachování nasvědčuje spíše pro současnost fází 2 a 3, kdy stratigrafická následnost by byla výsledkem delšího a složitěj-

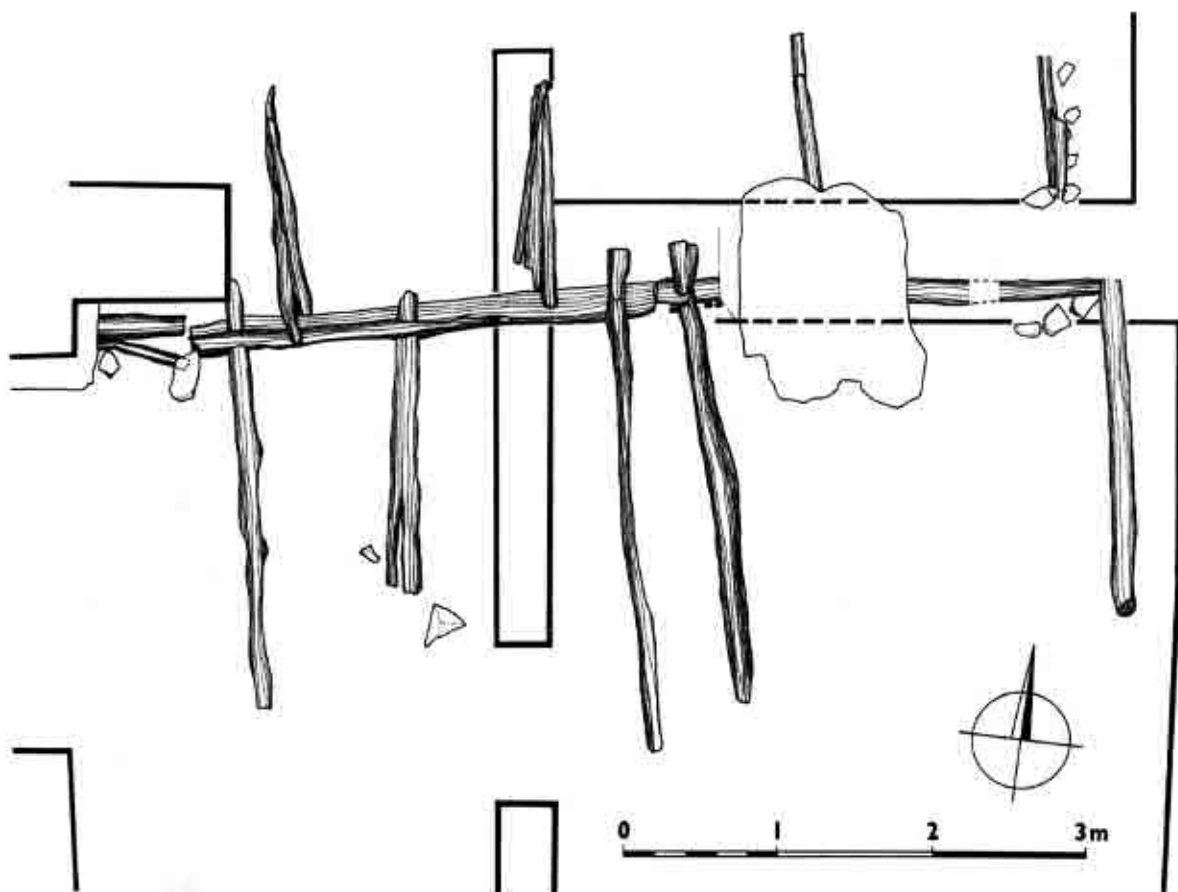

189,00

OBR. 72. ČP. 42/III – SONDA VIII, REZ 60. PODELNÝ Z-V PROFIL, 2. FÁZI HRADBY (DLE TERÉNNÍ DOKUMENTACE KRESLIL M. MÜLLER).

šího postupu stavby. Také materiál použitý pro hlinitou výplň konstrukce je vodítkem pro odlišení fází. Zatímco partie fáze 1 je výlučně z místních tmavě šedých podložních náplavů včetně zlomků pravěké keramiky a neolitické kamenné štípané industrie, ve výplni fází 2 a 3 dominují žluté jílovité svahoviny ze severního a západního okolí.

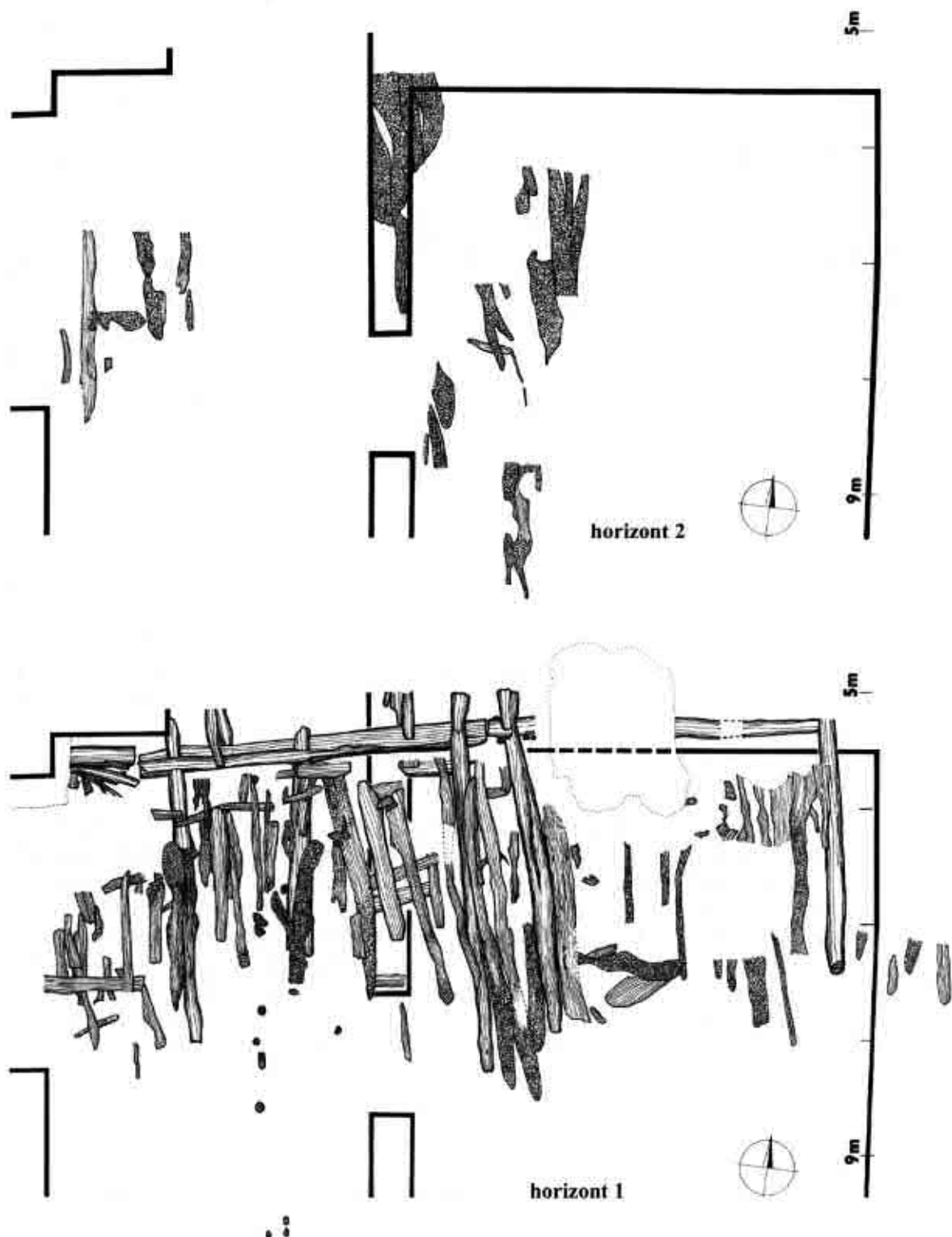
Násyp 1. stavební fáze hradby končí ve výšce 0,4 m původní hmoty a je převrstven zeminou a dřevy náležejícími fázi 2. Ve zbytku hradby 1 zůstaly stopy po dřevěch, uspořádaných ve 3 řadách nad sebou. Nejspodnější řada, ležící těsně nad povrchem podloží, vytvářela hustý rošt z kmínků (?) v S–J směru. Přes něj byla na hlínu položena jediná řada z několika kratších silnějších dřev ve směru Z–V (obr. 71). Oddělen hlínou následoval svrchní řídký rošt dřev kladených opět severojižně. Ten však byl v tak vysokém stupni rozkladu, že v době nálezu a dokumentace jeho zbytků, jevíci se jako anomálie v zemině (proužek hrudek se žlutými vysráženinami), nebyla geneze těchto podélných skvrn vysvětlitelná. Jejich interpretace jako posledního stadia rozpadu dřev v těžké jílovité hlíně přemístěných náplavů vyplynula až později, když jsme při rozebírání spodního roštu poznali různé fáze rozpadu dřevité hmoty. Je proto pravděpodobné, že vlivem našich nedostatečných zkušeností zůstaly stopy po horním roštu v některých místech nerozlišeny. U dobře čitelného spodního roštu fáze 1 jsme nezastihli ukončení ani z jižní, ani ze severní strany. Nikde pod souvrstvím fází 2+3 jsme také nenalezli žádné stopy po severním ukončení hradby fáze 1.

OBR. 73. ČP. 42/III – DŘEVOHLINITÁ HRADBA – 2. FÁZE. ZÁKLADOVÉ RÁMY V SONDÁCH VII-VIII (KRESBA M. MÜLLER).

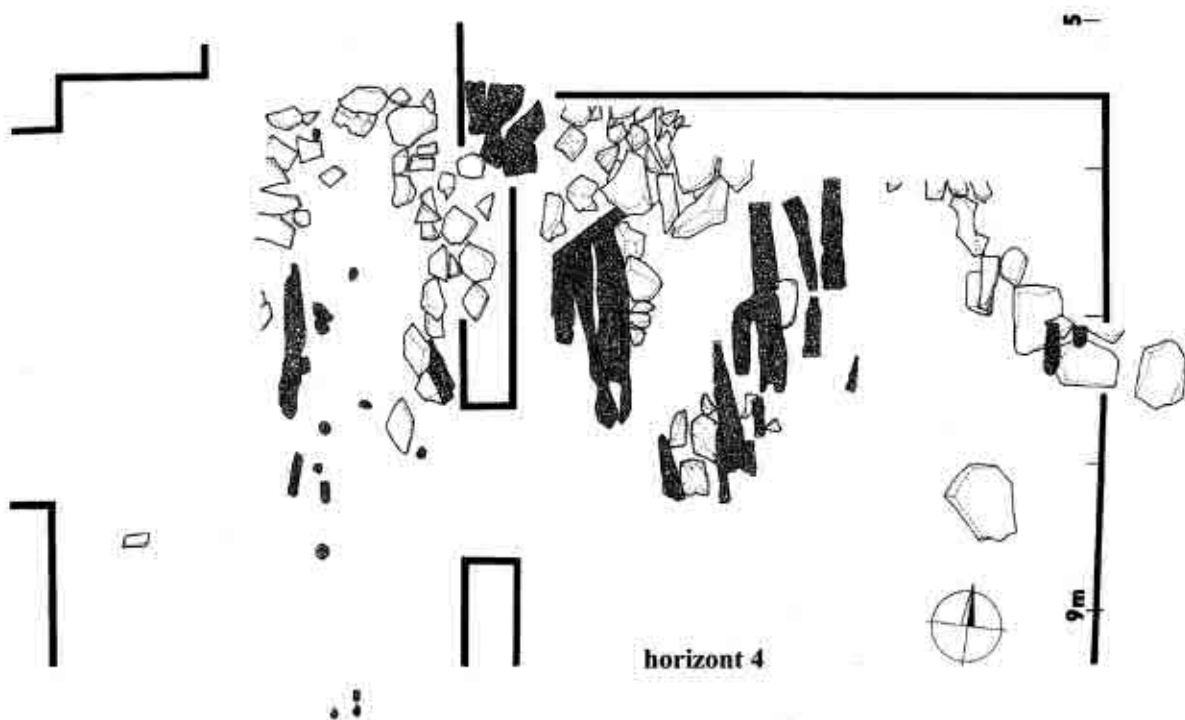
Je-li správná interpretace, že stavební fáze 1 je zbytkem starší hradby, který byl posléze včleněn do mladší hradební konstrukce fází 2+3, pak před výstavbou hradby fáze 2 byla starší hradba v podstatě likvidována. Zůstal z ní 2,4 m široký pás podél jižního okraje hradebního tělesa fází 2+3 a drobné izolované polohy pod vrstvami fáze 2. Severně podél zbytku fáze 1 bylo dno fáze 2 nejhlubší – v pruhu širokém cca 3 m byly starší situace odkopány až na rostlý terén (ve výšce dna násypu fáze 1). Dno tohoto výkopu pro stavbu 2. fáze se na jihu zvedá a nasedá na 0,4 m vysoký zbytek valu 1. stavební fáze (obr. 65). Celá dochovaná partie stavební fáze 2 byla hojně vyplněna dřevy a opukovými kameny až balvany v určitém systému. Nerovné dno spolu s dlouholetými tlaky zapříčinily zprohýbání dřev a vrstev směrem k severu, kde výplň dřevohlinité konstrukce slehla více než nad tuhým zbytkem starší fáze.

V terénní dokumentaci se podařilo rozlišit některé stopy způsobu, jímž byl zbudován střední pás hradby (fáze 2). Konstrukce sestávala ze základových dřevěných rámu a dřevito-kamenitých roštů, její rekonstrukce je sestavena na základě 14 profilů (např. obr. 72) a několika desítek dílčích půdorysů. Na dně prohloubené plošiny severně od zbytku fáze 1 byly nejdříve seskládány základové rámy (obr. 73) z půlených klád z kmenů aluviliálních dubů (za druhové určení děkuji ing. J. Kynclovi). Použití U–principu pro jejich stavbu, v němž jsou sestaveny jen 3 stěny úzkého obdélníkového rámu a úzká 4. stěna schází, spojuje stavbu 2. fáze hradby s výstavbou základů dřevohlinité strategické stavby, objevených v čp. 259/III (viz kap. 2.2.3.). Severní stěna dřevěných rámu vytvářela souvislou linii z půlených kmenů dlouhých cca 3 m. Směrem k jihu z nich vycházela 3 ramena, propojená se severní stěnou tesařským spojem „na rybinu“. Vzdálenost ramen se pohybovala okolo 1,2–1,4 m. Sestava 1 půlkulatiny ze severní stěny

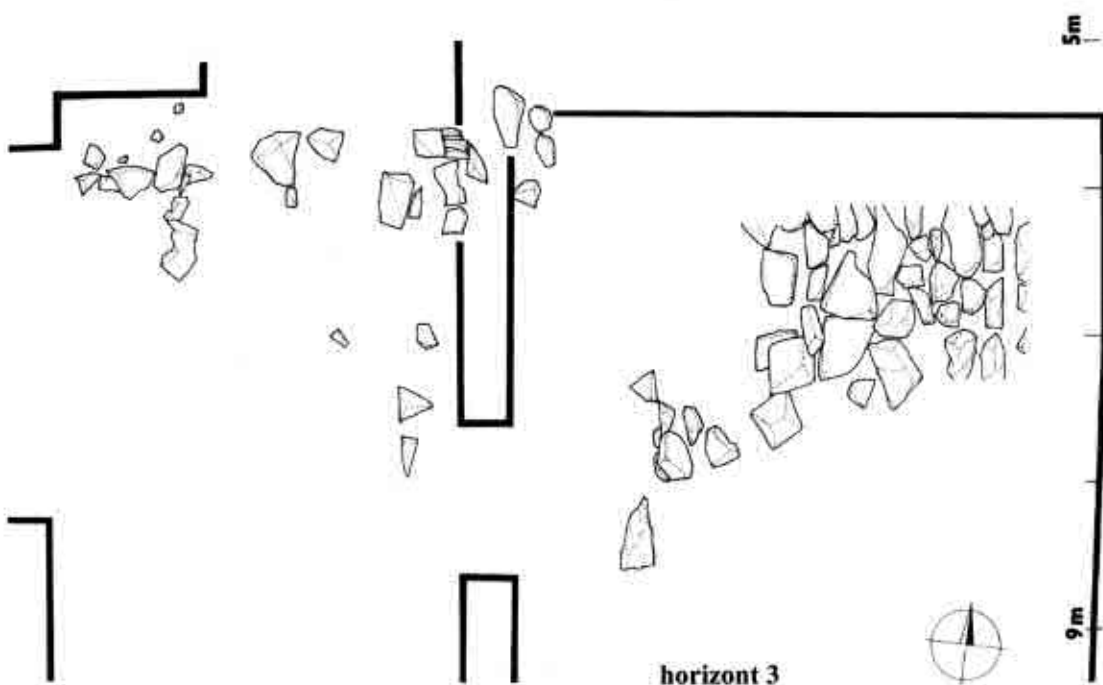

OBR. 74A. ČP. 42/III – DŘEVOHLINITÁ HRADBA – 2. FÁZE. JEDNOTLIVÉ DŘEVITO-KAMENITÉ HORIZONTY 1–6 V MOCNOSTI STAVBY 2. FÁZE (KRESBA M. MÜLLER).

a z ní vycházejících 3 příčných ramen zůstala kompletně zachována jen jedna – v sondě VII. Zbylé 2 jsou poškozené. V sondě VIII byl střed sestavy zničen renesančním opukovým pilířem. V západním pokračování sondy VII se z konstrukce hradby po rozsáhlých mladších zásazích dochovaly jen nepatrné fragmenty, přesto je zastížen rou-

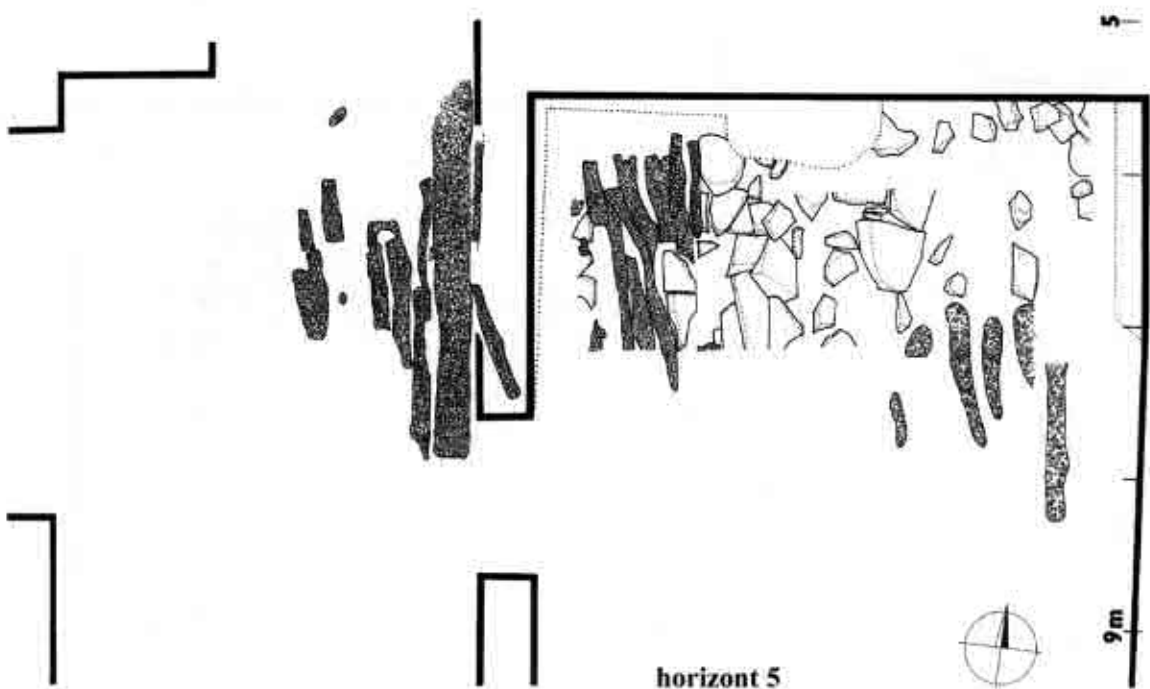
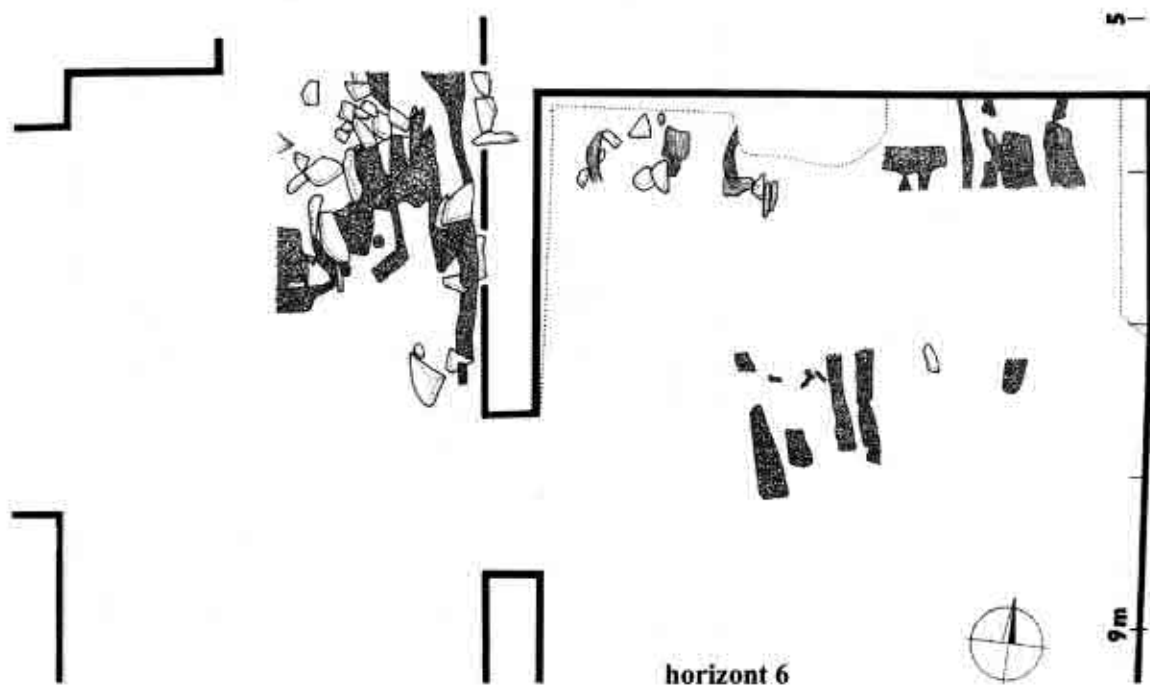
horizont 4

horizont 3

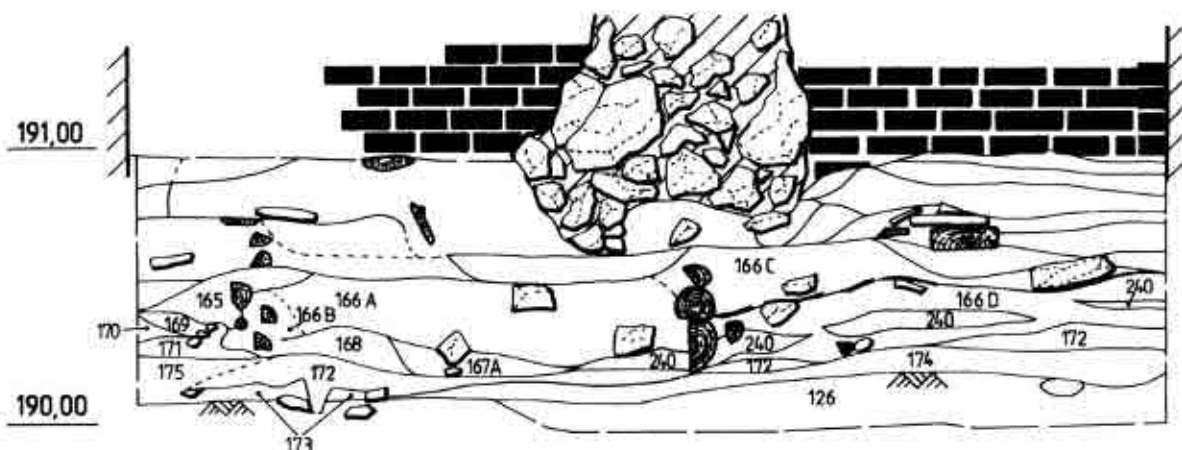
OBR. 74B, ČP. 42/III – DŘEVOHLINĚTÁ HRADBA – 2. FAZE. JEDNOTLIVÉ DŘEVITO-KAMENITÉ HORIZONTY 1-4 V MOCNOSTI STAVBY 2. FAZE (KRESBĀ M. MÜLLER).

bený spoj od nejzápadnějšího doloženého ramene dvakrát dále než činí interval mezi rameny. Na spodní dřeva severní stěny a křížení bočních ramen nasedají svrchní dřeva severní stěny. Rytmus svrchní řady se nepodařilo zjistit, nejlépe dochované dřevo 2. řady bylo registrované v sondě VII, kde bylo jeho západní ukončení shodné se spodním dřevem základního rámu, provázané s bočními rameny tesařským spojem na rybinu.

OBR. 74C. ČP. 42/III – DŘEVOHLINITÁ HRADBA – 2. FÁZE. JEDNOTLIVÉ DŘEVITO-KAMENITÉ HORIZONTY 1–6 V MOCNOSTI STAVBY 2. FÁZE (KRESBA M. MÜLLER).

Plocha mezi rameny z půlkulatin byla hustě vyložena do podoby roštu širokými prkny v paralelním severojižním uspořádání, občas podloženými krátkými prkny ve směru západovýchodním (obr. 74 A–dole). Dřeva roštu v SV části sondy VIII se dochovala na podmáčeném místě jen ve zřítovatělé podobě, překrytí souvislou vrstvou kamenů umocnilo jejich rozpad a špatnou rozlišitelnost.

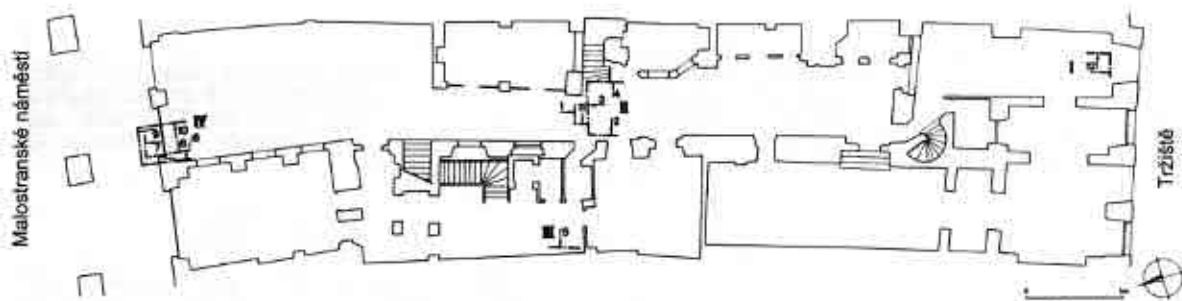

OBK. 75. ČP. 42/III – DŘEVĚHLINITÁ HRADBA – 3. FÁZE. SONDA I, REZ 49 – PODÉLNÝ Z-V PROFIL NÁSPYEM 3. FÁZE (DLE TERÉNNÍ DOKUMENTACE KRESLIL M. MÜLLER).

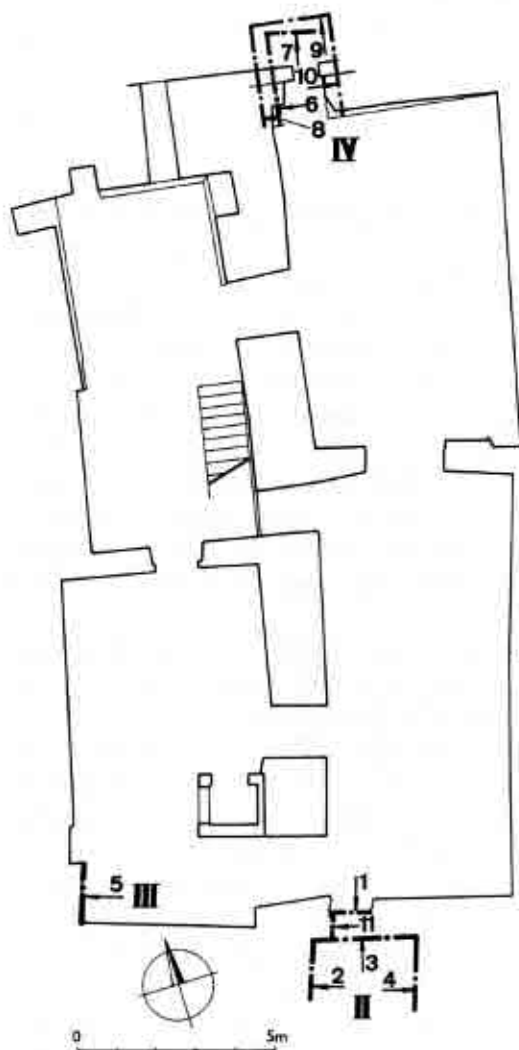
V sondě VII jsou jako konstrukční (nebo vyměřovací?) prvek použity stojící kolíky v S–J řadě a několik kolíků izolovaných (obr. 74 A–dole). Dva z nich měly patrně stabilizační funkci. Kolíky ani jejich stopy neprocházejí až na povrch dochované vrstvy a nejsou tudíž zbytky po sídelní aktivitě následující po planýrce hradby. Na jiném místě konstrukce 2. fáze byly stojaté kolíky použity při fixaci jednoho z roubených spojů mezi severní stěnou a bočním ramenem (pod zdí mezi sondami I a VIII). V sousedství tohoto spoje, těsně vedle severního kolíku, ležela na dně plošiny pro rámy fáze 2 velká část nádoby, jejíž fragment (č. sáčku 1701) je zobrazen na obr. 11. Jinde nebyly stojaté prvky registrovány. Na spodní dřevěný rošt nasedalo několik horizontů dřev a velkých kamenů. Podle následnosti výškových zaměření dílčích půdorysů a stratigrafických vazeb bylo v mocnosti 2. fáze rozlišeno celkem 6 dřevito–kamenitých horizontů (první z nich je spodní rošt). V kombinaci některých z nich byla dřeva s kameny snad uspořádána šachovnicově (obr. 74 A–C).

Jako fáze 3 je označen cca 1,5 m široký pás konstrukce hradby, probíhající severně podél souvislé severní linie čela dřevěných základových ráků 2. fáze. Na rozdíl od fáze 2 bylo v jeho výplni nepatrné množství opukových kamenů a hlavní důraz byl kladen na dřevěnou složku konstrukce: Sestávala z bočních S–J komorových stěn, které bezprostředně nasedaly na severní souvislou řadu čelních dřev ráků 2. fáze. Komorové stěny byly tvořeny 3–5 dřevy nad sebou, různých velikostí a tvarů. Jak je zřetelné z řezu 49 sondy I (obr. 75), nejvýchodnější zastiženou stěnu tvořily kusy kmínků – hranoły, zatímco sousední stěna (uprostřed délky sondy I) sestávala z půlkuláčů a jednoho kmínku celého. Intervaly čtyř bočních komorových stěn 1,6–1,7 m dodávají třetímu pásu určitý pravidelný rytmus (obr. 73). Severní ani jižní stěnu komor jsme nenalezli. Jižní stěna zbudována nebyla, severní stěna mohla být zničena základy mladší liniové konstrukce podél severního ukončení hradby. Osou konstrukce 2. a 3. fáze tak byla souvislá linie masivních dřev z půlených klád, na něž byla od jihu tesařským spojem připojena boční ramena základových ráků, tvořících základ roštové konstrukce 2. fáze. Od severu na ně bez tesařského spojení nasedaly boční stěny z drobných dřev kladených na sebe do výšky.

Vnitřní (severní) líc hradby není znám. V jeho místě jsou na příčných řezech složité superpozice zásahů pro úpravy severní stěny. Z nich nejlépe dochována je nejhlubší z nich (obr. 68), vyplněná zlomky nádob s límcovitým okrajem ústí, lemovaná podél severní stěny 2 řadami ležatých dubových kmínků. Zpracování situací podél S stěny hradby v sondách I a V probíhá. Zatím nedořešeny zůstávají otázky úrovně, z níž byly zahloubeny jednotlivé fáze hradby s přilehlými objekty, a s nimi spojená problematika souvisejících planýrek.

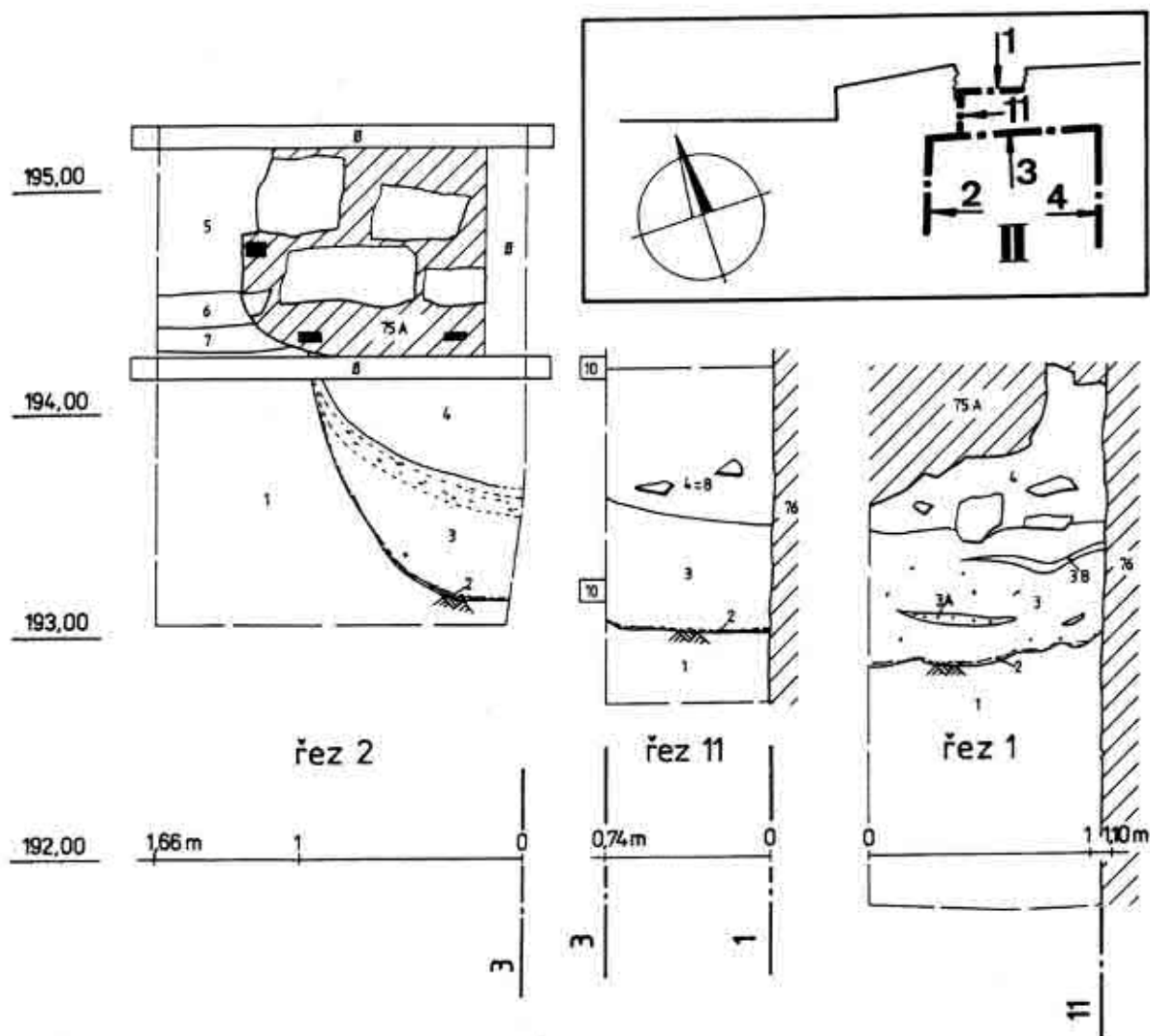
OBR. 76. ČP. 266/III – SITUACE SOND I – IV NA PARCELE DOMU (ZOBRAZIL M. MÜLLER).

OBR. 77. ČP. 266/III – SITUACE BEZŮ V SEVERNÍ ČÁSTI PARCELY – SONDY I – IV (ZOBRAZIL M. MÜLLER).

2.5. MALOSTRANSKÉ NÁMĚSTÍ ČP. 266/III (AKCE 9 OBR. 1)

Akce proběhla jako záchranný archeologický výzkum provedený Pražským ústavem památkové péče v roce 1997 pod číslem 22/97 pod vedením J. Zavřela a autorky. Vyvolala jej celková rekonstrukce domu čp. 266/III, umístěného v bloku mezi Malostranským náměstím a ulicí Tržiště. Úzká parcela zmíněného domu prochází v délce 52 m napříč domovním blokem č. 1191 ve směru S–J, jako druhá od východní hranice bloku při Karmelitské ulici. Dokumentované výkopy jsou situovány na jedné linii, kolmo přetínající ve směru cca S–J tradiční hranici města platnou až do doby Karla IV. Jednot-

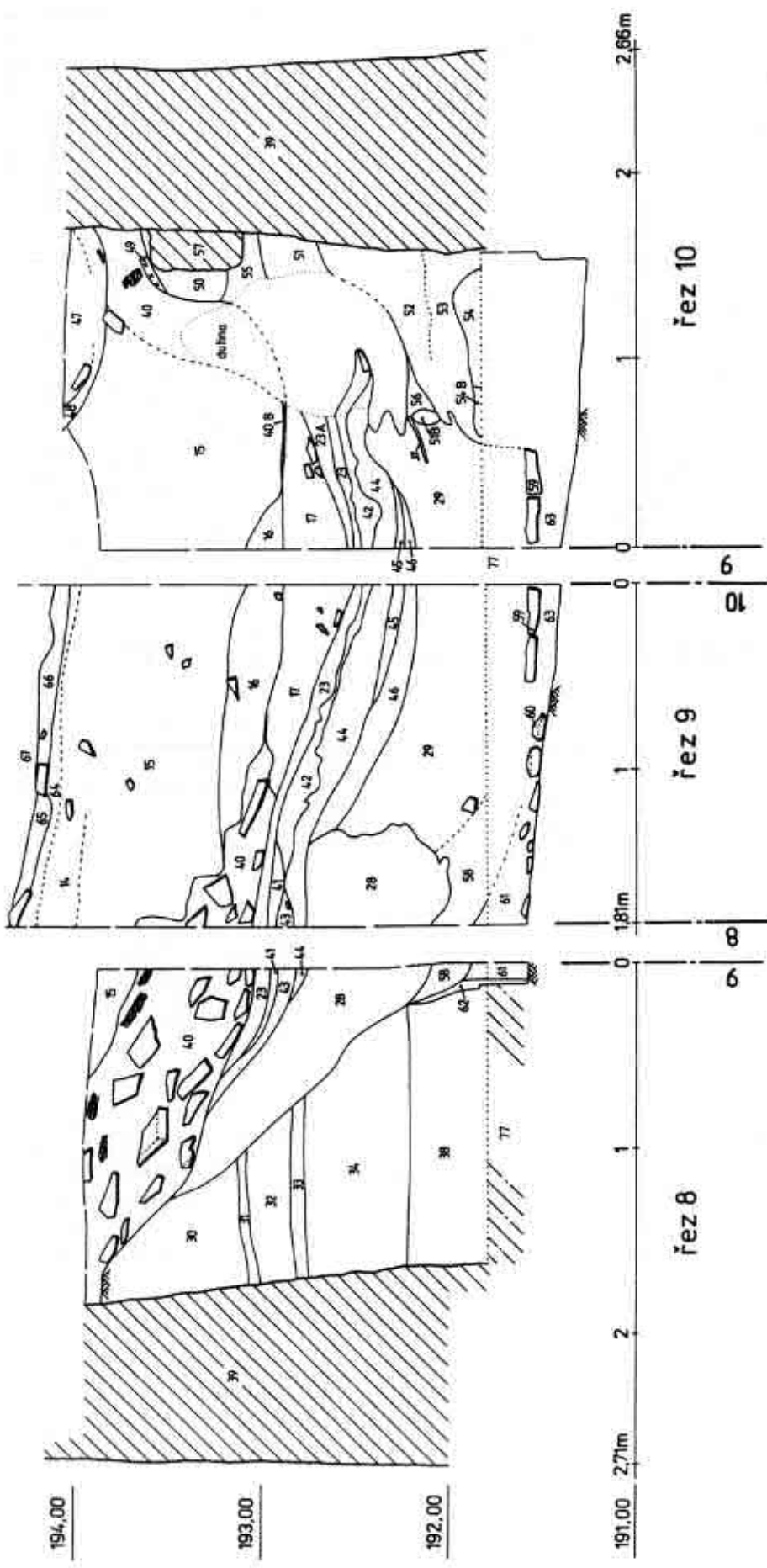

OBR. 78. ČP. 266/III – SONDA II, ŘEZY 2 * 11 + 1 (KRESBA M. MÜLLER). Popis řezu: 1. tmavě šedohnědá jílovitá hlína, tuhá, lesklá, místy s okrovými Fe záteky, sedimenty výplavového kužele, 2. souvislá vrstva rezavě hnědého ztrouchnivělého dřeva, 3. tmavě hnědá, černé a rezavě kroupnatá prachovitá hlína či spíše rozpadlá organická hmota, dřevu či vřkaly, měkká mazlavá, hojně uhlíky, 3a. čočka s vyšší příměsí drobných uhlíků, 3b. tmavě hnědá lesklá homogenní čočka, bez příměsí, 4. pravděpodobně navázka: zásah s velkými opukovými kameny a zlomkem cihloviny, heterogenní zásep, 5. zásep vkopu pro zeď (podložní hlína s ojedín. velkými uhlíky a opukovými kameny), 6. leskle šedá hnědá a černě šmouhovaná prachovitá hlína s příměsí ztrouchnivělého dřeva, místy hojně uhlíky do 2 cm, 7. ruzně hnědošedá prachovitá až jílovitá hlína, při bázi ojedinelé větší uhlíky, 8. od vr. 5 se nelíší, 10 pažení, 75A. opukové zdívlo s příměsí cihel, na maltu, neupravené – základové.

livé sondy I, II a IV tak vytvářejí krátké úseky z dlouhého řezu, jehož doplnění je úkolem dalšího archeologického bádání (obr. 76).

Sonda I dokumentovala výkop kanalizační vstupní šachty při ulici Tržiště, sonda II výkop pro výtah při severní obvodové stěně dvorka, sonda III abnormálně široké zdivo z opukových balvanů ve sklepech 1. a 2. suterénu a sonda IV výkop pro nouzový východ zevně podél severního průčelí domu, ústící do loubí před domem. Výzkum v každé sondě proběhl na výzvu dodavatele stavby v počátku jejího hloubení, jen k sondě IV byli archeologové přizváni až po vykopání výklenku ohraničeného řezu 6 a 7 z druhého suterénu. Pro osvětlení sond I–III sloužilo halogenové svítidlo 500 W, při práci na sondě IV dva takovéto zdroje.

Podrobný popis terénní situace je součástí nálezové zprávy uložené v archivu ARÚ AV ČR pod čj. 4296/98, obsahující 29 stran textu, 4 vývojové diagramy, 15 stran seznamů, 21 plánů, 12 tabulek kresebné dokumentace nálezů a osteologický posudek (Čiháková – Zavřel 1998c). Charakteristika vývoje v rámci celé parcely je pojednána na úrovni Stratigrafických kroků, jejichž řada, stejně jako následná řada Stratigrafic-

kých komplexů L, je společná pro celý výzkum, tj. pro všechny sondy I–IV. V této přehledné situaci tak nebylo zapotřebí použít Stratigrafická pásma SP, která jsou nahrazena jednotnou řadou SK.

Současný povrch zvolna klesá od severu k jihu, od vstupu z Malostranského náměstí (197,64 m n. m.) směrem k ulici Tržiště, kde u sondy I je podlaha ve výšce 195,96 m n. m. Výška chodníku v ulici činí 195,8 m n. m. Výzkum přinesl ke sledovanému časovému úseku raného středověku následující terénní pozorování:

KOMPLEX L1 – PODLOŽÍ

V žádném z výkopů nebyl zastížen dnešní nejvyšší povrch podloží. V každé sondě bylo podloží sníženo některým z hlubokých raně středověkých zásahů. Zhruba v prostřední části parcely (v sondě II) byla jako podloží prokázána tmavě šedohnědá lesklá kompaktní jílovitá hlína téměř bez příměsí, místy s okrovými Fe záteky, příslušející k sedimentům výplavového kužele. Tato svahovina byla označena jako L1. V partiích odkrytých výzkumem byla nejvyšší úroveň podloží L1 zastížena v sondě II na kótě 194,30 m n. m. (řez 2, povrch vrstvy 1), dokumentováno bylo až do hloubky dna sklepa cca 192,0 m n. m. Svahovina L1 byla zjištěna v sondě II pod dnem příkopu SK 7 a na několika místech za obvodovými zdmi 2, suterénu, v místě nově zřizovaných průchodu masivní zdi mezi dvěma sklepy. Podloží nebylo ve své mocnosti naprosto homogenní, nýbrž bylo členěno do nenápadných, slabě se odlišujících horizontálních vrstev. Stopy po lidské přítomnosti v rámci podloží byly hledány, nebyly však nikde zjištěny.

Nejvyšší dokumentovaný bod podloží L1 byl získán v sondě II na řezu 2 (obr. 77). Jeho výška 194,3 m n. m. (obr. 78) je vyšší než snížená úroveň podloží 193,7 m n. m.

←
OBR. 79. ČP. 266/III – SONDA IV, OBVODOVÉ ŘEZY II + 9 (VÝŘEZ) + 10 (KRESBA M. MÜLLER). Popis řezů: 14. světle šedá rezavě flekatá jílovitá hlína, ojediněle opukové kameny a větší zbytky ztrouchnivělého rezavého dřeva, 15. rezavě šedá jílovitá hlína s ojedinělými pískovcovými, opukovými a křemencovými kameny do 5 cm, 2x negativ po dřevěném kólu či prku (naležato), kost 1x, jinak bez antropog. příměsí, 16. oproti vr. 17 více prachovitě hlíny, méně žlt. břidlice, 17. šedá okrově křepinatá písčité hlína, ojediněle zlomky ztrouchnivělého dřeva s modrými skvrnkami vianitů, rozložená zrna břidlice velikosti písku, 18. ztrouchnivělé dřevo – výplň kůlové jamky, 19. tmavě hnědá jílovitá hlína, s tmavě rezavým nádechem (zátek), 20. stříbřitě šedá jílovitá hlína, velmi jemně slidnatá, 21. šedohnědá prachovitá hlína, v západní části s velkými rezavými fleky (záteky), a stříbřitě šedými fleky jílovité hlíny, příměs ztřeštěného dřeva, 22. šedá až hnědošedá, při povrchu stříbřitě šedá, jílovitá až prachovitá hlína, okrově flekatá hlavně v horní polovině, nepravidelná příměs zbytků dřeva, části větší apod., modravě povlaky vianitů nehojně, 23. tmavě hnědá hlína tvořená ztřeštěným dřevem, někdy s příměsí prachovité hlíny, místy klaciky, vianitů hojně, ojediněle pecky zvětralé břidlice do 1 cm, 23a. je tvořena téměř výhradně dřevem, má tedy více organiky než vr. 23, 24. pecka světle šedé jílovité hlíny s okrovým nádechem, 25. jako vr. 24, ojediněle zmo břidlice, 26. světle šedá až okrově šedá jílovitá hlína bez antropogenních příměsí, 27. jako vr. 26 s prachovitou příměsí a čočkou břidlicových písků, 28. našedle okrová jílovitá hlína s ojedinělými opukovými zrnky a čočkou břidlic. písků (28a), 29. tmavě hnědá hlína tvořená ztrouchnivělým dřevem, vlhká, plná žil, ojediněle nerozpadlá menší dřeva, pecky stříbřitě šedé jílovité hlíny, velmi ulehlá, 30. světle šedá jílovitá hlína s okrovým nádechem a rezavými Fe sraženinami, ojediněle zlomky opuky, 31. okrový šedě křepinatý břidlicový písk s ojedinělou opukou, 32. hnědošedá jílovitá hlína, lesklá, tuhá, 33. v 1 části rezavý, v 5 částí šedý, břidlicový písk s opukou do 1 cm (zaoblenou), svahový sediment (b, pevný), 34. barevně jako vr. 33 jílovitá hlína, hojně jemně slidnatá, 35. souvrství jílovitých a prachovitých hlín, často se střídajících po 1 cm, barevně shodné s vr. 33 a 34, 36. jílovitá hlína jako vr. 34, 37. jako souvrství 35, 38. břidlicový písk s ojedinělou drobnou opukou, 39. obvodová zeď sklepa; opuka, malta, vnitřní líc sklepa plněná z cihel, 40. záryp: rezavě šedá jílovitá až místy písčité hlína s velkými kameny (výhradně opuka), hojně příměs dutin či negativů se ztřeštěnými zbytky dřeva, chaoticky rozmístěné, 40b. slisované dřevo, 41. stříbřitě šedá jílovitá hlína, rezavě flekatá (záteky) s ojedinělými zrnky zvětralé břidlice do 1 cm, 42. stříbřitě šedá až šedá jílovitá hlína světle okrově flekatá, ojediněle zbytky ztřeštěného dřeva, 43. hnědá jílovitá hlína s drobnými fleky stříbřitě šedé hlíny, příměs rozloženého dřeva a Fe vsyzaření, 44. šedá prachovitá hlína se světlejšími pečkami jílovité hlíny a světle okrovými fleky, příměs drobných větviček aj., 45. zahliněné ztrouchnivělé dřevo s vianitem, 46. oproti vr. 44 bez okrových fleků, silnější příměs dřeva, místy povlaky modravého vianitů, 47. směr šedé a rezavě písčité hlíny, barevně světlá, skvrny až 5 cm, světlá, lehčí, vzácně pecky popela, úlomky opuky, kousičky dřeva, ulehlá, 48. šedá jílovitá hlína s uhlíky a opukovými plochými kameny 10–20 cm ve směru báze vrstvy, 49. oranžový materiál sprašového charakteru, při tlaku se rozpadá, možná vypaleny, ulehlý, 50. směr běžovosede a tmavě šedé hlíny, bez příměsí, kypřat, strukturou homogenní, při škrábání velmi hrubý semť – vylučují možnost, že se jedná o základový vkop, 51. směr hnědé hlíny a rozloženého dřeva s vysokým množstvím dřevité složky (humus zpracovaný žilalami), černé skvrny organiky, malé pecky hnědošedé jílovité hlíny, velmi měkká, při mnutí jílovitá, při házi mírně kypřat, při škrábání se droší, bez kamenů, 52. směr šedé jílovité hlíny (přemístěné tuhé náplavy či zbarvené svahoviny) a velmi kypřat dřevité hlíny bez hrubších příměsí, měkká, mazlavá, hodně rozrušená, 53. oproti vr. 52 výrazně menší podíl dřevité složky, ojediněle uhlí, středně tuhá, hodně rozrušená, 54. velmi kypřat dřevitá hlína bez příměsí, 54b. černošedá dřevitá, velmi tvrdá hlína, 55. šedá drobnotvá hlína, mírně jílovitá, s uhlíky až 4 cm, kusky dřeva, žlutými částicemi mazoženého dřeva, rozptáskaná, středně ulehlá, 56. oproti vr. 52 velice měkká, mazlavá, s větším množstvím uhlíků až 2 cm, 57. základové zdivo pokračující do hloubky minimálně 13 cm pod rovinou, malta se odlišuje od základového zdiva sklepa, v některých partiích není zcela kompaktní, zdivo opukové+1 cihla 4,5 cm výšky, vnější líc nepravidelná, hrbolatá (rozdíly až 30 cm) – asi podle nesoudržného okraje stavební jámy, 58. dřevitá hlína, vysoký podíl dřevité složky, oproti vr. 29 mavič, až hnědočerná, barva i složení homogenní, bez výrazných příměsí, velmi ulehlá, 59. poloha plochých opukových kamenů vysokých cca 10 cm, 7 kusů kamenů až 25 x 20 cm, vyskládaných ve vodorovné poloze těsně k sobě, jen s tenkými spárami – úmyslné dláždění, 60. opukové kameny a ojediněle říční valouny, kameny nebyly ploché, velikost také až 25 x 20, uloženy šikmo, 61. přemístěné světle šedé svahoviny, oproti podloží (vr. 38 a pod n) mírně nahnědlé, barevně homogenní, tuhé, mírně mazlavé, 62. podloží, které se odlihuje při čištění – patrně pro-máčená stěna výkopu do podloží, 63. pod hladinou vody – hnědý mazlavý bláto, oproti vr. 29 postdřívá dřevitá sloužka, Podolně, možná totožné s vr. 54, 64. šedá jílovitá hlína s rozmáčenými zrnky žluté svahoviny, velmi ulehlá, oproti vnitř 14 nepatrné množství rezavých skvrn (téměř scházeli), 65. směr kaštanově hnědého dřevité hlíny, pecek šedé jílovité hlíny 2 cm, hojně uhlíků do 4 cm, zrna cihlové červeně propálené hlíny, zrnka popela do 2 cm, opukové ploché kameny ve směru vrstvy, 66. intaktní spáleniště, redukční vrstva na bázi, v celé mocnosti popel, kaštanové dřevitá či redukční na povrchu, místy je popel do cihlové červená propáleny, 67. šedohnědá hlína jemná, slabě jílovitá, ojediněle žlutá a oranžové křepiny, ojediněle drobné uhlíky, oj. malé kusky opuky, ulehlá.

z výzkumu sousedního čp. 267/III (*Zavřel 1995*). Jiným blízkým údajem k rekonstrukci georeliéfu je bod v domě čp. 264/III (*Čiháková 1996b*), kde byl povrch podloží zastiženo ve výšce 195,14 m n. m. a překryt souvrstvím 9. století. Ve výkopu v čp. 264/III byl zřetelný velmi mírný sklon podložních vrstev směrem k východu, z malého rozměru sondy však nelze jednoznačně vyloučit zapuštění zastižené stratigrafie 9. století do podloží pod původní povrch terénu v celém rozsahu sondy (výplň objektu). Referovaný výzkum v čp. 266/III výrazně nepřispěl k otázce původní úrovně podloží a morfologie hřbetu probíhajícího od západu k východu podél J okraje sídelní aglomerace. Hledané údaje jsou na lokalitě bezesporu uchovány o něco jižněji od sondy II.

KOMPLEX L2 – PODLOŽÍ

Na severním okraji parcely bylo konstatováno složení podložních vrstev odlišné od charakteristiky komplexu L1. Podloží v sondě IV tvořily vrstvy pevného břidličného písku s omlutými opukovými zrnky, střídající se s vrstvami hnědookrové lesklé tuhé jílovité hlíny, odpovídající svahové hlíně komplexu L1, a s tenkými souvrstvími jílovitých a prachovitých hlín střídajících se po 1 cm. Celé souvrství komplexu L2 bylo sledováno na řezu 8 ve výškovém intervalu 193,85–191,60 m n. m. (obr. 79). Stejně jako u komplexu L1, ani v komplexu L2 nebyly zachyceny žádné antropogenní stopy. Rozdíly v charakteru podloží v sondách II a IV dokumentují složité geologické utváření jižního okraje jádra podhradí. V sondě IV je doloženo výrazné souvrství, na jehož vzniku se podílela voda. Nelze jednoznačně určit jeho stáří v rámci čtvrtohor, archeologické datum *ante quem*, 9. století, je příliš pozdní a otázku neřeší. Pylové vzorky z vrstev byly odebrány, zatím nejsou vyhodnoceny.

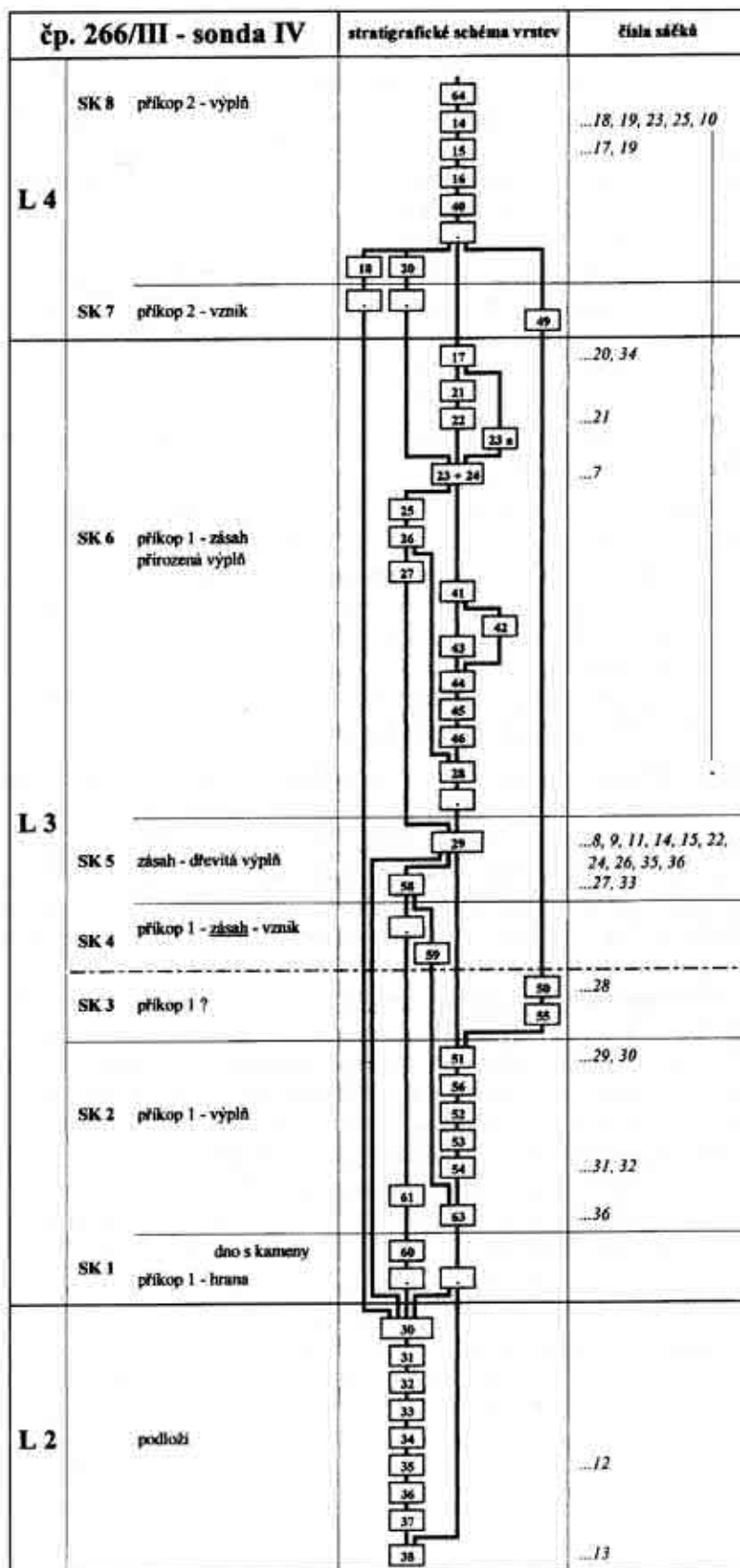
KOMPLEX L3 – PŘÍKOP 1

Označení stratigrafický komplex L3 obsahuje skupinu stratigrafických kroků spojujících dobu vyhloubení a zanášení hlubokého objektu v sondě IV, interpretovaného jako nejstarší příkop. Vzhledem k postupu vybírání z boku a nikoliv shora, urychlenému tempem stavby a zkrácením lhůty k dokončení dokumentace nejspodnějších partií sondy IV, ztratily některé situace komplexu L3 svou srozumitelnost. V zásypu příkopu, jehož hrana je označena jako SK 1, se uplatnilo 29 zásypových vrstev. Lze je rozčlenit do čtyř stratigrafických kroků (SK 2, 3, 5, 6), jejichž interpretace zůstává na úrovni hypotéz (obr. 80).

SK 1 – VYHLOUBENÍ PŘÍKOPU. Tvaru a datování vzniku příkopu SK 1 je věnována příslušná pasáž při popisu příkopu 1 v první části tohoto článku.

SK 2 – VÝPLŇ PŘÍKOPU SK 1. Nejspodnější z celků – SK 2 – se ve své většině skládal z dřevitých vrstev měkké, velmi kypré mazlavé hlíny, do nichž bylo jen ojediněle přimíšeno podloží. Dřevité kypré hlíny byly zastiženy ve východní stěně a bezesporu byly příčinou její špatné stability a současně i statiky domu. Byly dokumentovány do výšky 1,7 m nad dnem příkopu, které bylo zvodnělé v důsledku prasklého vodovodního potrubí (dle sdělení stavbyvedoucího). Jiné složení báze výplně bylo v SZ rohu sondy, kde kameny na dně byly překryty svahovinami, nelišícími se od podložních svahovin komplexu L2 ve stěně příkopu.

SK 3 – VÝPLŇ PŘÍKOPU SK 1? V J části řezu 10 byly nad souvrstvím SK 2 dochovány dvě hlinité vrstvy. Základem jejich zbarvení byla šedá. Obě vrstvy jsou starší než následný objekt – příkop SK 7, ale vztah k jiným celkům v rámci L3 byl zničen dutinou ve stěně řezu 10.

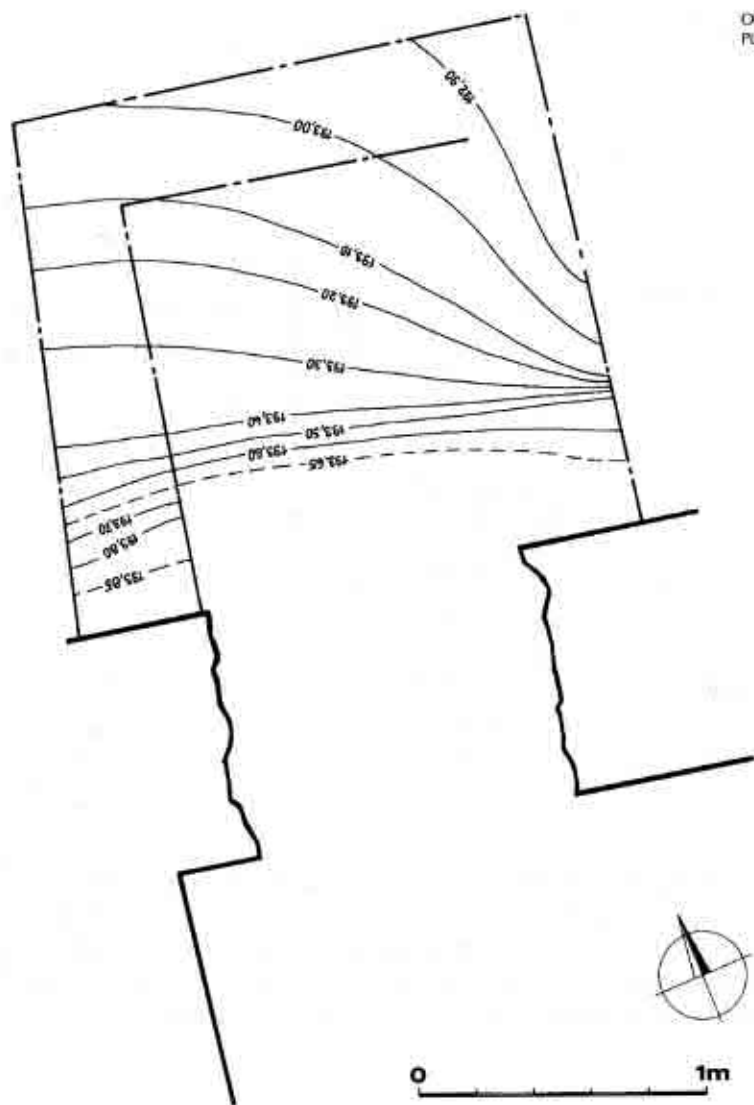
OBR. 80. ČP. 266/III – VÝVOJOVÝ DIAGRAM SONDY IV – VÝREZ (NESTARŠÍ ČÁST)

SK 4 – VYHLOUBENÍ ZÁSAHU (?) DO STARŠÍ VÝPLNĚ PŘÍKOPU L3. Jako SK 4 jsou označeny indicie pro pracovní hypotézu, že ve výplni příkopu je skryt další zásah, který může být interpretován buď jako ražení nového příkopu nebo spíše jako čištění staršího, už zaneseného. Východisko pro tuto úvahu poskytuje řez 10 (obr. 79), na němž je zřetelné rozhraní mezi sloupcem vrstev na jižní (souvrství SK 2 a SK 3) a na severní partii východní stěny sondy (souvrství SK 5 a SK 6). Rozhraní není svislé, nýbrž je tvořeno vzájemným prolínáním obou bloků. Následkem značných tlaků a nesoudržného charakteru jižního bloku je deformované. Je vysoce pravděpodobné, že původní rozhraní svislé bylo. Dalším náznakem mladšího zásahu do výplně příkopu je rozdíl mezi polohou kamenů označenou 59 a kameny 60. Zatímco kameny 60 ležely přímo na dně příkopu, kameny 59 ležely na vrstvě mazlavého bláta 63. Navíc se lišily složením (60 – lomová opuka a říční valouny, 59 – plochá lomová opuka) a způsobem uložení (opuka ve vr. 60 šikmá všemi směry, opuka ve vr. 59 pečlivě vyskládaná s rovným povrchem). Umístění vyskládaných kamenů 59 koresponduje s rozsahem rekonstruovaného zásahu do původní výplně.

SK 5 – BÁZE MLADŠÍ VÝPLNĚ PŘÍKOPU L3, TJ. VÝPLNĚ ZÁSAHU SK 4. Prostor ve výplni příkopu, který patrně náležel zásahu SK 4, zatím označovanému jako čištění, je ve své spodní části zaplněn hlínou s velkým množstvím dřevité příměsi. Na rozdíl od ostatních vrstev dřevohlinitého složení mají obě vrstvy SK 5 (tj. vrstvy 58 a 29) velmi tmavé zbarvení – tmavě hnědé, v případě vr. 58 hnědočerné. Část vrstvy 29 byla silně přeměněna početnou kolonií žízá. Nepovažuji za vyloučené, že původně byly vrstvy 29 a 58 jednou vrstvou 29, jejíž část se změnila lokálním působením svrchní vrstvy přemístěného podloží 28 a byla tak vyčleněna jako vrstva 58.

SK 6 – ZAPLNĚNÍ PŘÍKOPU L3. Na vrstvu 58 nasedá mocná vrstva přemístěného podloží 28, které však je odlišné od zdejšího lokálního podloží L2 s velkým podílem břidličných písků a štěrčků, tvořícího stěnu příkopu. Vrstva přemístěného podloží 28 se zabořila do dřevité výplně SK 5. Je možné, že svým tlakem způsobila výraznou ulehlost vrstvy 58 a zapříčinila tak současné rozpaky nad vztahem vrstev 29 a 58. Našedle okrová jílovitá hlína (vr. 28) s ojedinělými opukovými zrny a čočkou břidličných písků může pocházet přímo z místa sondy IV, ale z vyšších poloh nad kótou 193,5 m n. m., které nebyly výzkumem dotčeny, a proto není jejich charakteristika známa. Bezesporu však nebyla podložní svahová hlína 28 importována z větší vzdálenosti, neboť na sever i na jih od výzkumu je jiný habitus podložních svahovin, jak dokládá na jihu sonda II téhož výzkumu a na severu výzkum v čp. 2/III číslo PÚPP 30/96 (Čiháková 1997).

Na rozdíl od mocnosti dřevitých vrstev 29+58 (SK 5) a vrstvy přemístěného podloží 28, jež je do nich zabořená, je zbytek dochované výplně nejstaršího příkopu tvořen relativně tenkými, poměrně paralelními vrstvami ve směru sklonu příkopu k V. Jejich složení je střídavě dřevité či prachovitě hlinité, většina z nich obsahuje v různém množství příměs podložních svahovin. Souvrství těchto vrstev, na Stratigrafickém schématu sondy IV znázorněné intervalem mezi vrstvami 17 a 46, bezpečně neleželo na povrchu terénu, nýbrž hluboko v trase částečně zaplněného příkopu. Nanesení tohoto souvrství (patrně přemístování materiálu výplně příkopu po spádu příkopu) ukazuje, že povrch vrstvy 29 (s jistou možností i 28) byl určitou delší dobu otevřený povětrnostním vlivům. Znamenalo by to fázovité zaplňování nejstaršího příkopu, na jehož dno by se nejdříve dostala 1 m vysoká vrstva hlinitodřevitého odpadu, na který se mohl sesunout blok ze stěny příkopu. Zatím nevíme, jakou roli hraje skutečnost, že na stěně příkopu mezi podložními vrstvami L2 ve stěně a mezi přemístěným podložím vr. 28 SK 6 v zásypu příkopu není vůbec žádný cizorodý materiál. Snad by mohla domněnku o částečném zřícení stěny příkopu podporovat. To by současně znamenalo, že sklon stěny ve výšce vrstvy 28 již nemusí být původní a mohl být kdysi strmější. Z pravděpodobně přirozené výplně je dochováno 0,7 m mocnosti.

KOMPLEX L4 – PŘÍKOP 2

SK 7 – VYHLOUBENÍ PŘÍKOPU. V určitém stupni zániku příkopu s výplní L3 byl zbudován příkop nový. Nelze říci, do jaké výšky byl starší příkop zasypán ani jaká byla jeho hloubka v době, kdy vyvstala potřeba zbudovat nový příkop. Na rozdíl od staršího příkopu byl příkop SK 7 podstatně mělký, proto se mohlo pod jeho dnem uchovat ještě 1,5 m z výplně staršího příkopu. Parametry nového příkopu SK 7 jsou popsány v první části tohoto článku v pasáži o „příkopu 2“, jeho vrstevnicový plán je na obr. 81.

SK 8 – ZAPLNĚNÍ PŘÍKOPU L4. Z průřezu nadloží, charakterizovaného řezem 9, nelze jednoznačně rozhodnout, které vrstvy náleží výplni příkopu a které jsou již mladšími terénními polohami. Jednoznačně k výplni příkopu náleží skupina vrstev 14, 15, 16, 40 a 64, které se liší jen v nuancích. Je pro ně typická světle šedá jílovitá hlína s vysokým podílem rezavé složky a s příměsí opukových, pískovcových a křemencových kamenů do 5 cm. Na bázi souvrství je velké množství opukových velkých kamenů, jejichž sklon jednoznačně dokládá způsob jejich uložení jako destrukce. Tato interpretace je podpořena i přítomností četných dutin po dřevu (trámy či klády), v různých směrech protínajících vrstvy 15 a 40, ojediněle se vyskytujících i v horní vrstvě 14. Vrstva 64 již postrádá rezavé zbarvení a uzavírá souvrství SK 8, které s největší pravděpodobností

Malostranské náměstí čp. 266/III sondy II + III		stratigrafické schéma vrstev	čísla sáčků
	dnešní dvorek - povrch		
	SK 23 tunelovaná kanalizace		12
L 9	SK 21 novověká suť		11
	SK 19 obvodová zeď sklepa		76
L 7	SK 15 hradba ?	75 A zed' 75 A zed' 75 B zed'	13 ...6
	SK 14 zhutnění pod zeď hradby	5 8 4	...2
L 5	SK 11	6 7	...3 ...4
	SK 10 příkop 3 - výplň	3 + 3a + 3b + 9	...1, 5, 16
	SK 9 příkop 3 - vznik	2	
L 1	podloží	1	

OBIR, B2, ČP. 266/III – VÝVOJOVÝ DIAGRAM SOND II + III.

vzniklo jako jednorázový zásep příkopu, do něhož byly shozeny i nějaké dřevěné a kamenné konstrukce, s vysokou pravděpodobností ze současně bouraného opevnění.

Přibližné datum přestavby opevnění, reprezentované destrukcí nějaké nadzemní stavby a jejím svržením do příkopu v takovém rozsahu, že zaplnilo příkop do výšky minimálně 1,3 m, lze určit jen na základě náleзовého souboru z destrukce.

KOMPLEX L5 – PŘÍKOP 3

SK 9 – VYHLoubENÍ PŘÍKOPU. Jiný příkop, jehož vznik je ve Vývojovém diagramu (obr. 82) označen jako SK 9 a zánik jako SK 10, byl stavbou narušen v sondě II. Archeologická dokumentace se musela omezit na zaměření řezů v obvodových stěnách jámy, neboť celá situace v ploše jámy byla odkopána stavbou, stejně jako v průřezu mezi stavební jámou a místností 2. suterénu.

Z příkopu byla narušena část dna v délce 2,8 m a v šířce (napříč příkopu) 1 m a spodní část stěny do výšky 1 m nad dnem (obr. 78). Dno v zastiženě části bylo v S–J směru ploché, zcela vodorovné, ve směru Z–V klesající z kóty 193,2 m (na Z) na kótu 192,63 m (obr. 83). Do jižní stěny přecházelo dno plynulým obloukem. Dokumentovaná část stěny měla strmý sklon 75°. Původní hloubku nebylo možno určit, neboť nebyl zastižen původní povrch podloží.

Dobu vyhloubení příkopu neznáme, na stěně ani na dně nebyl náznak uchování situace vzniklé při jeho hloubení. Zásahem pro stavbu (gotické?) zdi 75A byl zničen i vztah mezi příkopem SK 9 a sousedním sledem dvou vrstev SK 11.

SK 10 – VÝPLŇ PŘÍKOPU L5. Výplň příkopu postrádá výraznější vrstvení, ale přítomnost mírně odlišné polohy ve směru dna objektu (vr. 3a) na řezech 1 a 2 a přibližně vodorovných čoček 3b a 9 dokládá postupné zaplňování příkopu, které ovšem mohlo proběhnout v poměrně krátké době.

Příkop je v celé zjištěné mocnosti, tj. do výšky 1 m, vyplněn tmavě hnědou prachovitou hlínou, velmi měkkou a mazlavou, blížící se svým charakterem rozpadlé organické hmotě – dřevu či výkalům žíval. Materiál je černě kropenatý uhlíky a rezavě vysráženinami Fe, výraznější kumulace uhlíků se projevuje v pásu vr. 3a. V zásypu se ojediněle objevuje s malou čočkou vr. 9 i materiál podloží.

Datace zániku a zasypání příkopu SK 9 není snadná. Keramický soubor získaný pouhým vzorkováním stěn je statisticky silně podprahový. Datujícím prvkem je zejména okrajový zlomek 1–1, dle analogie z výzkumu PÚPP 26/96 (Čiháková – Dobry 1999) patrně z poloviny 10. století.

SK 11 – IZOLOVANÉ SOUVRSTVÍ. Jako SK 11 jsou označeny 2 vrstvy (č. 6, 7) zastížené v sondě II řezem 2 (obr. 78). Obě vrstvy tvořila prachovitá hlína, z nichž svrchní byla leskle šedá, hnědě a černě šmouhovaná, s příměsí ztrouchnivělého dřeva a místy hojných uhlíků do 2 cm. Spodní z nich byla až jílovitá, narezle hnědošedá. Na její bázi ojediněle ležely větší uhlíky.

Přímo z terénu žádné interpretační možnosti této situace nevyplývají. O určité hodnocení je možno se pokusit jen z hlediska výškových poměrů SK 11 a ostatních zásahů v sondě II. Oproti dnu příkopu SK 9 je dno souvrství SK 11 o 1,1 m výše. Protože stěží lze předpokládat hloubku příkopu SK 9 jen 1 m, s nejvyšší pravděpodobností bylo souvrství SK 11 také výplní nějakého zahloubeného objektu. Podpovrchové uložení zmíněného souvrství by naznačovala i následná stavba opukové zdi 75A. Od povrchu souvrství SK 11 je základová spára zdi v hloubce jen 0,3 m.

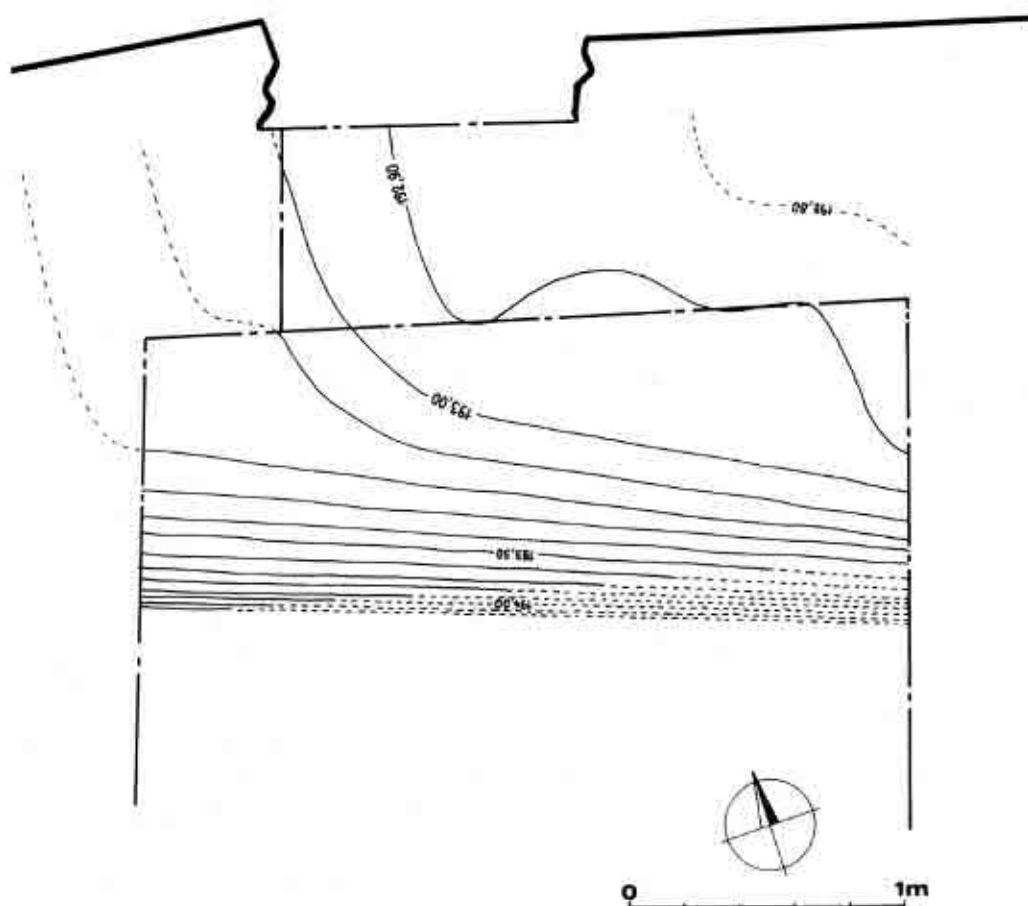
Pro řešení původu, významu a stáří SK 11 je rozhodujícím kritériem vztah SK 11 k příkopu SK 9+10, který však v dokumentovaných stěnách nezůstal dochován. Dva střepy získané vzorkováním řezu, z nichž jeden může být středohradištní (nezdobené tělo ze sáčku 3) a u druhého totéž datování není vyloučeno (sáček 4 – střep 1), nevyovídají nutně o stáří situace, neboť nelze vyloučit jejich přemístění.

Výzkum nechal pozici souvrství SK 11 zcela nevyjasněnou a interpretace kolísá mezi možnostmi: a) jiný zahloubený objekt (popř. příkop) starší či mladší než příkop SK 9, b) terénní vrstvy po předcházející planýrce a snížení povrchu podloží.

KOMPLEX L6 – SOUVRSTVÍ NAD ZÁSYPEM PŘÍKOPU 2 KOMPLEXU L4

SK 12 – JÁMA ZAPUŠTĚNÁ DO ZÁSYPU PŘÍKOPU 2. Při dokumentaci řezu 10 v sondě IV bylo těsně pod stropem štoly zaměřeno dno objektu, zaplněného vrstvami 48 a 47 (obr. 79). Objekt měl mísovité dno na kótě 193,8, pokryté šedou jílovitou hlínou s uhlíky a plochými opukovými kameny ve směru vrstvy (vr. 48). Zbytek zastížené výplně byl tvořen barevně pestrou směsí šedé a rezavě písčité hlíny, se zřetelnými barevnými skvrnami až 5 cm, jednoznačně dosvědčující jednorázový zásyp jako způsob vzniku vrstvy 47. Zásyp byl ulehlý, s pečkami popela a kousky opuky a dřeva. Z řezu objektem nepochází žádný antropogenní materiál.

SK 13 – SOUVRSTVÍ NAD ZÁSYPEM PŘÍKOPU 2. Objektu SK 12 je příbuzné i souvrství překrývající zásyp příkopu SK 8, vyčleněné jako SK 13, sestávající z vrstev 65–72 (řez 9; obr. 79). Nejsvrchnější z nich – vr. 71 a 72 – se svým charakterem mírně odlišují od spodní části souvrství (vr. 65–70), odlišnost však není tak nápadná, aby mohlo být použito značení různými SK. Pro vrstvy 65–68 je typický pozvolný sklon k východu ve směru sklonu příkopu, který se u vrstev 69 a 70 již vytrácí. Vrstva 66 představuje intaktní spáleníště s redukční vrstvou na bázi i na povrchu, v celé mocnosti vyplněné popelem. Báze ohniště, místy vypálená do červena, klesá k východu z výšky 194,15 m na kótu 194,0 m n. m. Vrstvy 66 i 65 překrývá až 0,2 m silná homogenizovaná poloha vr. 67 a 68, na niž nasedá až 0,4 m mocný horizont směsi různých zemin s příměsí sva-hovin, popela a organiky – vr. 69 a 70. Jako nasypaná směs zemin vznikla i vrstva 72,

OBR. 83. ČP. 266/III – VRSTEVNICOVÝ PLÁN PŘÍKOPU 3 (KRESBA M. MÜLLER).

oddělená od vrstvy 70 stříbřitě šedým jílem s příměsí rozložených béžových svahovin (vr. 71), na jehož usazení se s největší pravděpodobností podílela voda. Na kótě 195,2 m n. m. je vývoj mladohradištní stratigrafie přerušen základovou spárou novověké zdi vr. 73.

Sporé keramické nálezy nedovolují datovat souvrství SK 13 přesněji než do doby, v níž byla používána keramika s kalichovitou profilací okraje.

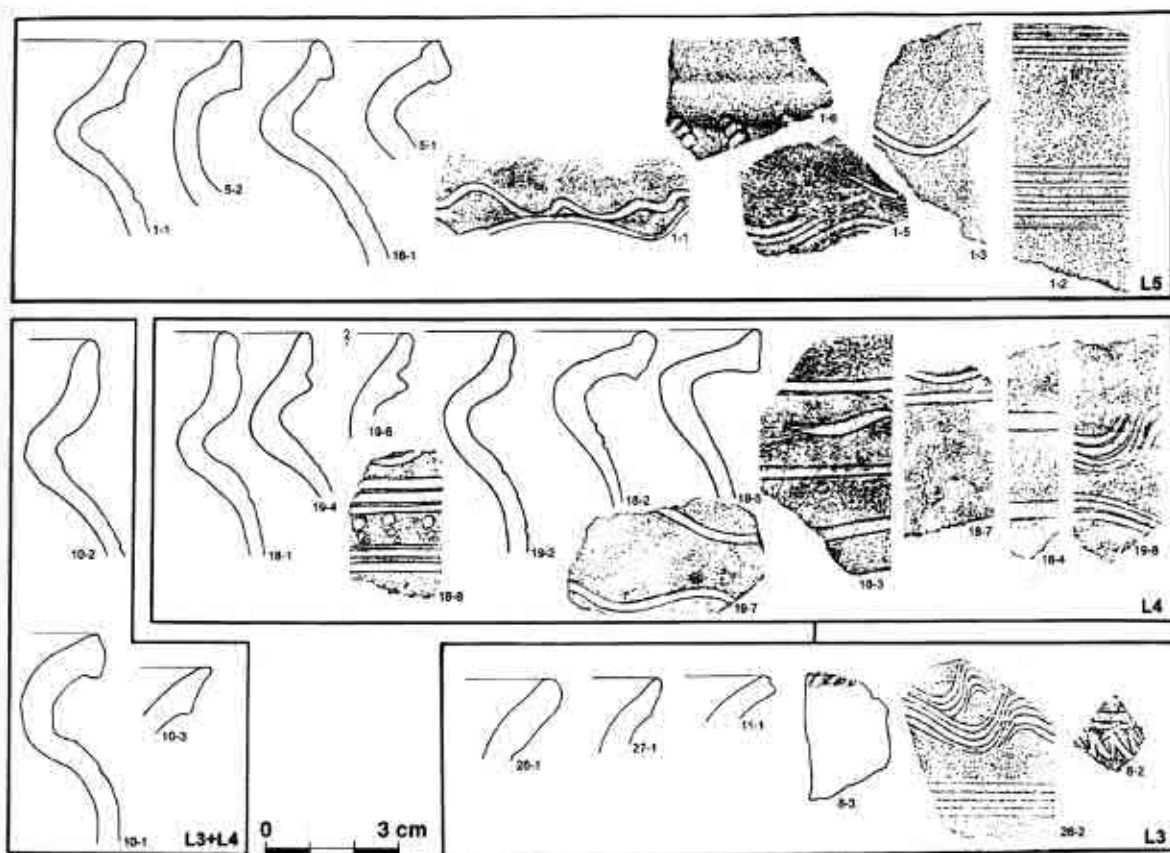
Výzkum nepřinesl srozumitelné údaje o dění na ploše po zániku příkopů. Nevyřešil otázku, zda souvrství SK 12+13 narůstala v úrovni okolního terénu či zda vyplňovala zbylý prostor v příkopu SK 7 po jeho (částečném?) zasypaní destrukcí SK 8.

NÁLEZY

Stejně jako na všech raně středověkých sídlištích, i na výzkumu čp. 266/III tvoří těžiště nálezového souboru keramika, doprovázená zvířecími kostmi. Stavební dřevo v záspy příkopu SK 8 bylo zcela ztrouchnivělé a nestalo se tak součástí nálezového souboru, z několika poloh byly odebrány paleobotanické vzorky.

KERAMIKA. Nálezový soubor obsahuje 18 keramických zlomků ze 156 nádob. Z tohoto počtu je 20 zlomků okrajových, 71 zdobených, 19 zlomků dna a 70 zlomků nezdobených těl nádob. Zlomky jsou rozloženy v následujícím poměru:

L3 = výplň středohradištního příkopu SK 2–6: celkem 39 střepů, 3 okrajů, 18 zdobených těl, 3 den, 15 nezdobených těl (39 – 3 – 18 – 3 – 15)

OBR. 84. ČP. 266/III – OKRAJE NÁDOB USPOŘÁDANÉ V SYSTÉMU STRATIGRAFICKÉHO SCHÉMATU.

L4 = výplň mladšího středohradištního příkopu SK 8: 58 – 8 – 18 – 7 – 25

L5 = výplň mladohradištního (?) příkopu SK 10: 35 – 3 – 15 – 1 – 16

L6 = souvrství SK 13 nad výplní L4: 7 – 0 – 4 – 1 – 2

L7 = výplň raně gotického příkopu SK 16: 3 – 0 – 3 – 0 – 0

L3 + L4 = soubor získaný sběrem: 14 – 3 – 5 – 2 – 4

Z nejstarší polohy na výzkumu, tj. SK 2 jako nejstarší fáze výplně staršího příkopu, jednoznačně pochází jen jeden atypický zlomek (nezdobené tělo nádoby ve 2 kusech) – stěp ze sáčku 32. Má hladký, mírně slídnatý povrch (slída je patrná při náklonu), šedé barvy s hnědošedými skvrnami. Ostřivo vystupuje plasticky zcela nepatrně, zřetelněji vystupuje opticky jako tmavé kroupení. Na vnitřní stěně jsou dochovány nepatrné stopy po svislých technických rýhách.

Z výplně mladšího zásahu do výplně nejstaršího příkopu, tj. z SK 5+6 pochází četnější soubor 38 keramických zlomků, z nichž stěpy ze sáčku 36 jsou společně ze SK 2 a SK 5 (obr. 6). Většina stěpů má hladký povrch s prosvítajícím či méně vystupujícím ostřivem (např. sáček 26 – stěp 13, sáček 11 – stěp 1), jen zřídka plasticky vystupuje hrubozrnnější ostřivo (11 – atyp., 27 – atyp.). Zřídka je zastoupen i materiál blízký keramice s kalichovitou profilací okraje (26–5, 23 – atyp.), již je vzhledem povrchu podobný i okrajový zlomek 27–1, výrazně se však liší hnědočerným zbarvením obou povrchů i lomu. V souboru se vyskytují i stěpy s povrchem, jenž by se dal označit jako „sametový“ (22 – 1 zevně světle šedý, zevnitř černohnědý, 11 – 5 a 6 světle šedé, 36 – 1 zevně i zevnitř hnědočerný). Zastoupeny jsou i charakteristické stěpy petrografické třídy B+C (Čiháková – Růžičková – Zeman 1995) (7–1, 8–3, 11–4, 11 – atyp.). Vyskytují se stěpy se strmými technickými rýžkami na vnitřní straně, pod výdutí přerušenými rýžkami vodorovného směru (11–3, 36–2), pro pražskou keramiku ojedinělé

jsou svislé stopy po špachtlování (8–1). Tvary okrajů jsou zřetelné z obrázku 6, z něhož jednoznačně vyplývá vznik souboru L3 a zásypu příkopu 1 ještě před nástupem keramiky s kalichovitou profilací okraje.

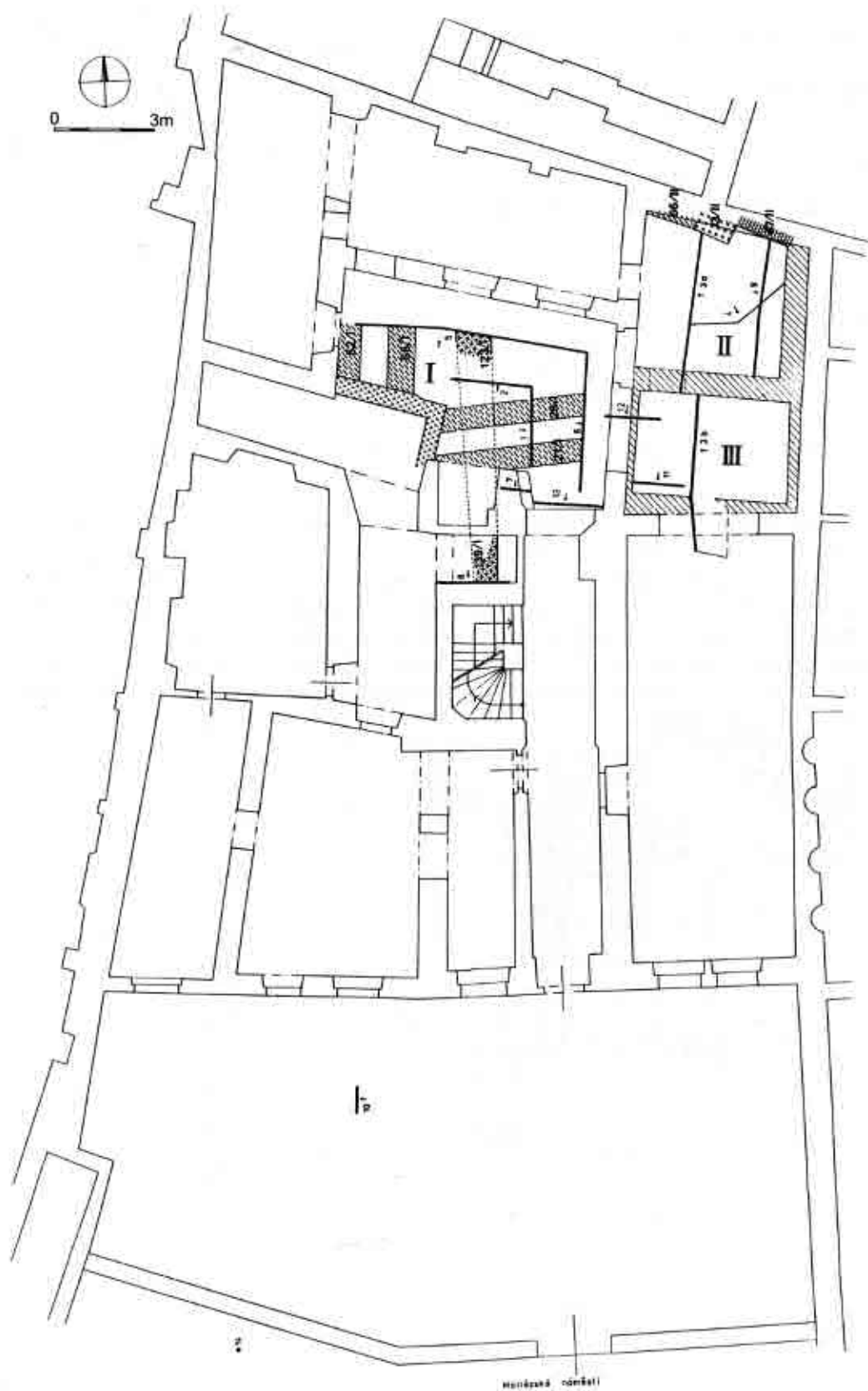
Rovněž souvrství výplně příkopu 2, tj. SK 8 komplexu L4 (obr. 13), poskytlo poměrně bohatý soubor. Jednoznačně v něm dominuje keramika, jejíž ostřivo nepatrně vystupuje na povrch nebo se projevuje jako kroupení (18–3), zpravidla hladší než střepey s krupicovým povrchem keramiky s kalichovitou profilací okraje. Mnoho střepů mělo bělavou barvu (18–1, 19–3, 19–1 a 4 a 6, 19–14), zpravidla se studeně bílým lomem. Naprostou homogenitu souboru narušuje jen jediný slídnatý zlomek (19 – atyp.), barevně se odlišující od výše zmíněné skupiny B+C, k níž nenáleží (zevně tmavošedý, zevnitř světle hnědý). Soubor řadím do starší fáze 10. století.

Početně chudší soubor byl vyzdvižen z výplně příkopu 3, tj. SK 10 komplexu L5 (obr. 19). Oproti předcházejícímu celku L4 je soubor technologicky variabilnější, i když jeho převážná část se také vyznačuje povrchem hladším než krupicovitý povrch keramiky s kalichovitou profilací okraje. Některé ze zlomků jsou obkrouženy vodorovnými technickými rýžkami zevně i zevnitř (1–1, 5–2) či mají vnější povrch tak hladký, že připomíná povrch keramiky s klasicky zduřelým okrajem (střepey 2 a 3 sáčku 1). Naopak ostřivo větší než u keramiky s kalichovitým okrajem reprezentuje střep 1–7. Studeně bílý lom se v L5 již nevyskytuje, časté jsou lomy mírně nažloutlé. Technologicky ojedinelý je ne příliš kvalitně vypálený zlomek 5–1 s hladkými povrchy béžové barvy se šedými skvrnami, z nichž ostřivo nevystupuje ani plasticky ani opticky, ačkoliv na lomu je tvořeno směsí zrn 0,5–4 mm. Speciálně uhlazený povrch měl i střep 5–4 zdobený hřebenovou rýhou, v jehož čteném ostřivu byla zrna dosahující 7 mm a na jehož vnitřní stěně zůstaly zřetelné svislé technické rýžky. Podobné svislé technické rýžky zůstaly i na vnitřní stěně střepu 5–3, kde jsou u výdutě přerušeny vodorovným obtáčením. Ani ostřivem, na povrchu vystupujícím jako barevné kroupení, ani výzdobou se střep 5–3 neodlišuje od běžného habitu keramiky z počátků užívání nádob s kalichovitým okrajem, proto se zdá vnitřní úprava nádoby provedená na stojícím kruhu poněkud archaická. Podle morfologie okrajů vyzdvižených z výplně příkopu 3 = L5 nelze dosud posoudit homogenitu souboru, v jeho složení se však objevují tvary nalezené v nejmladší komoře úpravy veřejného prostranství v dnešní Mostecké ulici, kde lze k okrajům 1–1 nalézt analogii ve střepu 26/96 – 104 – 3, datovaném k polovině 10. století (výzkum 26/97, nepubl.).

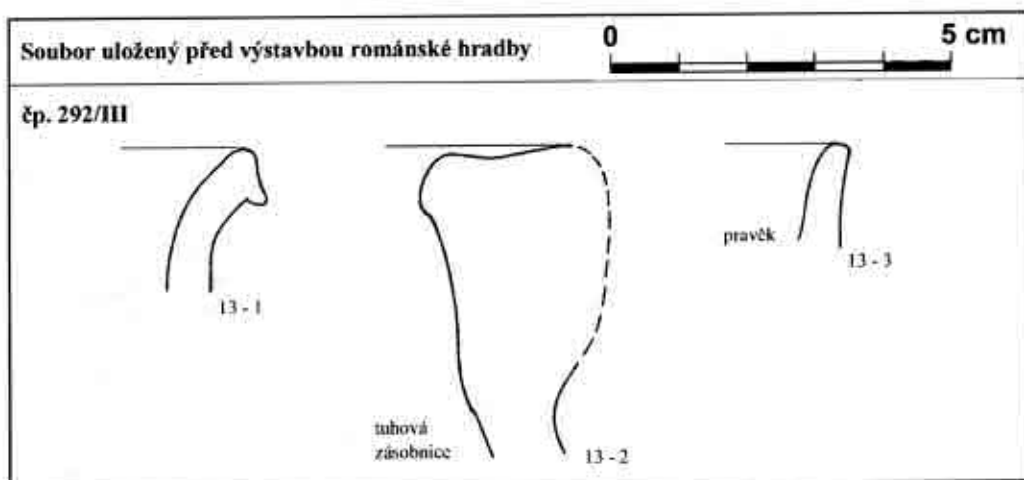
Soubor z komplexu L6 byl získán vzorkováním severní stěny výkopu sondy IV, proto je početně velmi chudý. Jeho rozbor naznačuje rozdíl mezi způsobem vzniku vrstvy 65 v těsném sousedství intaktního spáleníště 66 na bázi souvrství L6 a ostatními vrstvami komplexu L6. Zatímco ve vrstvách 67–72 jsou jen charakteristické střepky keramiky s kalichovitou profilací patrně v primárním uložení, do vrstvy 66 se dostaly starší střepky středohradištní hnědočerné nádoby (39–1 a 2) a zlomek nádoby zdobené dvojhrotým rydlem (39–3), také nejspíše v uložení druhotném. Z této skutečnosti však nelze vyvozovat další závěry.

2.6. MALTEZSKÉ NÁMĚSTÍ ČP. 292/III

V průběhu rekonstrukce domu čp. 292/III na Maltézském náměstí v Praze 1 (obr. 24: 1) vyvstala při zřizování nových suterénních prostor nutnost dokumentovat odstraňované archeologické situace. PÚPP provedl v průběhu stavby od dubna do června 1992 archeologický výzkum (PÚPP 15/92), který nepřekročil rámec záchranného výzkumu a jehož rozsah byl limitován rozsahem zemních zásahů. Vzhledem k charakteru a vrcholně středověké a novověké dataci nadložních vrstev byla pro výzkum volena metoda podrobné dokumentace sítě vertikálních řezů, dle potřeby doplňovaná průzkumem v ploše po archeologických terénních vrstvách. Postupně bylo dokumentováno 14 ře-

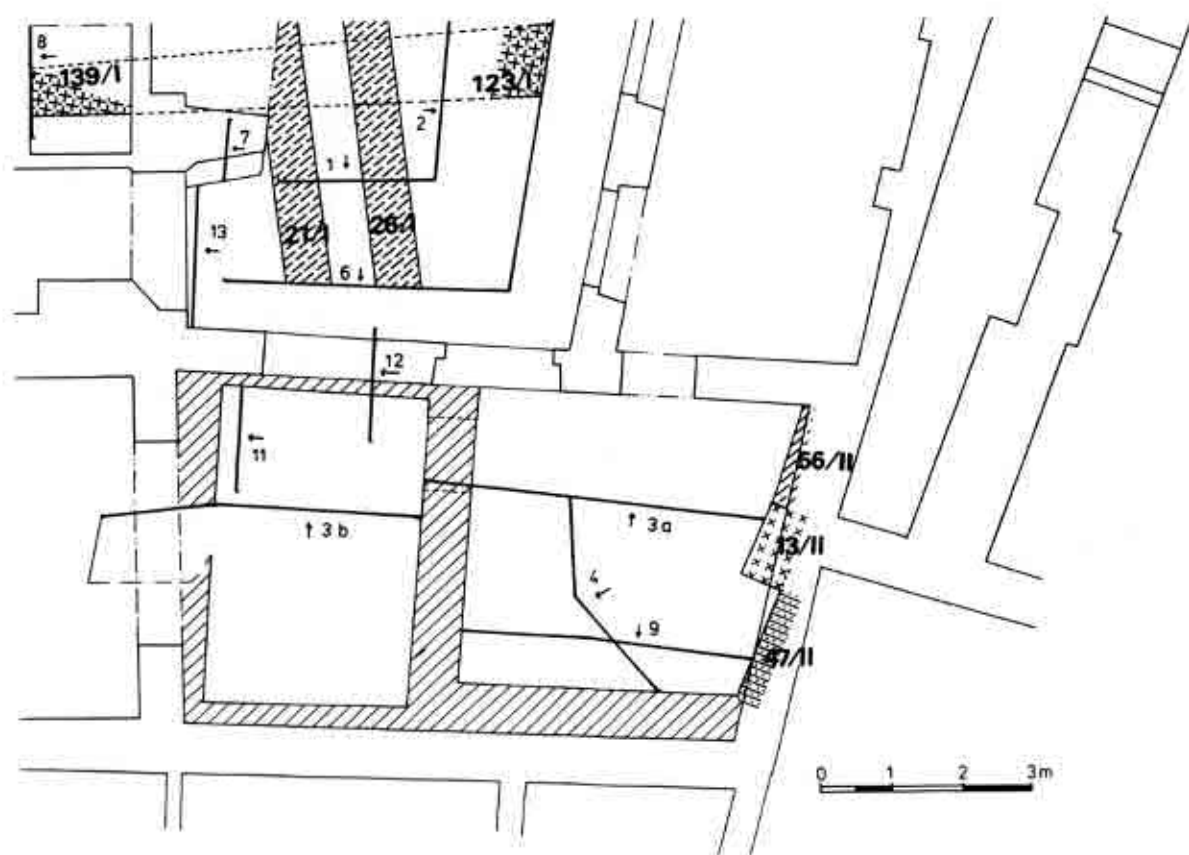
OBR. 85. ČP. 292/III - SITUACE REZŮ (I - III) A LOKALIZACE SCND I - III (ZOBRAZIL J. MOUREK).

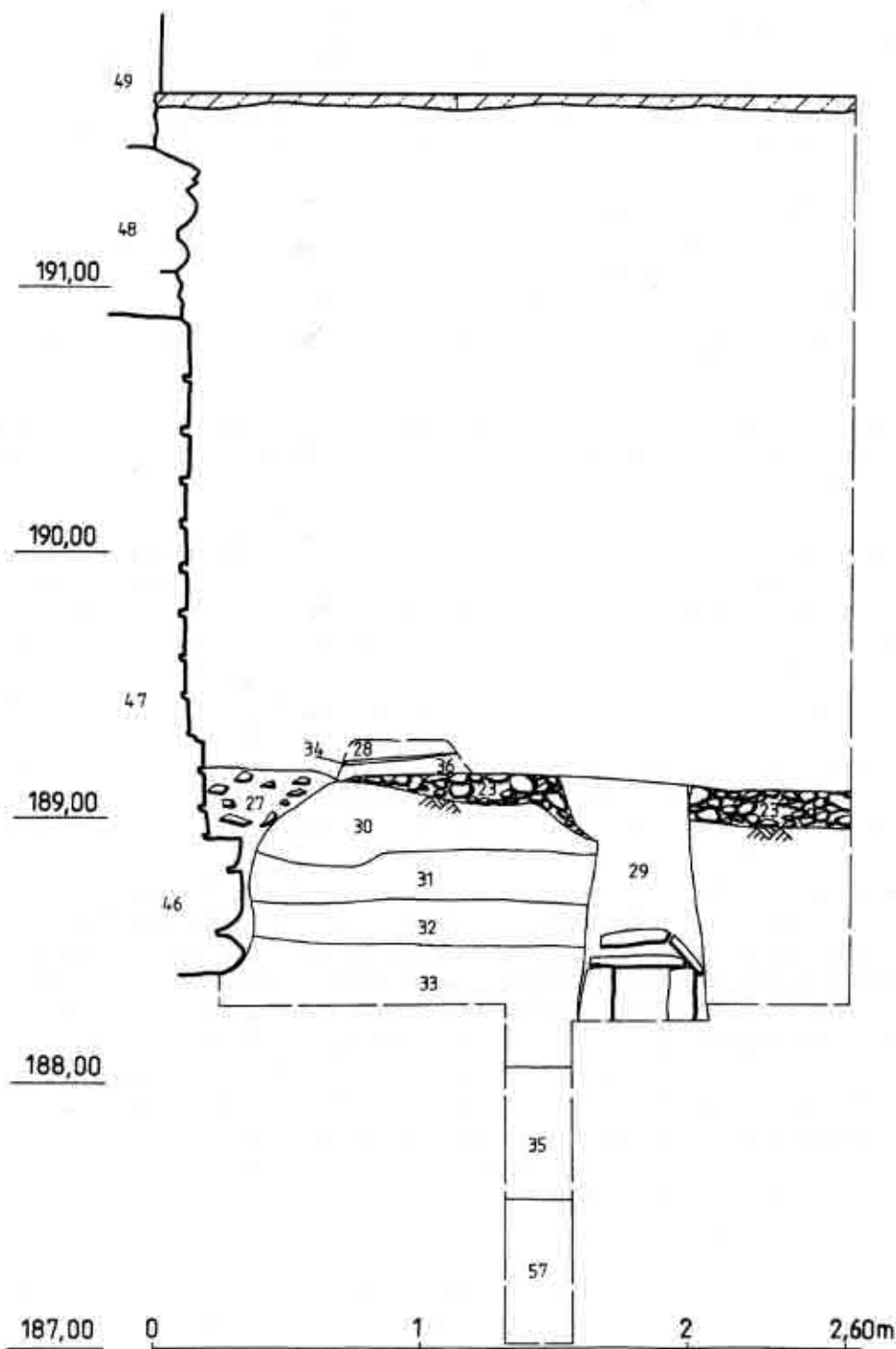
OBŘ. 86, ČP. 292/III – SONDA II – KERAMIKA Z DLAŽBY (VRSTVA 23). Z 8 ZLOMKŮ 3 OKRAJE, 2 DŇA, 3 NEZDOBENÁ TĚLA, VE SMĚSI TECHNOLOGIÍ NENÍ ZASTOUPĚNA KLASICKÁ HRNČINA NÁDOB S KLASICKÝM ZDURELÝM OKRAJEM. SOUBOR POSKYTUJE PRO ROMÁNSKOU HRADBU DATUM POST QUAM (KRESBA M. PROCHÁZKOVÁ, S. MATOUŠOVÁ).

zů (obr. 85) buď za denního světla nebo – v místnostech – za umělého osvětlení běžnou žárovkou. Výsledkem předběžného zpracování výzkumu jsou následující zjištění:

1) Část lokality (minimálně východní polovina) má za podloží velmi tuhé březovohnědé prachovité svahoviny, vykazující ve svrchních partiích vlastní stratigrafii několika vrstev (např. řez 9), mezi nimiž by se mohl skrývat i fosilní půdní typ. Nejvyšší dochovaný povrch svahovin leží na kótě 189,27 m n. m. Jiné geologické podloží na lokalitě nebylo zastiženo. Likvidace podložních vrstev probíhala za dohledu archeologa, včetně

OBŘ. 87, ČP. 292/III – DETAIL Z OBŘ. 85: SONDA II – PŮDORYS ŘEZŮ A ZDÍ: 47/II ŽEJ ROMÁNSKÁ; 56/II GOTICKÁ (ZOBRAZIL J. MOJŘEK).

ORR 88: ČP. 292/III – SONDA II, REZ 9 (DLE TERÉNNÍ DOKUMENTACE KRESLIL M. MÜLLER). Popis řezu: 1, betonová podlaha, 16, nedatované novověké (I) náspy – sedohnědá hlína málo plastická, ulehlá, s četnými barevnými příměsemi; štěpiny a úlomky opuky il na stoupání, hrudky malty, malé úlomky cihloviny, čtené uhlíky cca 2 cm, 23, dlažba – hnědá až sedohnědá prachovitá hlína, velmi ulehlá, barevně i texturou homogenní, vyplňující prostor mezi úlomky kamenů; opuky cca 10 cm, břidlice, pískovce, flintasu a četnými valouny a oblázky, s příměsí strusky a keramiky. Hrubé příměsí nade dnem ložené i těkmo, 27, základový vkop ke zdi – sedohnědá prachovitá hlína středně ulehlá s množstvím opukových úlomků v různých směrech, 28, od vrstvy 26 se neliší, 29, vkop pro kanál z břidlicových desek – směs sedé jílovité hlíny, tmavší, měkké, a světlejší sedoběžové jílovité tuhé hlíny (svahoviny?), čtené železitě vysrážené, čtené uhlíky, úlomky opuky různých rozměrů (max. 20 cm), břidlice, 30, podloží – sedoběžová svahovina na řezu hladká, ulehlá. Příměsí uhlíků, červených částic, zrněk opuky, zrnka mazanice; 31, podloží – sedoběžová svahovina oproti vrstvě 30 světlejší s četnými zrnky břidlice, na řezu drobtovitá, 32, podloží – hnědoběžový jí, tuhý, mazlavý, hranice mezi vrstvami 32 a 33 rozptýlená, bez příměsí, 34, stavební úroveň – souvislá poloha nesoudržné malty v hrudkách, 35, podloží – oproti vrstvě nad ní i pod ní tmavá, středně hnědá svahovina. Při mnutí mezi vrstvy se rozpadá, nemá téměř žádnou plasticitu. Na omak ani na vzhled v ní nejsou žádná zrnka příměsí, 36, zelenošedá prachovitá hlína středně ulehlá, uhlíky do 0,5 cm, bez hrubých příměsí, 46, základové románské zdivo – opuka na maltu, 47, nadzemní románské zdivo z opukových kvádrů, 48, základové smíšené zdivo (topuka + cihly) stojícího domu, 49, obvodové nadzemní zdivo stojícího domu, 56, opukové lomové zdivo na maltu, 57, podloží – typická běžová tuhá svahovina, kopána sbíječkou.

probírání těženého materiálu. Lze prohlásit, že tam, kde bylo dosaženo situací starších 14. století, tj. v prostoru sond II a IV, prokazatelně scházely pravěké objekty i vrstvy.

2) Nejstarší zastiženou antropogenní stratigrafickou jednotkou na lokalitě je velice tuhá výrazná kamenitá úprava („dlažba“) z valounů, úlomků opuky a břidlice s povrchem na kótě 189,17 m n. m. (obr. 88: vr. 23). Podle ulehlosti je evidentně zbytkem komunikace, i když její povrch byl značně nerovnoměrný, s vyčnívajícími hroty kamenů. Mezi kameny dlažby i pod nimi byly nalézány keramické zlomky, datovatelné dle současné datace ke konci 12. století, spolu s omletými drobnými střepy pravěkými (obr. 86). Nerovnost povrchu nasvědčuje úvaze, že zastižená partie nebyla vlastním povrchem cesty, nýbrž bází podpovrchové konstrukce (zpevněného podkladu) komunikace, jak ji známe z románské (?) „silnice“ vedoucí Mosteckou ulicí k Juditinu mostu, a že se původní povrch komunikace nedochoval. Maximální zastižený rozsah dláždění je ve směru severojižním 3 m, ve směru západovýchodním 2,5 m. Směrem k jihu se vrstva zvedala a je pravděpodobné, že její jižní pokračování bylo odstraněno při hloubení sklípku se studnou. V této situaci stojí za zmínku vymezení obvodu johanitského kláštera v 60. letech 12. století systémem několika cest, uvedených v jeho zakládací listině (Vilímková 1966, 72–74).

3) Přestože jsou z prostoru Maltézského náměstí známy nálezy podstatně starší než 12. století (srov. Čiháková 1993, 7–9), na naší ploše zcela chybějí. Patrně jediným možným vysvětlením je radikální úprava terénu, při níž bylo celé starší nadloží i s povrchem podloží odkopáno, povrch zplanýrován a v trase cesty vydlážděn. Tuto možnost může prověřit jen hustá soustava archeologických bodů v nejbližším sousedství. Jinak by se musela absence starších vrstev interpretovat jako důsledek podmínek nevhodných k jejich osídlení, např. na samé hraně terénního zlomu. Jak ale vyplývá z řezu 3, který v délce 9 m prochází v severojižní orientaci sondami II a IV (obr. 87), podloží je zde zcela plynulé, bezpečné, nenarušené žádnou anomálií. Ani v morfologicky značně nevýhodných místech neznám v levobřežním podhradí polohy, které by byly pro sídlení natolik nepřijatelné, aby na nich v mladohradištním období nevznikl běžný terénní nárůst. Není žádný důvod k myšlence, že absence archeologických situací starších než 12. století je primární. Proto předpokládám, že původní pravěký a raně středověký povrch podloží byl značně výše než nynější dochovaná úroveň podloží (189,27 m n. m.) a že byl někdy ke konci raného středověku odkopán. Vzhledem k tomu, že se pod zásahem cesty 12. století ani jinde na lokalitě nedochovaly ani báze zahloubených objektů, pak se plošné snížení terénu řádově muselo pohybovat v metrech. Srovnání s nejbližším okolím prokazuje, že dnešní blok mezi ulicí Mosteckou a Maltézským náměstím částečně spočíval na jazyku petřinských svahovin, který v pravěkém a raně středověkém reliéfu místa nebyl nenápadný.

4) Zmíněná dlažba 12. století je překryta zelenošedou prachovitou hlínou s uhlíky (vr. 36), běžnou pro sídlištní situace. Na ni nasedá tenká (cca 1–3 cm) souvislá vrstva malty (vr. 34) – staveništní úroveň ve výšce 189,23 k objektu zděnému na maltu, ježmuž náleželo zdivo zastižené v části severní stěny sondy II (obr. 87: zeď 47/II) a dokumentované řezem 9 (obr. 88). Popsaná situace se dochovala na velmi malé ploše terénní nerovnosti, která vystupovala nad dno velkého novověkého zásahu (vr. 16). Zdivo probíhá ve směru SZ–JV a je orientováno podobně jako hranice gotického města, dodnes zřetelná v parcelním členění tohoto městského bloku. Nadzemní lic zdiva je zhotoven z opukových kvádrů různé výšky v řádkách, původní formování spár se nedochovalo. Zdivo tedy lze z hlediska stavební techniky charakterizovat jako řádkové kvádrkové a není třeba pochybovat o jeho románském původu. Keramické nálezy, starší než staveništní úroveň, tomuto označení neodporují (obr. 86). Základové zdivo je vysoké 0,5 m (188,40–188,92, kde je spodní předzáklad), sokl je vysoký 0,4 m (188,92–189,30, kde je horní předzáklad).

Při případné interpretaci, že zastižené zdivo stavěné románskou technologií je z doby mladší než románské a je zbytkem přemyslovské hradební zdi z roku 1257, by vyvstal

rozpor při jeho srovnání se zbytkem hradební zdi (cimbuří?), dochovaným a dodnes přístupným v zadní partii parcely domu čp. 273/III, na níž je dnes kino 64 U hradeb. Zde *in situ* prezentovaná partie městské zdi je stavěna ryze gotickou stavební technologií z lomového zdiva, stejně jako dodnes odkrytá část městské zdi viditelná od zmíněného cimbuří (za laskavé upozornění na tento detail děkuji J. Mourkovi). V průběhu rekonstrukce čp. 292/III nebyla příležitost získat další informace k vyřešení vztahu mezi oběma fragmenty zdi – románským v čp. 292 a gotickým v čp. 273/III, které jsou nad sebou a které by oba, podle teorie o používání románské kvádrkové stavební techniky po polovině 13. století (viz kap. 1.3.4.), měly být zbytky zdi jediné.

5) V sondě II byl kromě zdiva stavěného románskou technologií zastížen pod podlahou místnosti v severozápadním rohu výkopu masivní blok gotického lomového opukového zdiva (obr. 88: zeď 56/II). Může korespondovat s opěrným pilířem z lomového kamene dochovaným v horní partii hradby, patrným při pohledu od zmíněného cimbuří směrem dolů. Styk bloku lomového zdiva se zdívem románským byl v místě výzkumu zničen mladším (renesančním?), převážně cihelným blokem zdiva východně od bloku gotického (zeď 13/II), který byl ke zdívu románskému přistavěn na spáru. Zdivo „renesanční“ bylo v celé hloubce základové, gotické zdivo bylo sledováno do hloubky 190,5 m n. m. – neprojevovalo se v něm však rozhraní nadzemního a základového zdiva.

6) Podstatná část dnešního čp. 292/II leží na „příkoku 4“, který byl součástí městského opevnění vybudovaného po roce 1257. Datací do pokročilého 13. století však již jeho problematika zůstává mimo sledované téma.

PRAMENY A LITERATURA

- Boháčová, I. – Čiháková, J. 1994:* Gegenwärtiger Stand des Entwicklungsschemas der Prager frühmittelalterlichen Keramik aus den ältesten Entwicklungsphasen der Prager Burg und ihrem Suburbium auf dem linken Moldau-Ufer, in: *Slawische Keramik in Mitteleuropa vom 8. bis zum 11. Jahrhundert. Internationale Tagungen in Mikulčice I, Brno, 173–179.*
- Bureš, M. a kol. 1994:* Terénní archeologický výzkum. Manuál vedoucího, Praha.
- Čiháková, J. 1993:* Praha I – Malá Strana, Maltézské náměstí čp. 478/III, nálezořá zpráva o výzkumu PÚPP 9/90, uloř. v archivu ARÚ AV ČR řj. 4044/93.
- 1995: Praha I – Malá Strana, Maltézské náměstí čp. 292/III, in: Dragoun, Z. a kol., *Archeologický výzkum v Praze v letech 1992 – 1994, Prařský sborník historický 28, 227–228.*
- 1996a: Praha I – Malá Strana, Tržiště čp. 259/III, nálezořá zpráva o archeologickém výzkumu PÚPP ř. 12/93, uloř. v archivu ARÚ AV ČR řj. 6053/96.
- 1996b: Praha I – Malá Strana, Malostranské náměstí čp. 264/III, nálezořá zpráva o archeologickém výzkumu PÚPP ř. 10/96, uloř. v archivu ARÚ AV ČR řj. 5204/96.
- 1997: Sdělení o archeologickém a palynologickém výzkumu v Praze – Malé Straně (řp. 259/III), in: *Život v archeologii středověku. Sborník příspěvků věnovaných Miroslavu Richtrovi a Zdeňku Smetánkovi, Praha, 120–129.*
- 1998: Nová archeologická zjištění v prostoru Valdštejského náměstí, *Archaeologica Pragensia 14, 67–86.*
- 2000: Praha I – Malá Strana, Valdštejské náměstí čp. 17/III, nálezořá zpráva o archeologickém výzkumu PÚPP ř. 23/99, uloř. v archivu ARÚ AV ČR řj. 10084/2000.
- Čiháková, J. – Dobřý, J. 1999:* Dendrochronologie v prařském suburbii, *Archeologie ve středních Čechách 3, 337–352.*
- 1999: Dendrochronologische Bearbeitung der Hölzer aus den archäologischen Untersuchungen des Prager Suburbiums, in: *Probleme der mitteleuropäischen Dendrochronologie und Naturwissenschaftliche Beiträge zur Talaue der March. Internationale Tagungen in Mikulčice V, Brno, 39–54.*
- Čiháková, J. – Havřda, J. 1995:* Praha I – Malá Strana, Josefská čp. 42/III, in: Dragoun, Z. a kol., *Archeologický výzkum v Praze v letech 1992–1994, Prařský sborník historický 28, 223–224.*
- Čiháková, J. – Růřičková, E. – Zeman, A. 1995:* Petrographische Erforschung der frühmittelalterlichen Keramik aus dem Prager Suburbium und Bewertung der Anwendung ihrer Ergebnisse in der Archäologie, in: *Slawische Keramik in Mitteleuropa vom 8. bis zum 11. Jahrhundert II. Internationale Tagungen in Mikulčice II, Brno, 203–212.*

- Čiháková, J. – Zavřel, J. 1998a:* Praha I – Malá Strana, Valdštejnské náměstí ppč. 1012, nálezo-
vá zpráva o výzkumu PÚPP 21/97, ulo-
ž. v archivu ARÚ AV ČR čj. 2800/98.
- *1998b:* Karmelitská ulice, in: Dragoun, Z. a kol., Archeologický výzkum v Praze v letech 1995–
1996, Pražský sborník historický 30, 260.
- *1998c:* Praha – I, Malá Strana, Malostranské náměstí čp. 266/III, nálezo-
vá zpráva o výzkumu
PÚPP 22/97, ulo-
ž. v archivu ARÚ AV ČR čj. 4296/98.
- Čulíková, V. 1998:* Výsledky analýzy rostlinných makrozbytků z lokality Praha I – Malá Strana, Tr-
žiště čp. 259/III (Hartigovský palác). *Archaeologica Pragensia* 14, 291–316.
- Draganová, J. 1978:* Kolonizační prvky v keramice 12. a 13. století ve střední Evropě, nepubl. diplo-
mová práce, archiv FF UK.
- Dragoun, Z. 1989:* K otázce pilířů Juditina mostu, *Archaeologica Pragensia* 10, 113–131.
- Hlavsa, V. – Vančura, J. 1983:* Malá Strana. Menší Město pražské, Praha.
- Hrdlička, L. v tisku:* Podrobná mapa archeologických dokumentačních bodů na území pražské památ-
kové rezervace, Praha.
- Charvátová, J. 1957:* Nálezo-
vá zpráva k stavebně archeologické a historické dokumentaci nálezů ve
Valdštejnském paláci, v Praze I, čp. 17/III, Valdštejnské náměstí, ulo-
ž. v archivu SÚRPMO Praha.
- Jankovská, V. 1997:* Výsledky pylových analýz z lokality: Praha I – Malá Strana, Tržiště 259/III, in:
Život v archeologii středověku. Sborník příspěvků věnovaných Miroslavu Richtrovi a Zdeňku
Smetánkovi, Praha, 299–308.
- Kuna, M. a kol. 1995:* Archiv 2.0 – Systém archeologické databáze Čech. Uživatelská příručka, Praha.
- Líbal, D. 1983:* Architektura, in: Poche, E. a kol., Praha středověká, Praha,
- Líbal, D. – Kašíčka, F. 1968:* Stavební historie domu Tržiště čp. 259/III. Pasportizace SÚRPMO.
- Merhautová, A. 1971:* Raně středověká architektura v Čechách, Praha.
- Omelka, M. 1998:* Praha I – Malá Strana, Valdštejnská ulice čp. 158/III – Pálffyho palác, in: Dragoun,
Z. a kol., Archeologický výzkum v Praze v letech 1995 – 1996, Pražský sborník historický 30, 265.
- Varhaník, J. – Zavřel, J. 1994:* Nové nálezy v areálu bývalého biskupského dvora na Malé Straně
v Praze, Zprávy památkové péče 54, 151–153.
- Vilímková, M. 1966:* Urbanistický vývoj území maltézske jurisdikce, Pražský sborník historický 3,
72–85.
- Zavřel, J. 1995:* Praha I – Malá Strana, Malostranské náměstí čp. 267/III, nálezo-
vá zpráva o archeo-
logickém dohledu PÚPP č. 18/94, ulo-
ž. v archivu PÚPP.
- Zeman, A. – Růžičková, E. 1996:* Výzkum látkového složení malt, *Technologia artis* 4, 93–97.

FRÜHMITTELALTERLICHE BEFESTIGUNG AN DER SÜDGRENZE DES PRAGER SUBURBIUMS (LINKES MOLDAUUFER)

Im Laufe der 1990er Jahre wurden am Rande eines traditionellen Siedlungsgebietes an der Stelle des heutigen Kerns der Kleinseite in archäologischen Untersuchungen wiederholt Objekte freigelegt und dokumentiert, die ihrem Charakter nach von normalen Siedlungslagen abwichen. Daß diese Objekte mit Befestigungen in Zusammenhang stehen, war aber nur durch den eindeutigen Fund eines Befestigungssystems nachzuweisen, welcher die Existenz einer Burgwallbefestigung im Raum der heutigen Kleinseite (Malá Strana) unumstößlich bewiesen hätte. Einen solchen eindeutigen Fund besitzen wir nun in dem frühmittelalterlichen Wallkörper aus einer Holz–Lehm–Stein–Konstruktion und in dem großen Graben in Haus Nr. 42/III in der Josefská, Ecke Mostecká, der 1994 freigelegt wurde. Seitdem hat sich der Bestand an Funden von Befestigungselementen noch erweitert, so daß es heute keinen Zweifel mehr daran gibt, daß das traditionelle Siedlungsgebiet des Prager linken Moldauufers im frühen Mittelalter lange Zeit durch eine Befestigung geschützt gewesen war, die im Verlaufe der Jahrhunderte ihre Ausmaße, ihren Verlauf, ihre Gestalt und ihre Größe änderte. Es steht eindeutig fest, daß es vor Errichtung der frühgotischen Stadtmauern nach der Gründung der königlichen Stadt im Jahre 1257 an der Grenze zu dem traditionellen Siedlungskern im 9. und 10. Jh. – wahrscheinlich auch im 11. Jh. – eine funktionstüchtige Befestigung gegeben hat, und gewissen Indizien zufolge kann man sogar auf eine Mauerbefestigung aus romanischer Zeit schließen, ohne daß diese Fortifikationssysteme Spuren in den schriftlichen Quellen hinterlassen hätten.

Ziel vorliegender Mitteilung ist es, einen Teil der Quellenbasis zum genannten Thema zugänglich zu machen und die historischen Schlüsse hinsichtlich der Entwicklung des Suburbiums auf dem linken Moldauufer darzulegen. Ungenutzt bleiben bislang die Möglichkeiten vergleichender Studien, und

zwar sowohl hinsichtlich der einzelnen angewandten Baumethoden als auch im Blick auf die urbanistisch-topographische Aussage. Unser Beitrag faßt im ersten Teil die bisherigen Teilfunde zusammen, im zweiten Teil werden in Form einzelner Exkurse einige Fundstätten veröffentlicht.

Sämtliche archäologische Untersuchungen auf der Kleinseite stellen Rettungsgrabungen dar, die sich aus der Absicht des Bauherrn ergaben, Sanierungsarbeiten oder Umbauten vorzunehmen. Fast immer verläuft die archäologische Untersuchung gleichzeitig mit dem Bauvorhaben. Ausgangsmoment für die Strategie einer jeden archäologischen Unternehmung auf der Kleinseite ist die Gewißheit, daß die gerade anstehende Untersuchung eigentlich nur Teil einer Untersuchung ist, die ein bestimmtes größeres historisches Ganzes betrifft, im wesentlichen eine einzige Stätte, die im Frühmittelalter das Suburbium der Siedlungsburg, ab 1257 dann eine Königsstadt mit Vorstadt war. Deshalb ist es unser Bestreben, die archäologischen Arbeiten stets so zu dokumentieren, daß die jeweils vorgefundene Lage auch mit Fundsituationen von Grabungen verbunden werden kann, die nahe der untersuchten Fläche erst in Zukunft erfolgen werden. Aus diesem Grund haben es die einzelnen archäologischen Untersuchungen auch nicht darauf abgesehen, Fragen von besonderer Dringlichkeit vorab zu lösen.

1.1. Lokalisierung

An den im folgenden angeführten Stätten wurden Fragmente frühmittelalterlicher Situationen mit wahrscheinlicher Befestigungsfunktion entdeckt und identifiziert, wobei ihre Anordnung fundchronologisch erfolgt (Abb. 1). Die Beschreibung der Fundsituation einiger archäologischer Untersuchungen findet sich in Abschnitt 2.2.

- 1) Malostranské náměstí (Kleinseitner Ring), Parzelle Nr. 993. Fußweg vor Nr. 258/III. *Destruktion einer Holzwand.*
- 2) Malostranské náměstí Nr. 263/III (Haus U Hvězdiček). *Graben 2.* Siehe näher unter 2.2.1.
- 3) Malostranské náměstí Nr. 258/III (Lichtenštejnský palác/Palais Liechtenstein). Sondage XII + XXIII. *Graben 2, Holzwand.* Siehe näher unter 2.2.2.
- 4) Malostranské náměstí Nr. 258/III (Lichtenštejnský palác). Sondage XIV. *Aufschüttung von Material aus der Sohlschicht mit hölzernem Konstruktionselement.*
- 5) Tržiště Nr. 259/III (Hartigovský palác/Palais Hartig). *Graben 3.* Siehe näher unter 2.2.3.
- 6) Tržiště Nr. 259/III. *Strategischer Bau zu Graben 2 (?).* Siehe näher unter 2.2.3.
- 7) Josefská Nr. 42/III. *Graben 1, Graben 2, Körper einer Holz-Lehm-Konstruktion.* Siehe näher unter 2.2.4.
- 8) Valdštejnské náměstí Nr. 17/III (Valdštejnský palác/Palais Waldstein). Sondage VII. *Destruktion eines Linienbaues aus Holz – ein Zusammenhang mit der Befestigung ist nur hypothetisch.*
- 9) Malostranské náměstí Nr. 266/III (U Glaubiců). *Graben 1, Graben 2, Graben 3.* Siehe näher unter 2.2.5.
- 10) Valdštejnské náměstí, Parzelle Nr. 1012. *Mächtige Aufschüttung von Material aus der Sohlschicht.*

Eindeutig nachgewiesen ist die Befestigung entlang dem Südrand des traditionellen Siedlungsareals, und es gibt Anzeichen von Befestigungsarbeiten längs des Ostrandes (Untersuchung 8 + 9). Spuren einer westlichen Befestigung sind bislang nicht ausgemacht worden. Die Beziehung unseres Siedlungsgebietes zur Prager Burg kann nicht charakterisiert werden, weshalb die Frage offen bleibt, ob das Suburbium auch von Norden her durch eine Befestigung geschlossen war und gegenüber der Burg als selbständige Einheit auftrat, oder ob es zur Burg hin offen war und von seiner Lage und Funktion her die Rolle einer Vorburg spielte. Gerade der steile nördliche Abschnitt der heutigen Kleinseite hatte bereits im Mittelalter so deutliche Eingriffe in das Erdreich erfahren, und zwar in Form von Flächenbegradigungen unter Beseitigung sämtlicher oberer Schichten, daß die Wahrscheinlichkeit, eine verlässliche Antwort auf die Frage nach Verlauf und Sicherung des Nordrandes unseres traditionellen Siedlungsgebietes zu erhalten, äußerst gering ist.

Die meisten Informationen hinsichtlich frühmittelalterlicher Befestigungen auf der Kleinseite stammen aus archäologischen Untersuchungen, die längs des Südrandes unseres Siedlungsareals gemacht worden sind. In dem schlechter lesbaren abschüssigen Terrain am linken Moldauufer steigt die Rolle der vertikalen Stratigraphie und der Keramik, die das wichtigste Datierungsargument abgibt,

1.2. Periodisierung

Eine Periodisierung der Befestigung kann bislang nur anhand der Südgrenze nachgewiesen werden, wo das Netz der archäologischen Dokumentationspunkte vergleichsweise dichter ist als im Osten oder

Westen. Wie aus Abschnitt 1.1. ersichtlich, konnten aus den einzelnen Befestigungsphasen bisher am häufigsten Bruchstücke eines Grabens geborgen werden. Der besseren Orientierung in vorliegender Mitteilung halber werden die einzelnen Abschnitte der künstlichen Grabendepressionen des 9.–13. Jh. auf Interpretationsebene zu einer chronologischen Abfolge von vier verallgemeinerten Gräben (Gräben 1–4) verbunden, und zwar aufgrund ähnlicher Parameter (Ausmaße, Verlauf, Charakter der Füllung, Datierung). Ihre Zuordnung zu vereinzelt Fragmenten einer oberirdischen Konstruktion bewegt sich freilich nur im Bereich des Hypothetischen. Als verfrüht anzusehen wäre gleichfalls das Bestreben, unser Thema als Abfolge sämtlicher archäologisch erfaßter konkreter, aufsteigend geordneter Befestigungssysteme zu konzipieren, da für eine solche Konzeption erst der gesamte archäologische Bestand der Südgrenze unseres Areals bearbeitet vorliegen muß. Bei der anfänglichen Darstellung der Befestigung auf dem linken Moldauufer gehe ich vorläufig von deren deutlichstem Merkmal aus: Auf der Kleinseite stellt sie einen Graben dar, der durch die folgenden Untersuchungen erfaßt werden konnte:

Graben 1 (ältester Graben):	Nr. 42/III – Sondage III+VI Nr. 266/III – Sondage IV
Graben 2:	Nr. 42/III – Sondage III+VI Nr. 266/III – Sondage IV Nr. 258/III – Sondage XXIII Nr. 263/III
Graben 3:	Nr. 266/III – Sondage II Nr. 259/III – Sondage I+IV
Graben 4 (frühgotische Befestigung):	Nr. 259/III – Sondage I+IV Nr. 266/III – Sondage I und andere.

Eine Periodisierung der Befestigung kann stratigraphisch an folgenden Schlüsselstellen vorgenommen werden:

- Nr. 42/III: Sondage III+VI – vertikale Superposition der Gräben 1 und 2 (Abb. 67)
- Nr. 266/III: Sondage IV – vertikale Superposition und Richtungsänderung der Gräben 1 und 2 (Abb. 79, 4, 81)
- Nr. 258/III: Sondage XXIII – vertikale Superposition von Graben 2 und Holzwand (offenbar zu Graben 3 gehörig) (Abb. 34)
- Nr. 42/III: Sondage VIII+V+I – vertikale Superposition der Bauphasen der Holz–Lehm–Konstruktion
- Nr. 259/III: Sondage I+IV – vertikale Superposition der Gräben 3 und 4 (Abb. 59, 61)
- Nr. 266/III: Sondage II – vertikale Superposition von Graben 3 und (offensichtlich) Mauer zu Graben 4 (Abb. 78: Schnitt 2)
- Nr. 266/III: Sondagen I, II, IV – horizontale Abfolge der Gräben 2, 3, 4 (Abb. 23).

1.3. Merkmale

1.3.1. Graben 1

Graben 1 stellt für das Prager Suburbium das bislang älteste belegte Befestigungselement dar (Abb. 2). Wenn die Interpretation der Teiluntersuchungen richtig ist, dann ist er in Nr. 42 und Nr. 266 gefunden worden (Abb. 3). Seine beträchtliche Tiefe erlaubt die Annahme, daß er auch unter den heutigen Kellerfußböden anderer Häuser relativ gut auffindbar ist. Von seinen Ausmaßen sind nur Teilangaben bekannt: Unter der Voraussetzung, daß seine Größe stabil blieb, ergibt sich aus den angeführten Maßen, daß Graben 1 zwischen 4,2 und 4,8 m breit und tiefer als 3,8 m war. Sein flacher Boden war teilweise (?) mit Mergelsteinen und Flußkiesel ausgelegt (Abb. 79: Schicht 60) und seine Wände waren entsprechend den dokumentierten Torsi verhältnismäßig steil – in dem flachsten Abschnitt betrug sie 50° (Abb. 79: Schicht 28). Der Verlauf des Grabens 1 ist bisher nur durch zwei Punkte festgestellt worden. Aus dem Grundriß von Nr. 266/III geht eindeutig hervor, daß bei der Festlegung des Verlaufs von Graben 1 ein Sumpf eine große Rolle gespielt hat, dem der Graben ausweicht (Abb. 5), ihn von Norden her umgeht und ihn außerhalb des Befestigungssystems läßt. Allem Anschein nach ist der Sumpf nicht genutzt worden.

Die archäologische Dokumentation enthält Indizien, die für ein längerfristiges Funktionieren von Graben 1 sprechen. Entsprechend dem Zeugnis von Schnitt 10 in Nr. 266/III ist in die Grabenfüllung mit Nachdruck eingegriffen worden; dieser Eingriff hatte beispielsweise in einer Reinigung des Grabens oder in seiner raschen Erneuerung bestehen können (Eingriff SK 4 in der Entwicklung der Stätte,

deutlich an den Schnitten 9 und 10, Abb. 79; Schicht 29). Am Boden des Eingriffs befanden sich auf einer sehr kleinen Fläche von etwa 0,5 m² flache Mergelsteine, die nebeneinander lagen und eine gerade Fläche bildeten. Nach der Erneuerung bzw. Reinigung des Grabens und der einmaligen Auffüllung seines Bodens mit organischem Abfall bis in eine Höhe von 0,8 m blieb der Graben eine Zeitlang offen und war natürlichen Versandungen ausgesetzt. Die natürlichen Grabenanfüllungen haben sich in Nr. 266/III 0,7 m hoch erhalten. Auch die Füllung des Grabenschnitts 1 in Nr. 42/III ist durch natürliche Vorgänge gekennzeichnet (Abb. 67; Schicht 369–375, 380–381). Der hier freigelegte Teil (in einer Höhe von 1,2 m) besteht lediglich aus natürlicher Anfüllung, der Charakter der unteren Füllung unmittelbar über dem Boden ist nicht bekannt.

Die Datierung von Graben 1 fußt lediglich auf dem Keramikinventar seiner Füllung (Abb. 6), wobei wir uns der Problematik der Aussagewerte dieser Fundskala durchaus bewußt sind (ältere Scherben in jüngerer Fundlage). Funde kommen lediglich aus Nr. 266/III, zumeist nur aus der Füllung der vorgenommenen „Reinigung“ (SK5 im Diagramm der Fundstätten). Die Keramikfragmente sind vor dem Aufkommen von Keramik mit Kelchrand sowie von Keramik mit kragenförmigem Mündungsrand hergestellt worden; eine Datierung dieser Fragmente in das 9. Jh. wird auch durch einige technologische Merkmale nahegelegt (z.B. durch das vertikale Spachteln an der Innenwand).

Eine Charakterisierung jenes Befestigungssystems, dessen Bestandteil Graben 1 war, ist nicht möglich. Ein Kontakt zwischen Graben 1 und den Phasen der Holz–Lehm–Konstruktion, wie wir sie aus Nr. 42/III haben, hat sich nicht erhalten, da er durch Einlassen des jüngeren Grabens 2 gänzlich zerstört wurde. Zeitlich parallel zu Graben 1 ist mit großer Wahrscheinlichkeit die durch die archäologische Untersuchung 21/97 auf dem Valdštejnské náměstí festgestellte Anfüllung (Untersuchung 10). Die bis in eine Höhe von 0,8 m erhaltene mächtige Schicht umgelagerten Materials aus der Sohl-schicht ist vor Ende des 9. Jh. künstlich aufgeschüttet worden. Ein Zusammenhang der Aufschüttung mit dem Körper der Holz–Lehm–Konstruktion ist nicht erwiesen, doch ist eine so mächtige Aufschüttung für eine Siedlungsverbauung nicht typisch (Čiháková – Zavřel 1998; Čiháková 1998).

1.3.2. Graben 2

Als Graben 2 wird der Teil eines jüngeren, stratigraphisch auf Graben 1 folgenden Befestigungssystems bezeichnet, das ungefähr Ende des 9. Jh. das Befestigungssystem mit Graben 1 ablöste (Abb. 7). Son-dage IV in Nr. 266/III hat genau die Stelle erfaßt, an der sich die Wände beider Gräben (1 und 2) kreuzen, deren Dokumentation an der Nahtstelle ganz eindeutig einen unterschiedlichen Grabenverlauf be-wies (vgl. Abb. 4 und 83), wobei die Möglichkeit, es könnte sich bei den beiden Gräben lediglich um zwei Phasen ein und derselben Bauaktivität handeln, ausgeschlossen werden kann. Ich nehme an, daß die oben erwähnten vier Grabungen (Abb. 8) den Verlauf von Graben 2 erfaßt haben; durch die Gra-bung in Nr. 42/III konnte ein kompletter Schnitt durch den Graben ermittelt werden (Abb. 67), so daß wir die Ausmaße von Graben 2 weitaus besser kennen als die von Graben 1.

Tiefe: Nr. 42/III – Tiefe von Graben 2 = 2,7 m

Breite: Nr. 42/III – Breite von Graben 2 = 9,7 m

Die gesamte Breite beträgt 9,7 m einschließlich 0,6 m horizontales Gefälle längs der Außenkanten des Grabens mit Spuren von Holzpflocken.

Ihrer Gestalt nach unterscheiden sich Graben 1 und 2 wesentlich voneinander. Der Unterschied besteht nicht nur in den Ausmaßen (der jüngere Graben ist breiter als der ältere), sondern vor allem in den Proportionen, wobei der ältere Graben in den Grundmaßen Breite : Tiefe ein Verhältnis von 4,2–4,8 m : größer als 3,8 m aufweist, während die Proportionen bei dem jüngeren Graben 9,7 m Breite : 2,7 m Tiefe betragen.

Der Unterschied zwischen den Gräben 1 und 2 spiegelt nicht nur eine Änderung in der Befesti-gungstaktik u.ä. wider. Der Streckenverlauf beider Gräben macht auch eine Veränderung im Ausmaß des Grundrisses des befestigten Areals wahrscheinlich. Während Graben 1 von Norden her das Sumpf-gebiet in der heutigen SW–Ecke des Kleinseitner Rings umgeht (Abb. 5), liegen die für Graben 2 do-kumentierten einzelnen Punkte auf einer geraden, direkten Linie (Abb. 8, 9), die von Nr. 42/III über das Liechtenstein–Palais Nr. 258/III weiter bis nach Westen führt. In das befestigte Gebiet wurde auch der Sumpf mit einbezogen, an dessen Südufer in Grabenlinie ein „strategischer“ oberirdischer Bau mit Holz–Lehm–Fundamenten (Abb. 53) entstand, wie er in den Untersuchungen im Hartig–Palais in Nr. 259/III dokumentiert werden konnte (Abb. 9).

Der Charakter der zu Graben 2 gehörenden defensiven Höhengsperrern konnte bislang noch nicht eindeutig ermittelt werden. Aller Wahrscheinlichkeit nach war dies das aus Holz–Lehm bestehende Element der Stadtmauer in Nr. 42/III (Abb. 10, 72–75). Ein direkter Kontakt zwischen ihm und dem

Graben hat sich nicht erhalten – genau auf seiner Linie verlief die Umfassungsmauer eines Kellers, die in die Sohlschicht eingelassen war (Abb. 64, 65).

Die Datierung von Graben 2 muß unterteilt werden in die Bauzeit des Befestigungssystems einschließlich der Grabenaushebung, in die Zeit, in der das Befestigungssystem funktionierte, und in die Verfallszeit der Befestigung einschließlich der Zuschüttung des Grabens.

Die Zeit der Aushebung des Grabens und die Errichtung eines zweiten Verteidigungssystems wird durch die Datierung der älteren Fundlage, die durch Graben 2 gestört wird, sowie durch die Datierung von Funden aus der Füllung der oberirdischen Holz–Lehm–Konstruktionen bestimmt. Die Datierung ergibt sich aus folgenden Situationen:

Nr. 266/III – die Aufschüttung von Graben 1 mit Keramik, die älter ist als Ende 9. Jh., liefert ein datum post quem (Abb. 6);

Nr. 42/III – Graben 1 ohne Funde, in der Lehmfüllung der Stadtmauer Scherben aus dem 9. Jh. (Abb. 11);

Nr. 263/III – undatiert (Graben 2 in geologischen Schichten angelegt);

Nr. 258/III – die zusammenhängende Siedlungsschicht Ende 9. Jh. lieferte ein datum post quem (Boháčová – Čiháková 1994, Taf. 1A+1B, Komplexe S5, S7, S11, S12, S13, S14, S17);

Nr. 259/III – in der lehmhaltigen Füllung des Baues Keramik, die deutlich älter ist als Ende 9. Jh. (Abb. 11).

Die Zeit des Funktionierens von Graben 2 und seines Verteidigungssystems wird offensichtlich von der 0,2 m starken Schicht 367 auf dem Grabenboden in Nr. 42/III repräsentiert (Abb. 67), die aus einem angeschwemmten Siedlungshorizont besteht und ausschließlich Keramik des 9. Jh. enthält (Abb. 12). In Nr. 259/III ist eine gleichzeitige Schicht von schlammartigen Sedimenten nachgewiesen, die vor der Fassade unseres strategischen Bauwerks angeschwemmt worden war, als dieses Bauwerk noch bestand. Dieser Schicht entnahm man Scherben eines Keramikgefäßes mit kragenartigem Mündungsrand aus dem Ende des 9. Jh. (Abb. 12). Der archäologischen Untersuchung in Nr. 266/III entsprechend kann es als wahrscheinlich angesehen werden, daß Graben 2 nicht lange in Betrieb war, denn in dem als seine Basis gedeuteten Abschnitt gibt es keine Schicht (von Anschwemmungen oder sonstigen „Lebensspuren“) aus einer Zeit, in der er, als offener Graben, als Hindernis diente.

Der Zerfall des Grabens erfolgte in einer einmaligen Aktion. In dem angeschwemmten Horizont des Grabenbodens in Nr. 42/III sitzt eine Anschüttung, die aus umgelagertem Sohlschicht–Material besteht, aus dem auch die Stadtmauer errichtet worden war. Auf dem Grund der Anschüttung liegen zum Grabenboden hin große Mengen Mergelgestein und Blöcke und zwischen ihnen Reste vermoderten Holzes (Abb. 67). In Nr. 266/III ist Graben 2 bis zu einer Höhe von 1,7 m auch in einer einmaligen Aktion mit umgelagerter Sohlschicht zugeschüttet worden, die aus flachen Mergelsteinen und Bauholz besteht (Abb. 79: Schicht 40, 16, 15). Von dem zwischen den Steinen auf der Basis der Aufschüttung befindlichen Holz haben sich in Nr. 266/III bis zu 1 m lange Hohlräume erhalten, die mit ihrem Durchmesser von 0,1–0,15 m auf die Stärke der herabgefallenen Hölzer und zugleich auf deren chaotische Anordnung verweisen. Eine gleichfalls einmalig erfolgte Aufschüttung ohne Schichtung hatte auch die Grabenmündung in Nr. 258/III gefüllt; auch in ihr lagen die Hölzer ungeordnet (Abb. 32, 35), doch bestand die Aufschüttung aus Lehm mit einer hohen Beimischung von organischen Stoffen. Keines der Hölzer in der Aufschüttung von Graben 2 war abgebrannt. Die einzige Brandspur in der Destruktion stellte die kleine Schicht 49 in Nr. 266/III unter der Destruktion, auf dem Grund von Graben 2 dar. Aus den einzelnen Füllungsabschnitten von Graben 2 stammt ein Keramiksatz mit kelchartigem Randprofil. Meines Erachtens sind – und ich stütze mich hierbei auch auf die dendrochronologischen Daten, was ich im einzelnen in einer in Vorbereitung befindlichen Studie über die Sequenz der Prager frühmittelalterlichen Keramik begründen werde – die dazugehörigen Gefäße nicht nach Mitte des 10. Jh. hergestellt worden. Theoretisch läßt sich nicht ausschließen, daß die datierten Keramikbruchstücke Teil einer Konstruktion waren, die man in den Graben geworfen hatte, und daß sie die Entstehung dieser Konstruktion, nicht aber deren Verfall datieren. Auf diese Weise hätte der aus der Grabenfüllung in Nr. 42/III herstammende Keramiksatz entstehen können, bei dem man durchaus von einer älteren primären Ablage im Körper der Stadtmauer sprechen kann (Abb. 13). Bei den relativ homogenen jüngeren Keramikfunden aus Nr. 266 und Nr. 258 halte ich dies allerdings nicht für wahrscheinlich und nehme stattdessen an, daß sie den Zerfall irgendeiner näheren Holz–Lehm–Konstruktion, offenbar den Körper der Holz–Lehm–Stadtmauern datieren, zusammen mit der wenigstens teilweisen Zuschüttung von Graben 2 (Abb. 13). In die 1. Hälfte des 10. Jh. datiere ich auch die Keramikfunde aus Schichten, die den zerstörten strategischen Bau in Nr. 259/III (Abb. 14) überdeckten, wie auch die an der Oberfläche der Grabenfüllung in Nr. 258/III gefundene Keramik (Abb. 14).

1.3.3. Graben 3

Gegenüber den Gräben 2 und 3 ist das Ergebnis der als Graben 3 (Abb. 15) bezeichneten Bauaktivität allzu fragmentarisch (Abb. 16). Sein Verlauf wird anhand dreier Punkte rekonstruiert. Zwei Punkte aus Nr. 259/III (Sondage I + IV unter der Straße Tržiště) reflektieren augenscheinlich einen einzigen baulichen Eingriff (Abb. 16: 1), wohingegen der Punkt in Nr. 266/III lediglich aus Gründen seiner Nähe den beiden soeben genannten Punkten hinzugefügt ist (Abb. 16: 5). Die Ausmaße von Graben 3 sind nicht ausreichend bekannt, und wahrscheinlich wird es auch sehr schwierig sein, sie zu ergänzen. Entsprechend den Untersuchungsergebnissen von Nr. 259/III war der Graben in seinem Verlauf an einer bestimmten Stelle gestört und seine Füllung durch einen weiträumigen und sehr tiefen frühgotischen Graben beseitigt worden (Abb. 18). Im weiter östlich gelegenen Teil wurde er durch Ausheben von Kellern der gleichzeitigen Verbauung (Nr. 266/III) spurlos zerstört, denn der flach angelegte Graben 3 reicht nicht mehr unter ihren Fußboden (Abb. 23).

Die Identifizierung und Charakteristik von Graben 3 ist das Schwachglied in der Rekonstruktion der frühmittelalterlichen Befestigungssysteme am Südrand des traditionellen Siedlungsgebiets der Kleinseite. Der Graben stellt einen künstlichen Eingriff in das Erdreich dar (Abb. 17): im Westen ist er in einen Felsen gehauen (Nr. 259/III; Abb. 59–61), nach Osten hin wird er durch die Lehmlagerungen des Hanges geführt (Nr. 266/III; Abb. 78). Seine Maße, die durch die jüngere Bautätigkeit anlässlich der Errichtung der Stadtbefestigung im Jahre 1257 (Abb. 18) nicht nachgeprüft werden können, betragen, wenn man sich nach der unvollständig erhaltenen Fundsituation richtet, mehr als 1,7 m Tiefe und mehr als 3,4 m Breite. Auffallend ist die Verengung des Grabens nach Westen hin, wie sie sich aus seinen Umrißfragmenten ergibt. Während der Graben in der Straße Tržiště völlig mit natürlichen Abschwemmungen vom Hang gefüllt war, ist die vollständig erhaltene Höhe des Grabens in Nr. 266/III mit Holz-Lehm-Abfall gefüllt.

Die Datierung des Grabens ergibt sich aus den Keramikfragmenten aus seiner Füllung (Abb. 19) bzw. gleichfalls aus dem Datum ante quem 1257, worauf eine Mauer aus Mergelgestein hinweist, die mit allergrößter Wahrscheinlichkeit zur Stadtbefestigung gehörte und in Nr. 266/III direkt in die Aufschüttung von Graben 3 gesetzt worden war. Die aus Graben 3 in Nr. 266/III stammende Keramik ist offenbar ins 10. Jh. zu datieren, jedoch ist nicht auszuschließen, daß sie nicht direkt mit dem Niedergang des Grabens in Verbindung steht, sondern das Ergebnis seiner vernachlässigten Wartung ist. Die von den Hangsedimenten von Graben 3 in der Straße Tržiště her stammende Keramik wird im Rahmen der Keramik mit kelchprofilierte Mündung einer jüngeren Gebrauchsphase zugeordnet.

Die Verschiebung von „Graben 3“ in Nr. 266/III um 25 m südlicher des Verlaufs der Gräben 1 und 2 (Abb. 23) kann auf zweierlei Art erklärt werden. Entweder ist dies Ausdruck einer deutlichen Veränderung infolge einer Erweiterung der befestigten Fläche über die ursprüngliche Südgrenze hinaus, nachdem der Innenraum kein weiteres intensives Besiedlungswachstum mehr zugelassen hatte, oder es ist das Überbleibsel eines komplizierteren Befestigungssystems mit einer größeren Anzahl von Gräben. Eine Kombination der beiden zeitgleichen Gräben hätte sich aber auch vor der Befestigung in Nr. 42/III im Streckenverlauf der Mostecká zeigen müssen, wo aber nichts dergleichen festgestellt werden konnte.

Ein oberirdisches Element des Befestigungssystems mit Graben 3 könnte die massive Holzwand darstellen, die offenbar im Verlaufe des 10. Jh. im Raum des heutigen Haupthofs von Nr. 258/III (Lichtenstein-Palais, Sondagen XII und XXIII von Grabung 8/90 bis 93) errichtet worden ist (Abb. 20). Ihr ruinenhaftes Überbleibsel ist auch von Sondage I / Grabung 9/91 auf dem Kleinseitner Ring vor der Straßenfront des Palais dokumentiert worden. Die Wand ist nach dem Zuschütten von Graben 2 durch eine Umschichtung seiner Aufschüttung errichtet worden, in deren neuen Horizont man die Balken verankerte (Abb. 34). Für den Bau der Wand ist ein Datum post quem entscheidend, das sich aus Keramikfunden ergibt, die aus den vorangegangenen Fundlagen stammen. Eine Datierung dieser Keramik in die 1. Hälfte des 10. Jh. ergibt sich aus einem Vergleich mit Keramik, die bei Untersuchungen der Holzkonstruktion des Weges in der Mostecká zutage getreten war (Čiháková – Dobry 1999). Ein fast gleichzeitiges Terrainhindernis an anderer Stelle längs der südlichen Begrenzung stellt der Fundamentteil eines wahrscheinlichen Linienbaues dar, den man nach den Untersuchungsergebnissen in Nr. 42/III (Abb. 17: 3) als eine 0,8 m breite Holzwand charakterisieren kann, deren Stirnseiten mit Viertelrundhölzern und einer Sand-Lehm-Füllung verkleidet waren.

Wenn die Annahme stimmt, daß Holzwand und Graben 3 zeitgleich sind und daß beide zu einer Fortifikation gehörten, dann zeugt die große Entfernung zwischen diesen beiden Befestigungselementen von einer wesentlich komplizierteren Konfiguration des Befestigungssystems, als es beispielsweise ein einfaches doppeltes Höhenhindernis im Terrain (breite gestufte Holz-Lehm-Konstruktion, Holz-

bzw. Steinwand) und ein Graben darstellten. Die Befestigung zur Zeit von Graben 3 umschloß womöglich auch das Flußbett des Baches, dessen sandhaltige Anschwemmungen in Nr. 259/III in Sondege I nördlich von Graben 3 festgestellt werden konnten, also in einem Raum zwischen Graben und Holzwand und 8 m von der Südkante von Graben 3 entfernt (Abb. 57, 61: SP 16).

Die städtebauliche Gliederung an der südlichen Begrenzung des Siedlungskerns der Kleinseite liefert eine weitere Interpretationsmöglichkeit. Sie beruht auf dem Umstand, daß die Achse des breiten Bandes zwischen der Holzwand (Abb. 17: 2) und dem Graben in Nr. 259/III (Abb. 17: 1) östlich der Karmelitská (Karmelitergasse) fließend und direkt in einen Raum übergeht, durch den im 10. Jh. von Westen her eine Fernstraße lief, die mit größter Wahrscheinlichkeit zu einer Moldaubrücke führte (Čiháková – Dobrý 1999). Der als Punkt 5 geführte Südrand des dritten Grabens auf Parzelle Nr. 266/III (Abb. 16 u. 17) ist in seiner Aussagekraft nur schwer verwertbar. Sofern dieser Punkt den Rand eines Grabens bezeichnete, der mit dem Graben in der Straße Tržiště identisch wäre, dann müßte, wie Variante 1 zeigt (Abb. 21), die Befestigungszone ihre Richtung geändert und an der Fernstraße vorbeigeführt haben. Dieser Variante steht aber die Tatsache entgegen, daß südlich von Graben 2 in Nr. 42/III, in dem Entfernungsintervall zwischen Graben 2 im Norden und dem Fußwegrand längs der südlichen Straßenfront der Mostecká im Süden, mit Sicherheit nirgendwo weder Graben noch irgendeine andere Depression verlaufen sind. Da auch nördlich von der Mostecká, in dem zwischen Mostecká und Letenská befindlichen Block, keinerlei Anzeichen eines Grabens u.ä. feststellbar sind, müßte die Befestigungszone mit einem Graben in Gestalt von Variante 1 nahe der Karmelitská geendet haben. In einer solchen Hanglage müßte ein derartiger Befestigungsabschluß sicherlich eine ausgiebige Verschmutzung des Grabens zur Folge gehabt und seine Funktion somit deutlich beeinträchtigt haben.

Die zweite Variante (Abb. 22) beruht auf einer anderen Interpretation der Fundlage von Punkt 5 (Abb. 16 u. 17). Ihr zufolge wird Punkt 5 nicht als Rand eines identischen Grabens angesehen, sondern als Rand eines Linienbaues, wie dies damals beispielsweise auch die Anlage einer Kommunikation hatte sein können. In einem solchen Falle hätte die durch Punkt 1 und 2 begrenzte Befestigungszone einen anderen Verlauf gehabt und sowohl Punkt 5 als auch die rechtwinklige Konstruktion im Zuge der baulichen Veränderung des öffentlichen Platzes in der Mostecká mit einbezogen. Diese Überlegungen führen uns zu der Annahme eines leicht begrenzten Korridors, durch welchen (längs des Baches?) eine Fernstraße hätte führen können. Die dritte Variante beruht auf einer noch ununterscheidbaren eventuellen chronologischen Ungleichartigkeit der einzelnen Elemente jenes Systems mit „Graben 3“. Anhand der bisherigen archäologisch verfügbaren Daten erweist sich Variante 2 als die wahrscheinlichste, obgleich sie hier nur als Arbeitshypothese angeführt ist.

1.3.4. Romanische Befestigung

1992 wurde an der hinteren Hausbegrenzung am Malteserplatz (Maltezké náměstí) Nr. 292/III (Abb. 24: 1) erstmals das Torso einer (sehr wahrscheinlich städtischen) Mauerbefestigung freigelegt, die in romanischer Technik aus regelmäßigen Quadern errichtet worden war (Abb. 87, 88). 1995 machte M. Omelka am Ostrand des traditionellen Siedlungsgebietes im Palais Pálffy in der Valdštejnská Nr. 158/III einen ähnlichen Fund (Omelka 1998, 265), wobei er in der vermuteten Linie der aus der Přemyslidenzeit stammenden Stadtmauer auf ein massives Quadermauerwerk mit Tor stieß, das in typisch romanischer Bautechnik errichtet worden war (Abb. 24: 2). In der Literatur findet sich noch eine weitere Angabe bezüglich einer Stadtmauer aus Quadergestein, und zwar die Information D. Libáls über eine 2 m starke Stadtmauer mit Quaderverkleidung, die man in den 50er Jahren bei einer bauhistorischen Untersuchung durch das Institut für Denkmalrekonstruktion SÚRPMO auf dem 1. Vorhof des Waldstein-Palais (Nr. 17/III) freigelegt hatte und die D. Libal als Beweis für die Anwendung romanischer Technologie beim Bau der Stadtmauern noch in der 2. Hälfte des 13. Jh. gedient hatte (Libal 1983, 184). Im Sommer 1999 wurde diese Mauer bei den für den Senat notwendigen Umbauten erneut entdeckt (Abb. 24: 3). Anhand archäologischer Quellen kann nun behauptet werden, daß die aus Quadern bestehende Einfriedung vor Mitte des 13. Jh. entstand (Čiháková 2000). Aus der Zeit Přemysl Ottokars II. stammt das in einer Ausgrabung in der Karmelitská freigelegte Mauerwerk, das man als Stadt- und Zwingermauer einer Befestigung in gotischer Bautechnik aus Steinbruchmauerwerk mit gegossenem Kern interpretierte, sowie eine in derselben Weise errichtete Bastion unter dem Fußboden des heutigen Kellers beim 1. Vorhof des Waldstein-Palais, die durch eine bauhistorische Untersuchung dokumentiert ist.

Die Ausgrabung in der Karmelitská und die Untersuchung im Souterrain eines Flügels des Waldstein-Palais bezeugten deutlich die Verwendung gotischer Bautechnik beim Bau der Stadtmauern nach Mitte des 13. Jh. Es erhebt sich deshalb die Frage, wie die in romanischer Bauweise mit Quaderver-

kleidung errichteten Abschnitte zu interpretieren seien, die in Nr. 158/III durch die Verwendung von Architekturelementen aus rotem Sandstein bereichert sind. Ich erwarte eine Korrektur der Anschauung, daß die „Anwendung der romanischen Quadersteinbauweise 1253 nicht ausgeschlossen (ist)“ (*Varhanik – Zavřel 1994*, 151), und bin der Meinung, daß die bei den erfolgten Ausgrabungen der Stadtmauern auf dem Hof des Waldstein-Palais 1999 vorgenommenen fortlaufenden Beobachtungen des Terrains die Arbeitshypothese bestätigt haben, wonach das traditionelle Siedlungsgebiet bereits vor dem 1. Drittel des 13. Jh. mit Mauern befestigt worden war.

Zur Problematik einer aus Mauern bestehenden Stadtbefestigung in der 2. Hälfte des 12. bis Anfang des 13. Jh. kommt nun auch noch die Problematik hinzu, die sich aus der Frage nach dem Zweck des sog. Judith-Turms ergibt (Abb. 24: 4), wie man den heutigen kleineren Brückenturm der Karlsbrücke nennt, der offenbar in den Jahren 1158–1172 in romanischer Bauweise errichtet worden war (*Merhautová 1971*, 270ff.). Einige Gründe – die Bezeichnung „am Fuße der Brücke“, die Achse der Straßenkonstruktion, die außerhalb des heutigen Tores entlangführt, und die sich aus der Höhendisproportion beider Brücken sowie aus der Aufrechterhaltung des Fuhrbetriebes über die Judithbrücke bei gleichzeitig verlaufendem Bau der neuen Brücke ergebenden mutmaßlichen Probleme – geben Anlaß zum Zweifel an der Meinung, wonach der sog. Judith-Turm als Turm eines romanischen Brückentores unmittelbar zur Judithbrücke gehört haben soll. Man kann daher eine Einbeziehung des Turmes in einen anderen Befestigungskomplex in Erwägung ziehen. Es bietet sich die Arbeitshypothese an, wonach der Judith-Turm Überbleibsel eines bestimmten Fortifikationssystems ist, das offensichtlich in der 2. Hälfte des 12. Jh. mit dem Ziel errichtet worden war, das auf dem linken Moldauufer gelegene Suburbium zu schützen.

Im zweiten Teil dieses Beitrages werden in Form einzelner Exkurse einige Stätten vorgestellt, deren Funde als Reste einer Befestigungsanlage interpretiert werden.

© Deutsche Übersetzung *Wolf B. Oerter*